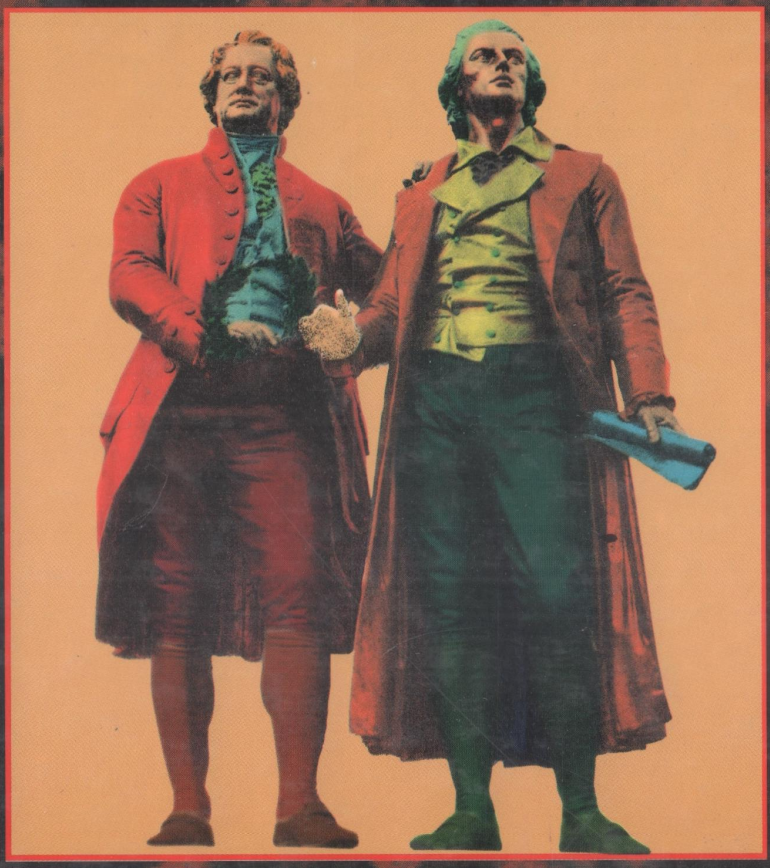
GOETHE

MEKTUPLAR



Milliyet
KİTAPLARI

Goethe

Mektuplar

Mektuplar
Başyapıtlar Dizisi

© 1997 Türkiye Yayın Hakları:
AD Yayıncılık A.Ş.

1. Basım: *M.E.B. (Üç ayrı kitap) 1972*
2. Basım: *Düşün, 1983*
3. Basım: *Can, 1992*
4. Basım: *Milliyet, Temmuz 1997*
ISBN 975-325-363-x

Yazan:
GOETHE
Seçen ve Çeviren:
Melâhat TOGAR

Genel Yayın Yönetmeni:
Yalvaç URAL
Yayın Koordinatörü:
Gülgün A. ÇARKOĞLU
Sorumlu Müdür:
Necati GÜNGÖR

Görsel Yönetmen ve Kapak Tasarımı:
Aziz YAVUZDOĞAN
Dizgi/Sayfa Düzeni:
Zuhal DÜLGER
Düzelti:
Filiz YALINCAK

Basıldığı Yer:
Şefik Matbaası, Tel: 0.212. 551 55 87

Cilt:
Hürriyet Halkalı Tesisleri, Tel. 0.212. 698 58 58

AD Yayıncılık A.Ş.
Doğan Medya Center, Bağcılar 34554-İSTANBUL
Tel.: 0.212.505 61 06 - 505 64 16, Fax.: 0.212.505 64 13

Goethe

Mektuplar

Seçen ve Çeviren: Melâhat Togar

ÖNSÖZ

Goethe'nin kaleminden çıkmış ve günümüze ulaşmış mektupların sayısı 14.000'i bulur. Dünya edebiyatı içinde rekor sayılacak sayısı ile bu mektuplar, şairin geride kalanlara bıraktığı paha biçilmez değerde bir miras, zengin bir araştırma kaynağı oluşturur.

Büyük Olympier'in, 83 yılı bulan uzun ömrü süresince, ruhunun nasıl geliştiğini izlemek için bu mektupları okumak, 'kendi ağzından, kendini dinlemek' -kuşkusuz- tutulacak en iyi yollardan biridir.

Sunduğumuz seçmeleri okurken görüleceği gibi, mektuplar son derece 'taze' ve yer yer, insanı şaşırtacak kadar modern bir 'üslup'ta yazılmıştır. Bunun nedenini Goethe'nin yaradılışındaki 'olduğu gibi görünme' de arayabiliriz. Hiçbir mektubunda, çağdaşlarının çoğunun yaptığı gibi, 'edebi' bir mektup yazmaya kalkmamış, 'güzel mektup yazmak' isteği ile kalemi eline almamıştır.

1765 yılında, daha on altı yaşında iken, kız kardeşi Cornelia'ya şöyle önerir: "...karşındaki ile konuşuyormuş gibi yaz, o zaman, güzel bir mektup yazarsın."

Bu mektuplarında biz, yalnız yetkin, olgun Olympier'i değil, tüm yanları ile 'insan' Goethe'yi karşımızda görüyoruz. Varlığındaki çelişkilerle, tek ruh içinde Mephisto ve Faust'u, Iphigenie ve Romalı Sevgili'yi bir arada barındıran büyük ozanı dinlerken kendi kendisi ile yapmış ve başarmış olduğu ruh savaşlarını düşünerek ona hayranlık duymaktan kendimizi alamıyoruz.

Goethe'nin Seçme Mektuplar'ını hazırlarken, çevirimize asıl olarak Hanser Verlag'ın 1958 yılında yayınladığı 'Johann Wolfgang Goethe/Briefe' adlı kitabını aldık. Bu kitap, tek cild içinde 1262 mektubu kapsar. Bunun yanı sıra, Wilhelm Langewiesche = Brandt Yayınevi'nin 2 ciltlik 'Geothe's Briefe' adlı kitabı ile Oxford'da yayınlanmış olan, yine 2 ciltlik 'Goethe/Selected Letters' kitaplarından seçmeler yaptık.

Çeviriyi yaparken, Goethe'yi ve yaşadığı dönemi daha az tanıyanların da konuları anlayabilmeleri için, mektup yazılan kişilerin kimliklerini dipnotlarla belirtmeyi ve yer yer açıklamalar yapmayı da gerekli bulduk.

Her 'Seçme' biraz da seçenin zevkini ve eğilimlerini ele verir. Biz 'kendimizce' bir seçme yaptık. Çevirinin bu anlayışla okunmasını diler, iki yıllık

bir çalışmanın ürünü olan bu yapıtı, 'Goethe'nin Gençlik, Olgunluk ve Yaşlılık Çağı'nı, sayın okuyucuların hoşgörür gözleri önüne sereriz.

Melâhat Togar

SUNU

Bundan 160 yıl önce, 22 Mart 1832'de, gelip geçmiş ozanların en büyüklerinden biri Johann Wolfgang von Goethe, dünyaya gözlerini yumdu:

Sanatçı kişiliğinin yanı sıra Goethe, tüm doğal yeteneklerini geliştirerek 'mükemmel'e ulaşmak istiyordu. Uzun yaşamında, kendini, şiir ve yazının yanı sıra sanata, doğaya, bilime ve kadınlara adadı.

Goethe kadar kadınları sevmiş, onları yüceltmiş, sevgi, mutluluk ve acı şiirlerini onun gibi güzel söylemiş ozan yoktur.

Sevgililerinden her birine, yapıtlarında, sonsuza dek ayakta kalacak anıtlar dikti.

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), iki yüzyılın içinde yaşadı ve her ikisine de dehasının ve kişiliğinin damgasını vurdu.

Düşünür, arayıcı, yaratıcı ve devlet yöneticisi nitelikleri ile O, ölümünden çok önce üne kavuşmuş, bir Olympier olmuştu: Weimar'ın bilge kişisi, evrensel deha, bir ozanlar prensi.

Bu, biraz da tanrısallaştırılmış Goethe imgesi, uzun yıllar sürüp gitti. Goethe'den söz açmak, yalnızca onu övmek, destanlaştırmak içindi.

Sonra haklı haksız, *hücumlarla* bu ulu anıtı yıkmak isteyenler çıktı (!) - Ancak yakın zamanlardadır ki büyük ozana, gerçekçi bir bakışla yaklaşma olanağına kavuşuldu.

Burada 'Goethe, Yaşamı ve Dönemi'[1] adlı biyografisi ile, Geothe'yi bize 'olduğu gibi' gösterme yönünde ışık tutmuş olan değerli yazın tarihçisi ve yazar Richard Friedenthal'i anmak yerinde olur sanıyorum.

Uzun yıllar süren derin araştırmaların ürünü olan bu değerli yapıtında Friedenthal, Goethe'nin ruhundaki ikiliği, karakterinin anlatılmaz (kendisinin de anlayamadığı) yönlerini, çabucak değişiveren mizacını, en inandırıcı belgeleri ile sergiler.

1. Richard Friedenthal 'Goethe. Sein Leben und seine Zeit'. Reinhard Mohn OHg, Gütersloh.

Bu biyografide, ozanın kimi zayıf yönünü, kimi bencil davranışını - doğruların yanında, yanlışlarını da- görüp öğreniyoruz. Ama bu yüzden onu, daha az değil -belki kendimize yakın bulduğumuz için- daha da çok seviyoruz.

1775'te Dük Karl August'un çağrılısı olarak 'Saksonya-Weimar Dükalığı'nın merkezi (600 nüfuslu) küçük Weimar'a gittiğinde 26 yaşındadır. Bu tarihten başlayarak ömrünün sonuna dek orada yaşayacak; çevresine ozanları, bilginleri, sanatçıları toplayarak, Weimar'ı -yalnız Almanya'nın değil- diyebiliriz ki, o günkü Avrupa'nın en önemli 'Düşün Merkezi' haline getirecektir.

Goethe Weimar'a yerleşir yerleşmez, devlet hizmetine girer ve genç dük ile arkadaş olur. Dük Karl August (1757-1828) ozanını değerini anlayacak kadar sağgörülüdür. Ona hemen başlangıçta (Geheimer Rat[1]) unvanını vererek Devlet Konseyine üye yapar. Kendisine yılda 12.000 taler maaş ve geniş yetkiler verir. Goethe zamanla, Dışişleri Bakanlığı, Konsey üyeliği, Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Ulaştırma ve Milli Savunma Bakanlığı, Saray Tiyatroları Yöneticiliği, Mali İşler Müşavirliği ve Devlet Bakanlığı görevlerini üstlenecektir.

Tüm bu görevler ve çalışmalar arasında, ozanın bunca yapıt vermeye, o eşsiz şiirlerini yazmaya zaman ayırabilmiş olduğunu düşününce, şaşmamak, elden gelmiyor!

Dük Karl August'la aralarında, karşılıklı saygı, sevgi ve beğeniye dayanan bir ağabey - kardeş yakınlığı vardır. Dostlukları Karl August'un ölümüne (1828'e) dek sürer.

Weimar'a yerleştikten sonra Goethe'nin doğduğu kent Frankfurt'dan, iç dünyası bakımından da koptuğunu görüyoruz. Babasından bir hayli yıl sonra, annesi de ölünce (1808), bu kentle ilişiğini tümü ile keser.

"Ben Weimarlı bir dünya yurttaşıyım" der, kendisi için.

Goethe tüm enerjisini, yüklendiği görevlerin üstesinden gelmeye harcar ve sonunda yorulur. Daha doğrusu bu işlerden bıkar, sıkılır ve dükten izin alarak İtalya'ya kaçar (1786). Bu kaçışın duygusal nedenleri de vardır.

1775 yılı güzünde, Frankfurt'u ve bir süre nişanlı olduğu güzel Lili'yi arkasında bırakarak Weimar'a göç ettiği zaman, genç Goethe, ünlü bir kişidir:

Bir yıl önce yayınlanan 'Genç Werther'in Acıları' adındaki, mektup biçimindeki romanı, adını bir anda görülmemiş bir etkenlikle yurduna ve tüm dünyaya duyurmuştur.

1. *Geheimer Rat:* Eskiden devlet başkanlarının, yüksek katlarda çalışan memurlarını onurlandırmak için verdikleri bir 'unvan', 'rütbe', 'titre', 1919'dan sonra verilmemiştir.

Friedenthal, Werther için: "Bu yapıt, ne ondan önce, ne de sonra, hiçbir Alman yapıtının yakamadığı bir ateşi yaktı." diyor.

Romanın yayınlanması ile bir 'Werther modası' Almanya'yı sarar: Werther gibi giyinmek, onun gibi sevmek ve dahası onun gibi ölmek!

Tüm Alman gençlerinin, o dönem giydikleri 'son moda' Werther-kostümü de, bugün pop sanatçılarının beğeneceği türden, garip bir kılıktır: Sarı metal düğmeli mavi (lacivert değil!) frak, diz altında biten sarı pantolon ve sarı yelek, topuklu, burnu havaya kalkık, kahverengi iskarpinler ve beyaz dantellerle süslü gömlek...

"Werther'in bunca tutulmasının nedeni, kanımca genç GOETHE'nin Acıları"nı tüm içtenliği ile ve olağanüstü şiirli bir dille sergilemiş olmasıdır. Tezelden yapıtın çevirileri yapıldı ve Goethe, 'Werther yazarı' olarak dünyaca tanındı:

Avukatlık, stajı yapmak için gittiği Wetzlar'da Goethe, arkadaşının nişanlısı Charlotte (Lotte) Buff'a ölesiye âşık olur. Sevdiği kızın ve yine sevgi, saygı duyduğu arkadaşı Johann Christian Kestner'in yanında, sonsuz acılar ve sonsuz -ama kırık- sevinçler içinde geçirdiği aylardan sonra, tek çıkar yolu, sessizce kaçmakta bulur.

Werther'in mektupları, Lotte'ye söyleyemedikleri, yazamadıklarıdır. Mutsuz âşık Albert'in kendini öldürmesi ile biter roman.

Yapıtın tamamlanması ve yayınlanması ile, Goethe'nin acıları da diner. Beynine sıktığı kurşun, Albert'le birlikte aşk acısı ile kıvranan Goethe'yi de öldürmüş, yok etmiş gibidir.

Weimar'a geldiğinde kendini geçmişe bağlayan tüm bağlardan kopmuştur. Nitekim, daha ilk günlerde Charlotte von Stein ile karşılaşır ve ona tutulur.

Kendinden yedi yaş büyük, evli ve dört çocuk annesi olan bu kültürlü ve soylu kadına Goethe hayranlıkla karışık bir sevgi duymaktadır: Onunla her konuyu konuşabilir ve ona açılabildiğince (Goethe hiç kimseye, hatta kendisine bile tam açılmadı) açılır. Yine de, içindeki karmaşık duygularla tedirgindir.

Mutluluk, mutsuzluk, onur ve alçalma, kuşku, güven, sevinç, acı gibi karşıt duygular ve tüm bu duyguları O'na son kertesine -dayanılmaz kertede- yaşatan ozan mizacı ile Goethe, iç dünyasında huzursuzdur. Durmadan çalışır ve çilesini en seçkin dizelerle şiirlerine aktarır. Bu yıllarda: Egmont, Wilhelm Meister, Iphigenie auf Tauris, Turquato Tasso, kimi küçük tiyatro yapıtları yazılır ve yayınlanır.

'Baş uğraşım' dediği Faust, kafasında oluşmaktadır. Bu yapıtın yazılıp bitirilmesi tam altmış yıl sürdü. 59 yaşında iken trajedinin birinci bölü-

mü yayınlandı. İkinci bölüm ancak, ölümünden bir yıl önce yayınlanabildi.

'Seçme Mektuplar'ın sonunda Wilhelm von Humboldt'a yazdığı mektupta -bir soru üzerine- Faust'u nasıl yazdığını açıklar. Ve Goethe'nin bugün dünya çapındaki ünü de, en çok 'baş uğraşım' dediği Faust'a bu başyapıta dayanmaktadır.

1786'da, sessizce gittiği 'düşlerinin kenti' Roma'da iki mutlu yıl geçirir... İtalya içinde geziler yapar, gezer, görür, esinlenir, resimler yapar... Ve bunların yanı sıra, çılgınca eğlenir.

İçinde, ne bu geziden önce, ne de sonra duymadığı bir mutluluk duymaktadır. Her zaman olduğu gibi, yine verimli çalışmalar yapmaktan da geri kalmaz: Iphigenie auf Tauris'i yeniden yazar (ölçü ve uyakla), Faust ve Torquato Tasso üzerinde çalışır, günlüğünü tutar.

1788 yazında, iki yıl süresince kendini mutlu duyumsadığı, sevdiği İtalya'yı arkasında bırakarak Weimar'a döner.

İtalya'dan döndüğünde, Frau von Stein ile aralarındaki 'büyük aşk' ya da 'uzun süreli aşk' da bitmiştir Goethe için... Dostluklarını sürdürmek ister Frau von Stein ile, bunun için O'na yalvarır. Ama Frau von Stein hiçbir zaman 'eski sevgili' olmayı kabul etmeyecektir. Ve hele Christiane Valpius gibi basit, bilgisiz bir kızla yaşamını birleştirmesi, onu çileden çıkarmaya yetmiştir.

Yazdığı mektupları geri alır ve Goethe'ye bağışlamamacasına küser. "Öldüğüm zaman tabutumu O'nun kapısı önünden geçirmesinler!" diye de vasiyet eder.

İtalya'dan döndükten sonra Dük Karl August, devlet işlerini üzerinden alarak onu rahatlatır, ancak Dükalığın 'Bilim ve Sanat Kurumları Genel Müdürlüğü' görevini sürdürmesini kendisinden ister. (Dük, dostunun eski görevlerinden aldığı ödenekleri kesmemiştir.)

'Roma Ağıtları' bu yıllarda yazılır, Schiller ile tanışması ve giderek yakınlaşması da yine bu yıllara rastlar.

Ve yine o yaz (1788) Christiane Vulpius ile ilişki kurar. Christiane, sade bir halk çocuğudur. Yapma çiçekler türeten bir fabrikada çalışarak yaşamını sağlar. Gülmeyi, şakayı sever, güzel bir kızdır.

Goethe, Christiane'yi evine ve 18 yıl sonra da nikâhına alır. Tek oğulları August, ancak 41 yaşına kadar yaşar. Büyük ozan, her ikisinin de ölümünü görecektir.

Goethe, kendisine Dük Karl August'un armağan ettiği 'Frauenplan'daki görkemli konağında, tabloları, taş ve bakır basmaları, bitki ve hayvan

dünyasından derlediği ilginç örnekler, taş ve kaya parçaları, eski paralar, yazılar, heykeller ve kitaplar arasında yaşamını sürdürür:

47 yıl boyunca, - Olgunluk Çağı- yaşlılık yılları burada, yoğun ve verimli çalışmalarla geçer. Eşsiz şiirlerini yaratarak dünya yazınına zenginlikler katarak... İnsan ruhunu titreten hiçbir duyu yoktur ki Goethe onu duymamış, şiirinde dile getirmemiş olsun! Durmadan yazar, kimi zaman çok sade, kolay anlaşılır sözcüklerle halk ağzıyla, kimi zaman klasik uyak ve ölçülerle, ağır, derinine inmesi, anlaması zor deyimler ve dizelerle -ama kuşkusuz- tümünde başarılı, tümünde üstün, tümünde tek yapıtlar üretir.

Sonra bir gün, 22 Mart 1832 günü, yine bu evde, yatağının yanındaki koltukta -içinde son ana dek yaşama isteği ve umudu olduğu halde- ölür.

Yurdunun içinden ve dışından, Goethe'yi görmeye gelen pek çok ziyaretçinin kapısını aşındırdığı bu güzel konak, bugün de -bir müze olarak- ziyaretçilere açıktır ve her yıl ortalama 300.000'den fazla kişi tarafından gezilmektedir.

Goethe uzun yaşamında, çok kez banyo-kentlerine (ılıca-kaplıcalara) gitmiştir (Karlsbad-Marienbad gibi). Sağlığını korumak ve dinlenmek için gittiği bu kentlerde, döneminin birçok büyüğü ile tanışır, dostluklar kurar. Avrupa'nın çeşitli yörelerinden dinlenmek ve şifalı sulardan faydalanmak için gelen ilginç kişilerin arasında Goethe, her zaman, sosyetenin gözbebeğidir. Şiirler okur, söyleşiler yapar, dramlarından örnekler sunar ve bu arada güzel bayanlara ilgi göstermekten, kur yapmaktan da geri kalmaz.

Yine böyle bir banyo kentinde, Marienbad'da, son ve karşılıksız aşkını yaşar:

Ulrike von Levetzow[1], soylu bir ailenin iyi yetişmiş güzel ve zarif kızıdır ve henüz 19 yaşındadır. Aralarındaki büyük yaş farkına karşın Goethe ona delicesine âşık olmuştur. Gözü dünyayı görmez.

Dük Karl August'u araya koyarak yaptığı evlenme önerisi, genç kızın ailesi tarafından -uydurulmuş mazeretler ve büyük incelikle- geri çevrilir.

Goethe, Marienbad'ı terk ederken perişandır. Arabasında, yaşlı gözlerle, sarsıla sarsıla Weimar'a doğru yol alırken, dünya yazınına geçecek en güzel şiirlerinden birini yazar 'Marienbad ağıtı'. Her zaman olduğu gibi: Bir aşk ve bir yaptı.

Büyük Dehanın insanlığa armağanı.

'Goethe'den Seçme Mektuplar'ın üçüncü basımı için bu önsözü hazırlarken, ozanın uzun yaşamındaki büyük değişiklere, esin kaynağı oluştu-

1. *Levetzow, Ulrike Theodore Sophie von* (1804-1899). Hem anne (von Brösigke), hem baba tarafında soylu bir ailenin kızı.

ran önemli olaylara ve sevgilerine yer verdim ve her şeyden önce onun ozan kişiliği ve yaratıcılığını vurgulamaya çalıştım.

Mektupların çevirisini yaparken tek amacım, anlaşılması zor bilim adamı, Faust-yazarı, filozof Goethe'den ziyade, yanılgıları ve doğruları ile insan Goethe'yi Türk okuruna tanıtmak, O'nu bizim insanımıza sevdirmekti.

Bunda biraz başarı sağlayabilmişsem, kendimi mutlu sayacağım.

Sözlerimi ozanın ünlü bir şiiri ile bitirmek istiyorum. Bu şiir, bu yıl (1982) yapılan bir ankette, 'Goethe'nin en sevilen şiiri' seçilmiştir.

Wanderers Nachtlied	Yolcunun Gece Şarkısı
Über allen Gipfeln	*Dağlara sinmiş*
ist Ruh.	*Huzur*
In allen Wipfeln	*En küçük kıpırdanış*
Spürest Du,	*Yok.*
Kaum einen Hauch.	*Ağaç dallarında.*
Die Vögelein schweigen im Walde	*Kuşlar ormanda suskun.*
Warte nur, balde	*Sabret, yakın bir gün*
Ruhest du auch	*Sen de huzur bulursun.*

Değerli okurlarımızı Goethe'nin Seçme Mektupları ile baş başa bırakırken, büyük ozanın anısı önünde saygı ve sevgi ile eğilirim.

Melâhat Togar
Yeniköy 1991

Gençlik Yılları

GOETHE'den, arkadaşı BEHRISCH'E

Leipzig, 10 Kasım 1767
(Salı, akşam, saat 7)

Ah Behrisch, bilsen ne haldeyim: Sen yoksun ve şu kâğıt parçası kollarına göre ne soğuk bir sığınak. Neler oldu, neler. Dur hele, biraz kendime geleyim. Behrisch, ben sevgiden nefret ediyorum. Beni şu anda görmeni isterdim; nasıl deli gibiyim, nasıl karşımda çatacak insan arıyorum! Halimi görsen, acırsın. Dost, benim dostum! Neden sanki, bir tanecik dostum var?

(Saat 9)

Kanım biraz yatıştı. Seninle biraz daha rahat konuşabileceğim. Daha akıllıca mı? Onu bilmem. Yok, herhalde pek akıllıca konuşamayacağım. Bir deli, hiç akıllıca laf edebilir mi? Evet, ben bir deliyim. Bu ellere zincir vurmalı, hiç olmazsa o zaman dişlerimi nereye geçireceğimi bilirdim. Bana karşı her zaman çok sabırlı davrandın, bu sefer de yine sabırlı ol, bu saçmaları dinle. Şayet içini korku kaplarsa, o zaman dua et, ben "amin" diyeyim. Kendim, dua edecek halde değilim. Sevdiğim - ya, anladın değil mi? Evet yine onun derdindeyim. Ah, biraz aklım başıma gelse, ya da başım biraz akıllansa! Ah dostum, ah...

Horn gelmiş. Kendisini kimi yazıları okutup dinlemek için çağırtmıştım. Yanıma almadım. Yatıyorum, diye haber yolladım. Seninle konuşurken, rahatsız etmesini istemedim. O da iyi çocuk, ama can sıkmakta birinci. -Binlerce laf, birbirinden saçma. -Ah, Behrisch, Behrisch! Başım!

Kalktım, bir kalem açtım; biraz kendime geleyim diye. Dur bakalım, anlatabilecek miyim? Sevgilim ...ah, evet, o benim sonsuza dek sevgilim; bak, Behrisch beni deliye döndürdüğü şu anda, ben bunu duyuyorum. Tanrım, Tanrım, neden onu bu kadar seviyorum? Dur, yine baştan başlayım. Annette yok mu- Dur, dur, oradan başlamayacağım, sana hepsini sırasıyla anlatacağım.

Bu pazar, yemekten sonra Doktor Hermann'a gitmiştim. Saat üç sularında Schönkopf'lara döndük. Onun (Kätchen) Obermann'lara gittiğini söylediler. Ömrümde ilk olarak, ben de onlara gitmek hevesine kapıldım. Ama bir bahane bulamayınca, Breitkopf'lara gitmeye karar verdim ve gittim. İçim içime sığmıyordu. Bir çeyrek kadar oturduktan sonra Mamsell'e, Minna'ya bir söyleyeceği varsa, gideyim Obermann'lara bildireyim, dedim. Yok dedi. Ben asıldım, gideceğim, dedim; o "otur, gitme" dedi. Sonunda yalvarmalarıma dayanamayarak kalemi aldı, Mamsell Ober-

mann'a, öfke ile, bir iki satır yazdı. Pusulayı aldığım gibi uçar adımlarla berikilerin evine koştum. Çok sevineceğimi umuyordum. Ama ne yazık ki sevincim içinde kaldı. Kâğıdı Mamsell Obermann'a verdim; açtı, içinde şöyle yazıyordu: "Şu erkekler doğrusu garip yaratıklar. Hiç güvenilmiyor. Şimdi böyle, sonra başka türlü... Az önce, Bay Goethe ziyaretimize geldi. Oturur oturmaz sizden söz açtı ve sizinle birlikte olmayı benimle birlikte olmaya yeğ tuttuğunu her haliyle belli etti. Nasıl bir bahane olursa olsun, bir şey bulup kendisini size yollamam için direniyor. Kendisine gücenmekle beraber, sizlere seslenip saygılarımı sunduğum için ona yine de teşekkür borçluyum."

Mamsell Obermann mektubu okudu, bir anlam veremedi, sonra benim sevgilime uzattı; ve o, geldiğim için sevinecek, ilgimden ötürü teşekkür edecek yerde, bana öyle soğuk davrandı ki, Mamsell Obermann ile erkek kardeşinin yanında fena halde bozuldum. Bütün akşam ve ertesi gün hep aynı soğuk davranışı sürdürünce o kadar canım sıkıldı ki, üzüntümden hastalandım. Bir üşüme, bir terleme... nöbetler içinde, çok kötü bir gece geçirdim ve ertesi gün de hiç dışarı çıkmamaya karar verdim, -ama- Ah, Behrisch, olup bitenleri sana soğukkanlılıkla nasıl anlatayım bilmem ki? -Oh, Tanrım! O akşam, bir ara, bir şey istemek için benim hizmetçi kadını aşağı yolladım. Kadın geldiği zaman, onun, annesiyle birlikte Komedi'ye gittiğini haber verdi. O sırada bir üşüme nöbeti ile tüm bedenim tir tir titriyordu. Bu haberi duyar duymaz, bütün kanımın ateş kesildiğini duydum. Vay, demek kalkmış tiyatroya gitmiş! Sevgilisinin hasta olduğunu da bildiği halde... Bu, bana pek acı geldi; ama yine de, ona darılamadım. Komedi'de, acaba, hangi parça sahneleniyordu? Yoksa? Sakın Komedi'ye O N L A R L A gitmiş olmasındı? Berikilerle... Al, sana... yeni baştan altüst oldum. Ve bunu anlamaya karar verdim. -Haydi, kalkıp giyinirsin ve bir deli gibi, koşa koşa Komedi'ye gidersin. Acele, galeriye bir bilet alıp yukarı çıkarsın. Bu sefer, yeni bir terslik. Gözlerim o kadar zayıf düşmüş ki, locadakileri seçmenin olanağı yok. İşte o zaman, deli oluyorum sandım. Koşayım, evden dürbünü alayım diye düşünürken, gözüm yanımda duran adama ilişti. Bayağı bir şey, ama elinde iki dürbün var. Bütün nezaketimi takınarak, birini biraz alabilir miyim? diye sordum. Olur dedi. Gözlerimi aşağıda gezdirmemle locasını bulmam bir oldu. -Ah, Behrisch-

Evet, locasını buldum. Kendisi köşeye oturmuş. Yanında, tanımadığım küçük bir kız, onun yanında Peter, onun yanında da annesi; ama dur, bitmedi! İskemlesinin arkasında Bay Ryden, gayet ilgili bir pozda. Evet... Şimdi, beni bir düşün! Bir, gözünün önüne getir! Galeride dikilmiş, elde dürbün ve karşımda bu görünüş. Hay Tanrı belası! Ah, Beh-

risch, o anda, öfkemden kafam çatlayacak sandım. Sahnede 'Miss Sara' oynuyordu. Schulzen, Sara rolünde idi. Ama ben ne bir şey görecek, ne de bir şey işitecek halde idim. Gözlerim locada hareketsiz, kalbim ise yerinden fırlayacakmış gibi hareketli. Ryden arada bir başını öne doğru uzatıyor, böylece küçük kızın görmesine engel oluyordu. Arada bir de iskemlesinin üzerinden eğilerek ona bir şeyler söylüyordu. Bense, dişlerimi gıcırdatarak, bu hali seyrediyordum, gözümde yaşlar vardı. Ama bu, daha çok, dikkatli bakmaktan ileri geliyordu. Bütün akşam boyunca -ve hâlâ daha- bir türlü ağlayamadım. -O sırada, seni düşündüm; yemin ederim ki, seni düşündüm. Koşup eve gideyim ve derhal sana yazayım istedim. Ama onları öyle bırakıp çıkamıyordum ki.. Tanrı biliyor ya, daha o anda onu bağışlamaya hazırdım. Evet, onu bağışlıyordum. Berikine gayet soğuk davranıyordu. Başını öbür yana çeviriyor, söylediklerine yanıt vermiyor, adeta ondan sıkılmışa benziyordu. Belki de, gördüklerime ben bu anlamı veriyordum. Belki de, elimdeki dürbünden ziyade, gönlümdü beni böyle aldatan! Ah, Tanrım, ama ya doğru görüyorduysam? Bunun nedeni en sonunda, bana karşı duyduğu sevgi olamaz mıydı?

Saat dokuzu vuruyor. Şu Tanrının belası Komedi'nin dağılma saati. Lanet olası! Dur hele, öyküye dönelim. Bir çeyrek saat kadar, öylece, hep ilk bakışta gördüğüm görüntüye bakarak oturmuşum. Birdenbire bütün vücudum öyle şiddetli bir nöbetle sarsılmaya başladı ki, ölüyorum sandım. Dürbünü sahibine uzattım ve koşa koşa - yürüye yürüye değil- evet, koşa koşa eve döndüm. - Ve işte, iki saattir de seninle baş başayım. Şimdi, sorarım sana, parası pulu, geleceği hakkındaki umutları ve yetenekleri ile benim durumumda olup da bu kerte mutsuz olan bir tek kişi tanıyorsan, söyle, o zaman susacağım. Akşamdan beri, boş yere ağlayayım diye uğraştım, dişlerim birbirine vuruyor ve dişleri çatırdarken insan ağlayamıyor...

Yeniden, kalem açtım. Yeniden, birkaç dakika dinlendim. Ah, dostum, bak üçüncü kâğıda başladım. Sana hiç usanmadan binlercesini doldursam, yine de söyleyeceklerim bitmeyecek. Hangi dertli içini dökmeye doymuş, usanmıştır ki?

Onu sevmemek elden gelmiyor. Sunduğu zehir olsa yine de elinden alır, içerdim sanıyorum. Beni bağışla dostum, sana bu satırları ateşler içinde yanarken yazıyorum. Ama bırak, yazayım. Yazayım da, hırsım kalemimden çıksın; yoksa, kim bilir, ne olmaz işlere kalkışacağım.

Bir çeyrek kadar, oturduğum yerde uyumuşum. Gerçekten, çok bitkinim. Ama bu akşam, bu kâğıdı doldurmadan bırakmam. Söyleyecek daha çok şeyim var.

Bu geceyi, kim bilir nasıl geçireceğim? Yatmaya korkuyorum. Yarın ne yapacağım? Bak, işte bunu biliyorum. Eve girinceye kadar, iyice telaşsız olacağım. İçeri girer girmez kalbim küt küt atmaya başlayacak. Hele onun sesini duyup dolaştığını işitince kalbim büsbütün hızlı atacak. Ve yemek biter bitmez, alıp başımı gideceğim. Eğer kendisini görecek olursam, gözlerim yaşlarla dolacak, içimden "Seni ben bağışlıyorum Tanrı da bağışlasın ve benim ömrümden çaldığın yılları senin ömrüne katsın!" diyeceğim. Evet, yüzüne bakarken, içimden bunları geçireceğim ve beni sevdiğine biraz olsun inanmak elimden gelirse, sevineceğim ve böylece uzaklaşacağım. Yarın işte böyle olacak, öbür gün de öyle, daha öbür günler de...

Bak Behrisch, Sara'yı bir zamanlar, onunla birlikte seyretmiştim. Ah, o zaman ne kadar başka idi! Aynı aktörler... Ama onlara bugün dayanamıyorum... Ah, evet, mutluluk bize göre değişen bir şey... Şeytanımız da yine, biz kendimiziz. Yaşadığımız cennetten bizi attıran şeytanı içimizde aramamız gerek.

Yine biraz uyumuşum, çok halsizim. Bakalım yarın ne olacak. Zavallı başım hep dönüyor. Yarın, kalkıp onu göreceğim. Belki, haksız yere bana böyle soğuk davranmaktan vazgeçmiştir. Vazgeçmediyse, biliyorum, yarın akşam daha şiddetli bir nöbetle yatağa düşeceğim. Ne yapalım, öyle olsun! Artık, isteklerime egemen değilim. Geçenlerde, atım gemi azıya almış, beni olanca hızıyla koşturmaya başlamıştı. Onu durdurmayı bir türlü başaramıyordum. Eh, dedim, artık ölüyoruz... Ölmesem bile korkunç bir şekilde yere yuvarlanmam işten değildi. O zaman, bir toparlandım ve bir gayretle kendimi yere attım. Bu gözü pekliği yapabildim. Öyle, pek fazla gözü pek olduğumu söyleyecek değilim, şu var ki, tehlike karşısında böyle davranabiliyorum, yaradılışım böyle. Ama şimdi? İşte, tehlikenin ta içindeyim; hani, nerede o gözü pek adam? Ah, Tanrım! Dostum, benim dostum! Neyi söylemek istediğimi anlıyorsun değil mi? Haydi, Allah rahatlık versin! Zihnim darmadağın. Ah, güneş bir açsaydı! Bu hoşnutsuzluk yok mu? Ne karaladığımı, gerçekten, artık bilmiyorum.

(Çarşamba sabahı)

Çok kötü bir gece geçirdim. Rüyamda, hep Sara'yı gördüm. Ah, Behrisch, şimdi biraz daha rahatım, ama pek fazla da değil... Bugün, onu göreceğim. Obermann'larda Minna'nın provası var, o da gelecek. Ah, ya bana karşı yine öyle soğuk davranırsa? O zaman, ben de karşılık yaparım. Kıskançlık acısından onu kıvrım kıvrım kıvrandırırım. Yok, hayır. Hiç ona bunu yapabilir miyim?

(Akşam saat 8)

Dün akşamla bu akşam arasında ne büyük fark var. Mektubumu, başından sonuna kadar okudum. Sana olduğum gibi gözükmekten kaçınacak olsam onu mutlak yırtar, atardım... Bu delice sevgi ve yine delilik derecesindeki nefret, bu taşkınlık ve çılgınca özleyiş, sana karşındaki delikanlıyı olduğu gibi tanıtacak ve... ona acıyacaksın...

Dün gece, nasıl dünya benim için bir cehennem idiyse, bugün de bir cennet... onun ne biri, ne de ötekisi olmadığını anlayıncaya kadar, bu herhalde böylece sürüp gidecek.

Obermann'lara geldi, bir çeyrek saat kadar baş başa kaldık ve işte, barışıverdik. Hani, Shakespeare: "Zaaf, senin adın: K A D I N!" demiş ya, bence bu daha çok delikanlının yaradılışına uyuyor. Bana karşı haksızlık ettiğini anlamıştı, hasta olmam ona büsbütün dokunuyordu. Boynuma sarıldı ve benden af diledi. Ben de olanların tümünü bağışladım. O anda, benden ne istese bağışlamazdım ki!

Ama, yine de kendimi tuttum; yaptığım çılgınlıktan, kalkıp Komedi'ye gittiğimden söz açmadım. Bu konuyu o ele aldı: Dün gece Komedi'ye gittik, dedi. Bana darılmazsın değil mi? Locanın bir kenarına çekildim. Gelip de oturmasın diye, yanı başımdaki iskemleye Lotte'yi oturttum. Benim iskemlemin arkasından ayrılmıyordu. Ama ben, kendisiyle elimden geldiği kadar az konuşmaya gayret ettim. Durmadan bitişik locadaki arkadaşımla konuştum. Elimden gelse onun locasına geçecektim. Ah, Behrisch, bir gün önce, gördüklerime bu anlamı vereyim, kendimi buna inandırayım diye çırpınıyordum. Şimdi ise o, bütün o inanmaya çalıştıklarımı işte bir bir yüzüme söylüyordu. Hem de nasıl? Kollarını boynuma dolayarak... Bir dakikalık zevk, insana binlerce gerçeğin işkencesini unutturabiliyor. Böyle olmasa, zaten, yaşam sürdürülebilir miydi? Bütün üzüntüm dağılıverdi. Bir dert, atlatıldıktan sonra, insana bir kazanç oluyor. Arkamızda kalan acıların anılması da, bir zevk... Hele, acının boş kalan yeri bu şekilde dolarsa! Bütün mutluluğumu, işte, kollarımın arasında tutuyordum. Sevgisinin gücüne dayanamayıp aklı, mantığı çiğneyerek kollarıma atıldığı şu anda, bütün yakınlığımıza rağmen, nasıl hoş bir utanç duygusu içindeydi; dudaklarını dudaklarıma her uzatışında gözlerini yumuyordu; sevişmemize ara verdiğimiz kısa anlarda, yüzünde hep o tatlı gülümseyiş vardı; utanç, sevgi, istek ve korku yanaklarını kızartmıştı; titreyen vücudunu kollarımdan sıyırmak için uğraşıyordu; ama ben biliyordum ki, korkmasa, bu zayıf direnci göstermeyecek, kollarımdan kurtulmaya çabalamayacaktır... Behrisch bu, bu öyle bir mutluluk ki, insan onun hatırı için her türlü cehennem azabına katlanır. Allah rahatlık ver-

sin! Yine başım dönüyor, dün akşam gibi... Ama, bu kez, büsbütün başka nedenle... Bugün nöbet gelmedi; havalar böyle güzel giderse, belki de hiç gelmez... Allah rahatlık versin!

KÄTCHEN SCHÖNKOPF'a

Leipzig, 1 Kasım 1768

Benim çok sevgili arkadaşım,

Hep o alaycı eda, o iğneli sözler... İyiyi kötü bir yönden göstermede usta, bir hastanın haline gülecek, bir dertliyi alaya alacak kadar katı yürekli... Mektubunuz, baştan sona, bu sevimli zulümlerinizle dolu... Minna'nın hemşerisinden, zaten başka türlü yazması beklenebilir miydi?

Umduğumdan çabuk aldığım yanıtınıza teşekkürler. İleride de, böyle keyifli ve alaycı saatlerinizde, beni anıp yazmanızı sizden rica edeceğim; taşkınlığınızı, neşenizi ve zekâ pırıltılarınızı görmek bana büyük zevk veriyor; bunları, fazla düşünmeden ve insafsız bir şekilde, ortaya dökseniz bile...

Kendime ne kadar değer verildiğini gayet iyi bildiğim için, mektuplarıma verilecek değeri de kolayca hesaplayabiliyorum. İnsan başkalarının sonucunu göz önüne getirince, kendi başına gelecekleri de tasarlayabiliyor. Bunun için falcı olmaya gerek yok; ben, yine de yakınmıyorum; zira, yazgı böyle istemiş: Biz ölmeye görelim, geride kalanlar ve yerimizi alanlar, mezarlarımızın üzerinde, nasıl olsa, hora tepeceklerdir...

KÄTCHEN SCHÖNKOPF'a

(Bu mektup Kätchen'in Dr. Kanne adında yüksek mevki sahibi biriyle nişanlanması üzerine yazılmıştır.)

Leipzig, 1 Haziran 1769

Azizem, mutluluk ve sevinciniz Horn'a yazdığınız mektuptan anlaşılıyor. Benim duyularıma, benim bu haberden ötürü duyduğum sevince gelince, bunun derecesini siz düşünebilirsiniz, eğer sizi ne kadar sevdiğim tamamıyla hatırınızdan çıkmadıysa... Sevgili doktorunuza saygılarımı iletin. Dostluklarına erişmekle onur duyacağım. Uzun zamandır yazmamamın nedenini sormuşsunuz: İnsan karşısındakinin sabırsızlıkla beklediği mektupları yazmakta gecikirse söz işitebilir, doğrudur; ama ben durumun böyle olmadığını biliyordum. Onun içindir ki yazmadım. Son zamanlarda benden mektup almışsınız ya da Erlangen gazetesi elinize geç-

miş, ilginiz bakımından arada bir fark yoktu ki... Sözün kısası, bugün, sizin için ben, durmuş ve kokmuş bir balıktan başka bir şey değilim... Siz ne derseniz deyin, bu böyle... Yemin edebilirim ki böyle...

Horn yavaş yavaş kendine geliyor. Buraya döndüğü zaman, hali pek berbattı. Uzak kaldığı Ariane'sini bu derece bir sevgi ve duyguyla anması insanın tuhafına gidiyor. Mektubunuzda yazdıklarınıza bayağı inanmış: Hani, Constantie'nin özlemden sararıp solduğuna filan... Sorun rengin uçmasında ise, kendisinin hiç üzülmediğine inanmak gerek: Zira bugünlerde yanakları her zamandan renkli... Kimi zaman ona, eeh, diyorum, yakında görürsün, Fieckgen (Constantie'ye aralarında verdikleri ad) o da çok geçmez arkadaşını kendine örnek alır, onun tuttuğu yolda yürür.

O zaman bana ağız dolusu küfürler yağdırıyor. Örneğinin de senin de Tanrı belanızı versin diye bağırıyor. Büyük sevgisinin Constantie'nin kalbine oyduğu içli sevgi kelimelerinin hiçbir zaman silinemeyeceğine inanmış! Zavallı düşünmüyor ki, genç kız kalbi mermerden değildir, mermer olması da beklenemez ya! En sevimli kalp, en çabuk sevebilen kalptir, ama çabuk sevenin unutması da çabuk oluyor. Horn bunları aklının kenarından geçirmiyor. Hakkı da var: Yeryüzünde en acı şey, bir sevginin öldüğüne tanık olmak. Yüz bulmamış bir sevgili, hiçbir zaman terk edilmiş bir sevgili kadar mutsuz olamaz. Birincinin daha umudu vardır. Hiç olmazsa nefret edilmekten korkmaz, ama öteki, öteki öyle mi ya? "Benimdir!" dediği bir yürekten atılmanın ne demek olduğunu bilen, bunu kolay kolay ne düşünmek ister, ne de oturup sözünü etmeyi...

(...)

Yazmak bana zor geliyor. Özellikle size seslenmek... Ayrı bir buyruğunuz olmazsa, ekimden önce benden mektup beklemeyin. Çünkü "sevgilim", "iyi arkadaşım", hatta yer yer "en iyi arkadaşım" şeklindeki iltifatlarınıza karşın, doğrusu, bu "en iyi arkadaşlık" bana biraz can sıkıcı geliyor. Tazesi dururken konserve fasulyeyi kimse aklına getirmez, değil mi? Nitekim, balıkların da ancak tazeleri istenir; ne olur ne olmaz, belki bozulurlar diye onları tuzlamaya kalkarlar; eh, belki biraz da göz boyamak için... Dostluk tuzuna bulayıp salamurasını kurduğunuz irili ufaklı, düzgün ve biçimsiz bunca sevgiliyi hatırlayınca kim bilir ne kadar tuhafınıza gider. Ben bile gözümün önüne getiriyorum da gülmekten kendimi alamıyorum. Yok, yazık olur, benimle mektuplaşmayı öyle birdenbire kesivermeyin: sonunda, salamuranıza yaramayacak kadar da kötü değilim herhalde...

Ha, az kaldı unutuyordum: Size bir iki küçük armağan yolluyorum. Bunlardan isterseniz kendi başınızın, ya da bir arkadaşınızın elleri için

herhangi bir şey yapabilirsiniz. Boyun atkısı ve yelpaze olduğu gibi duruyor. Elimi süremedim. Ağaçları bahar günlerinde budarlar. Çelenkler de çiçekler açarken örülür... Darılmayın, ama ne umutlarla başladığım işlere bugün, sizin için ne isem hep aynı olarak devam etmek bana acı veriyor. Size her zaman, alın yazım sizinkine bağlı, der dururdum. Ne kadar doğru söylediğimi yakında anlarsınız, hiç beklemediğiniz bir haberi duyduğunuz zaman...

28 Ağustos 1769

Azizem, sağlığıma karşı gösterdiğiniz ilgiye teşekkür ederim. Son duyduğunuz haberin aslı olmadığını söyleyeyim de içiniz rahatlasın; istediğim kadar düzgün olmamakla beraber sağlık durumum üzüntüye neden olacak gibi değil. Uzun zamandır yazmamamın nedenine gelince; tahmin edersiniz, çekindim. Kim bilir, ola ki yakında siz de kimi nedenlerle bana yazmamayı daha uygun bulacaksınız...

Ne tuhaf, tam bir sene önce bugün sizi son olarak görmüştüm. Bir yıl içinde her şey ne denli değişiyor, akıl alır gibi değil. Bahse girerim ki, bugün karşıma çıksanız belki de sizi tanıyamam. Üç yıl önce her şeyin bugünkünden büsbütün başka bir yön alacağına yemin edecek kadar inançlı idim. İnsan hiçbir şey için yemin etmemeli... Bir zamanlar size durmadan anlatmak, söylemek gereğini duyuyordum. Bugün ise bir sayfayı doldurmak bana zor geliyor: Hoşunuza gidecek konuların hangileri olduğunu bilemiyorum artık... Günün birinde mutlu olduğunuzu, her yönden mutlu olduğunuzu bana yazarsanız sevineceğim. Buna inanıyor musunuz? Ne kadar kötüyüm, değil mi? Şimdi Leipzig'de olsaydım, yine yanınızda olur ve somurtup otururdum... Bu sahneleri bilirsiniz. Yok, hayır yanınızda olsaydım şimdi ne kadar, ne kadar sevinçli olurdum! Ah, üç buçuk yıl önceye dönebilsek! Kätchen, yemin ederim ki sevgili Kätchen, o zaman çok daha akıllıca davranırdım.

KATHARİNA FABRICIUS'a[1]

Saarbrück, 27 Haziran 1770

...Dün bütün gün atla dolaştık (Goethe ve arkadaş Teologie öğrencisi Weyland). Eteklerini o sevimli Saar Nehrinin suladığı Lothringen Dağlarına tırmandığımız zaman hava kararmaya başlamıştı. Sağda, alabildiğine uzanan yeşil vadinin ortasında, griye çalan bir renkle sessizce akıp giden nehir, solda, yamaçları kaplayan kayın ormanlarının üzerimize devrile-

1. Katharina Fabricius: Goethe'nin kız kardeşi Cornelia'nin, Worms kentinde oturan bir arkadaşı.

cekmiş duygusunu veren loş karanlığında ilerliyorduk. Siyah kayaları çevreleyen çalılıkların arasında küçük kuşlar pırıltılı kanatlarını çırparak uçuşuyorlardı. Bu görünüş karşısında kalbime bu yerlerin erinçi doldu. Günün bütün zorlukları belleğimden silinip gitti.

Rahat ve hafif bir yürekle soluk almak, bu ne büyük mutluluk! Gözü pek yaratılışımız bizi durmadan zorluklara, tehlikelere sürükler. Büyük sevinçlere de zaten ancak büyük zahmetlere katlanarak ulaşmak olası. Beni sevginin karşısında yer almaya zorlayan da herhalde bu düşünce olsa gerek; sevgi insanı güçlü kılar, diyorlar ya, hayır, yanlış... Kalbimiz yumuşak mı, şu halde zayıfız, demektir. Göğsünüzün içinde ılık ılık çarpan bir yürekle, boğazınız tıkanıyor gibi bir halle gözlerinize dolan yaşları dağıtmaya mı çalışıyorsunuz; ya da aklınızın almadığı bir zevk içinde o yaşları akmaya mı bırakmışsınız? İşte o zaman o kadar zayıfsınız ki, çiçeklerden örülmüş bir zincir bile sizi kıskıvrak bağlamaya yeter. Bu çelenk gizli bir büyü ile kopmaz hale mi gelmiştir? Hayır, ama kopmasın diye sizin kendi içiniz titrer de ondan...

Seven, olsa olsa sevdiği kızı kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya geldiği zaman yürekli olur. Ama bu da artık sevgi değil, ancak kıskançlıktır. Sevgi denince ben, şu ya da bu türde bir etkiyle ilgisizlikten sıyrılmış bir kalbin, içinde yüzdüğü o dalgalı duyguyu anlıyorum. Hep aynı nokta çevresindeki çırpınışları. Tahta ata binmiş çocuklar gibi devinme, bir çabalama... Ama hep aynı yerinde sayış. Sevginin gerçek betimlemesi bence bu. (...)

BÜRGER'e[1]

tarihsiz

Size Goetz'ün ikinci baskısını sunuyorum. Her zaman istediğim halde, bugüne dek bir türlü yazamadım. Dostunuz Testdorpf ile baş başa geçirdiğimiz saatler, beni bu işi bir an önce yapmaya zorladı.

Aramızdaki kâğıt duvarı yırtmaya, önce ben davrandığım için adeta seviniyorum. Seslerimiz birbirinin yabancısı değildir. Kalplerimiz de öyle... Ömür çabucak ve bomboş geçiveriyor, aynı yolun yolcuları, el ele tutuşarak yürüseler çok daha iyi olmaz mı?

Bir yazı yazıp bitirince, onu bana yollayınız. Ben de öyle yaparım. Bu, insanı heveslendirir. Yazılarımı yalnız candan dostlarınıza gösterirsiniz. Ben de tıpkı sizin gibi yaparım. Kopyaya kalkışmayacağıma da söz veriyorum.

1. *Gottfried August Bürger* (1747-1794): Baladlarıyla ün salmış Alman ozanı. Bu mektubun kendisine yazıldığı sıralarda Göttingen Üniversitesine profesör olmuş, ömrünün son beş yılında bu üniversitede estetik okutmuştur.

J. DANİEL SALZMANN'a[1]

Frankfurt, 28 Kasım 1771

Beni sizin kadar tanıyan olmasın! Yine de bahse girerim ki mektup yazmadığımın nedenini bilememişsinizdir. Yeni bir meraka kendimi kapıp koyverdim, yepyeni bir merak... Böyle zamanlarda ne hale geldiğimi, aya, güne ve sevgili yıldızlara nasıl boş verdiğimi bilirsiniz... Ne yapayım, içimde böyle bir merak olmasa yaşayamıyorum ve böyle bir şey tutturdum mu, sonu ne olursa olsun, kendimi ona tamamıyla kaptırıyorum. Siz bunu öteden beri bilirsiniz. Ne ise bu kez korkulacak bir şey yok. Her şeyi, Homer'i ve Shakespeare'i bile kafamdan sildim. Orada şimdi tek bir tasarı gelişmekte: Bir dram hazırlıyorum: Bunda, temiz ruhlu bir Alman büyüğünü canlandıracak, böylelikle olağanüstü değer taşıyan bir insanın anısını unutulmaktan kurtaracağım. Bu iş beni o kadar uğraştırıyor ki vaktin nasıl geçtiğini anlamıyorum. Buna da -özellikle burada- çok gereksinme duyuyorum; zira, enerjimizin hiçbir fayda sağlamadan kendi kendine telef olduğunu gördüğümüz bir çevrede yaşamak doğrusu zor.

Yokluğunuzu her an içimde duyarak tek başıma kırda ya da kâğıt üstünde geziler yapıyorum. Kendi içine kapanan ruhum Strasburg'un gürültülü yaşamında boşuna harcanan emeklerin birleşip dirildiğini seziyor. İçimde duyduğum bu büyük gücü tek bir konu olarak ele almasını ve bütün çaba ve gücümle yürütmesini -ya da zorla sürüklemesini- başaramazsam bu bana pek acı gelecektir. Eseri sunduğum zaman, (adlarını, ne yazık ki yalnız mezar taşlarından öğrendiğimiz) soylu cetlerimizden birini karşınızda canlı görmekle zevk duyacağınızı umuyorum. Onu benim sunduğumu düşünerek ayrıca seveceğinizden de kuşkum yok.

İşte asıl uğraştığım şey bu. Avukatlık işleri bunun yanı sıra olup gidiyor. Sizi çok arıyorum. Hazırladığım bir pasajı okuyup fikrinizi almayı, beğendiğinizi duymayı ne kadar isterdim! Bunun dışında, çevrem tamamıyla öldü. Son aylarda ne kadar değiştiğimi anlamak için, vaktiyle kafamdan geçenleri yazdığım kâğıtların -yalnız bir hafta içinde doldurduklarımın- çokluğunu göz önüne getirin, yeter!

Frankfurt hep o bildiğiniz 'yuva'. Nidus. Kuş yuvası... Kuluçkaya yatıp yavru çıkarmak için belki iyi, işte o kadar. Yoksa tam anlamıyla bir 'izbe', tıkılıp kaldığımız bir delik. Hemen Allah cümlemizi kurtarsın, amin.

Beş ekim tarihli mektubunuzu ararken yanıt bekleyen bir sürü mektup elime geçti. Arkadaşlarımı gücendirmek istemem, sevgili dostum, ama ileriye doğru öyle bir atılma halindeyim ki soluk almaya bile zor va-

1. *Salzmann, J. Daniel:* Goethe'nin Strassburg'da tanıştığı ve çok sevdiği arkadaşı.

kit buluyorum. Geriye bakmak benim için değil. Üstelik de bir kez kopmuş bağları düş gücü ile birbirine eklemeye çalışmak, bana oldum olası ağır gelmiştir.

HERDER'e
(Götz von Berlichingen'in müsveddeleri ile birlikte)

Frankfurt, 1772 başları

İşte, kendimle baş başa geçen şu yalnız günlerin verimi: Fırça ile tuval üzerine gelişigüzel çizilmiş, kimi yerleri az çok belirmiş olsa bile henüz taslak olmaktan çıkmamış bir yapıt...[1] Bu çalışmam hakkında size birtakım açıklamalarda bulunacak değilim, dostum; şöyle ayağa kalkıp ona biraz uzaktan baktığım şu anda, duyularımı söylemekten de kaçınıyorum; çünkü, kim bilir belki içinizde, yargınızın yöneldiği alandan korkuyormuşum da ona, gitmesini istediğim yolu ben gösteriyormuşum gibi bir duygu belirir... Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, bu işe pek büyük bir çabayla sarıldım, düşüncenizi almayı aklıma koyduğum için elimden geleni ona harcamaktan, ruhumu en özlü gücüyle ona katmaktan kaçınmadım... Yargınız yalnız bu yapıtı bana, doğru ışıkta göstermeye değil, belki daha ziyade beni bana tanıtmaya yardım edecek. Yargınızı, bir işaret taşı[2] gibi diktiğim bu noktadan başlayarak çıkacağım uzun yolculukta, zaman zaman durup soluk alırken arkama dönüp ona bakarak hesabımı yapacağım. Sesinizi duyana dek, üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan bekliyorum. Çünkü biliyorum ki, onun canlanıp ortaya çıkabilmesi için, yenibaştan yaratılması gerekiyor.

Geçenlerde Merck[3] ile birlikte çok zengin bir gece geçirdik. Konuşurken içinizin açıldığını, fikirlerinizin gelişip biçim aldığını duyduğunuz bir insanla yeniden buluşmanın zevki içinde idim. Ne kadar sevinçli olduğumu bilemezsiniz.

1. 'Goetz von Berlichingen'in müsveddeleri.
2. Yol kenarlarında kilometreyi gösteren taş.
3. Merck, Johann Heinrich Strassburg'dan hukuk öğrenimini tamamlayarak dönen Goethe, Darmstadt'ta tanıştığı John. Heinr. Merck ile arkadaşlığı Frankfurt'ta da sürdürür, Strassburg'un esindirdikleri ve özellikle Sesenheim olaylarının etkisiyle sarsılan benliği, bu temkinli, iyi kalpli ve güvenilir dostun yakınlığında, aradığı gönül rahatlığı ve avunça kavuşur. Merck Frankfurt'ta askeri sayman olarak görev yapmaktadır. Bir yandan da zamanın yazınsal akımlarını izler ve edebi bir dergi yayınlar. Çevresindeki insanlar üzerine hislerine kapılmadan, objektif bir görüşle verdiği yargılarda şaşmayan, acı eleştirilerini dostlarından esirgemeyen, ama keskin gözünün soğuk görüşüne kalbinin sıcaklığını katmasını da bilen bu değerli arkadaşın, kendisinden sekiz yaş küçük olan genç ozanın ruhsal gelişmesinde büyük ve çok olumlu etkisi olmuştur.

HERDER'e

Wetzlar, 1772 Temmuz ortaları

Küçük teknemle dalganın henüz üzerindeyim, yıldızlar arada bir görünmez oluyorlar, o zaman yazgının kendi eliyle ittiği yöne doğru öylece akıp gidiyorum... Atılganlık, umut, korku ve dinginlik ruhumda durmadan yer değiştirmekte...

Sizi anmadığımız gün yok. İçimden, her zaman: "Ne olurdu, hep birlikte yaşasaydık!" diyorum. Ama, bu da olacak, biliyorum: Küçük çocuk pek erken eğere atladı, siz ise atınızı pek hızlı sürüyorsunuz. Ziyanı yok, ben de yolumu çizmekte ve elimden gelen çabayı göstermekte kusur etmeyeceğim. Belki, bir gün, yeniden karşılaşırız. Ötesi kolay.

On dört gündür, ilk kez, sizin Fragment'ları okudum; onların benim için ne demek olduğunu söylemeye bilmem gerek var mı? Yunanlıları anlatan sizlere çoğu zaman erişmiş olmak beni sonsuz sevinçlere boğdu, ama asıl hoşuma giden tanrıların ruhları ile birleşmişim de bu kutsal birleşmenin sıcaklığı ile kalbim ve duygum yepyeni bir yaşama uyanmış gibi bana zevk veren, düşünce ve duyguyu anlatımda birleşmiş görmek oldu. Bu zevki böylesine içten yaşadım.

Sizden, daha sık buluşabilmemiz için olanak yaratmanızı rica edeceğim. Siz benim için ne iseniz, benim de sizin için aynı şey olabileceğimi siz de biliyorsunuz. Ama, bu arada, zaman zaman birbirimize girecekmişiz, ne önemi var? Biz, öyle çatışmalardan kaçacak korkaklardan mıyız? Hırslarımız birbiriyle çarpışıyorsa, bu çarpışmalara göğüs germemiz gerek; bunu, sizden çok, kendime söylüyorum. Sonra örneğin, canınızı mı sıktım, bunu yüzüme söyleyiniz, düpedüz, apaçık... İsterseniz öfke ile isterseniz alayla... içinizden nasıl gelirse...

'Berlichingen' üzerine bir kelimecik: Mektubunuz, benim için, baştan sona bir avunç mektubu oldu; ben ona, bu sizin verdiğinizden daha aşağılık bir yer veriyorum; "Shakespeare sizi iyiden iyiye ezmiş, vb..." şeklindeki kanınızı tüm ağırlığıyla kavradım; bakınız yapacağım şey ne olacak: Geniş ölçüde, bir eritme işleminden sonra süprüntüyü ayırıp atmak ve yerine değerli maddeler koyarak yeni bir kalıba dökmek. Bu yepyeni biçimi ile onu sonra bir kez daha karşınızda göreceksiniz. Tabii, bunlar henüz ancak tasarı halinde kafamda... Buna da ayrı üzülüyorum ya, ne ise... 'Emilia Galotti'de öylesine, ancak tasarı halinde kalmış bir yapıt. İçine rastlantı ya da kaprisin karışmasına bile yer bırakılmamış. Biraz zekâsı olan insan her sahnenin, hatta hemen her sözün nedenini anlayabiliyor. Bunun içindir ki kimi bakımdan bir şaheser olmasına karşın ben onu be-

ğenmiyorum, kendiminkini de aynı biçimde, beğenmediğim gibi... Ruhumun derinlerinden yükselen bu sezişleri, kimi zaman da gözümde biçim alan düşlerle, kalbimde bu umudu, yoksa ben boşuna mı beslemişim: "Güzellik ve büyüklük, duygularına daha çok girdiği gün, sözün ve yazın ve eylemin de kendiliğinden iyi ve güzel olacaktır."

AÇIKLAMA

Goethe ile Kestner, küçük Garbenheim köyünde birbirleriyle tanışırlar. Goethe'den sekiz yaş büyük olan Kestner, Wetzlar'daki mahkemede Bremen kentinin hukuk müşavirliğini yapmaktadır. Kestner, Goethe'nin zekâsının, açık sözlü ve açık yürekli halinin hayranı olur. Goethe'de soylu bir ruh taşıyan Kestner'in dürüst ve temkinli hareketlerine, karakterinin doğruluğuna sempati duymaktadır. Arkadaş olurlar. Ama bu arkadaşlığın pek çetin bir sınavdan geçmesi gerekecektir. Goethe henüz Kestner ile tanışmadan önce Charlotte Buff ile tanışmış, rastlantı sonucu bir arada geçirdikleri bir eğlence akşamından sonra, pek çok üstün yeteneği olan on dokuz yaşındaki bu genç kızın güzelliği ve zarafeti karşısında çabucak ona âşık olmaktan kendini alamamıştır. Oysa Lotte (Charlotte) Kestner ile nişanlıdır. Buna karşın, Goethe'nin büyük ilgisine kayıtsız kalamaz. Bu tehlikeli durumda da, üç genç, yine arkadaşlığı sürdürürler. Kasabanın dedikodusu çekilmez ve Goethe'nin sevgisi dayanılmaz hale gelir. Üçü de aynı acıyı çeker ve sonuçtan korkarlar.

Goethe, kendi kendisi ile çetin bir savaşa girişir. Merck'e de içini dökmüştür. Onun ince uyarlamaları ve vicdanının sesi, ona tek çıkar yolu göstermektedir. Sonunda, -ne kadar zor olursa olsun- üzerine düşen görevi yapmaya karar verir ve bir sabah sessizce, kimseye Allahaısmarladık demeden kaçar gider.

Goethe, 11 Eylül sabahı Wetzlar'dan ayrılacaktır. Lotte ve Kestner, onun böyle bir karar verdiğini bilmezler. 10 Eylül akşamı, üçü birlikte oturup konuşurlarken ölümden ve öbür dünyadan söz açılır. Öldükten sonra, acaba, ne olacaktı? Ruhlar birbirini bulacak ve karşılaştıkları zaman birbirlerini tanıyacaklar mıdır?

Lotte, annesinin ölümünü anımsar. Üçü de üzgündür. Ayrılacakları zaman Goethe, genç kızın elini öper, büyük bir heyecanla: "Birbirimizi göreceğiz ve ne biçimde olursak olalım, birbirimizi tanıyacağız!" der, "Kendi isteğimle ayrılıyorum, evet, ama sizi bir gün görmek umudunu içimde taşımasam gidemezdim. Allahaısmarladık! Biz, birbirimizi göreceğiz."

Lotte: "Umarım, yarın..." der. Ve böylece ayrılırlar.

KESTNER'e

10 Eylül 1772

İşte yok artık, Kestner, bu pusulayı aldığınız zaman O, artık yok. Öteki pusulayı da Lottchen'e veriniz. Çok dingindim; ama konuşmalarınız beni altüst etti. Allahaısmarladık, şu anda, yazacak şey bulamıyorum. Yanınızda bir dakika daha kalsaydım, kendimi tutamayacaktım. Şimdi yalnızım. Yarın da gidiyorum. Ah, başım, zavallı başım.

CHARLOTTE BUFF'a

10 Eylül 1772

Bir gün geri döneceğimi umuyorum. Ama, kim bilir ne zaman? Sen konuşurken kalbimden neler geçiyordu. Lotte. Onları son olarak görüyorsun, diyordum. Belki son değil, ama işte yarın gidiyordum ya! Artık o yok. Hangi şeytan bu konuyu aklınıza getirdi? Duyduklarımı istediğim gibi söyleyebildim. Ama ne fayda ki, elinizi, her zaman tutmak istediğim bu eli, işte son kez öpüyordum. Bu odaya bir daha geri dönmeyecektim. Sevgili babanız beni son kez kapıya kadar geçiriyordu. Şu anda yalnızım, gözyaşlarımı tutmamın bir nedeni yok artık, sizleri mutlu bırakıyorum. Kalplerinizdeki yerim olduğu gibi kalacak ve sizi bir gün göreceğim. Yakın değilse bile uzak bir gün. Sevgili küçüklere: "O yok artık, gitti!" dersiniz. Artık yazmayacağım.

11 Eylül 1772

Her şey hazır, Lotte, gün doğuyor. Bir çeyrek saat sonra gitmiş olacağım. Resimleri unutmuşum, çocuklara verirsiniz diye yolluyorum. Onlar bu satırları yazmama neden oldu. Yoksa ne yazacaktım, Lotte? Siz her şeyi biliyorsunuz. Son günlerde ne kadar mutlu olduğumu da... Ama işte gidiyorum. En sevgili, en iyi insanların yanına gidiyorum, evet, ama sizden uzak olduktan sonra...

Ne yapalım? Bu benim yazgımmış; bugünüm, yarınım ve sonrası hep böyle geçecek, şaka diye sık sık yinelediğimi hiçbir zaman yaşamıma katamayacağım.

Neşenizi hiç kaybetmeyin, sevgili Lotte, siz yüzlercenin mutlusunuz. Yalnız ilgisiz değil. Ben ise, sevgili Lotte, değişmeyeceğime inancınızı gözlerinizde okuyarak mutluluk duyuyorum. Adiyö, binlerce kez adiyö!

AÇIKLAMA

Goethe'nin Lotte'ye karşı duyduğu sevgi ondan uzaklaşmakla eksilmez. Yatağının başucunda Lotte'nin Schattenbild'i[1] asılıdır.

Lotte ve Kestner ile mektuplaşırlar. Ve zaman zaman Wetzlar'a kadar uzanıp ziyaretlerine gitmekten kendini alamaz.

Legationssekretär[2] Jerusalem'in intiharı, işte, bu döneme rastlar. Braunschweiglı bir katolik papazın oğlu olan Jerusalem, bir arkadaşının karısını umutsuz bir aşkla sevmektedir. Duygularıyla vicdanının kavgası onu, sonunda, bu ölüme sürüklemiştir.

Goethe, bu haberi alınca son kerte üzülür.

KESTNER'e

Kasım başları 1772

Zavallı Jerusalem! Beklemediğim bu haber bana çok acı geldi. Hele bu haberi sevginizin bir gösterisi saydığım mektubunuzla birlikte almak... Zavallı genç! Ama o aşağılık insanlar yok mu, hani kendini beğenmişliklerinin anlamsızlığı içinde, yüreklerinde yalan bir Tanrı sevgisi, dillerinde sahte bir Allah korkusu, bire bin katarak her şeyi kötüleyen, güzel bir yaradılışı ezen, yok eden işte bunlar. Kötülük hep bunların başının altından çıkıyor. Mutsuzluğumuzun yaratıcısı onlar... Topunun Allah belasını versin! Suç, babası olacak o uğursuz papazda. Boynu altında kalsın. (Tanrım sen beni affet!) Zavallı çocuk! Bir gün gezmeden dönerken ona rastlamıştık. Ay ışıl ışıl ışımaktaydı. Gülümsemiş ve "birine tutkun olmalı..." deyip geçmiştim. Lotte hatırlayacaktır. Tanrı bilir, kimsesizlik, çocuğun kalbini çökertti.

Çok bir yakınlığımız yoktu. Ama yedi senedir onu tanırdım. Ayrılırken bir kitabını almıştım. Onu saklayacağım ve anısını ölünceye kadar unutmayacağım.

10 Kasım 1722

(Wetzlar'a yaptığı bir ziyaretten döndükten sonra yazdığı bir mektubun sonu)

...

Wetzlar'dan dönerken şöyle bir düşündüm de umduğumdan çok daha güzel karşılandığımı göz önüne getirerek içimde ferahlık duydum. Bun-

1. Schattenbild - Silhouette, profilden yapılmış siyah resim.
2. Legationssekräter. Elçilik başkâtibi.

dan biraz da korkuyordum, zira, tersinin ne kadar kötü olduğunu yakından bilirim. Açık, sıcak ve sevgi taşan bir yürekle bir yere koşunuz, sevgili Kestner, şayet aynı duygularla karşılanmazsanız cehennem azabının ne olduğunu işte o zaman anlarsınız. Ama böyle bir karşılanış; dilerim tüm ömrünüz, bana yaşattığınız şu birkaç gün gibi güzel geçsin.

SOPHIE VON LA ROCHE'a[1]

Darmstadt, 20 Kasım 1772

Yanınızda geçirdiğim o içtenlik dolu, olağanüstü tatlı dakikalardan beri düşünüz hep ruhumda yaşıyor. Çevrenizdeki o güzel meleklerinizle, aile ve hele analık mutluluğunun göz kamaştıran güzelliği içinde sizi görmek ve sonra, daha güzeli, aranızda yaşama mutluluğuna ermek... Bunun ne demek olduğunu ancak içimde duyuyor, ama anlatmayı başaramıyorsam, bunu sözcük bulmaktaki beceriksizliğime ve sevincimi dışarı vurmak yönündeki yeteneksizliğime bağışlayın! Nitekim, siz de, kalbinizin benim için söylediklerini, kuşkusuz, herkesten iyi bilirsiniz...

Jerusalem'in ölümü ile ilgili olarak bilgi edinmek istediğinizi Merck'den öğrendim. Son dört ay Wetzlar'da, birbirimizin yanı sıra yaşamışız. Bu kez, ölümünden sekiz gün sonra, oraya gittiğim zaman Baron Kielmannsegg ile görüştüm. Bu zat, Jerusalem'in yakınlık gösterdiği az insanlardan biridir. Şöyle dedi: "Sözlerime başkaları inanmasa bile sizin inanacağınızı bildiğim için söylüyorum: Gerçeği ve ahlakça doğruyu bulmak için gösterdiği titiz çaba ile kalbini öylesine çiğnemiş ve ezmişti ki yaşama ve sevgi alanında başarısız kalan bir iki deneme onun bu acıklı kararı almasına yetiverdi." Soylu bir ruh, işlek bir zekâ, olağanüstü bir ruh taşkınlığı anında böyle bir karar almış, olmayacak şey mi? Aslında yaşam... neler yazıyorum, siz onu benden iyi bilirsiniz ya...

15 Aralık 1772

(...)

Lotte sizden sonra yalnız beni seviyormuş, diye yazıyorsunuz. Buna sevinmedim. İkinci olmuşum ya da yirminci, ne fark eder. Birinciye bü-

1. Sophie von La Roche: (1731-1807) Ehrenbreitsteinli bir kadın yazar. Kızlarından Maximilian von La Roche'a Goethe'nin ***hayranlığı ve ilgisi*** vardır. 1771 yılında Sophie von La Roche'un 'Sternheim'daki genç kızın hikâyesi' adlı bir romanı yayınlanmıştı. Mektup şeklinde yazılmış olan bu roman, zamanında çok tutulmuş ve edebiyatçılar tarafından -Goethe dahil!- beğeni ile karşılanmıştır. Bu kitabın çıkışı, Goethe'nin 1774 yılında yayınladığı 'Genç Werther'in Acıları' adlı romanın yayınlanır yayınlanmaz kazandığı eşsiz başarının sağlanmasına bir hazırlık sayılabilir.

tünün doksan dokuz hissesi düştükten sonra, geri kalan bire tek bir kişi sahip olmuş ya da onu yirmi başkası ile paylaşmış, ne çıkar?

Ben onu, ta başından beri, karşılık beklemeden sevdim.

KESTNER'e

10 Nisan 1773

Güzel bir gün geçirdim. Çalışmayı sevinç, çabayı erinç kovaladı durdu. Akşam olunca da kalbim, - açık ve yıldızlı göğün karşısında, dizlerinizin dibine oturup Lotte'nin atkısıyla oynarken, elimden kaçırmak üzere olduğum bu küçük mutlulukların tadına varamadan, bulutlardan çok dağlara bakarak -öbür dünyadan konuştuğumuz o güzel dakikaların anısıyla yandı. Lotte'yi bırakıp gitmek... Bunu nasıl yapabildim, hâlâ şaşıyorum. Çünkü, bakın, siz de bir yürek taşıyorsunuz; size biri gelse, ya da gelmiş olsa, ya da gelecek olsa, her ne ise ve dese ki, Lotte'yi bırak da git! Ne yapardınız? Bu da nasıl soru, değil mi? Ya, ama ben de bir yürek taşıyorum ve ben alıp başımı gittim. Siz buna ister büyüklük deyin, ister başka şey... gittim. İyi mi ettim, kötü mü? Bilmiyorum. Bu işi böylece, hatta fazla zorluk çekmeden yapıvermiştim. Şimdi ise bunu nasıl yapabildim diye, kendi kendime şaşıyorum. -İşin acı yanı da bu değil mi aslında?..-

Öbür dünyadan söz açmıştık. Bulutların ardında acaba ne var? diyorduk. Bunu bilemiyorum, ama pek iyi bildiğim bir şey var: O da Ulu Tanrının duygudan yana soğuk oluşu. Böyle olmasa Lotte'yi size veremezdi... Ölürsem, hele öbür tarafta biraz borum öterse, ilk işim onu sizin elinizden almak olacaktır. Onun için, dua edin de ölmeyeyim, elim kolum tutsun, vücudum sağ ve dinç kalsın. Eğer ölmüşsem, gözyaşları ve dualarla ruhumu şad ve hoşnut etmeye çalışın. Yoksa Kestner, karışmam, haliniz yaman olur.

KESTNER'e

Frankfurt, Haziran, 1773

Bu gece, Lotte'yla ilgili tuhaf bir rüya gördüm: Kol kola girmiş, caddede yürüyorduk. Onu benim kolumda görenler duruyor, gözlerini dikip Lotte'ye dik dik bakıyorlardı. Böyle durup bize bakanların kimilerini hâlâ görür gibi oluyorum. Derken, Lotte yüzüne bir örtü örttü. Herkes şaşırdı. "Yüzünü aç!" diye ona yalvardım. Bunun üzerine peçeyi arkaya doğru itti. Ve gözlerini bana çevirdi. Bu gözler, ah... Onları gözünüzde duydunuz mu, insan ne hale gelir, bilirsiniz... Sonra, hızlı hızlı yürümeye başla-

dı. Halk, hep öyle durmuş, bize bakıyordu. "Ah, Lotte" dedim, "ya, senin bir başkasının karısı olduğunu bilseler..." Derken, dans edilen büyük meydanda kendimizi bulduk... Ötesini anımsamıyorum.

İşte ben, böyle rüyalarla haşır neşir, emekleye emekleye yaşam yolunda ilerlemeye çabalıyorum. Tatsız davalarla uğraşmak, dram, roman ve benzerlerini kaleme almak, resim yapmak ve biraz da flört, günlerimi doldurıyor. Siz Tanrı'nın mutlu kulusunuz. Benim için, arkamdan, Kaabil'in[1] lanetini taşıyor, diyorlarmış. Ben, bir kardeş öldürmedim ki... Bunu söyleyenlerin aklından zoru olmalı!..

Sevgili Kestner, sana Götz von Berlichingen'i yolluyorum. Baş başa kalıp kapınızı arkanızdan kapadığınız zamari bunu karıcığına okursun...

AÇIKLAMA

1774 yılı başlangıcında genç Maximiliane von La Roche, Frankfurt'ta çalışan İtalyan asıllı zengin bir tüccarla evlenerek Frankfurt'a yerleşti. Goethe, annesiyle olan arkadaşlığı dolayısıyla genç kadını çocuk denecek yaştan beri tanıyor, onun, yalnız yetişme biçimini değil, esmer ve göz alıcı güzelliğini de eskiden beri pek beğeniyordu. Ehrenbreitstein'daki dostluklarını sürdürmek isteğiyle, yeni evlilerin evine sık sık gidip gelmeye başladı. Annesinin yakın dostu olan bu yakışıklı ve ünlü ozanın ziyaretlerinden Maximiliane de gocunmuyordu. Kocası, iş peşinde koşmaktan, onunla fazla ilgilenemiyordu. Güzel sanatlara da, özel bir merakı yoktu. Goethe ve Maximiliane baş başa hoş saatler geçiriyor, sanat ve müzik üzerine konuşmalar yapıyorlardı. Ama yaşlı koca bu 'dahi aile dostu'nun sık ziyaretlerinden hoşlanmamaya başlamıştı. Karı-koca arasında 'birtakım kötü sahneler' geçti. Goethe, bu ziyaretlerinden, bir zaman için vazgeçmek zorunda kaldı.

Onuruna dokunan bu olayın benliğinde yarattığı bunalım, Lotte'ye karşı duyduğu ve kalbinden söküp atmayı bir türlü başaramadığı büyük sevgi ve Jerusalem'in acı sonucu, genç ozanın düşünde birbirine karışarak, onu yalnız Almanya'da değil, tüm Avrupa'da ünlü kılan yapıtının meydana gelmesine neden oldu: 1774 ilkbaharında 'Genç Werther'in Acıları' adlı romanını kaleme aldı. Aynı yılın sonbaharında yayınlanan eser birçok dillere çevrildi ve büyük yankılar uyandırdı... Goethe, uzun zaman 'Werther'i yazan ozan' olarak tanındı.

1. *Kaabil:* Ahtı-Atik'ten: Öz kardeşi Haabil'i öldüren Kaabil kastediliyor.

SOPHİE VON LA ROCHE'a

Frankfurt, 21 Ocak 1774

Evlerine adım atmamak kararını verinceye dek neler çektiğimi bilseydiniz, dönmem için böyle direnmezdiniz, sevgili valide... O korkunç anlarda katlandığım acılar bana ömrümce yeter... Şimdi, artık rahatım. İzin verin de, böyle kalayım.

Sizi de artık göremeyecekmişim, herkes ne diyecekmiş, filanı... artık düşünmüyorum.

Ancak bir durumda bu evin kapısından içeri adım atabilirim ki... bunu da onun için dilemesem, herhalde, daha iyi olacak...

(Lotte ve Kestner, Goethe ile mektuplaşmayı sürdürdüler. Bu arada, Lotte'in ilk çocuğu dünyaya gelmiştir. Ona Wolfgang adını verirler. Goethe bundan son kerte duygulanır...

Kestner'lerin şimdi yaşadıkları Hannover kentinde, pek iyi görüştükleri Hofrat Meyer ve eşi, seyahatleri sırasında, Frankfurt'tan geçerken, Goethe'yi ziyaret ederler. Frau Meyer Goethe'ye Lotte'den iyi haberler getirmiştir.)

CHARLOTTE KESTNER'e

Frankfurt, 16 Haziran 1774

Benim adımı taşıyan küçük yavru da iyi imiş, annesi de yakında büsbütün iyi olacakmış; sana yemin ederim Lotte seni anne olarak gözümün önüne getirmek, bir erkek çocuğun olduğunu, hatta benim bu çocuğun isim babası olduğumu düşünmek, garip kafam için işkence... İnanmıyorum, ne yapayım... Kafam almak istemiyor. Lotte, sevgili Lotte, her şey yine eskisi gibi olsun... Aslında öyle, değil mi? Frau Meyer'den işittim, sen de hiç, hiç değişmemişsin...

Haydi, Kestner babaya selamlarımı söyle ve tarafımdan öp. Otursun, bana güzel mektuplar yazsın. Sen de öyle, bana güzel güzel yaz! -Tabii bu iş genç anneyi eğer yormayacaksa.-

Elveda, sevgili Lotte, size yakında bana çok benzeyen bir arkadaşımı yollayacağım. Onu iyi karşılamanızı isterim. Adı Werther ve sizi, eskiden olduğu kadar hâlâ -bırakayım da bunları size anlatsın.-

(Werther'i yaratmakla Goethe kendini üzen, ruhuna işkenceli bir baskı yapan tüm acılardan sıyrılmış gibi idi... 1774 yazının devingen akışına büyük istek ve yaşama sevgisi ile katılıyordu.)

KESTNER'lere

23 Eylül 1774

Kitabı[1] almış olmalısınız. Mektubuma eklediğim pusulanın onunla ilgili olduğunu anlamışsınızdır. Gönderirken, tez davranayım diye, arasına koymayı unutmuşum. Fuar bugün, devingenliği ve gürültüsü ile ortalığı birbirine katıyor. Geçmiş ve gelecek, olağanüstü bir biçimde, birbiri ile kaynaşmakta... Ben, acaba, ne olacağım? Ah, siz yolunu seçmiş insanlar, sizin durumunuz benimkinden bilseniz ne kadar daha iyi... Meyer'ler döndüler mi? Kitabı, şimdilik, başkalarına vermemenizi, gidenden saygılarınızı, kalandan da sevgilerinizi esirgememenizi dilerim.

Bundan önceki mektuplarda kapalı geçtiğim yerlerin anlamını şimdi anlarsınız.

Ek pusula:

"Bu kitabı ne kadar sevdiğimi, onu okurken duyacaksın, Lotte. Bu nüsha ise, benim için ayrı bir değer taşıyor. Sanki, bir eşi yokmuş gibi, üzerine titriyorum. Bu, sana ayırdığım sayı, Lotte. Onu yüzlerce kez öptüm ve sonra, kimsenin eli değmesin diye, kapatıp kilitledim. Ah, Lotte!

Onu, olsa olsa, Meyer'lere gösterebilirsin. Onun dışında, kimselere, şimdilik göstermemeni rica ederim. Hele şu Leipzig Fuar'ı bir geçsin. Bir de, onu ikinizin ayrı ayrı okumanızı isterdim. Sen ayrı, Kestner ayrı... ve bana ikiniz de ayrı ayrı bir iki satır yazarsınız.

Lotte, adiyö, Lotte."

AÇIKLAMA

'Genç Werther'in Acıları' adlı yapıtını kaleme almakla Goethe, ruhunu uzun zamandır çektiği aşk acısından kurtarmış, taze ve yeni bir yaşama kavuşmuş gibi idi. Ama yapıtın yayınlanması, yepyeni bir hastalığın - deyim hoş görülürse- bir 'Werther hastalığı'nın salgın halinde ortalığı sarmasına neden oldu. Duygu ve düş dolu bu küçük yapıt, yalnız taşıdığı sanat değeri için değil, belki ondan çok, sevgiyi ve sevginin hakkını savunması için bu derece eşsiz bir biçimde devrin insanlarına etki yaptı. Werther gibi giyinmek, onun gibi konuşmak, hatta onun gibi ölmek... bir moda oldu. Çeviriler, alıntılar, taklitler, aksi tezi savunan yapıtlar, ay-

1, 'Genç Werther'in Acıları.'

nı konuyu işleyen şarkılar ve dramlar birbirini kovaladı. Sonunda Goethe'yi çağdaşları, ömrünün sonuna kadar, her şeyden önce, Werther yazarı olarak andılar.

Goethe'ye çabuk, ama biraz da garip ünü sağlayan bu yapıtı okudukları zaman, Lotte ile Kestner, dostlarına karşı kalplerinde besledikleri sevgi ve güvenin sarsıldığını duydular. Birçok küçük olayın -değiştirilmiş olsa bile- açıklanması ve hele Kestner'in romandaki karşılığı Albert'e yüklenen rol, gerçekten de hoş değildi. Arkadaşlıklarının gizliliğine karşı saygısızlık saydıkları bu davranış, başlangıçta onları gücendirdi ise de, yapıtın güzelliği karşısında, sonra sonra, kendilerini yenmek olgunluğunu gösterdiler. 1775'ten sonra -ki çalışma alanları artık tümüyle ayrılmış bulunuyordu-, birbirleriyle çok seyrek mektuplaşmakla birlikte, ozana karşı duydukları dostluk duygularını kalplerinde sakladılar.

KONTES AUGUSTE STOLBERG'e[1]

Offenbach, 7 Mart 1775

Neden size yazmıyorum? İkide bir sarıldığım kaleme uzanıp size yazmak varken, ne bekliyorum sanki?.. Her zamanki gibi hep, hep sizi düşündüm. Ve şimdi - kentten uzak, pek sevdiğim insanların yanında ve bekleme heyecanı içinde çırpınıyorum sevgili Auguste - Tanrı biliyor ya, halim berbat - 28 Şubatta, bol bol dans ettik.[2] Karnaval da, böylece, kapanmış oldu- O akşam, salona iyice erken gitmişim. Ayakta, bir aşağı bir yukarı dolaşarak bekledim ve sizi hatırladım. Sonra, çevremde bulduğum sevgi ile ilgi ile oyalandım. Neşe içinde vakit geçti. Sabahleyin, eve gelir gelmez, size yazmak istedim; sonra, vazgeçtim ve uzun uzun, sizinle konuşmaya koyuldum. -İçinde bulunduğum durumu size ayrıntılarıyla anlatamayacak olduktan sonra, size ne söyleyeyim bilmem ki... Beni tanımıyorsunuz. Ah, sevgili! Sevgilim! Sakın, benden yakınlığınızı esirgemeyin. -Ah, bir olanağını bulsam da, başımı elinize dayasam, gözlerinizde dinlenebilsem. Ah, Tanrım, şu insan yüreği, ne anlaşılmaz şey.- Allah ra-

1. Stolberg kontunun Friedrich ve Christian adındaki oğulları da, Goethe gibi, Göttingen'deki Ozanlar Derneği'nin üyeleridir. Dolayısıyla birbirleriyle zaman zaman mektuplaşırlar. Bu arada küçük kız kardeşleri, Auguste Stolberg, bir gün Goethe'ye imzasız bir mektup yazar ve ozandan yanıt alır. Kısa bir süre için aralarında bir mektuplaşma başlar. Bu mektuplarında Goethe, genç kızla ilgilenmekten çok, kendi içini dökmekle yetinmiştir. Yukarıdaki mektubun yazılışı, Goethe'nin Lili Schönemann ile kısa süren nişanlılık dönemine rastlar. Offenbach'daki amcasının yanında konuk olarak kalan Lili de gelecektir. Goethe bu bekleyişin heyecanı içindedir.

2. Goethe dans etmesini çok seviyordu.

hatlık versin! Yazarsam açılırım sanmıştım, boş umut. -Başım hep öyle, gergin,- Allahaısmarladık!

Gece olduğu halde, bahçeye bir boy çıkayım dedim; ama bahçe kapısından bakıp dönmek zorunda kaldım. Sıkı bir yağmur yağıyor. Hep, aklımda sizsiniz! Sizi düşünürken, gönderdiğiniz Silhouette için hâlâ teşekkür etmediğim aklıma geldi. Oysa ki Lavater[1] kardeşimin ve benim physionomie'ye olan inancımızı bir kat daha kuvvetlendiren bu Silhouette için ne kadar teşekkür etsem yeridir. Bu temiz ve düşünceli alın, bu tatlı ve enerjik burun, bu sevimli dudaklar, çenedeki bu özellik ve sonra topunun bir aradaki uyumu ve soyluluğu! Sağ olun, sevgilim, sağ olun! -Bugün, hava son kerte güzeldi. -Resim yaptım- Bir sahneyi yazıp bitirdim. Bu ara, elimde yazacak dramlarım da olmasa yaşayamaz, ölürdüm. Yazdığımı yakında size yollarım. -Ne güzel olurdu karşınızda otursam da onu size kendim okuyarak kalbinize duyurabilseydim,- yalnız, rica ederim sevgilim, dikkat ediniz kaybolmasın. Onu bastırmak fikrinde değilim. Zira, Allah'ın izniyle, bir gün, çoluğu çocuğu[2] toplayıp hepsini birden bir köşeye gömmek ya da bir kenara itivermek istiyorum. Halkın karşısına çıkıp maskara olmalarına ruhum başkaldırıyor. Benim zavallı Werther'imi mezarından çıkarıp didik didik ettikleri yeter. Nereye gitsem, şu Berlinlinin[3] bir köpekliği karşıma çıkıyor; kimi onunla ilgili garip bir imlemede bulunuyor, kimi onu övüyor, başkası tutuyor, "pek orta bir şey canım..." diyor. Ve ben, böyle diyenlere olduğu kadar, öteki türlü söyleyenlere de çok kızıyorum. -Neyse... Bilmem bu öfkeme hak verecek misiniz? İç dünyamın bütünlüğüne el uzatmasınlar, yaşamımın sevinçlerini ve acılarını içeren yazılarımı tartaklamasınlar. İşte, bütün istediğim bu.- Yoksa, kendi kanını dökmektense tavuk kanını akıtmak, kuşkusuz daha kolay, ben de biliyorum, ama -ah, bakın, çocuklar beni yine alt ettiler. Bu konuya fazla dalmaktansa yukarı çıksam, daha iyi olacak.-

Eski dostumu 'cennet bahçesine'[4] çekmiş bir buçuk sayfa boyunca hecelesin, işin içinden çıksın diye onu mektubumla baş başa bırakmışım. Benim içim, şimdi, daha rahat. Size de afiyetler olsun. Allahaısmarladık! -

1. Joh. Caspar Lavater - Zürichli din ve ilim adamı. Goethe ile karşılıklı saygı ve sevgiye dayanan güçlü bir arkadaşlık kurmuş ve birbirlerine mistik, felsefi birçok mektuplar yazmışlardır. Bu mektuplarda Goethe, kendisine 'birader' diye hitap eder. Bu devrede, Physionomie üzerine bir yapıt hazırlamaktadır. Goethe de kendisine yardım eder.

2. 'Çoluk çocuk' dediği yazdığı yapıtlardır.

3. Berlinli yazar ve kitapçı Nicolai, Goethe'nin 'Genç Werther'in Acıları' adlı yapıtına 'Genç Werther'in Safaları' adlı alaylı bir benzer (parodie) yazmıştı. Bu yapıtta Nicolai yapıt kahramanının tabancasını tavuk kanıyla (!) doldurur.

4. Johann Arndt'in 1612'de, Leipzig'de yayınlanan 'Das Paradiesgärtlein voll Christlicher Tugenden' 'Hıristiyanlık erdemlerinin geliştiği cennet bahçesi' adlı yapıtına imleme.

Neden, sanki sana her şeyi söylüyorum?- Sabır, sevgilim -bana çok, çok sabır göstereceksin!-

KONTES AUGUSTE STOLBERG'e

20 Eylül 1775

Çarşamba ayın yirmisi. Bak, yine yazmaya koyuldum. Sonradan yırtar mıyım, yırtmaz mıyım bilmiyorum. Hele, bir anlatayım da... Sabahın altısına kadar, baloda idim. Yalnız iki Menuets oynadım. Öksürüğe yakalanmış pek tatlı bir kıza kavalyelik ettim.- Mümkün olsa da, bugünkü ruh halimle, güzel ve kibar hanımların karşısında düşündüklerimi sana anlatabilsem, duyduklarımı gözünün önünde canlandırabilsem. Ama hayır, bunu başardığımı varsaysak bile, yine de seni düşünerek susardım. Zira, dayanamazsın... Ben de zor dayanıyorum. Bereket versin ki, fırtınalar birden kopmuyor. Ve doğa, günlük yaşamımızın akışına, yer yer, unutma denen şifanın damlalarını serpmiş. Saat, şimdi, gecenin sekizine geliyor. Bire kadar uyudum. Yemek yedik. Kimi işler gördüm. Sonra, giyindim ve Meiningen prensine gidip kendimi takdim ettim. Ondan sonra da, kale dibinden, doğru 'Komedi'ye... Lili'ye yedi kelimecik söyledim ve işte şimdi buradayım. Adiyö.

8 Ekim-Pazar

Çok ara verdim. Ilık ya da soğuk, olağanüstü günler yaşıyorum. Yakında, daha büyük bir ara vereceğim. Weimar dükü ile genç eşi, Darmstadt prensesi güzel Louise'nin Karlsruhe'den dönmelerini bekliyorum. Dük ile birlikte Weimar'a gideceğim. Ağabeylerin de arkadan gelecekler. Sana oradan da yazarım sevgili kardeşim. Söz veriyorum. Kalbimi hiç sorma. Orada da sonbahar havası var: ne soğuk, ne sıcak. Sen Hamburg'a ne zaman gidiyorsun?..

AÇIKLAMA

Goethe, kalbi ile kafasının kavgasından doğan huzursuzluk içinde, aylar geçirir. Sevgi, kararsızlık, sevinç ve acı duyguları arasında bocalamaktadır. Kalbini kontrol etmek için, Lili'nin çevresinden uzaklaşır. Acaba, onsuz yapabilecek midir? Yine döner. Sonunda, bu kararsızlığın işkence haline geldiği heyecanlı günlerden sonra, içinde duyduğu özgür yaşama isteği ağır basar. Kendisine ne kadar zor gelirse gelsin, Lili'den ayrılmaya

karar verir. Kız kardeşinin mutlu geçmeyen evlilik yaşamının da bu karar üzerinde etkisi olmuştur.

Tam bu sırada Frankfurt'tan geçen Saksonya-Weimar-Eisenach Dükü Karl August'un, uzunca bir zaman kalmak üzere, kendisini Weimar'a çağırmasını Goethe, minnetle karşılar ve 1775 Kasımında Weimar'a gitmek üzere Frankfurt'tan ayrılır.

WEİMAR
(1775-1780)

On sekizinci yüzyıl başlarında Thüringen ili içinde işbaşında olan devlet ve prensliklerin sayısı yirmi yediyi buluyordu. Bunların dışında, dini bir merkez olan MAİNZ'a bağlı üniversite kenti Erfurt ve iki serbest kent olarak da, Nordhausen ve Mühlhausen vardı. Üniversitesi ile birlikte Jena ve sonra Eisenach kentlerinin kalıt yoluyla eklenmesi sonucu büyüyen WEİMAR Dükalığını, 1748 yılına kadar, eli açıklığı ile tanınan Prens Ernst August yönetmiş, onun ölümünden sonra yurt, Gotha ve Meiningen prensliklerinin ortak vesayeti altına girmişti. 1755'te Weimar Dükalığının yönetimini eline alan genç prens August Konstantin 1758 yılında 20 yaşında öl'ünce, Karl August adındaki oğlu henüz bir yaşında olduğu için dükalığın yönetimi, bu çocuk yetişene kadar, genç karısı Anna Amalia'ya kaldı.

Anna Amalia, Braunschweig - Wolfenbüttel Dükasının kızı ve Büyük Friedrich'in yeğeni idi.

600 nüfuslu Weimar kenti, o sıralarda, merkez olmasına karşın, daha çok, bir köy görünümünde idi. Çamurlu sokaklarında başıboş dolaşan hayvanlar, onların yanı sıra pislikler içinde oyun oynayan çocuklar ve yük arabalarının arasından eteklerini toplamış, taştan taşa atlayarak kendine yol bulmaya çalışan temiz kılıklı saray halkına rastlamak garip bir karşıtlık oluşturuyordu.

Bu bakımsız sokaklarına karşın, küçük kentte, Fransizken papazlarına ait bir manastırın bulunması, üniversite kenti Jena'nın pek yakın olması, Weimar'a ayrı bir değer katıyor, kültür merkezi olmaya elverişli havası ile onu öteki Alman kentlerinden ayırıyordu.

Otuz Yıl Savaşlarında savaşmış büyük bir protestan komutan olan Prens Bernhard von Weimar, Wilhelmsburg adını taşıyan ve 1774'te yanan Weimar sarayında yetişmişti.

Erfurt'lu Augustin papazı Martin Luther, bir süre buradaki Franzisken Manastırı'nda konuk olarak kalmış ve Johann Sebastian Bach, 1708'den 1717'ye kadar saray kilisesinde org çalmıştı.

1768'den 1774'e, yani saray yanıncaya kadar, Wilhelmsburg'un büyük bir salonunda, halka -para almadan- gösterilen başarılı tiyatro temsilleri de o zaman için büyük bir yenilik sayılabilirdi.

Goethe, Weimar'a geldiği sırada on sekiz yaşında olan Karl August, yeni evlenmiş ve dükalığın yönetimini henüz ele almıştı. O zamana kadar devleti 36 yaşındaki annesi prenses Anna Amalia -büyük bir düzenle- yönetmişti.

Oğlunun iyi yetişmesi için elinden geleni yapmış, terbiyesini değerli kişilerin eline vermişti. Bunların başında, Weiland'ın adını söyleyebiliriz. Ancak, bütün bu kişilerin genç prensin üzerinde gereken otoriteye sahip olamamaları, evlendikten sonra ise, yumuşak huylu karısı prenses Luise'nin de onu bazı taşkınlıklardan alıkoymaması prensesi üzüyor ve düşündürüyordu.

Kısa bir süre sonra memlekette kültür ve eğitim ile ilgili bütün işleri üzerine alarak prense de en güzel önderliği yapacak olan Goethe, başlangıçta, genç hükümdarı frenlemek şöyle dursun, onun sınır tanımayan bütün taşkınlıklarına katılarak işe girişmişti.

Goethe, Weimar'da 'Gerçek prenses ve olgun insan' niteliklerini taşıyan Anna Amalia ve oğlu genç Prens Karl August'un çevresinde, yaşamaya ve görmeye susamış, uyanık, seçkin ve yetkili kişilerin sosyetesi ile karşılaşmıştı. Kısa zamanda, yaşça ve mevkice kendisinden büyük ya da küçük olan bütün bu kişilerin ve hepsinden önce, genç prensin güvenini ve kalbini kazanarak onunla ömürlerinin sonuna dek sürecek bir arkadaşlık kurdu. Yıllar boyunca, onun en yakın dostu ve yardımcısı oldu. Devlet işlerinden çoğunun sorumluluğunu o yüklenmişti.

Hassa ahırları başmüdürü von Stein'in karısı Charlotte von Stein ile tanışması da, Weimar'a gelişinin başlangıcına rastlar. Charlotte, siyah saçlı, iri siyah gözlü, ufak tefek, çelimsiz vücudu ile sağlığına her zaman için iyi bakmak zorunda olan, zarif bir kadındı. Goethe, Weimar'a geldiği sırada otuz üç yaşında idi ve üç çocuğu vardı. Anna Amalia'ya uzun yıllar nedimelik yaptığı için saray terbiyesini benimsemiş, inceliği, zekâsı ve kültürü ile herkes tarafından sevilen ve sayılan bir kişi olmuştu.

Frau von Stein ile Goethe'nin hemen ilk tanışmalarında birbirlerine karşı duydukları ilgi, az zamanda derin bir sevgi halini almış ve bu sevgi ozana esin kaynağı olarak tam on bir yıl sürmüştür.

JOHANNA FAHLMER'e

Weimar, 22 Kasım 1775

Sevgili teyzeciğim! Yaşamam tıpkı bir kızağın inişi gibi, hız ve gürültü ile, hoplaya sarsıla, akıp gitmekte.[1] Felek bana neler hazırlıyor, kim bilir? Geçtiğim bu okullar, belli ki, bir ülkü için. Bu düşünce, yaşamıma yeni bir hız katıyor. Her şey iyi olacak, seziyorum. Çalışmalarım üzerine bir şey söylemeyeceğim. İşlerim karışık, ama istediğim biçime giriyor. Bütün gözler üstümüzde, bu da doğal. Birkaç satır yazın, kuzum. Wieland bana karşı çok iyi... Her zaman beraberiz. Çocuklarının arasında bulunmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum. Çok iyi kalpli bir karısı var. La Roch'a benziyor. Adiyö.

Mektubu anneme de verin, o da okusun.

HERDER'e

Weimar, 12 Aralık 1775

Aziz kardeşim, Dükün bir başvaiz ve diyanet işleri başkanına gereksinmesi var. Bu arada Göttingen'e[2] gitmen kesinleşmedi ise, buraya gelmeyi de düşünebilirsin. Bana iki satır yazıver, geleceğinle ilgili karar verirken, burasını da her hal göz önünde tutmalısın. Allahaısmarladık. Wibele'ye selam. Ben burada rahatım, her bakımdan. Wieland, mert bir insan. Prens ailesi ise kibar, nazik ve iyiliksever kişiler...

LAVATER'e

Weimar, 21 Aralık 1775

...bunların dışında Dük, bir de başvaiz ve diyanet işleri başkanı arıyor. Bana danıştı, ben de Herder'i söyledim. Sen de biliyorsun ki, Göttingen'e gidip gitmeyeceği henüz kesin değil... Dük, şimdi, senin bu işe kimi uygun gördüğünü öğrenmek istiyor. Sana danışmak üzere, beni görevlendirdi. Acele, düşünceni bildir ve Herder olmazsa, bu yer için kimi sağlık verirsin, onu da yaz.

Ben, burada, tümüyle, kendi ailemin yanında gibiyim. Gün geçtikçe, dükü daha çok beğeniyorum, birbirimize her gün biraz daha yaklaşıyoruz.

1. *Schlittenfahrt:* Oturarak kayılan kızak. Bu benzetişe Goethe'nin bir başka mektubunuda da rastlıyoruz. Yaşamı bir araba yolculuğuna benzeten. *'An Schwager Kronos* 'şiirine de bakınız!
2. Beş yıldan beri Bückeburg'da saray kilisesinin vaizliğini yapmakta olan Herder, Göttingen Üniversitesinden çağrı almış bulunuyordu.

HERDER'e

Stetten, 2 Ocak 1776
(Ertfurt dolaylarında Stetten'de)

Önceki güne kadar değil, ama bugün artık sana umutlu bir mektup yazabilirim, bunu da hemen yapıyorum. Senden çok, karının hatırı için. - Wieland da, ben de çok iyi insanların yanındayız. Sen de, ondan[1] yardımını esirgememelisin 'Merkur'unu güçlendirmek yolunda... Geliri ve çocuklarının rahatı buna bağlı. -Ertfurt başpapazı, senin hakkında çok iyi konuştu. Genç prense senin zekânı, kafa yapını ve öteki üstünlüklerini övdü, ben de hele dinsel sorunları nasıl ince bir anlayışla ele aldığını öne sürdüm. Çünkü, dükün en istemediği şey: Ortodoksluk ve şeytan konularını ele alıp halkı kör gibi bağnazlığa sürükleyen, gözdağı verici vaazlarda bulunmak... Bu Bahrdt[2] gibileri de, haklı olarak, gözünü korkutmuş. Sizin vaizlik mesleğine leke sürenler de, böyleleri değil mi ya? Seni dükün emrinde ve dükümü de senin büyüğün olarak görmek istiyorum. Bu ikiniz için de çok, çok güzel olacak... Bu işi başarmadan buradan gitmeyeceğim...

Allaha emanet ol, aziz kardeşim. Yeni bir haber olunca, sana bildiririm. Mektuplarımı yırt öyle at, ben de seninkileri iyice yırtıp öyle atıyorum.

FRAU VON STEIN'a

Weimar, Ocak 1776 başlangıcı

İşte asıl bunun için!-
Size sevgimi söylemeye nasıl gücüm yetmiyorsa, sevincimi söylemeye de öylesine gücüm yetmiyor.- Şu parmaklarımın arasındakini, gönlümden koparıp kız kardeşime[3] yollasam da o yine benim, hem de her anlamda benim! -Ama- işte asıl bunun için değil mi ki -onu asla kullanmayacağım.- Böyle düşünmesem, zaten, ona layık olur muydum?

JOHANNA FAHLMER'e

Weimar, 5 Ocak 1776

Sevgili teyzeciğim, anneme yazacaktım. Ama, size seslenerek ikinizi

1. *Yani:* Wieland'dan.
2. Bahrdt, Giessen kentinde Theologie profesörü idi.1773'te yayınladığı üç ciltlik yapıtı dinle ilgili çevrelerde iyi yankılar uyandırmadı. Sonunda Bahrdt profesörlükten çekilmek zorunda kaldı.
3. Frau von Stein, Goethe'ye bir mühür hediye etmişti. Goethe bunu kız kardeşine vermek istiyordu.

birden sevindirmek istedim. Durumum, bildiğiniz gibi, yeryüzündeki durumların en güzeli: çapraşık ve çetin işler üzerindeyim, sözüm geçiyor, iyi yaşıyor, öğreniyor ve yetişiyorum.

Beri yandan, paraya da gereksinmem var. -Havadan yaşamak mümkün olmuyor ki!- Teyzem annemle baş başa verir, babamı oğlunun parlak mevkiindeki sıkıntılı durumunu gidermesi için, 200 f -ya da buna yakın bir parayı- vermesi için kandırır, dedim. Babam evet demezse, o zaman, annem Merck'e yazsın da bu parayı bana o yollasın. En iyisi, altınları diğer şeylerin arasında posta arabası ile yollamak. -Teyzeciğim, bu işi de siz üzerinize alır ve önerdiğim biçimde düzenlersiniz. Çünkü, babamızdan ne gördükse biz de burada öyle davranmak zorundayız. Ufak tefek şeylerden söz etmeyeceğim. Zaman her şeyi gösterecektir.

Bana ara sıra yazın, rica ederim. Rahatım ne kadar iyi olursa olsun, zaman zaman, yine de sizden haber almak isteğini duyuyorum. Adiyö. Fritz'e selamlar...

HERDER'e

Weimar, 15 Ocak 1776

Jerusalem[1] ile aran nasıldır, bana tezelden bildir! Onun tarafından yazılmış bir kayırma mektubu çok işimize yarayacak. Bizim aramız, oldum olası, bu pis heriflerle açık. Dört bir yanda yüksek katlarda oturanlar da hep bu mendeburlar. Dükün sana aklı yattı, seni istiyor, ama burada, çokları da senin karşında.

Oysa burada, bu görevin aylığını 2000 altına yükseltip gelecek vaize sürekli ve rahat bir yaşam sağlamak düşünülüyor. Ben uğraşmaktan yılmayacağım. Meğer ki, pek büyük bir aksilik ola... Allahaısmarladık. Yanıt bekliyorum. Mektuplarını iyice kapa, öyle mühürle... Benden aldığın mektupların mühürlerine de dikkat et.

FRAU VON STEIN'a

16 Ocak 1776

Gidiyoruz[2] azizem, dona, kara ve geceye karşın. -Bunlar, serüven merakımızı artırıyor sanki. Yataktan biraz isteksiz kalktım. Gece on ikide yatmıştım. Size yazarsam açılırım, gibi geldi... Ah, Kochberg'e[3] gitmek

1. Çok sözü geçen protestan bir din adamı. Braunschweig'da 'başpapaz'.
2. Prens ve maiyeti ile birlikte bir av partisine.
3. Kochberg, Frau von Stein'in malikanesi.

için hazırlansam. O zaman böyle mi olurdum? -Şaraplı çorbamı içtim.- Erken kalktığım başka zamanlar aklıma geldi; gözümü açmamla yataktan fırlamam bir olurdu. -Ama insanın işi bu koca dünyada tavşanları kovalamaya kaldıysa.- Giyinmem gerek. Gelecek serüvenler, herhalde böylesi olmayacaklar. -İnsan olmak için de, türlü sıkıntılardan geçmek gerek.- Saat beş, beni hatırdan çıkarmayın. Adiyö.

27 Ocak 1776

Azizem, bu gece başlangıçta delice bir neşem vardı. Yalnız, yokluğunuz beni ve Louise'yi üzüyordu. Ne Keller ne de sevimli Bechtolsheim beni tamamıyla neşelendirip coşturamadılar. Carl'dan,[1] gönderdiğin pusulayı alınca, büsbütün kötü oldum. Size koşup gelmek isteği ile yanıyordum. Baktım olacak gibi değil, o zaman, flörte başladım. Böyle durumlarda, flört ruha bir iksir gibidir. Her güzele bir tatlı söz uydurarak dolaştım. O an için söylediğime inanarak kendimi oyalıyordum... Valde prenses kıvançlı ve keyifli idi. Louise ise bir melek. İkide bir, ayaklarına kapanmak geliyordu içimden, kendimi tuttum. Uydurduğum saçmaları sürdürdüm. Louise, bir ara, olmayacak bir şey için prense sert bir çıkış yaptı. Ama sonra ben onu güldürmeyi başardım. İkimiz de seni düşünüyorduk. Sevgili, çok sevgili kadınım.

Bu akşam geleceksin, değil mi?

28 Ocak 1776

Sevgili meleğim, bu akşam konsere[2] gelemeyeceğim. Kendimi o kadar iyi hissediyorum ki, kimseleri gözüm görmek istemiyor. Birini yollayıp mektuplarımı aldırdım, içinde senden bir tek kelimenin bulunmaması neşemi kaçırdı. Meleğim, ne kurşunkalemle karalanmış bir sözcük, ne de bir Allah rahatlık versin... Acı çekiyorum, sevgilim, çünkü seni pek çok seviyorum. Bir başkasını bir gün, daha fazla seversem, bunu da yine sana söylerim. Seni rahat bırakmayı ben de istiyorum. Adieu, altınım, seni ne kadar sevdiğimi bilseydin!

30 Ocak 1776

Sevgilim, yine her şeyi yüzüstü bırakıp gitmek zorundayım. Oysa, seninle konuşmaya ne kadar gereksinme duyuyorum. Bugün Wieland'a uzun uzun son yılın öyküsünü anlattım. Bir gün oturup tüm olup biten-

1. Dük Carl August.
2. Sarayın pazar konserleri.

leri kaleme alabilirim; yalnız sizin ikiniz için. Siz ancak beni hoş tutmaya bakın! İnsanın işlenmemiş bir günahı açıklaması, Absolution[1] için yapılan günah çıkarmalardan daha üstün sayılmaz mı?.. Adiyö, meleğim, ben akıllanmayacağım; bu kesinlikle -ve çok şükür ki- böyle... Adiyö. Beri yandan, yine de, kendi kendime kızıyorum. Neden sanki seni bu denli sevdim ve yalnız seni?

Ettersberg Yamaçlarında
Sen, ey göklerden inen!
Her acıyı, her sızıyı dindiren.
Derdiyle kat kat ezilmişe
Kat kat sevinç bağışlayan!
Usandım, ah, ben bu didişmeden!
Tüm bu acılar, bu zevkler neye?
Ey tatlı sükûn
Gel, gel artık, yerleş içime!

12 Şubat 1776

LAVATER'e

Weimar, 22 Şubat 1776

Senin bütün ideallerin bana vız gelir. Ben hep böyle kalacağım! Ne isem o, iyi ya da kötü, -tıpkı doğa gibi...

FRAU VON STEIN'a

Weimar, 23 Şubat 1776

Ne rahat ve tatlı uyumuşum! Yataktan kalkıp güzel güneşi selamlamak içimi ılıttı. İki haftadan beri ilk olarak kalbim böylesine rahat ve onarinci verdiğin için sana şükran dolu, meleğim. Bırak, sana bunu söyleyeyim: Ey kadınlar içinde eşi olmayan varlık, kalbimde mutlu bir sevgi yatan tek kadın! Seni ancak dönüşte görebileceğim. Kalbimi dinlemek gerekse -ama hayır, uslu olacağım- ayaklarına kapanır, ellerini öperim.

1. *Absolution:* Katolik dininde, papaz aracılığı ile Tanrı'dan af dileme; günahların bağışlanması.

JOHANNA FAHLMER'e

Weimar, 6 Mart 1776

Sevgili teyze, bana yazın ve beni sevin. Sakın, benim için üzülmeyin. Âşıkın dediği gibi, ben nerede olsam, başımın çaresine bakarım. Yineliyorum, merak edecek bir şey yok, işte o kadar. Babam öfkeleniyormuş, ne yapayım, her zaman uygun bir yanıt vermek, her zaman bu öfkeleri yatıştırmak elimden gelmiyor. Burada kalıyorum, bitti. Güzel bir ev kiraladım. Dayayıp döşemesini ve bununla ilgili tüm giderleri karşılamasını da babamdan bekliyorum. Artık, annem nasıl isterse bu işi öyle idare etsin. Kendisine söyleyin: Çocuk olmasın, koskoca bir prens, oğlunu bir arkadaştan yakın tutuyor. Bana yeniden 100 altın bağışta bulundu. Siz deyin ki verdi, ne önemi var? Ben ondan elimden geleni esirgemediğim gibi, o da benden elinden geleni esirgemiyor -ve bu, sürebildiği kadar, böylece sürüp gidecek.- Daha birçok kişilere borcum var, ama aldırmıyorum. -Ama annem de kendisine düşeni yapsın ve babamdan ne koparabilirse koparmaya çalışsın; yalnız, bu arada, kendisini üzmesin!- Günün birinde paraya gereksinme duyar da babamdan alamazsa, ben kendisine istediğini yollarım.

FRAU VON STEIN'a

Naumburg, 25 Mart 1776

Sabahın beşinde, gün ağarırken Naumburg'a vardım. Her yer olağanüstü yumuşak, tatlı bir alacakaranlık içinde. Çok üşüdüm, ama işin hoşu, çok da uyumuşum. Şimdi, sen de uykuda olmalısın! Belki bir an uyanır ve beni düşünürsün. Ben rahatım, seni düşünüyorum ve -senden başlayarak- tüm sevdiğim şeyleri. Her şey nasıl, nasıl değişti Tanrım, on yıl önceye bakınca.[1] On yıl önce yine bu posta binasına[2] giren ürkek ve garip genç ben miydim? O gün, bugün zamanla birlikte bu baştan ve yürekten neler neler geçmedi. Bugün, o güne göre daha rahat, daha özgür ve daha iyi miyim acaba?

AÇIKLAMA

Goethe'yi Weimar'da yerleşmeye zorlayan nedenler, Herzog Karl August'a karşı duyduğu yakınlık ve arkadaşlığın yanı sıra, Frau von Stein'a

1. 1765 yılında Leipzig Üniversitesi'ne girmek üzere Naumburg'dan geçmişti.
2. Posta arabalarının at değiştirmek ve dinlenmek üzere uğradıkları han, konut.

karşı kalbinde beslediği derin sevgi ile, yeteneklerini bu küçük prensliğin hizmetinde, paralel bir çizgide geliştirebileceğini vaktinde sezmiş olmasıdır. Böylece, 11 Haziran 1776 yılında genç prens Karl August'un kendisini birden yükselttiği 'der Geheime Legetionsrat'[1] ve 'Konsey üyeliği' payeleri ile küçük Weimar hükümetindeki ilk görevine başlar. Goethe, uzun yıllar boyunca, Weimar hükümetinin çeşitli ve önemli görevlerini üzerine alarak, ülkesinin, kültürel, siyasal ve ekonomik alanlarda ilerlemesinde yararlı olur.

AUGUSTE STOLBERG'e

Weimar, 17 Mayıs 1776

(...) Cumartesi, gece saat on, bahçemde. Philipp'i[2] eve yolladım, burada geçireceğim ilk gecede yalnız olmak istedim. Ve bu ilk geceyi sana yazmakla kutluyorum. Dülgerler, karanlık basıncaya kadar çalıştılar. Bir ayak önce çıkıp gitsinler, diye sabırsızlanıyordum. Niyetim -ah, sana bütün ufak olayları anlatamam ki- bugün öğleden sonra, valde prenses ile prens burada idiler. İkisinin de hoş ve şakacı bir halleri vardı. Ben de, aralarında koşuşturdum ve evsahipliği yapmaya çabaladım. Onlar gidince, biraz soğuk et yedim ve bizim Philipp ile (kardeşlerine söyle de sana benim Philipp'imden biraz söz etsinler) biraz onun, biraz da benim dünyamdan konular açtık. Rahat bir hal vardı üstümde, yine de öyleyim ya... Umarım, bu gece iyi uyur, yarın sabah yataktan taze ve dinç kalkarım. Allah rahatlık versin, azizem.- Saat on bire geliyor. Daha yatmadım. İngiliz tarzı bir bahçe planı çizdim. Kırların ortasında yalnızca oturmak... Bu, çok hoş bir şey... Yarın sabah, kim bilir, ne güzel olacak. Çevremde çıt yok... Yalnız saatimin tiktaklarını ve rüzgârı duyuyorum. Bir de, ta uzaktan gelen boru sesleri... Allah rahatlık versin.

Pazar sabahı, ayın on dokuzu

Günaydın! Biraz kapalı, ama görülmemiş güzellikte bir gün. Çok uyumuşum. Dörde doğru uyandım, uyku ağırlığı ile yarı açtığım gözlerime yeşillik ne kadar güzel geldi... Yeniden dalmışım...

1. *Der Geheime Legetionsrat:* Yüksek elçilik müsteşarı.
2. *Philipp Sedel:* Goethe'nin Frankfurt'tan getirdiği uşağı. Uzun yıllar Goethe'ye içten bağlı olarak hizmet etmiş, bir zaman sekreterliğini yapmıştır. Sonradan 'Kalıt İşleri Dairesi'ne memur olmuş ve 1820'de ölmüştür.

21 Salı

Sabah altıda kalktım. Güneşli bir sabahın enfes serinliğinde... Bahçede işçiler çalışıyor, avcının biri de bana bir tilki yavrusu getirmiş...

24 Cuma, sabah 11, kentteyim. Bu arada, çok yoruldum.

Çarşamba, öğleden sonra. Üç saat ötemizdeki Hatzfeld'de yangın çıktı. Dükle birlikte, biz oraya varıncaya kadar, köy yanıp kül olmuştu. Kimi dökümtülerle, ancak, okul ve kilise binalarını kurtarabildik. Ama o ne görünümdü Gustchen[1] bilsen! Ben, bir evin çökmüş damı üzerinden, aşağı bölümleri kurtarmak için su sıkıyordum. Arkam, önüm, iki yanım kıpkırmızı bir ateş yığını ile kaplıydı. Alev değil, göz alan bir kızıllıkla köyün kor haline gelmiş kalıntısı... Şurada burada rüzgârla kalkan ve sivrilen bir alev... Çevremizde, boş gövdeleri içinden yanan, ateş kesilmiş yüksek ağaçlar ve bunların arasından karanlık göklere yükselen kırmızı dumanlar. Kızıl yıldızlar ve bulutlara gizlenen yarım ay... Gece, ancak ikide eve dönebildik. Dün -23 perşembe-, aklım yine garip düşüncelere daldı. İleride neler olacak? dedim. Daha pek çok şeylere göğüs germem gerek. Gençliğimin türlü baskısı arasında bunu içimde kuvvetle duyuyorum. Ne var ki, beri yanda, gücüm de giderek artmakta... Sonuna kadar, her şeye dayanacağım. Adiyö. Uzun zaman benden mektup bekleme, ama sen eğer istersen bana yazabilirsin.

FRAU VON STEIN'a

Eylül 1776

Neden sana acı çektiriyorum, sevgilim? -Neden hep, ya sana acı çektirmek, ya da kendi kendimi aldatmakla geçiyor günler.- Biz, birbirimizin hiçbir şeyi olmayacaktık; ama her şeyi olduk. -Seninle böyle düpedüz konuşuyorum, çünkü sen beni her bakımdan anlarsın.- Şu var ki ben, her şeyi olduğu gibi görüyor ve bunun için de çığrımdan çıkıyorum. İyi uyu, meleğim ve iyi uyan! Seni artık görmeyeceğim -yalnız- biliyorsun ya -ben kalbimi- ah, hepsi saçma, ne söylesem hepsi boş. -Yıldızları nasıl seyrediyorsam, bundan böyle sana da öyle bakacağım demek!- Hele, bir düşün bunu!

Weimar, 6 Kasım 1776

Bu mektup Aja Hanıma (annesi), Fahlmer teyzeye ve dostumuz Bölling'e yazılmıştır.

1. *Gustchen:* Auguste'nin küçültülmüş biçimi.

Çarşamba, akşamı saat 6

Hava görülmemiş güzellikte... Bahçemde oturdum, çiçeklerimle ve öteki ufak tefek işlerle uğraştım. Gelecek yıl, her köşe bezensin ve güzel dakikalarımızda ruhlarımıza sevinç katsın istiyorum. Bahçeye bir de küçük yol açtırdım. Bugün, işlerimle de bir hayli uğraştım. Gelen, giden o kadar çok değildi; başım dinç kalınca, terhis olan eratın sevk evrakını imzalayıp bitirdim. Şimdi sizlere, keyfimin ve mutluluğumun eksiksiz olduğunu bildirmek için, bu satırları karalıyorum. İşlerimin çokluğundan yakınmıyorum. Şu var ki, bu işler dolayısıyla karşılaştığım insanların türlü garip kaprisi, hırsı, taşkınlığı, güçsüzlüğü -kimi zaman da-, gücü, beni çok uğraştırıyor. Böylece kendi kendimi düşünmeye zaman kalmıyor ki, bu da, herhalde zararlı değil, yararlı.

Uğraşacak şeyim olmadığı zaman nasıl sıkıldığımı Aja Hanım pek iyi bilirler. Şimdi, didiniyorum ve rahatım. Bir insanın isteyebileceği her şeyi elde ettim, yine de, didinmekten geri kalmıyorum. Uğraşmak, insanların alın yazısı... Son nefesini verene dek uğraşmak... Tanrıya emanet olun, uzun mektubunuzu bekliyorum. Benim elim değmezse, siz yine yazarsınız...

LAVATER'e

Weimar, 8 Ocak 1777

Bugünkü yaşayışım tüm uzak arkadaşları sislerin içine gömmekte... Bu ne kadar sürer bilmiyorum, bildiğim bir şey varsa o da, yaşam akışının -örnek sunarcasına- önüme serdiği çeşitli olayları tam olarak yaşadığım! Terslik, umut, sevgi, çalışma, yokluk, serüven, can sıkıntısı, nefret, taşkınlık ve çılgınlıklar; sevinç, beklenen ya da beklenmeyen, sıradan ya da derin şeyler, -zarlar nasıl düşmüşse- bütün bunları eğlence, bayram ve danslarla, ipekler ve gümüşler içinde kutluyor ve bundan tat alıyorum. Bu arada, aziz kardeşim, -Tanrı'ya şükür- kendi kendimden ve ulaşmak istediğim ülkülerden hoşnut ve mutluyum. Dilediğim her şey, güzel ve sağlam adımlarla bana doğru geliyor.

Senin bu mutluluğa erdiğini görmek bana nasip olmadı, bu da senin alın yazın! Allahaısmarladık, herkese selam...

'Mesih'e susayışı'n[1] beni sana acındırdı. Sen, biz dinsizlerden de kötü durumdasın: Bizim tanrılarımız, hiç olmazsa, başımız sıkıldığı zaman bize görünüyorlar.

1. *'Durst nach Christuserfahrung'*, Lavater'in yazdığı bir şiir.

FRAU VON STEIN'a

Weimar, 12 Haziran 1777

Bu akşam, yemeğe sizdeyiz. Dükü de getiriyorum. Dün akşam sizi ne kadar seviyordum, bunu söylemeye hakkım yoktu, hele kendimi ne garip hissediyordum, bunu söylemek istesem de anlatamazdım... Bana her zaman: "Sevgin bir çoğalıyor, bir azalıyor" diye sitem edersiniz; yok, öyle değil; bereket versin ki, arada, sizi ne kadar sevdiğimi biraz daha az duyduğum günler var.

Weimar, 16 Haziran 1777

Sekizde bahçeye çıktım. Her şeyi yerinde ve yolunda buldum. Kendi kendime, arada okuyarak, bir aşağı bir yukarı dolaştım. Dokuzda, kız kardeşimin ölümünü bildiren mektubu getirdiler. Başka bir şey söyleyemeyeceğim.

Weimar, 28 Haziran 1777

(Kız kardeşinin ölümü üzerine annesine)

Şu kadarını söyleyeyim ki, talihin bana fazla güler yüz gösterdiği bir anda kız kardeşimin ölüm haberini almak beni o oranda derin acılara gömdü. Elden gelen ancak, herkes gibi doğaya boyun eğmek ve bu dayanılmaz acıya göğüs gerip yaşadığımız kadar içimizde duyacağımız sızıya kendimizi alıştırmak...

Siz sağ olun ve babamın sağlığına bakın. İşte, üçümüz kalıverdik. Krause'nin yaptığı resim (kendi portresi) bitti. Yakında göndereceğim. Adiyö, sevgili annem. Zavallı Schlosser'e (enişte) de selamlarımı iletin.

AUGUSTE STOLBERG'e

Weimar, 17 Temmuz 1777

Teşekkürler, Gustchen, yaşamın gürültüsü içinde o yumuşak sesini bana duyurttuğun için.

Tam veriyor her şeyi tanrılar, sonsuz,
Sevdiklerine.
Tüm sevinçleri sonsuz,
Tüm acıları sonsuz, tam!

Geçen gece, geç vakit, olağanüstü bir ayışığı altında, bahçemin önündeki çayırları yararak akan nehirden çıkarken işte bu dizeleri mırıldanıyordum. Sevgilimin mutluluğuna boyun eğmem gerek. Nasıl ki o da, be-

ni, sevilen bir kadın gibi kayırıyor. Kız kardeşimin ölümünü duymuşsundur. Ben her bakımdan gayet iyiyim, yalnız başkalarının dertleri beni üzmekte...

FRAU VON STEIN'a

Wartburg, 13 Eylül, Akşam 9

Buraya yerleştim şimdilik, sevgilim, beni sıkıntı ve darlıktan kurtarıp bu yüksek ve güzel yere ulaştıran Tanrı'ya şükürler ediyorum. Buraya çıkıp kalmam fikrini bana dük verdi. Aşağıdakiler[1] belki de çok iyi insanlar, ama ben onlarla anlaşamıyorum; nitekim, onlar da benimle anlaşamıyorlar. Aralarında beni sevdiğini sananlar da var, var ama, iş böyle değil.

Sevgilim, bu akşam sizi vadideki evinizde, ayışığına karşı ocak başında oturmuş görüyorum; çünkü, hava oldukça serin. Wilhelmsthal,[2] bana çok çukur ve sıkıntılı geliyor; serinlik ve rutubet yüzünden, ilk günler, ormanlara doğru da uzanamıyordum. Ama burası! İskemlemden şöyle kalkar kalkmaz gördüğüm manzarayı, elimden gelse de gözünüzün önünde canlandırabilsem: Ayın tatlı ve dağınık ışığında uzanan derin yamaçlar, yeşillik ve fundalıklar, ormanlar ve aralarındaki boşluklar; önde sarp kayalar, arkada duvarlar ve sonra şato ile şatonun bulunduğu tepenin bütün bunlara vuran ve karşıdaki boş duvarlara tırmanıyor hissini veren yağız gölgesi... Kayaların ayışığı ile kızıllaşan yalın ve sivri uçları, sonra uzaklardaki şirin vadiler ve nehir yatakları... ve hepsinin ötesinde, alacakaranlıkta gökle birleşen geniş Thüringen toprakları... Sevgilim, bütün bunlar, daha tam olarak tatlarına varamadıysam da, yine de bana sevinç vermekten geri kalmıyor. Uzun zaman bağlı kalmış bir insan gibi, önce, şöyle organlarımı bir geriyorum. Yüreği, gerçek bir gönül borcuyla dolu, bir bardak suya uzanan susamış bir insan gibiyim; ne çeşmenin kutsallığını, ne de dünyanın güzelliğini görecek halim yok...

Resim yapmak fırsatını bulursam, küçük bir köşe seçeceğim. Çünkü burada doğa, hangi yöne baksanız alabildiğine güzel! Ve ne köşecikler var burada bilseniz! -Ah, ne resmini yapmakla, ne de yazmakla anlatılır gibi değil.- Bu arada benden bir haber alasınız istedim: Bilesiniz ki kendimi yeniden iyi hissettiğim kadar, sizi de öylesine sevmekteyim. Benden alacağınız bir mektubun ya da krokinin sizi sevindireceğini düşünerek, kendimi bu yalnızlık içinde avutuyorum.

14 Eylül, pazar, yemekten sonra.

1. Goethe, dük ve maiyeti ile bazı devlet işleri için Eisenach'a gelmişti.
2. Vadide bir saray.

Birden, bakın aklıma ne geldi: Hani, çocukların ağzına emzik verirler de o da besin alıyorum diye kendini oyalar ve susar ya... Resim yapmak da, benim için, galiba böyle bir şey...

Burası, şimdiye kadar içinde oturduğum yerlerin en güzeli; alabildiğine aydınlık... Burada insan ancak konuk olarak kalmalı; yoksa bu yükseklik ve aydınlık insanı ezer, yok eder.

Sabahtan beri kâğıtların üzerinde hep sizin için uğraştım, çizdim, durdum. Ah, yoksulluk! Bu eski yıkıntıların karşısına geçip fırçaları ya da kalemleri ile onların resimlerini yapmış büyük ustalardan birini gözümün önüne getiriyorum da, onları bu hale koyan zaman değilmiş de güya doğrudan doğruya kendileri imiş ve sonra da, hoyrat ve kaba bir insan anlayışı ile yeniden doğanın güzellikleri içine yerleştirip birleştirmişler sanki, diyorum:

Ah, Tanrım! Zamanın, gereksinmenin dar yolları ne kadar da gizli imiş insan için, sanatçı için! -Yaşam bizim içimizde ve- ah, ne istediğimi ben çok iyi biliyorum. Ama işte söyleyemiyorum!

Şimdi, sizin ayın 11'inde yazdığınız mektubunuzu, aldım.

Gece, saat 11.30. Şimdi kentten döndüm. Allah rahatlık versin, bir kez daha!.. Ayışığında şatoya çıkış bir harika!.. Dün, Dük ziyaretime geldiği zaman ona "Tuhaf değil mi?" dedim, "Serüven saydığımız her bir şey yaşamımıza karışınca doğal oluveriyor. Dört hafta önce biri bana Wartburg'da oturmaktan söz açsa ne kadar garip bulurdum, oysa şimdi, bu bana çok doğal geliyor, kendimi yuvamda imiş kadar rahat hissediyorum."

15, pazartesi, gece. Şimdi geldim. Mümkün olsaydı da benimle birlikte, bir kez olsun, pencereden dışarıya bakabilseydiniz! Bugünkü kuş avlamanın sonu kötü bitti. Aşağı yukarı her elli atışta, seyircilerden biri vurulup yere yuvarlandı. Biri de kolundan yaralandı. Yani içimizden birinin adam öldürmesi ya da kendisinin vurulup ölmesi işten bile değildi.

Yarın için kızları buraya çağırdım. Her biri, ayrı ayrı, beni sevgisine inandırmaya çalışıyor; ben de, onlara "ne tatlı, ne şekersiniz" diye karşılık veriyorum. Her birinin asıl istediği, içimizden birini elde etmek... Hangimiz olursak olalım. Ama asıl bunun için, kolay kolay hiçbirimizi kandıramayacaklar.

16, salı -Bu sabah, yepyeni bir görünüm ile karşılaştım. Philipp "pencereden bir bakın!" diye beni uyardı. Aşağıdaki vadiler, olduğu gibi sisler altında kaybolmuştu. Sanki, altımızda büyük bir göl vardı ve dağların uçları da bu gölün kıyısını çevreliyordu... Bu görünümün bir resmini yaptım. Tamamlarken eğer bozmazsam, hoşunuza gidecek.-

Dün dikkat ettim, günlüğümün birçok yerinde resim yaptım diye yazmışım. Oysa ki, size verdiğim birkaç taneyi saymazsam, elimde tek bir resim yok.

Adiyö, biliyorum ki, beni unutmadınız. Böyle olmasa, bu kadar çok sizi düşünür müydüm? Biliyorum ki, beni seviyorsunuz. Başka türlü olsa, sizi bu kadar çok sever miydim?

KESTNER'e

Wartburg, 28 Eylül 1777

Sevgili Kestner, sizi unuttum sanmayın, ancak tüm dünyaya karşı tam bir sessizliğe bürünmüş bulunuyorum. Hani, şu eski büyüklerin övdükleri susma süreci içinde... Bir zamanlar masallarımla günlerini hoş edenler benim için uydurdukları masallarla avunadursunlar, ben bu hal üzre kendimi son kerte rahat hissediyorum. Ne olur, bana daha sık yazın. Kimi zaman yanıt alamasanız bile... İnanın, mektuplarınız benim için sonsuz değer taşıyor; böylelikle, yaşadığınızı ve mutlu olduğunuzu öğreniyorum. -Bana akıl danışıyorsunuz! Uzaktan öğüt vermek zor! Size en güvenilir, en şaşmaz, en denenmiş şeyi salık vereceğim: Hiç yerinizden kımıldamayın. Tatsızlıklara, aksiliklere, arkanızdan söylenenlere vb. boş verin. Çünkü, nereye gitseniz, hep aynı şeylerle karşılaşacaksınız. Siz yerinize bağlı ve bildiğinizden şaşmadan, olduğunuz yerde kalın. Ülkünüze bağlı ve bildiğinden şaşmaz tutumunuzla, siz bunu başaracak kişilersiniz. Böylece, bu dayanmanızla, ilerleyecek ve öne geçeceksiniz. Yerini değiştiren yalnız göç ve yerleşme giderlerini elden çıkarmakla kalmaz, moral bakımından da kaybeder. Bunu sana dünya görmüş, yaşamın gidişini yavaş yavaş kavramaya başlamış bir insan olarak yazıyorum. Bana daha çok bilgi ver, o zaman çok daha iyi şeyler söyleyebilirim.

FRAU VON STEIN'a

Weimar, Kasım 1777

Dün, sizden dönerken, garip düşünceler kafamı sardı. Bu arada, sizi gerçekten seviyor muyum diye kendime sordum. Yoksa, tertemiz bir aynaya bakar gibi, sizde kendi yansımı gördüğüm için mi yakınlığınız bana zevk veriyor?

Sonra, beni toprağımdan ayırıp tıpkı ıhlamur ağaçları gibi kesip budadıktan sonra buralara diken yazgıya şükrettim: Tepelerini ve güzel dallarını kesip atmaları ancak yeniden filizlensin ve yukarılardan kurumaya baş-

lamasın diye değil midir?.. Ama budandıkları yıllarda göze sopalar gibi görüneceklermiş, ne çıkar? Adiyö...

CATHARINA ELISABETH GOETHE

Weimar, 16 Kasım 1777

Mektubunuzdan öğrendiğim garip habere[1] ne diyeyim bilmiyorum. Kalbim ve duygum yazgının elinde oyuncak olmaya o denli alışmış ki, ne iyi, ne de kötü haberler ona artık fazla etki yapmıyor. Güz mevsiminde dikilmiş bir ağacı düşündürüyor bu bana... Tanrı isterse, büyür ve gelişir... Belki bir gün biz de altında oturur, gölgesinden ve meyvesinden faydalanırız. Kız kardeşimin ölümünden sonra, beni toprağa bağlayan güçlü bir kökü baltalamışlar ve koparmışlar gibi duyuyorum kendimi. Besinini bu kökten alan dallar, elbette, kuruyup ölecekler... dilerim Tanrı'dan ki, sevgili Fahlmer'in sayesinde yeni bir kök derinlere dal budak salsın, yeni bir ilgi ve canlılıkla yerimde dikleşeyim. Buna, sizin kadar, ben de duacıyım.

JOHANNA FAHLMER'e

Weimar, 16 Kasım 1777

Kutlarım. Tanrı sana uzun ve rahat ömürler versin. Mektubunu, galiba, biraz garipsedim. Hem sevindim, hem de ne bileyim bir tuhaf oldum. Ben, çok değiştim. Alışık olduğum bir sesi duyduğum ya da alışık olduğum bir eli gördüğüm zaman, bunu daha çok anlıyorum.

Kız kardeşimin yerini alman, unutamadığım bir acıyı yüreğimde tazeledi. Mutluluğunu yaşlı gözlerle kutlamamı bana bağışla! Yazgı, sevecen elini üzerinden eksik etmesin ve beni koruduğu kadar seni de korusun. Dilerim Tanrı'dan, öteki kardeşimin ulaşamadığı mutluluklara sen ulaş da, ben de seninle beraber sevineyim. Sağ ve esen kal, Schlosser'e selamlar... Fritz'e da uygun bir şeyler söylersin, ben susuyorum.

FRAU VON STEIN'a

(Torfhaus ve Clausthal)
10 ve 11 Aralık 1777)

10 Aralık, şafaktan önce. Yola çıkmadan bir günaydın.

Akşam, yediye doğru. Kalemi nasıl oynatayım. Tanrı'ya nasıl şükrede-

1. Enişte si Schlosser'in Johanna Fahlmer (Fahlmer Teyze) ile nişanlanması haberi.

yim şu anda ki, çevremde her gerçek, şiir; her şiir, gerçek olmakta. Duyduğumu anlatmaya dilimin gücü yetmezken, elimdeki şu yontulmuş tüyle bu işi nasıl başarabilirim? Sevgili kadınım. Eski peygamberlerin ergisine vardığım oluyor. Buna layık mıyım? Bilemem.

Bir el, sonsuz bir sevecenlikle beni sanki elimden tutup dileklerime doğru götürüyor. İsteklerimin ülküsüne ulaştım. Bu ülküde birçok bağlar birleşmiş, nitekim birçok bağlar da yine bu ülküden dağılmakta... Yaşamımın ne kadar simgesel bir anlam taşıdığını bilirsiniz: Tanrıların lütfedip insanı göklere yükseltmekten duydukları zevk, bir andan öteki ana kendimi adamaktan duyduğum tat ve umutlarımın tam olarak gerçekleşmesi...

Size artık açabilirim; (siz yine kimseye söylemeyin) bu Harz[1] gezisini aklıma koymuştum. Brocken'e[2] çıkmayı istiyordum. İşte sevgilim, bugün bu işi başarmış bulunuyorum. Sekiz günden beri bunun olanaksızlığını herkesin ağzından duymama karşın... Ama işin 'nasıl'ını ve 'neden'ini karşılaştığımız zamana saklıyorum... Şimdi hiç yazmamayı ne kadar isterdim.

"Ah, ayışığı olsa..." diyordum. Kapıyı açtım ve dışarı bir adım attım ki, sevgilim, Brocken karşımda, çamların üzerinden yükselmiş ayın harika ışığı altında pırıl pırıl yücelmiş, duruyor. Ve işte ben, bugün onun ta tepesinde idim, 'Şeytan mihrabı' denen yerde Tanrıma en içli şükranlarımı sundum.

Bu yerlerin adlarını ayrı ayrı yazarım. Şimdi, Torfhaus'ta, Brocken'a iki saat uzakta bir orman bekçisinin evindeyim.

11 Aralık- Clausthal. Bu sabah erkenden Torfhaus'tan Altenau'a uzandım, oradan da yeniden buraya döndüm. Ve size yollarda çok, çok şey anlattım. Evet, yalnız olduğum zamanlar konuşkanlığım artar.

Anı olarak yalnız şunu kaydedeceğim: Dün Torfhaus'a geldiğim zaman, orman bekçisini, arkasında sabahlık, kahvaltı ederken buldum. Hemen, Brocken'den söz açtım. Bekçi, oraya çıkmamın yolu olmadığını öne sürdü. Yazın çok kez tepeye çıkmıştı, ama bu işi bu mevsimde yapmaya kalkmak delilikten başka bir şey değildi. Dağları sis basıyor ve insan hiçbir yanı göremiyordu. "Şimdi de, işte, yukarıları böyledir," dedi, "insan üç adım ötesini göremez, atacağınız her adımı bilerek atmalısınız; yoksa..." Üzgün üzgün oturuyor, nasıl dönerim diye içimden geçiriyordum. Bu halimle kendimi Kral Joab'a benzettim, peygamberden, yayı ile toprağa vurması buyruğunu aldığı halde, yeterince vuramayan krala... Hiç ses

1. Harz dağları. Kuzey Almanya ile Goldene Aue arasında.
2. Harz'ın en yüksek noktası. Çıplak ve kayalık Brocken Tepesi (1142 m).

çıkarmıyor ve içimden tanrılara yalvarıyordum: Hava dönsün ve şu adamın gönlü olsun diye... Bir ara: "Bakın, Brocken şimdi gözüküyor" dedi. Pencereye yaklaştım, aynada yüzümün yansımasını görür gibi karşımda Brocken'i açık ve aydınlık görünce coştum: "Çıkamaz mıyım?.." dedim, "görürsünüz! Yok mu yanıma vereceğiniz bir uşak, herhangi bir kimse?.." O zaman: "Ben geliyorum sizinle..." dedi.

-Sevinç yaşlarımı anımsatsın diye pencereye bir işaret oydum. Bu işareti sizi düşünerek oymasaydım, burada ondan söz etmeyi günah sayardım.

Son aşamaya varıncaya dek, bu işe inanamıyordum. Sisler hep altımızda kalmıştı. Tepede eşsiz bir saydamlık vardı. Dün gece sabaha kadar ayışığı altında; gün ağarıp da yola çıkacağım sırada ise, şafağın alacakaranlığına bürünmüş olarak, hep onu seyrettim. Adiyö, yarın buradan ayrılıyorum. Gideceğim yerlerden yine size yazarım. Eğer kesinlikle bana yazmak isterseniz, mektubunuzu Philipp'e verin. Ona adresi bildirmiştim. Adiyö sevgilim. Stein'a, Waldner'e selamlar. Nerede olduğumu hiç kimseye söylemeyin. Adiyö.

FRAU VON STEIN'a

Berlin, 17 Mayıs 1778

Berlin, 17 Mayıs pazar akşamı. Kışın Brocken'dakine tümüyle ters düşen bir dekor içinde, ama yine aynı duygularla, birkaç sözcük... Bugün, Prens Heinrich'in şöleninde, size yazmakta geciktiğimi düşündüm. Buraya gelmemiz, yazgının ilginç ve garip bir gösterisi[1]... Kenti gezdim. Halkın işi gücü ve yaşam koşulları ile ilgilendim. Bunları, sözlü olarak, daha uzun anlatırım. Soğukkanlılığımı ve iç temizliğimi tanrıların yardımıyla koruyabiliyorum, şükür; ancak açıkyürekliliğin, güvenin ve sevginin çiçekleri ruhumda günden güne solmakta.

Bugüne dek ruhum, tepesindeki kaleye sırtını vermiş derme-çatma surların çevrelediği bir kente benziyordu. İster savaş, ister barış zamanı olsun, kentin savunmasına pek aldırmaz, ancak kaleyi elden kaptırmamaya çalışırdım. Şimdi artık kenti de sağlamlaştırmaya başladım. Ama saldırı hafif ordularla oluyormuş, ne çıkar?

Savaş kaynağının fışkırmak üzere olduğu bir anda, bu kaynağın başında olmak pek hoş oluyor. Başkentin göz kamaştıran görünümü içindeki yaşam, düzen ve bolluk... Ve sonra, bunların korunması için canlarını

1. Bu sırada Büyük Friedrich, Bavyera tahtını Wittelsbachlar lehine kurtarmak için Habsburg hanedanına karşı açacağı savaşın hazırlıklarını yapıyordu.

vermeye hazır binler ve binlerce insanın varlığı. Sokaklar insan, at, araba, top ve cephane kalabalığını almıyor. Dükün sağlığı iyidir, Wedel'in de öyle. Önümde, saat gibi işleyen şu çarkın nasıl döndüğünü size iyi bir biçimde anlatabilmeyi isterdim: Bebeklerin hareketine bakınca insan, gizli tekerleklerin ve hele tümünün arkasında FR[1] markalı eski ve büyük çarkın üzerindeki binlerce çivi ile birlikte dönerek birbiri arkasına bu tatlı sesleri nasıl sıralayıp çıkardığını anlıyor.

Berlin, 19 Mayıs. Ah, size döndüğüm zaman her şeyi anlatabilsem, bu kolaylığı bulabilsem. Ama ah, kalbimi saran demir çemberler, her gün biraz daha daralmakta. Korkarım bir gün ondan hiçbir şey dışarı sızmayacak. - Benzetişi genişletirseniz, onun daha birçok anlamlar taşıdığını göreceksiniz.-

Şu kadarını söyleyebilirim ki, sosyete yükseldikçe, davranışlar da büsbütün bayağılaşıyor. Hiçbir maskaralık, bir eşeklik düşünülemez ki bu büyüklerin, dalkavukların ve aralarındaki küçüklerin içyüzü kadar insanı iğrendirsin! Tanrılara hep yalvarıyorum: Yürekliliğimi, doğruluğumu yaşamımın sonuna kadar koruyabileyim. Dizlerimin üstünde sürünüp etek öperek uzun ömür süreceksem, bir an önce ölmek daha iyi. Ama bu serüvenin, benim için olduğu kadar, hepimiz için de taşıdığı değeri anlatacak sözcük bulamıyorum.

Tanrılara tapıyorum, ama onlar da eğer bize karşı benzerleri olan insanlar gibi davranırlarsa, sonsuz bir kinle başkaldıracak yürekliliği de içimde duyuyorum.

Postdam, 21 Mayıs. İyi bir uyku ile ruhumu temizledim. Dün akşam buraya geldik. Biraz şöyle çevremize bakıp sanırım yarın yeniden yola koyulacağız. Bütün isteğim, bir an önce evime dönmek.

Weimar, 2 Haziran. Size hemen bir günaydınla seslenmek istedim. Benim vadim[2], benim için büyük bir dünyanın her yerinden güzel ve rahat. Dün akşam düşündüm, kendime "Tanrılar beni mutlak iyi bir tablo yerine koyuyorlar ki çevremi bu denli değerli bir çerçeve ile sarmışlar!" dedim. Beni seviyorsunuz, buna inanıyorum, bunu ta içimde duyuyorum. Siz ve dük, tablonun çerçevesi ile birlikte asılı olduğu çivi ve kurdela gibi, başımın tam üzerindesiniz.

1. FR = Fridericus Rex. Goethe bu çalışmaları, üzerinde bebeklerin belirli bir melodiye göre hareket ettiği müzikli bir saatin çalışmasına benzetiyor.
2. Thüringen'de Ilm Nehri vadisi.

FRAU VON STEIN'a

Weimar, 10 Aralık 1778

Geçen yıl, tam bu saatte Brocken'in üzerinde idim. Ve göklerin yücelerinden, bugün tümü yerine gelmiş birçok dilekte bulunuyordum. Bu yıldönümünü siz de benimle sessizce kutlarsınız, diye bu pusulayı yolluyorum. Çevremin buzlarına karşın, siz beni sevmeyi sürdürün. (...)

FRAU VON STEIN'a

Dornburg, 2 Mart 1779

Ayaklarım beni, her zaman, sizinle birlikte olduğum ya da sizin orada bulunduğunuzu bildiğim yerlere çekiyor. Bugün 'Cennet Bahçesi'ni[1] gezerken hep sizi, beni tanımazdan önce bu yerlerde dolaştığınızı düşündüm. Beni tanımadığınız ve sevmediğiniz bir zamanın var olması nedense, gücüme gidiyor. Bu dünyaya ikinci bir kez gelirsem, tanrılara: "Yalnız bir kez seveyim!" diye yalvaracağım. Ve siz bu dünyaya böyle düşman olmayacaksınız da, bu sevgiyi benimle paylaşarak, yanı başımda yer almayı kabul edeceksiniz. Bana bir şey daha verecektiniz. Bir tılsım daha. Elimde türlüsü var, ama yine de yetmiyor. Bir misel[2] olsanız, "Şu yeleği bir gece sırtınıza geçirip yatın da ona sizden bir şeyler geçsin" diye yalvarırdım.[3] Akıllı uslu bir bayan olduğunuz için, Calvin'in[4] mezhebi ile yetinmem gerek.

Knebel'e[5] piyesin biçimlendiğini ve geliştiğini söyleyebilirsiniz. Yarın, eratı topluyoruz.[6] Sonra, birkaç gün Yeni Saray'a[7] kapanıp kişilerin üzerinde işleyeceğim. Ayın beşinde Apolda'dayım ve orada sizden gelecek haberciyi bekliyorum. Bol bol yazılarınızın yanı sıra, ne isterseniz yollayın.

Şimdilik, burada karşıma çıkan bu insanlarla bir arada yaşıyor, onlarla

1. Paradies, Jena'da bir park.
2. *Misel:* Elsass'ta güzel biraz da hafif kızlar için kullanılan bir sözcük. Matmazelin değiştirilmiş bir söylenişi. Goethe bu sözcüğü Weimar'da da kullanır ve çevresini bu yeni sözcüğe alıştırır.
3. Goethe burada transsubstantiation'dan yani ekmek ve şarabın İsa'nın vücudu ve kanı olşundan söz ediyor.
4. *Calvinisches Sakrament:* Transsubstantiation'u Calvin ancak sembol olarak kabul ediyordu.
5. *Karl Ludwig von Knebel:* Carl August'un küçük kardeşi Prens Constantin'i yetiştirmek üzere saraya çağrılmış Prusyalı bir subay. Ömrünün sonuna kadar Goethe ile arkadaş kalmıştır.
6. Goethe, asker toplamak ve yol inşaatına nezaret etmek görevi ile, dükalığın çeşitli kentlerini dolaşıyordu.
7. Das Neue Scholss dükün babası Ernst August tarafından yaptırılmıştır.

yiyor, içiyor, hatta şakalaşıyorum. Ama içimden, varlıklarını bile duymuyorum desem yalan değil. İç yaşamım, hiç şaşmadan, gideceği yola gitmekte.

Kâğıdı katlarken, bu mektubu size hemen yollarsam, yarın akşam bu saatlerde yanıt alabileceğimi düşündüm. Olanağı varsa, bana uzun yazın. Düke selamlar... Allahaısmarladık, sevgilim. İyilik haberlerinizi bekliyorum. Adiyö.

Akşam, sekiz buçuk.

Ayrıca, Apolda'ya yazacağınız mektubu da bekleyeceğim.

DÜK CARL AUGUST'a

Buttsledt, 8 Mart 1779

Erlerin ölçüleri alınır, elemeleri yapılırken ben de size bu satırları yazıyorum. Bugüne dek her şeyi kendime göre tartıp değerlendirmeye alışmışım da Ren bölgesinin yöntem ve ölçülerine uyarak genç erleri sınıflara ayırmak tuhafıma gidiyor. Ama şunu da söyleyeyim ki, bu gibi işlerle içeriden uğraşmak çok faydalı oluyor. Yukarıdan bakınca, her şey ters gözüküyor. Oysa, bütün işler normal ve doğal bir akışla akmakta. Ne yana dönerseniz dönün, insan gücünün faydalı olacağı yerler yok değil.

Bu işlerin dışında, bana anlatılanları bol bol dinliyor ve sonra kaleme, şiirimin o eski kalesine çekilip kahramanımı[1] pişirmeye çalışıyorum. Bu arada ozanlığımı, tanrıların bu güzel bağışını pek hovardaca harcadığımı gördüm.[2] Ortaya bir yapıt çıkaracaksam, gücümü daha idareli kullanmamın zamanı geldi, kuşkusuz.

Geçen gün, az kalsın Weimar'a geliyordum; ama işlerim yüzüstü kalır, diye bundan kaçındım.

Küçük yavru,[3] hele durun, biraz gelişsin. Tüm insanlar, çevrelerindeki duruma göre yetişirler. Siz ne isterseniz yapın, bu böyle kalacaktır. Şimdilik, baba sevecenliğinizi esirgemeden, onu büyütmeye bakın. Söz anlayacağı zamana gelinceye kadar, bu konuyu daha çok düşünür ve çok konuşuruz.

Tanrı, dış ve iç huzurumuzu korusun. Size ve yurdunuza yapmak istediğimiz daha çok hizmetler var.

Neşeli ve ciddi, çeşitli gözlemlerim var. Buluştuğumuzda anlatırım.

1. Aslında: "Kızımın üzerinde uğraşıyorum." Goethe, bu ara, 'Iphigenie'in Tauris'i yazmaktadır.
2. Weimar sarayında Goethe, çeşitli vesilelerle, şiirler kaleme almak zorunda kalıyordu.
3. Dükün ilk çocuğu. Bu kız çocuk çok yaşamamış, ölmüştür.

Knebel'in gelip beni bulmasına pek sevindim.

Tanrı'ya emanet olun. Ondan (Knebel'den) havadis alırsınız. Yarın erkenden Allstedt'e gidiyorum.

İSVİÇRE GEZİSİ (1779)
FRAU VON STEIN'a

Frankfurt, 20 Eylül 1779

Ana sevgisi ile yüzümü okşayan güneşin ışınları altında yalnız bir "Günaydın." Fazla yazamayacağım.

Çok güzel bir akşam vakti buraya[1] vardık ve pek iyi karşılandık. Eski arkadaş ve dostlar sevinç içinde idiler. Yine o akşam, buraya vardığımız sırada, yıldız kaymasına tanık olduk ve bunu iyiye yorarak sevindik. Babamı değişmiş buldum. Sessizleşmiş, belleği de zayıflamış. Annem, hep eskisi gibi canlı ve sevimli.

Adiyö meleğim! Bu akşam, sizden mektup bekliyorum. Yolum beni sizden uzaklara götürüyor, ama kalbimi değil. Adiyö. Herkese selamlar.

FRAU VON STEIN'a

24 Eylül 1779

Speyer yöreleri ve karşısı - Ren kıyısı

Karşıya geçmek için vasıta bekliyoruz. Ben de gölgede oturdum, size şu satırları yazıyorum.

Sessizce akan bir dere gibi, biz de ağır ağır, uzaklara doğru yol almaktayız. Hava çok güzel. Şimdiye kadar her işimiz yolunda gitti. Bu yollardan geçerken, bugüne kadar sürdürdüğüm yaşamın bir bilançosunu çıkarıyorum; bütün eski dostlar karşımda, hesapların sonunda elimde ne kalacak, Tanrı bilir. Dükün sağlığı, Wedel'in keyfi yerinde. İsviçre önümüzde uzanıyor. Bu yüce dağlara tırmanıp ruhlarımızı doğanın yücelerinde yıkayacağız. Bana mektuplarınızı Frankfurt'a gönderin. Ya arkamdan yollayacaklar ya da dönünceye dek bekletecekler. Allahaısmarladık. Kâğıdın arkasında bu dolayların bir resmini bulacaksınız.

1. Goethe, Duc Carl August ve onun çocukluk arkadaşı von Wedel ile birlikte İsviçre gezisine çıkar (ikinci İsviçre gezisi). Frankfurt'tan geçerken dükü, beş gün için, kendi baba evinde konuk eder.

Rheinzabem, 25 Eylül 1779

Başlangıçta, gezi izlenimlerimi bir deftere yazıp toplamayı tasarlamıştım. Sonra, olmasa da olur, diye düşünüp vazgeçtim. Bundan böyle, olup bitenleri günü gününe size yazmakla yetineceğim.[1] Kurşunkalemle yaptığım resimden de anlayacağınız gibi, dün öğle üzeri Speyer'e vardık ve hemen Domherr Beroldingen'in ziyaretine gittik. Bu, çok canlı, açık sözlü, çevresi ile yakından ilgilenen bir kişi. Onunla birlikte, biz de perhize girdik. Sonra, yine birlikte, Dom'u gezdik. Yangından kurtulan bölüme sonradan eklenmiş bölümlerle bu, bütün eski kiliseler gibi, tam bir tapınak olmak üzere yapılmış bir bina. Sade ve geniş ölçüleri insana kendini unutturuyor; bu yüksek kubbeler ruhların, açık havadaki gibi sonsuzluklar içinde eriyip dağılmadan, genişleyip göklere yücelmesine elverişli... Eski ayin giysilerinin saklandığı müze bölümünü dolaştık ve bu giysilerde rahibin sırtına gelen yerlere sanatçı ellerin ne emekler harcadığını gördük. Bütün bu eski yapıtlarda ve kişilerdi olsun, figürlerde olsun, -eskilikleri ile orantılı olarak- büyük bir içlilik ve zenginlik göze çarpıyor. Örneğin siyah-beyaz olarak hazırlanmış bir el işi var ki, bunda, büyük motifler ışığa getirildikten sonra gitgide küçülüp en küçüklerin gölgede kaybolması, görülecek şey. Bütün bunları yeni olarak, yırtılmamış ve eskimemiş işlemeleri, kararmamış ve solmamış renkleri ile düşününce, herhalde olağanüstü güzel ve kendi türleri içinde kusursuz olduklarını kabul etmek gerek: Session hücresinde Paul Veronese'nin: 'Canada'da bir Evlenme Töreni' adlı tablosunun taslağını gördük. Olağanüstü bir yapıt. Büyük bir sevgi, ustalık, güç ve başarı ürünü. Portrelerin hemen hepsi son kerte canlı. Dechant'ın koleksiyonundaki tablolar arasında da çok güzelleri var. Ben, biraz da bir şeyler kapmak ve öğrenmek isteği ile, en çok doğa görüntülerinin seyrine daldım. Karşımda tahkim edilmiş kaleler var bu alanda, biliyorum, ama bu yolculuk süresince bunlardan birine akın edip fethetmeyi aklıma koydum. Beroldingen'in evinde de kimi güzel tablo ve bakırlara rastladık. Şu var ki, hep karmakarışık bir halde, tam bir bekâr evinin dağınıklığı içinde...

Selz, öğle

Görülmemiş güzellikte bir gün, mutlu bir bölge... Her yer hâlâ yeşil... Sararmış bir meşe ya da gürgen yaprağına rastlamıyorsunuz bile. Otlaklar o gümüş renkli güzelliklerini koruyorlar. Tüm yurdun tatlı ve okşayan bir havası var. Üzümler her gün ve her adımda güzelleşiyor. Köy evlerini çatı-

1. Goethe, Frau von Stein'a ve diğerlerine yazdığı mektupları sonradan 'İsviçre Mektupları' adı ile bir araya toplamıştır.

ların altına kadar asmalar sarmış. Kapı önlerini üzerlerinden üzümler sarkan çardaklar gölgeliyor. Esen rüzgâr yumuşak, ılık ve nemli. Ruhlar da üzümler gibi olgunlaşıp tatlanıyor bu iklimde. Tanrı dileseydi de bizler, olduğumuz gibi, hep birlikte buralarda yaşasaydık! Kimimiz kışları donmaz ve yazları da böyle kavrulmazdı. Ren ve dolaylarındaki ışıklı dağlar, alabildiğine uzanan orman, çayır ve bahçeler gibi işlenmiş tarlalar insanın içini açıyor. Ve ruhuma, çoktandır duymadığım, bir rahatlık veriyor.

Emmendingen, 28 Eylül 1779

Her şeyden önce, bugüne kadar, bir dost, bir önder gibi bu yolculukta bizi destekleyen göksel bulutları övmek istiyorum. Tören günlerinde kullanılan siperlikler gibi, başımızın üzerinden hiç eksik olmadılar. Şımarmak istemiyorum, ama havaların hep böyle güzel gideceğine içimde bir inanç var. Barometre de zaten öyle gösteriyor. Geceleri duru bir gök, sabahları gün doğarken hafifçe alçalıp yükselen sisler ve sonra görülmemiş güzellikte renk ve ışık oyunları. Yağmurlar sanki yağmak için bizim eve dönmemizi bekliyor. Durun, daha anlatacağım.

Ayın 25'inci günü akşamı arkadaşlar doğruca yollarına giderlerken, ben onlardan ayrıldım ve Sesenheim'ın[1] yolunu tuttum. Oraya vardığım zaman, sekiz yıl önce bıraktığım bir aileyi nasıl bıraktımsa yine öyle, hep bir arada buldum. Beni çok dostça ve güleryüzle karşıladılar. Kendimi şimdi esen havalar kadar temiz ve duru hissettiğim için olacak, bu iyi yürekli ve sessiz insanların atmosferi ruhuma çok uygun geliyordu. Evin ikinci kızı, bir zamanlar, beni sevmişti. Ondan, layık olduğumdan çok, körü körüne sevip bağlandıklarımda görmediğim bir sevgi görmüştüm. Onu bırakıp gitmek zorunda kaldığım zaman ise, ölecek gibi olmuştu. Bu kez, bana bir zamanlar yakalanmış olduğu hastalığın tamamıyla geçtiğini kapalı biçimde anlatacak olgunluğu gösterdi; hiç beklemediği bir zamanda, kapının eşiğinde karşılaşıp burun buruna geldiğimiz ve benim yüreğimi hoplatan bu andan başlayarak, sonuna dek bana karşı son derte sevimli ve candan bir arkadaşlık gösterdi. Şunu da onun adına belirtmeliyim ki, ruhumdaki eski duyguları uyandırmak için en küçük bir davranışı olmadı. Bütün kameriyeleri birlikte dolaştık. Şöyle biraz oturmamı istiyordu, o kadar. Her yer, pırıl pırıl ayışığı içindeydi. Ona durmadan soruyor, her şeyleri öğrenmek istiyordum. Bir zamanlar çevremizdekileri kan-

1. Sesenheim, Strassburg civarında bir köy. Strassburg Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi yaptığı sırada arkadaşı Weyland, Goethe'yi burada oturan protestan papazı Brion ailesi ile tanıştırdı (Ekim 1770). Evli olan büyük ablalarından başka evde üç kız vardır. Burada sözü edilen Friedrike Brion. Hukuk doktorasını yapıp 1771 Ağustosunda Frankfurt'a dönünceye kadar Goethe, sık sık bu aileyi ziyaret eder ve Friedrike'ye büyük sempati ve kalp yakınlığı duyar.

dırmak için bize hayli faydası dokunan bir köylüye haber salıp getirttik "Bir hafta önce size sormuştum," deyip duruyordu. Berbere bile haber vermişler. Öğrettiğim şarkıları unutmamışlardı. Elimle boyadığım bir arabayı getirip gösterdiler. O güzel günlerde başımızdan geçmiş neşeli olayları andık. Sanki ancak bir yarım yıl onlardan uzak kalmışım gibi, anılarım aralarında yaşıyordu. Yaşlılar, yürekten bir yakınlık gösteriyorlardı. Beni hepsi gençleşmiş buldular. Geceyi orada geçirdim. Ertesi sabah, gün doğarken, güleryüzle beni uğurlayan bu insanlara veda ettim. Yeryüzünün bu köşeciğini ve orada yaşayan, kusurlarımı bağışlamış dostların anısını üzülmeden anabileceğim için sevinçli, Sesenheim'dan ayrıldım.

26 Eylül Pazar günü, yeniden arkadaşlarla buluştum. Öğleye doğru da Strassburg'a vardık. Doğru Lili'ye[1] gittim ve güzel kuklayı yedi haftalık bir bebekle oynar buldum: Annesi yanındaydı. Orada da beni apansız karşılarında görünce, şaşırdılar ve sevindiler. Sordum, soruşturdum, evin dört bir yanını dolaştım ve sevinçle gördüm ki kızcağızın rahatı yerindedir. Anlattıklarına göre kocası dürüst, aklıbaşında ve çalışkan bir adam. Parası, güzel bir evi, iyi bir ailesi ve halk arasında onurlu bir yeri var. Lili'nin istediği de aslında bunlar değil mi idi? Kocasını göremedim, evde yoktu. Beni yemeğe alıkoydular. Yemekten sonra, dük ile birlikte, katedrali gezdik. Akşamüzeri de, Paësiello'nun[2] nefis müziğinin eşliğinde, L'Infante de Zamora'nın bir bölümünü seyrettik. Sonra, yeniden Lili'ye yemeğe gittim ve harika bir ayışığı altında, ona veda ettim. İçimi kaplayan güzel duyguları size anlatmamın olanağı yok. Buraya gelene dek, durmadan -tespih çeker gibi aralıksız- vefalı, sürekli bir dostluk için dua etmiştim. Şimdi ise, aralarında duyduğum bu gönül rahatlığı, içime, benzeri olmayan bir zevk veriyordu. Geçici bir tutku ile gözlerim kararmadan, bu insanlarla aramızdaki sürekli ve dostça ilişkiye bakıyor, onların yazgılarını, yüksek bir tepeden ya da kuşbakışı bakar gibi, önümde serilmiş görüyordum.

Burada, kız kardeşimin mezarının yakınındayım. Evini görünce, çok sevdiğim bir resmi taşıyan bir çerçeveyi karşımda görmüş gibi oldum. Çerçeve yerinde, yalnız resim silinmiş. Onun yerine geçen Fahlmer, eniş-

1. *Lili Schönemann* (von Türckheim): Frankfurtlu zengin bir ailenin sarışın ve güzel kızı. Goethe, Nisan 1775'ten aynı yılın eylülüne kadar, kendisi ile nişanlı kalmıştır. Bu nişanlılık devrinde, kendini dinlemek ve denemek için, birinci İsviçre seyahatini yapar. Nişanı bozduktan sonra da, bu seyahatte tanıştığı Dük Carl August'un davetini kabul ederek Weimar'a gider. Goethe, bir kez daha kalbinin sesine kulağını tıkamış ve sevdiği varlıktan büyük acılarla uzaklaşıp çetin ve çekişmeli yoluna devam etmiştir.

2. *Paësiello, Giovanni Paksiello* (1741-1816). Kalyan bestecisi.

tem ve kimi kız arkadaşlarım, bana hep eskisi kadar yakın davranıyorlar. Her birinin güzel, güler yüzlü, sağlıklı çocukları var. Buradan doğru Basel'e gidiyoruz. Bir daha ne zaman size yazabilirim, bilmiyorum. Sizden de henüz hiçbir haber almış değilim. Oysaki, Frankfurt üzerinden buraya bir hayli mektup geldi.

Adiyö. Herkese selamlar.

Emmendingen, 28 Eylül 1779

27 sabahında Strassburg'dan yola çıktık ve akşam buraya vardık. Lavater'i görmek ve onu düke yaklaştırmak en büyük isteğim. Size, durmadan kendimden söz ediyorum. Hepsi de eski günahım. Adiyö.

LAVATER'e

Cenevre, 28 Ekim 1779

Umarım, buluşmamız yalnız sevinçli değil, faydalı da olur. Bizler gibi Tanrı'ya bunca değişik biçimde hizmet veren iki insan daha yoktur sanırım, yeryüzünde. İkimiz baş başa verip dar kafalı papazların, kötü kadınların ve katırların koca Concilium'larında[1] düşünemediklerini düşünüyor, içinden çıkamadıkları işleri başarıyoruz. Yalnız, ikimiz de, karşılıklı, birbirimizin inançlarına ilişmemek koşuluyla... Sen buna zaten, her zaman dikkat edersin. Ama eğer, ben yine ters ve anlayışsız davranırsam, bana karşı sabırlı olacaksın, öyle değil mi?

Tobler[2] bana senin Offenbarung Johannis'ini[3] verdi. Bu yapıtta, elyazından başka her şey bana yabancı. Onu yeniden okuyorum ama ne yapsam, Tanrısallığını hiçbir yerde bulamadığım gibi, şiiri de ancak pek az yerde bulabiliyorum. Yazı, baştan aşağı bir garip. Her sayfada, asıl havaya girmemiş birinin kokusunu alıyorum gibi geliyor bana. Yaa, hem de bundan önceki, 24 Eylül 1779 tarihli yazında bunun tümüyle tersini ileri sürdüğün halde!.. Bu, böyle işte aziz kardeşim! Karşılıklı oturup doğru dürüst bir konuşsak iyi olacak herhalde. Ben, tam bir dünya adamıyım. Haksızlık eden aile reisi, yolunu şaşırmış evlat, çiftçi, elmas ve para konuları, benim için yedi piskopos, avize, boynuz, mühür, yıldızlar ve acılar[4] konularından çok daha Tanrısal (eğer mutlak Tanrısallık arayacaksak).

1. *Concilium:* Kurultay. (Burada) Dinsel kurultay.
2. *Tobler.* Zürichli genç bir din adamı, 1781 yılında Goethe'yi Weimar'da ziyaret etmiştir.
3. *Offenbarung Johannis:* Lavater'in Apokalypse'ye (vezinli ve uyaklı olarak) kaleme aldığı paraphrase (yorumlama kitabı). 1780'de yayınlandı. (Offenbarung Johannis- Ahd-ı Cedid'ten bir kitap)
4. Apokalypse'den alınmış başlıklar.

Bunu yazarken, gerçeği dile getirdiğimi sanıyorum; ancak, beş duyunun gerçeğini! Tanrı günahlarımı bağışlasın, bugüne dek olduğu gibi.

Cenevre, 2 Kasım 1779

...Biraz da seni ne kadar özlediğimden söz edeyim ve bu özleyişin her gün daha çok arttığından... Birbirimize hep dost ve yakın kalalım, olmaz mı? Bu yakınlık, gitgide artsın, eksilmesin. Yeni dost ve sevgili istemiyorum ben.

Tobler hakkında ne diyeyim, bilmem ki... Bana yakınlık ve güven duymuş, güzel. Yazık ki, aramızda benim otuz yaşım ve dünya görgüm var! Gelişmek ve yetişmek çağından hayli uzaklaşmışım ve bunu görmekten zevk duyuyorum. Kafam ona yakın, ama kalbim yabancı. Delikanlının aklından geçmeyen büyük düşünceler şimdi benim ruhumu doldurmakta ve onu yepyeni bir dünyada uğraştırmakta... Sevimli kumrulların oynaştığı kuytu vadilere inemem artık. Benim, onun üzerinde bıraktığım etkiyi de, herhalde o, kendi sana anlatacaktır. Çok hoşlandık birbirimizden, diyemeyeceğim sana, işte bu kadar.

KNEBEL'e

Zürich, 30 Kasım 1779

Aziz kardeşim, yalnızlığın içinde davranırsın da buralara kadar seslenirsin diye bekledim, ama görüyorum ki, bin türlü işim arasında, kapını çalıp sesimi duyurtmak yine bana düşüyor.

Yolculuğumuz buraya kadar çok güzel ve hiçbir aksama olmadan geçti. Talih, umarım bundan böyle de yardım eder de bizi sağ salim sizlere kavuşturur. Ne kadar iyi olsam, ne kadar değişik bir yaşam içinde bulunsam da yine yuvamın özlemini duyuyorum. Sizleri, her gün daha çok arıyorum. Bundan böyle bir araya geldiğimiz zaman, birbirimizin değerini daha çok bilerek, duyarak yaşarız, diye umuyorum içimden. Bizi zaman zaman birbirimizden ayıran perdeler -demir, tahta ya da mukavva- yıkılsın, yerin dibine batsın! Anlamsız alınganlıkları bir yana atıp içimizi güvenle birbirimize açmayı öğrenemedik gitti. Sana rica ediyorum, bu mektubu sakla ve bir saygısızlık yaptığım zaman onu bana göster de kendime geleyim.

Zürich, 3 Aralık 1779

Burada, Lavater'in yanında, tadına doyulmaz günler geçiriyorum. Dünyanın bu sıkıntılı döneminde burada, onun ve dostlarının çevresinde

bir cennet sessizliği ve rahatlığı var. Herkes, her zaman, birbirinin sevincini ve acısını paylaşıyor. Evi, çoluğu çocuğu, işi gücü bir arada ve yanı başında olmak herhalde çok iyi bir şey. Bu, insanları birbirine bağlıyor ve fesatlığa zaman bırakmıyor. Lavater, onu yakından tanıyanlar için eşi benzeri bulunmaz bir insan. Bu doğruluk, inanç, sevgi, sabır, güç, olgunluk, iyilik, çaba, bütünlük, çok yönlülük ve serinkanlılık ne İsrail'de var, ne kâfirlerin arasında...

WEİMAR

13 Ocak 1780'de dük, Goethe ve arkadaşları, dört ay süren gezilerinden dönerler. Goethe'nin istek ve direnişi ile tertip edilen bu geziyi başlangıçta gereksiz bulanlar, sonradan, dükün bu yolculuktan gerçekten ve her bakımdan faydalanmış olarak döndüğünü onaylamak zorunda kalırlar.

Goethe de, Weimar'dan uzak geçirdiği aylarda, küçük dükalığa ve onun başkentine ne denli alıştığını ve bağlandığını anlamıştır.

Bu sırada, Weimar'da 'Prenslik Komedi ve Oyun Binası'nın[1] yapımı bitmiş ve içinde konuk trupların temsil ve konserleri verilmeye başlamıştır. Goethe, bu gösterilerle yakından ilgilenir ve beş, on yıl sonra bu bina içinde kendi kurduğu 'Saray Tiyatrosu'nun temsillerini doğrudan doğruya kendi yürütür. Bu tiyatronun gelişmesi ve örnek bir sahne haline gelmesini Goethe, kendisi için büyük bir ödev saymış ve uzun yıllar bu uğurda çalışmaktan yılmamıştır.

FRAU VON STEIN'a

Ertfurt, 2 Mayıs 1780

Weimar'a giden bir elçi ile, size bir selam yolluyorum. Hava çok güzel. Her yer çiçek içinde... Bu açık havadan, ruhum ve bedenim için deva umuyorum. Benim vadime[2] bağlı kalın ve içimden, sık sık sizinle konuştuğumu bilin! Dolaştığım kadar, her şeyi bir bir zihnimden geçiriyorum: yapılmış işleri, yapılması gerekenleri, yaşam kavgamı, şiirimi ve sevgimi...

Adiyö, Stein'a selamlar.

1. ***Redouten-Haus:*** Temsil, müsamere ve gerektiği zaman balo vermeye elverişli büyük salonları olan bina.
2. ***Ilm vadisi:*** Goethe'nin buradaki ünlü 'Gartenhaus'ı.

KESTNER'lere

Weimar, 14 Mayıs 1780

Size yeniden seslenebilmek ne güzel... Birkaç gün önce, sizleri andım; ne var, ne yok, bir sorayım diyordum. Ziyaretinize gelmeyi çoktandır tasarlıyorum. Bir gün, umarım bu tasarıyı gerçekleştiririm de, gelir, beş oğlunuzu da, sizi de sağlık ve sevinç içinde görürüm.

Şöyle bir otursanız da, bir gün, bana topluca bir mektup yazsanız. Lotte'de, çocuklardan yazı yazmasını öğrenmiş olanlar da ayrı ayrı birkaç satır yazsalar da yeniden birbirimize biraz daha yaklaşsak... Ben de size, yakında yeni bir şeyler yollayacağım. İşler durmadan artıyor, ama dostlarım için zaman ayırırım ben, n'olursa olsun...

Üzerimde olan Geheimrat ödevinden başka Savunma ve Ulaştırma Bakanlıklarının yönetimi ve bütçelerinin düzenlenmesi tümüyle bana bırakılmış bulunuyor. Her gün daha düzenli, daha dikkatli, daha çabuk iş başarmaya çaba harcıyorum. Çevremdeki insanlarla aram iyi; güven ve sevgilerinin günden güne arttığını görüyorum. Elimdeki mutluluğu değerlendiremezsem, bunun suçu yalnız bana aittir. Kentin varoşlarında, ilkbaharın, bu ara harikalar yarattığı güzel bir vadide oturuyorum. İsviçre'ye yaptığımız son geziden çok memnun ve gayet iyi izlenimlerle döndük.

Hennings'in[1] Deduction'u için teşekkür ederim. Şiiri tanımıyorum. Ama karışık, ne demek istediği belli olmayan bir yazı. Adiyö. Karına ve çocuklarına selamlar. Beni gönülden çıkarmayın.

(...)

Oberon'u[2] beğeneceğini biliyordum. Gerçek değer taşıyan bir şiir. Wieland, Almanlar arasında şair denecek tek adam. Yazı işlerim, güncel çalışmalarımdan sonraki yeri alıyor. Ama, zaman zaman, her gün birkaç saatini flüt çalmaya ayıran büyük kralı[3] kendime örnek alarak, öz yeteneğimi işletip geliştirmekten de geri kalmıyorum. Yazıp bitirdiğim bir hayli yazı var elimde, basılmış olanların belki de iki misli... Kafamda da bir sürü plan... bunları kaleme almak için, zaman ayırıp kendimi toplamam gerek...

1. *Hennings:* Kestner'in bir arkadaşı.
2. *Oberon:* Wieland'ın bu adı taşıyan yapıtı Teutsche Merkur'de yayınlanmıştır. Temmuz 1779'da yazar, yapıtını Goethe'ye okutmuştu.
3. Büyük Friedrik.

LAVATER'e[1]

Ostheim (Rhön yakınlarında)
20- (21) Eylül 1780

Bana verilmiş olan görev, günü gününe üstesinden gelmek zorunda olduğum işler, günler geçtikçe bir yandan kolaylaşırken, öte yandan da zorlaşıyor ve benim gece gündüz işbaşında olmamı gerektiriyor; bu görev, gün geçtikçe gözümde daha büyük önem kazanmakta ve ben daha büyük işlerde değil, ama bu günlük işimde, en yüce insanların başarısına ulaşmayı diliyorum.

Ruhumda duyduğum bu önüne geçilmez hırs; özünü yaradılışımda bulduğum temelin üzerine kuracağım yaşam piramidini[2] göklere dek yüceltmek hırsı, içimdeki her türlü isteği bastırıyor ve bir an bana başka şey düşündürmüyor. Elimi çabuk tutmam gerek; yaşım ilerledi; kim bilir, kader belki tam orta yerde belimi büker ve Babil Kulem sivrilmeden, küskütük, yarım olarak ortada kalır. Hiç olmazsa, arkamdan çok cüretli bir yapıtın planını kurmuş desinler; yaşayacaksam eğer, tüm gücümü onu yüceltmeye harcamayı Tanrı bana nasip etsin.

Frau von Stein'ın güzel sevgisinin yaşamıma kattığı tadın da başarımda uğurlu bir etkisi var... Onda sırası ile annemi, kız kardeşimi ve sevgilimi bir arada buluyorum; aramızdaki bağ, artık doğanın kurduğu bir bağdan farksız.

Bäben'e[3] ve karına selamlar.

1. *Johann Caspar Lavater* (1741-1801): Zürichli bir din adamı (Pastor). Fizyonomi bilimi ile uğraştı. İnsanları tanımak ve sevmek yolunda 'Physionomie ile ilgili fragment'lar adlı eserinin hazırlanmasında Goethe kendisine yardımcı oldu. Goethe ile Frankfurt'ta 1774'te tanışmıştır. Daha önceleri Fizyonomi konuları üzerinde yazışmakta idiler. Lavater Goethe'nin dehasını ilk keşfedenlerden biridir. Ama sonraları dinsel tutuculuğu nedeni ile Goethe, Lavater'den uzaklaşmış ve 1797'de Zürich'e gittiğinde onu aramak zahmetine bile katlanmamıştır.
2. Pyramide meines Daseins.
3. *Bäben:* Barbara Schultheiss (1745-1818) Zürichli bir tüccarın karısı, Lavater'in arkadaşı. Goethe ile 1775'te, ozanın ilk İsviçre gezisinde tanışmıştır.

Olgunluk Çağı

FRAU VON STEIN'a

13 Kasım 1780

İzin verin de, sevgilim, size bir "günaydın!" diyeyim. Dışarıda hava kapalı ve fırtınalı. Bulutlar yeryüzüne ve bizim iç dünyamıza abanmış. Bu baskı altında yine de birinci perdeyi[1] bitirebildim. Onu size okuyacağım. Uğraştığım her şeyle siz de ilgilenesiniz istiyorum.

Beni sevdiğinizi söyleyin bana, söyleyin de karanlık gökler aydınlansın.

Gotthard'a[2] çıktığımızdan beri bugün tam bir yıl oluyor.

FRAU VON STEIN'a

Weimar, 1780[3]

Şükürler olsun Tanrılara ki: ruhumda olup bitenleri özetleyip şarkıların kalıbına dökerek benden sonrakilere duyurtmak yeteneğini bana vermişler.

Konsere giderken sizi, uğrayıp alacağım.

FRAU VON STEIN'a

Ilmenau, 8 Temmuz 1781

Knebel[4], sana bu mektubu ve onunla birlikte sağlığımızın haberlerini iletecek. Geceyarısından sonra ormanın üzerinden korkunç bir güçle kopup şimşekleri, serpintileriyle üzerimize gelen fırtınayı anlatacak. Fırtına kuzeydoğuya kayarken, sevgilimi şimdi uyandıracak, diye içimden geçirdim ve... o beni düşünecek, dedim.

Dilim varıp kendi kendime bile söylemesem, içimde hep senin özle-

1. *Torquato Tasso:* 'Tasso'nun düzyazı olarak yazılmış ilk perdesi. Bu ilk deneme (düzyazı ile) sonradan kaybolmuştur.
2. *Saint-Gotthard:* 2. İsviçre gezisi.
3. Bu mektubun günü yok. 'Tasso'daki ünlü pasajı anımsattığı için 'Tasso' çalışmalarını yaptığı 1780'de yazılmış olabilir:
'Torquato Tasso'dan:
"Und wenn der Mensch in seiner Qual verstummt
Gab mir ein Gott zu sagen wie ich leide."
"Acının insanı susturduğu yerde
Tanrı söyletir bana, çektiklerimi."
4. *Knebel, Carl Ludwig von* (1744-1834): Dük Carl August'un küçük kardeşi Prens Constantin'in özel öğretmeni. Prusyalı bir subay. Goethe ile ömürleri boyunca hiç bozulmayan derin bir arkadaşlık kurdu. Goethe'nin mektuplarında sen dediği az kişilerden biri.

mini duyuyorum. Ruhum zaman zaman daralıyor ve hiçbir şeyden tat almaz oluyor. Bir bakıyorum kuruntularım tüm düşünceleri alt etmiş, bir bakıyorum küskünlüğüm... Sonra aksi bir şeytan sizlerden uzak oluşumu koz gibi kullanıyor ve durumumu en kötü yönünden bana göstererek 'tek çıkar yol kaçmak,' diyor.[1] Ama, yine içimde duyuyorum ki, senin bir bakışın, bir sözcüğün bu sislerin tümünü dağıtmaya yetecek...

Senden uzak kalmak zorunda olduğum şu günleri güzel geçir sevgilim. Mektubunu nasıl beklediğimi bir bilsen!

Her akşam, kızılımsı ışığı ile pencerenin karşısında, Fichtenberg üzerinden doğan Mars yıldızını selamlıyorum; sen onu, herhal, benim bahçemin üzerinden görüyorsun; dur hele, yakında onu aynı pencereden, birlikte seyredereceğiz. İyi geceler meleğim, sevgilisinden ayrı olunca insanın yaşamı, yaşam değilmiş meğer...

KNEBEL'e

Weimar, 3 Aralık 1781

Durmadan çalışma hırsımın beni ne işlere sürüklediğini[2] öğrendiğin zaman gülümseyeceğini biliyordum; ama bunu benim hesabıma ayrı bir başarı sayma sakın; bu benim yaradılışım: içimden bir şey beni çeşitli işlere yöneltiyor, itiyor; en önemsiz bir köyde, en bakımsız bir adada bile olsam yine böylesine uğraşacak, didinecek şey bulurdum kendime. Başka türlü yaşayamıyorum.

Karşıma çıkan işler bana göre olmasa da, ben yine onu başarmaya çalışırım. Çünkü, içimde bir inanç var: İçinde bulunduğumuz durumda şaşmadan ve inatla uğraşırsak ancak, daha üstün bir düzeye ulaşmaya layık oluruz, diyorum; ancak o zaman bir yüksek basamağa adım atmaya hak kazanırız. Bu yükseliş ister burada geçici bir zaman için olsun, ister öbür tarafta sonsuzluğa dek...

1. Goethe, evli ve iki çocuk annesi olan Frau von Stein'a kalbinde beslediği büyük sevgiye karşın, bu ilişkinin yakışıksız ve onur kırıcı yönünü düşünerek acı çekmektedir. Nitekim 1786'da, gizlice, -çoğu kez sevgiden sıyrılmak için yaptığı gibi- İtalya'ya kaçar ve 1788'de Frau von Stein'la olan duygusal ilişkisini keser. 1775'ten 1786'ya kadar süren bu derin sevginin ve kendinden yedi yaş büyük olan Frau von Stein'ın, şairin kişiliği üzerinde büyük etkisi olmuştur.

2. Goethe bu dönemde, Zeichenakademie'nda (Ressamlık okulu) 'insan vücudunun kemik yapısı' üzerine dersler vermektedir.

FRAU VON STEIN'a

Meiningen, 12 Mayıs 1782

İşlerim iyi ve düzgün gidiyor. Gerçi ne fazla önemli, ne de zor işler bunlar. Ama sen pek iyi bilirsin ya, tüm uğraşılarıma yetişmem yolunda faydalı saydığım için, yine de istekle kovalıyorum bu önemsiz işleri. -Elçi sıfatıyla her iki dük tarafından resmi şekilde kabul edildim:[1] Salonda Livree'li uşaklar, ara salonda toplanmış tüm saray ileri gelenleri, kapının iki yanında pajlar[2] ve kabul salonunun ortasında dük hazretleri.-

Yarın aynı komedyayı oynamaya Koburg'a, Hildburghausen Sarayı'na gidiyorum, hafta sonuna doğru Rudolstadt'a uzanıp yola çıkmışken, tüm Thüringen saraylarını dolaşıp bu görevi bitirmiş olacağım. Rudolstadt'tan Kochberg'e[3] adam gönderip senin orada olup olmadığını öğrenmek istiyorum.

Yerimi bir kez, kârlı[4] yönde almışım, bu nedenle olacak, kazanç kazancı kovalıyor. Faydalanmasını bildiğim için mi nedir, bu şans günden güne sanki artmakta. Bana yalnız elime geçenleri tutmak düşüyor... Kazandıklarım para olsaydı, milyonları çoktan toplamıştım. Çeşitli kişiler, çeşitli şeyler için yaşar bu dünyada. Ben, kendi hesabıma hiçbir zaman paraca zengin olamayacağım; ama bana gösterilen güven bakımından, iyi bir ün yapmak, başka insanların gönlünü kazanmak bakımından...

Ve elde ettiklerimin tümünü senin ayaklarına sereceğim, buna inan sevgilim! Her türlü duygum öylesine sana özge olmuş ki, sana gerekli payı, şükran borcumu ödemeden hiçbir şeyi kendime mal edemiyorum.

Sanki gözlerimde, kulaklarımda senin yerleştirdiğin küçük periler var; gördüğüm, işittiğim her şeyden, sana beslediğim hayranlığın payını ayırmam gerektiğini bana fısıldıyorlar...

Burada, tam kilisenin karşısına gelen bir evde oturuyorum. Belli bir yerde, peşin kararlaşmış saatlerde, Tanrı'ya ibadet etmek zorunluğunu tanımayan biri için bu, bir felaket! Sabahın dördünden beri çanlar çalıyor. Org sesleri ve çan seslerinden düşüncelerimi toplayamıyorum.

Adiyö sevgili, sevgili Lotte.

1. Goethe, üniversite işlerini görüşmek üzere Thrüngen'deki dükalıkları ziyaret eder. (8 Mayıs-18 Mayıs tarihleri arasında.)
2. *Paj (der Page):* Soylu ailelerin şövalyeler yanında yetişen çocukları.
3. *Kochberg:* Frau von Stein'in Rudolstadt yakınlarındaki villası.
4. *Kâr:* Kumardaki kazanç kastediliyor.

LAVATER'e

Weimar, 9 Ağustos 1782

Kafam başkalarının günlük dertleriyle dolu, bu nedenle yalnız bir iki satır... -umarım bu birkaç satır aramızdaki anlaşmazlığı daha çok artırmaz.- Karşı karşıya olsaydık, birbirimizi anlamak için bir çeyrek saat yeter de artardı bile. Biz ikimiz, iki insanın yaklaşabileceği en yakın noktaya varmışız; sonra birbirimize arkamızı dönüyor, karşıt iki yolu tuttuturup birimiz bir yana, birimiz öbür yana ilerliyoruz; ben ne denli güvenle adım atıp ilerliyorsam, sen de aynı güvenle adım atıyorsun... İkimiz de tek başımıza, birbirimizi hiç aklımıza getirmeden, varlığımızın en son sınırlarına kadar ilerliyoruz; sonra ben, Tanrı'nın ve doğanın ruhuma sunduklarını içime sindirmiş, sessizce geri dönerken, birden seni karşımda, edindiğin etkileri var gücünle çevrene öğretme çabası içinde buluyorum.

O anda, aramızda, gerçek büyük bir aralık var! Ve ben, fikirlerinin bağdaşmasıyla beni kavramış, yakınına çekmiş olan, sevdiğim ve inandığım Lavater'i artık göremiyorum; ancak, ateşten kılıcının çizdiği sert çizgileri görüyorum karşımda ve o anda içime bir tiksinti geliyor... Çok insanca bir duygu; karanlık ama insanca...

Sen, Evangelium'u[1] olduğu gibi,-en kutsal bir gerçek olarak kabul ediyorsun; bense, hani göklerden bir ses bangır bangır bağırsa da suyun yaktığını, ateşin söndürdüğünü, bir kadının bir erkekle birleşmeden çocuk doğurduğunu ve bir ölünün yeniden dirildiğini söylese, ben bunlara yine de inanmam, dahası var; ben bütün bunları doğa içinde kendini ortaya koyan ulu Tanrı'ya karşı küfür sayarım.

Sen, Evangelium'u yazılmış yapıtların en güzeli diye alıyorsun; bense, Allahın övüp te yarattığı değerli insanların kaleminden çıkmış binlerce sayfanın da en az onun kadar güzel ve insanlığa faydalı ve gerekli olduğunu inanmışım.

Benim de inançlarımda, en az senin kadar direndiğimi kabul et, aziz kardeşim; o halde ben de ortaya çıkıp kendi inancıma göre, Tanrı'nın kurduğu aristokrasi yararına, senin 'İsanın Tek Ülkesi' için yazdıkların kadar çaba ve inatla konuşabilirim, öyle değil mi? O zaman senin Pila-

1. *Das Evangelium:* İsa'nın yaşamını anlatan dört dinsel öykü.

Matthäus
Markus } Evangelium
Lukas }
Johannes

tus'da[1] konu yaptığın ve hiç eleştirmeden inanacaksınız, diye ortaya koyduğun şeylerin çoğunun tam tersini söyleyemez miyim?

Hoşgörüden böylesine yoksunluk!

Sert sözlerimi bağışla -bunlar yeniden aramızı açmasın, ama şunu eklemeden edemeyeceğim. Bu koyu sofuluk,[2] senin karakterinde yoktu; hayır, ama kitabın baştan sona onunla dolu. -Halktan kendini ayırt etmeyen, yazarlara yakın olan Lavater, sonsuz bir hoşgörü ile çevresine bakan, hiç kimseyi incitmeyen bir insan! Sonra aynı kişi, tüm insanları değil, ancak bir grubu içine alan bir dinin öğretmeni, o dinin canla, başla çalışan hizmetçisi oluyor!-

Aslında bunu sen de saklamıyor, ağzınla söylüyorsun... Burada söz konusu, sanki sizden başkası yeryüzünde yokmuş ya da yok sayılacak bir hiçmiş gibi, her şeyi tekelinize almanız değil; hayır, sizden olmayanları kapı dışı bırakmanız. Tanrı'nın sofrasından yere dökülen ekmek kırıntılarıyla beslenen köpek yavrularının[3] arasına itivermeniz... O köpek yavruları ki, yaşam ağacının[4] yere dökülen yaprakları, sonsuzluğa akan nehirlerin bulanık suları onların şifası ve besinidir.[5]

Bana darılma sakın; bunları sana gocunmadan söylüyorum. İşte senin Pilatus'un baştan sona böylesine tekelci; zaten sen de onu, bu niyetle kaleme almışsın.

Ne ahret soruları yok ki onun içinde: "Buna kimin gücü yeter ki...", "Kim bu işe kalkışabilir ki..." gibisine... Kitabı okurken kaç kez "Benim gücüm..." ya da "Ben..." diye onları yanıtlamak geldi içimden...

Sana, kitabın üzerine uzun, ayrıntılı ve iyi şeyler yazmak isterdim, inan bana; hatta kimi şeyler de yazdım, ama sana yollamak elimden gelmedi.

Birbirimizi anlamamız o kadar güç ki. Sırası gelmişken 'Intoleranz'dan[6] anladığımı açıklayarak sözcüğün sertliğini biraz yumuşatmak istiyorum. Fikirler birbirinden bu derece farklı olunca, onların birbiriyle çarpışmamasının olanağı yoktur... Kim bilir, şayet ben kendi dinimin öğretmeni olsaydım, o zaman da sen, bugün benim sana söylediklerimi söyler, hoşgörüden uzak olduğumu ileri sürerek beni suçlardın.

Sesini bana, güzel sözcüklerle duyur, bu yabancı havayı aramızdan

1. *Pilatus:* 'Pontius Pilatus' Lavater'in bir eseri. Goethe tek yönlü ve hoşgörüden uzak bulduğu bu yapıtı beğenmemişti. Goethe ile kendinden sekiz yaş büyük olan din adamı Lavater'in arası bu Intoleranz 'Taassup' yüzünden açıldı ve 1783 sonunda aralarındaki mektuplaşma bütün bütüne kesildi.
2. Intoleranz.
3. 'Hinaus wo die Hündlein...' Köpek yavrucuklarının yanına... Ahd-ı Cedid, bek: Markus 7, 27, 28.
4. Abgefallene Blätter des Lebensbaumes... Apokalypse 22, 2-3, 82. Psalm, 14.
5. 'Getrübter Welten der ewigen Ströme...' bak: Apokalypse 22, 1.
6. Hoşgörüden uzak oluş, 'Müsamahasızlık', dar görüşlülük.

uzaklaştır. Yabancılık havası evrenin dört bucağından esmekte, dostluğun ve sevginin havası ise tek yönden...[1]

FRAU VON STEIN'a

Weimar, 17 Eylül 1782

(Kochberg'e Stein'lara yaptığı bir ziyaretten sonra)

...Usulca kaçtım ve eve döndüm; okumak, kitaplarımı karıştırmak ve seni düşünmek istiyordum. Ben, özel yaşamım için yaratılmışım, yazgı nasıl oldu da beni bir devlet yönetiminin ve bir prens ailesinin içine itti, anlamıyorum.

Kendimi sana adamışım, Lotte'm, tüm saatlerim senin için akıp gidiyor ve sen bana kalıyorsun, bunu seziyorum...

FRAU VON STEIN'a

Weimar, 9 Nisan 1783

Gün bir garip başladı; yürekten dua et de güzelleşsin... Bu akşam seni göreceğim, sevgine kavuşacağım diye nasıl seviniyorum bilsen... Allahaısmarladık, ömrümün tatlı sevinci, tüm varlığımın tek özlemi...

FRAU VON STEIN'a

Ilmenan, 24 Nisan 1783

Sana ne kadar borçluyum ve daha ne kadar borçlanmaktayım, benim iyilik seven, iyilik saçan sevgilim; sana nasıl teşekkür edebilirim, bilmem ki...

Ben iyiyim; ama şunu bil ki, yeryüzündeki bozuk düzeni,[2] işler bir düzen haline getirmek göreviyle ekmeğini hak etmek zor, çok zor bir iş...

Tüm bir yıl süresince şöyle iç açan bir tek iş gelmedi elime... Başvurulan dertleri ve sıkıntılarıyla uğraşa uğraşa insan bunalıyor...

Tanrı'ya emanet ol! Beni sev! Seni görmek umudumu elimden alma...

1. *Weth von allen Enden der Welt:* Evrenin dört bucağından... bak: Johannes 3, 8.
2. Aslında: 'Disharmonie der Welt in Harmonie bringen' denmektedir. (Çev.)

FRAU VON STEIN'a

Weimar, 24 Haziran 1783

İşte, sevgili Lotte, sana sonunda Werther'i[1] ve senden önce, varlığının habercisi imiş gibi karşıma çıkmış olan öteki Lotte'yi yolluyorum. İngilizcesi hoşuma gitti. Kitabı, içtenlik, anlayış ve zevkle yabancı dile çevrilmiş buldum. Eğer Almancasından çevrilmiş olsaydı, ondan daha da çok şey öğrenebilirdim. Kendi düşüncelerimi hocalarımın[2] dilinde okumak bana zevk verdi. Adiyö. Binlerce selam sana...

Almanca müsveddede[3] yanlışlar bulursan işaret ediver, Allahaısmarladık.

Bu akşam, birkaç dostu bize, bahçeye çağırayım mı, yoksa baş başa mı kalalım?

KESTNER'e

Eisenach, 24 Haziran 1784

Size çoktan yazmam gerekiyordu; Iphigenie'mi o güzel karşılamanıza daha teşekkür edemedim.

En çok, Detail'lara[4] girip beğendiğiniz yerleri belirtmeniz hoşuma gitti. Zira, genel, kesinlikten yoksun övmeler insana bir şey söylemiyor ve eğitici olmuyor.

Çocuklarınız için yazdıklarınızı zevkle okuyorum: Ne mutlu o insana ki dünyasını aile yuvası içinde bulmuştur.[5] Ne denli mutlu olduğunuzu, dıştan parlak gözüken durumların hiç de imrenilecek şeyler olmadığını iyi bilin, dostlarım...

Sizleri, kim bilir, ne zaman görebileceğim?

FRAU VON STEIN'a

Eisenach, 28 Haziran 1784

Sana kavuşmalıyım artık, sevgili Lotte, dayanamıyorum; sensiz yaşaya-

1. Werther'in ilk İngilizce çevirisi (Londra 1779). Bu çeviri Fransızcadan İngilizceye yapılmıştır.
2. İngiliz yazarlar: Goldsmith, Sterne, Shakespeare.
3. Goethe bu sırada Werther'i yeniden gözden geçirmekte, üzerinde değişiklikler ve düzeltmeler yapmaktadır.
4. Aslında Goethe bu sözcüğü Fransızca, 'Detail' olarak yazmış. Biz de öyle bırakmayı uygun gördük. (Detail: ayrıntı):
5. 'Glückselig, der dessen Welt innerhalb des Hauses ist.'

mayacağımı iyiden iyiye anladım... Buradaki kalışımız pek uzamaz sanıyorum, anlaşmalar tamamlanıp imzalandı,[1] belki bir haftaya kalmaz, yola çıkabilirim. Hava berbatın berbatı; kapıdan dışarı çıkmanın olanağı yok; kapalı yerlerdeki güzellikler ve süsler ise beni olsa olsa bir an oyalıyor; bunlar, içimde sabahtan akşama kadar duyduğum boşluğu doldurmak şöyle dursun, durmadan yağan yağmuru bile bana unutturamıyor.

Evet, sevgili Lotte,[2] şimdi iyice anladım ki, varlığımın yarısı sensin ve sen kalacaksın. Ben, tek başıma, bir bütün, başına buyruk bir varlık değilim artık. Zayıf yanlarımı sen güçlendirmişsin; tez yara alan yönlerimin sen koruyucusu olmuşsun; eksiklerimi sen tamamlıyorsun. Senden uzak olduğum zamanlar, garip bir duruma düşüyorum. Bir yanım silahlı ve sanki çelik zırhlarla kaplı, öteki yanım, çiğ yumurta kadar duyarlı.[3] Senin bana, kılıç kalkan olduğuna güvenerek bu yanımı hiç güçlendirmemişim. Tüm varlığımla senin olduğun için ne kadar mutluyum, hele yakında sana kavuşacağım diye...

Seni her halinle seviyorum; her davranışın seni bana daha çok sevdiriyor. Kochberg'de, ev yönetiminde gösterdiğin çabaları Stein, bana gülerek anlatırken, ben bu davranışlarında o canlı iç dünyanı ve benzeri olmayan güzel ruhunu sezinliyor ve içimde sana olan sevginin arttığını duyuyordum. Sakın beni bırakma Lotte, neyle ilgilenirsen ilgilen, ama her şeyin üstünde, bana olan sevgin kalsın.

FRAU VON STEIN'a

Karlsbad, 1 Eylül 1780

Karlsbad'dan bir selam daha... Bu mektubu Waldner[4] ile gönderiyorum, sana neler anlatacak bilemem, ancak yinelemek istediğim bir şey varsa, o da seni yürekten sevdiğimdir. Schneeberg'e[5] kadar birlikte yaptığımız son gezi beni mutlu kıldı; hele, bana karşı duyduğun sevginin yeniden sana zevk verdiğini söylemen... bunu bilirsem ancak, yaşamdan tat alıyorum.

Kendi kendime çok üzüldüğüm zamanlar oldu, bütün bu zamanlarda

1. Goethe sınıf temsilcilerinin toplantısına katılmak üzere Gotha üzerinden Eisenach'a gitmişti.
2. Bu mektup, Goethe'nin Frau von Stein'a duyduğu büyük sevgiyi en açık belirttiği içtenlik dolu mektuplardan biridir.
3. Almancada bir deyim: 'Wie ein rohes Ei' = çiğ yumurta kadar duyarlı, çiğ yumurta kadar dokunsan kırılır cinsten, ince ve nazik bir şey.
4. *Waldner:* Saraydaki nedimelerden biri. (Hofdame)
5. Goethe, 3 Eylülde İtalya gezisine çıkmadan önce Karlsbad'da kalır ve dinlenir. Frau von Stein, 14 Ağustos gününe kadar onunla birliktedir; Weimar'a dönmek üzere yola çıktığında, Goethe kendisini Schneeberg'e kadar uğurlar. Schneeberg, Erzgebirge'nin batısında, küçük bir kent.

can ve gönülden istediğim tek şey, aramızdaki ilişkinin yeniden, her türlü zora karşı koyacak kadar güçlü hale gelmesi idi. Bunun böyle olduğunu bilmesem, senin yakınında yaşamaya dayanamam; o zaman, alıp başımı gitmek üzere olduğum o uzak yerlerin yalnızlığı içine gömülüp kalmayı, böylesine bir yaşama yeğ tutarım.

Beni yürekten sev ve zevkle an; bütün ruhumla seninim. Yakında yine yazacağım. Adiyö.

DÜK KARL AUGUST'a

Karlsbad, 2 Eylül 1786

Sizden ayrılırken, gezimden ve dışarıda kalma isteğimden kesinlikle söz etmediğim için özür dilerim. Şimdi bile ne yapacağımı tam olarak bilemiyorum.

Siz mutlusunuz, zira seçkin ve güzel bir ülküye doğru yol alıyorsunuz; ailenizle ilgili problemler çözümlenmiş, düzenlenmiş; şimdi, izninizle -sizin de her zaman bana önerdiğiniz gibi- ben de biraz kendimi düşüneyim. Şu sıralarda, -genel olarak- ben iş başında olmasam da o denli önemli değil, doğrudan doğruya bana verilmiş olan özel işleri öyle ayarladım ki, ben yokken de bunlar, bir zaman için, hiç aksamadan yürütülebilirler; hatta, ölsem bile yine pek fark etmeyecek... Bu ayarlamanın çeşitli yönleri üzerinde fazla durmadan ricama geçiyor, sizden uzun süreli bir izin istiyorum.

İki yıldır düzenli olarak gittiğim kaplıcalar sağlığıma çok yararlı oldu; şimdi isterim ki, bir zaman kendimle baş başa kalarak, geniş ufukların tadına varayım ve böylece ruhumun esnekliğini korumasına yardımcı olayım.

İlk dört cilt[1] -çok şükür- tamamlandı; bunların hazırlanmasında Herder'in büyük yardımları oldu; son dört cilt için dinlenmem ve kendime gelmem gerek... Önce bu çalışmayı kolay sanmıştım; ama, ciddi tutunca işin ne denli zor olduğunu anladım.

Bütün bu çalışmalar ve bunlara ek olan diğer birçok uğraşılar beni buralardan uzaklaşmaya, başımı alıp hiç kimsenin beni tanımadığı yerlere gitmeye zorluyor, oralarda tek başıma, yabancı bir ad altında yaşarsam - belki size garip güzükecek bu davranış ama- o zaman, rahat bir nefes alacağım gibi geliyor bana.

1. *İlk dört cild:* Goethe yapıtlarının 'külliyatını', yani (o güne dek çıkmış yapıtlarının tümünü) 8 ciltte toplayarak, yayınlamak üzere hazırlamaktadır. Bu ilk baskı, sonradan 8 cilt olarak 'Göschen' yayınevinde basılmış ve yazar bu baskıdan 2000 altın Taler yayın ücreti almıştır.

Yalnız sizden ricam, dışarı gideceğimden kimseye söz etmeyin. Gerek birlikte çalıştığım arkadaşlar, gerek emrimde çalışanlar, ya da benimle herhangi ilişkisi olanlar beni her hafta gelecek diye bilsin ve beklesinler; böylece tüm yokluğum süresince, her an beklenen kişi olarak etkim aralarında eksilmesin.

FRAU VON STEIN'a

Karlsbad, 2 Eylül 1786

Yarın 3 Eylül pazar, yola çıkıyorum, kimsenin bundan bilgisi yok, bilenler de, hemen yola çıkacağımdan habersiz.

Bir an önce gitmem gerek, yoksa mevsim ilerleyecek.

(...)

Benden bir paket ya da bir rulo alacak olursan, bunu başkalarının yanında değil de, kendi odana çekilip yalnız kaldığın zaman aç. Bu sözüm Vogel'in getireceği paket için geçerli değil.

Gece saat 11

Çok şükür sonunda işleri tamamladım. Daha doğrusu onları kesiverdim. Yoksa daha bir hafta burada kalmam gerekecekti, ama tamam, artık gidiyorum. Ve sana bir kez daha Adiyö! diye sesleniyorum... Elveda tatlı meleğim! Ben seninim.

İTALYA

1 Eylül 1786 - Haziran 1788

1782 yılından beri Weimar dükalığının devlet işlerinin çoğunun yönetimi Goethe'nin eline bırakılmıştı. Yalnız iç işlerini değil, Thüringen'deki diğer saraylarla kurulan iyi ilişkiler yüzünden gitgide gelişmekte olan dış politikayı yöneltmek de yine ona düşüyordu.

Goethe, yoğun bir çalışma isteyen bu devlet işleri yüzünden, Ilm Nehri üzerindeki, sevdiği, küçük, bahçeli[1] evi bırakmış kentin merkezine taşınmıştı.

Küçük dükalığın kalkınması ve gelişmesi için harcadığı çaba, ozanın Faust, Egmont, Tasso, Wilhelm Meister gibi önemli yapıtlarını tamamlamasına zaman bırakmıyordu.

1. *Gartenhaus an der Ilm:* Goethe'nin Weimar'da, nehir kıyısında, bahçe içindeki küçük evi. Burası bugün, ziyaretçilere açık müze halindedir.

Bu aralıksız ve yoğun çalışmalar yüzünden kafaca ve bedence yorulduğunun yalnız dostları değil, kendi de farkında idi.

İç işlerinin daha olumlu bir şekilde geliştiğini, beri yandan, diğer prensliklerle yapılan anlaşmalar sonucu, dış politikanın da düzenli yürüdüğünü görünce, kendini Weimar'a bağlayan tüm bağları birden çözerek, uzaklaşmaya karar verdi.

Frau von Stein ile olan ilişkisini de -bir süre- kesmenin, belki daha iyi sonuçlar vereceğini düşünüyordu. Birbirlerini ne kadar severlerse sevsinler, hiçbir zaman tam anlamıyla birleşemeyeceklerinin bilinci, aralarındaki büyük sevgiyi bir hayli sarsmış ve yıpratmıştı.

Böylece, Karlsbad'da geçirdiği beş haftalık bir dinlenmeden sonra Goethe, bir geceyarısı kimseye görünmeden yola çıktı; yol uğrağındaki kimi kentlerde azar azar mola vererek 29 Ekimde, çocukluğundan beri düşünde yaşattığı ROMA'ya vardı.

İTALYA

Weimar'daki arkadaşlarına

Roma, 1 Kasım 1786

Sonunda şu eski dünyanın başkentine ulaştım! Buralara, bundan on beş yıl önce gelseydim, çevremi, bilgili bir kişinin eşliğinde dolaşmanın yollarını arardım. Ama madem tek başıma, kendi görebildiğim kadarı ile yetinmem gerekiyormuş, şu halde, bu mutluluğa şimdiki yaşımda erişmem çok daha iyi oldu.

Tirol Dağlarını uçar gibi aştım; Verona, Vicenza, Padua ve Venedik'i iyicene; Ferrara, Cento, Bologna'yı üstünkörü; Floransa'yı hiç denecek kadar az görerek geçtim. Roma'ya ulaşmak isteği içimde o kadar büyüktü ve geçen her dakika ile öylesine artıyordu ki hiçbir yerde durup dinlenemiyordum. Floransa'da topu topu üç saat kaldım.

Sonunda buraya geldim de rahata kavuştum ve sanırım ömrümün sonuna dek sürecek gönül rahatına...

Çünkü insanın, içli dışlı olduğu, ezbere bildiği şeyleri tümüyle karşısında görmesi -diyebilirim ki- bir ömre bedel!- Gençliğimin düşlerini şimdi, dipdiri karşımda görüyorum; Roma'yı gösteren, hatırladığım ilk bakır -baskı- resimler, -ki bunlar ön salonlardan birine toplanmıştı- şimdi olduğu gibi karşımda; küçük yaştan beri ressamların fırçasından ya da kaleminden çıkmış ne kadar tablo görmüşsem, bakır ya da tahta üzerine oyulmuş, alçı ya da mantar üzerine işlenmiş ne kadar sanat yapıtı tanıyıp öğrenmişsem, şimdi olduğu gibi gözlerimin önünde; Bu yepyeni dünyada nereye gitsem, bir tanıdıkla karşılaşıyorum, gördüklerim kafamdakilerin tıpkısı ve... yine de yepyeni.

Aynı şeyi gözlemlerim ve düşüncelerim için de söyleyebilirim. Burada hiçbir düşüncenin yabancısı değilim; hiçbir şey bana yabancı gelmiyor; ama eskiler gözümde öylesine canlanıyor, kesinleşiyor ve birbiriyle bağdaşıyorlar ki, bunlardan oluşana insan, yepyeni gözüyle bakabiliyor. Bu kadar çok sözü edilmiş, üzerine bunca yazı yazılmış, her yabancının kendi ölçüsüne göre yargıladığı böylesine duygulu bir ulusun arasına katılmak insanın moralini de yükseltiyor.

Onları beğenmeyenleri, yerenleri bağışlıyorum; zira bu insanlarla aramızdaki aralık çok geniş. -Sonra, yabancı olarak onlarla ilişkiler kurmak hem zor, hem de masraflı.-

Tischbein'ın,[1] başka bir iki ressamla paylaştığı güzel bir evinin olması,

1. *Wilhelm TISCHBEIN* (1751-1829): Roma'da yaşayan bir Alman ressam. 1782 yılında, Goethe, GOTHA düküne Tischbein'dan bahsetmiş, dükün ressama yardımını sağlamıştı. Ünlü tablosu: 'GOETHE in der CAMPAGNA.'

benim için büyük bir şans. Onun evinde konuk olarak kalıyorum. Böylece, onun kurulu düzenli evinde de oturmakla, yabancı bir ülkede, kendi evimde imişim gibi rahat etme olanağını bulmuş oldum.

Evsahipleri çok hoş, yaşlı bir karı koca. Her işi kendileri görüyorlar ve kendi çocukları imişiz gibi bize bakıyorlar. Soğanlı çorbadan yemedim diye, dünkü gün üzüldüler durdular, başka bir çorba yapalım diye kalktılar. İtalyan konuk evlerinde edindiğim deneylerden sonra, bunun ne demek olduğunu ancak, aynı şeyleri yaşamış olan anlar.

Oturduğumuz ev Corso'da, Porta del Popolo'ya 300 adım var yok...

Eski Roma'nın en önemli yıkıntılarını, St. Peter'i, meydanları, Borjiyaların villalarını; papa ile kardinalleri, küçük Paul kilisesinde bugün, bayram nedeniyle yapılan törende gördüm. Yarın ve daha sonraları da, 'her gün yeni bir şey' görmeye hazırlanıyorum. Bu tezelden ayaküstü yazılmış mektupla sizlere iyi olduğumu bildirir ve devletlu efendimiz DÜK hazretlerine,[1] devletlu eşleri DÜŞES hazretlerine, devletlu VALDE PRENSES'e, devletlu PRENS AUGUST'a sayın bay ve bayan VON STEIN'lara, sayın baş yönetmen HERDER ve eşine, sayın bay VON KNEBEL'e saygılarımı sunarak, beni lütufkâr,[2] dost düşüncelerle anmalarını diler, bulunduğum yeri şimdilik kimseye bildirmemelerini istirham ederim.[3]

DÜK CARL AUGUST'a

Roma, 3 Kasım 1786

Sonunda sevincimi iletmek üzere size seslenebiliyorum. Bu geziyi gizli tuttuğum, yolculuğumu kimseye sezdirmeden hazırladığım için bağışlayın. Gezimin amacını kendi kendime söylemekten bile korkuyor, buraya doğru yol alırken bile, varacağım yerin adını ağzıma almaktan kaçınıyordum. Ancak Porta del Popolo'yu geçtikten sonra artık Roma'da olduğuma inandım.

Şimdi izin verin de, yanımda siz olmadan göreceğimi aklımdan bile geçirmediğim yerlerde dolaşırken, sizi binlerce kez, yok, hayır, aralıksız düşündüğümü söyleyeyim.

1. *Devletlu efendimiz Dük hazretleri: Devletlu:* Eskiden padişahlara devlet büyüklerine hitap ederken kullanılan bir sıfat 'mevki ve itibar sahibi, güçlü kişi.'
Hazretleri: Eskiden pek yüksek mevkii olan kişiden söz ederken ya da kendisine seslenirken kullanılan bir deyim. 'Ekselans' gibi.
2. *Lütufkâr* Kayırıcı, hoşgören, iyi niyetli.
3. *İstirham etmek,* (Arapçadan): Dilemek, eski saray dilinde büyüklerden bir şey istendiği zaman kullanılan bir sözcük.

Ancak, sizin bedence ve ruhca kuzeye ne denli bağlı olduğunuzu gördükten sonra, önüne geçilmez bir istekle ulaşmaya can attığım bu yerlerin yoluna yalnız çıkmaya karar verdim.

İçimdeki bu istek, son yıllarda, bir hastalık gibi benliğimi sarmıştı, buraları gözümle görmezsem, bu havaları içime çekmezsem sanki ölecektim... Şimdi artık söyleyebilirim: Son zamanlarda, İtalyanca yazılmış bir kitabı ele alamaz, İtalya'yı gösteren bir resme bakamaz olmuştum. Bu memleketi görmek için duyduğum hırs bu derece gelişmiş ve güçlenmişti. İçimdeki bu hırsı doyurup dindirdikten sonra dostlarımı ve anayurdumu daha çok anlayarak sevecek ve onların yanına dönmeyi daha içtenlikle isteyeceğim.

Eğer, ileride bir gün, bu yerleri sizinle birlikte bir kez daha görmek ve edindiğim bilgilerle size burada ya da yurdumuzda yararlı olmak fırsatını bulursam, o zaman, Tanrı'dan isteyecek hiçbir dileğim kalmayacak.

Burada ne kadar kalacağım sizin işaretinize ve evden alacağım haberlere bağlı; eğer bir zaman için, ben olmasam da işler yürüyorsa, bırakın da, bu kadar güzel başlamış olan bu geziyi, Tanrı'nın isteğiyle, yine öylesine güzel bitireyim.

Bana en kısa süre içinde yanıt vermenizi, kendinizden, yakınlarınızdan, orada, kuzeyde olup bitenlerden söz etmenizi rica ederim. Ekimin ortalarından beri buradayım ve o gün bugün bir gazete bile elime almış değilim; çünkü gezi sırasında bıkkınlık getirinceye kadar çok çalıştım, öylesine çok işe el attım.

Vicenza'da[1] Palladio'nun[2] inşa ettiği yapıtları gezerken gözüm, gönlüm açıldı. Mimarlık sanatı üzerine yazdığı o değer biçilmez yapıtını, dört ciltlik kitabını ve Galiani'nin[3] Vitruv'unu[4] satın aldım ve dikkatle okudum. Burada kaldığım sürece, iyi bir mimarın eşliğinde eski yapıtların kalıntılarını ve yeni yapılmış binaları inceleyeceğim, böylelikle bir yandan zevkimi geliştirirken, bir yandan da işin tekniği bakımından bilgiler edineceğim. Zira bu yönde de bilgi edinmezsem, öteki bilgilerimin değeri kalmaz.

1. *Vicenza:* Kuzey İtalya'da, Venedik yakınlarında bir eyalet ve bu eyaletin başkenti.
2. *Palladio:* Andrea Palladio (1508-1580). Renaissance devrinin büyük İtalyan mimarı. Yüksek öğrenimini Roma'da yaptı ve özellikle antik devrin mimarisini etüd etti. Renaissance'ın en ileri üslubunda, eşsiz güzellikte örnekler yarattı. Yazdığı ders kitapları 18. yüzyılın sonuna kadar antik devir mimarlık sanatı üzerine araştırmalar yapanlar için güvenilir ve ayrıntılı bilgi veren yapıtlardı.
3. *Galiani:* Ferdinando Galiani (1728-1787). Milli-Ekonomist. Fizyokratlarla savaştı. Subjektif-Değer Teorisinin öncüsü.
4. *Vitruv:* Vitruvius Pollio. Romalı mimar ve mühendis, İsa'dan 25 yıl önce, eski Yunan eserlerinden de faydalanarak yazdığı 'De Architectura' adlı kitabı eski Yunan mimarlığı üzerine bilgi veren tek eserdir. Bu eser Renaissance yapı ustaları üzerine çok etkili olmuştur.

Bana lütuf eder de yazar mısınız, Palladio'nun Vicenza'da yayınlanmış yapıtlarından kaç cildi var sizde? Benim bildiğime göre, yalnız ikisi; oysa bunlar şimdi beş cilt ve kesinlikle beşini de almak gerek. Hangilerinin eksik olduğunu bilirsem, bunları bulmaya çalışırım, sayıları tükeniyor, yarın öbür gün, bulmak olanağı kalmayacak.

Müzeleri ve plastik yapıtları, Saray Nazırı Reifenstein ile geziyoruz. Pratik bilgisi çok bir kişi. Zaman zaman da Tischbein sanatçı gözüyle gördüklerini bana aktarıyor. Bana yalnız dikkatlice bakmak ve dinlemek kalıyor.

Tek istediğim şey, yüreğinizde benim için beslediğiniz sevgiyi koruyabilmenizdir ki, böylelikle ancak, gurbet elde değerini anladığım yepyeni bir yaşamın tadını sizinle birlikte çıkarabileyim.

Tanrı'ya emanet olun! Vakit kıtlığı yüzünden, bir de posta gününü kaçırmamak kaygısıyla arkadaşlara topluca yazdığım sirküleri bu mektuba ekliyorum. Aşağıda adları yazılı olanlara, lütfen, verirsiniz.

CATHARINA ELISABETH GOETHE'ye

Roma, 4 Kasım 1786

Her şeyden önce, sevgili anneciğim, size sağlığım ve keyfim yerinde olarak Roma'ya ulaştığımı bildirmeliyim. Gizlice çıkmış olduğum gezim, çok çok hoşuma gidiyor.

Tek başıma ve kimliğimi bildirmeden Bavyera'yı, Tirolleri aşarak Verona, Vicenza, Padua, Venedik, Ferrara, Bologna ve Floransa üzerinden Roma'ya geldim. Burada da yine Inkognito[1] ile dolaşmamı sürdürüyorum.

Çocukluğumdan beri bakır baskılarını seyrettiğim, babamdan bol bol öykülerini dinlediğim yerleri karşımda görmek, yüreğimin en içli dileklerinin, düşlerimin gerçekleştiğini yaşamak beni nasıl sevince boğuyor anlatamam.

Bütün bunları görmekte geciktim belki, ama şimdi, az zamanda çok daha yararlandığım da ortada.

Burada daha ne kadar kalacağım belli değil; bu, evden alacağım haberlere bağlı. Ama ne olursa olsun, İsviçre üzerinden dönmeye ve ziyaretinize gelmeye kararlıyım. O zaman, karşılıklı, bu buluşmanın tadını çıkarırız. -Aman, kimseye bir şey söylemeyin.- Bugünlük daha çok yazmaya zamanım yok, sevincimi bir an önce sizinle paylaşmak istedim.

Başka bir insan olarak dönecek, hem kendim hem de dostlarım için sevinç kaynağı olacağım.

1. *Inkognito:* Asıl adını, kimliğini bildirmeden; başka bir ad altında.

FRAU VON STEIN'a

Roma, 7 Kasım 1786

Sevgilim uzaklara gitti diye sakın üzülmeyesin, o çok daha iyi ve mutlu olarak sana dönecek.

Venedik'e gelinceye dek, günü gününe, gezi izlenimlerimi yazdığım defter, umarım bugünlerde eline geçer; Venedik'ten buraya kadar olan bölümü daha uzun oldu, onu da Iphigenie ile birlikte yollarım. Burada da bu deftere yazmaya devam ederim diye düşünüyordum, ama olmuyor. - Yolculukta, insan elinden geldiğince görmek ve algılamak istiyor, her yeni gün size bir şeyler veriyor ve insan, bunlar üzerine düşünmek, onları değerlendirmekten de kendini alamıyor. Burası sanki büyük bir okul ve bu okulda geçen her gün insana, bir günün sınırlarına sığmayacak kadar çok bilgi sunuyor. Eklediğim kâğıda, dostlarımıza da duyurasın diye birtakım şeyler karaladım; sana, yalnız sana duyurmak istediğim bir şey varsa o da, bütün kalbimle seni sevdiğim ve durmadan seni düşündüğümdür.

Tischbein'ın yanında oturmak, onunla birlikte yaşamak benim için büyük bir şans. Güvenli bir çatının altında, sürekli olarak, dost bir sanat adamına arkadaşlık etmek... Son zamanlarda, o han odalarında kalmaktan, doğrusu bıkmış, usanmıştım.

Sanata olan merakınla, sen buraları kendi gözünle görsen, hayran kalır, zevklerin en büyüğünü duyardın. Çünkü insan, hayalini (imagination) ne kadar genişletirse genişletsin, hayalindekini ne kadar güzelleştirmeye çabalarsa çabalasın, gerçeğe yine de yaklaşamıyor.

Sağlığım iyi. Havalar, Romalıların deyimiyle brutto; öğleleri, her gün az ya da çok yağmur getiren bir rüzgâr (Scirocco) çıkıyor. Ben bu iklimden yakınmıyorum. Bu yağmur, bizim yaz aylarında yağan yağmurlar kadar bile havayı soğutmuyor.

Roma, kısa zamanda gezilip görülemeyecek kadar çapraşık, değişik bir kent. Buraları çok iyi ve geniş ölçüde tanımak isteyenin yıllar harcaması gerekir. Eğer Tischbein gibi, bunca yıldır burada yaşayan ve buraları bana göstermek için can atan, yakın bir dostum olmasaydı, bu kadar kısa zamanda ben de bu gördüklerimi göremez ve onların tadına varamazdım; yine de, şimdiden içimde seziyorum ki, bu yerleri terk ederken yeniden buralara geri dönmeyi isteyeceğim.

Çok önemli bir noktayı öğrenmem için buralara gelmem gerekmiş meğer. Beni etkileyen şeylerin en başında gelen ve benim ilk olarak burada bilincine vardığım bu önemli şey şu: Burada insan dikkatle ve ciddi bir biçimde çevresini incelediği ve gören gözlerle dört bir yana baktığı

oranda olgunlaştığını[1] anlıyor. Olgunluk kavramı hiçbir yerde böylesine insanın bütün duygularını etkilemiyor. Bana öyle geldi ki, bu olgunluğa ulaşıncaya kadar, yeryüzünde hiçbir şeyin değerini hak ettiği ölçülerde vermemişim.

Sana bunları, bir gün, uzun uzun anlatmak bana ne kadar zevk verecek!

Merakla senden alacağım mektubu bekliyorum. Ben de sana sık sık yazacağım, mektuplarım kısa olursa kusura bakma: Akşamları, bütün gün dolaşmaktan ve görmekten yorgun ve bitkin oluyorum. Önemli şeylerin kimisinin resimlerini yapıyorum. Sırası gelince onları da sana yollayacağım.

İnsan hangi yöne dönse, çeşitli türde bir tablo ile karşılaşıyor: Saraylar ve yıkıntılar, bahçeler ve bakımsız fundalıklar ve topraklar, daracık ya da çok geniş yerler, evler, ahırlar, zafer takları ve sütunlar... ve çoğu yerde de bunların tümü yan yana, tek kâğıda[2] geçilecek biçimde bir araya gelmiş. -Şu var ki bu ara ben resme, pek kendimi veremiyorum. Çünkü, eğer bir şeyler öğreneyim ve dönerken benimle birlikte getireyim diyorsam, zamanımı çok iyi değerlendirmem gerek.-

(Mektubun yola çıkarıldığı gün:
11 Kasım 1786)

Annesinden GOETHE'ye

Frankfurt, 17 Kasım 1786

Sevgili oğlum! Roma'dan yolladığın mektubu aldığım zaman, öbür dünyadan geri dönmüş birinin hayali karşıma çıkmış kadar şaşırdım. Çocukluğundan beri kalbinde beslediğin dileğinin yerine geldiğini görünce sevinç çığlıkları atmak geldi içimden. Senin yaradılışında bir insan için, bütün bilgilerinin yanı sıra, iyi, büyük ve güzeli bir bakışta seçecek kartal gözü olan bir kişi için, böylesi bir gezi, geri kalan tüm ömrünü şenlik ve esenlik içinde geçirmesine yeter, hatta yalnız senin değil, çevrende yaşamak mutluluğuna ermiş bütün yakınlarının da...

Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş olan Bayan Klettenberg'in[3] sözleri hiç aklımdan çıkmıyor: "Senin Wolfgang," demişti, "Mayans'a kadar bir gitsin, gelsin; başkalarının Paris'e ya da Londra'ya gidip getirdikleri bilgilerden kat kat fazlasını toplar da getirir."

1. Aslında Goethe burada, solid - Solidität sözcüğünü kullanıyor.
2. Resim kâğıdı.
3. Suzanne Chatarina von Klettenberg. Goethe'nin annesinin akrabası. -Genç Goethe üzerine büyük etkisi olmuştur.-

Doğrusu ya, seni, St. Peter Kilisesi'ni ilk kez karşında bulduğun zaman görmek isterdim! Neyse dönerken beni arayacağını yazmışsın, o zaman senin ağzından hepsini bütün ayrıntıları ile dinlerim. (...)

HERDER'e

Roma, 13 Aralık 1786

Ortadan kayboluverişimi, tam benim istediğim gibi karşılamanıza candan sevindim. Frau von Stein'ın ve dükün gönlünü al benim için; kendimi haklı çıkarmak istemiyorum, ama şunu söyleyeyim ki, hiç kimsenin bu yüzden kırılabileceği, aklıma gelmemişti. Bu istek ve bu kararın yüzünden herhangi bir arkadaşı üzmüş olmaktan Tanrı beni korusun.

Son marifetlerimden[1] sonra, şimdi burada dinleniyor ve yavaş yavaş kendime geliyorum. Vaktim gezip eğlenmekten çok, çevremi incelemekle geçiyor. Roma, başlıbaşına bir dünya. İnsanın onu tanıyabilmesi için yılların geçmesi gerek. Buralara kadar gelip çevresine şöyle bir göz atıp giden turistlere şaşıyorum.

Bu sabah Winckelmann'ın İtalya'dan yazdığı mektupları elime geçti. Onları nasıl bir ilgi ve heyecanla okudum bilemezsiniz! Bundan tam 31 yıl önce, yine bu mevsimde buraya gelmiş; durumu benimkinden de kötü bir meraklı, antik çağdan kalma yapıtlara ve sanata Alman titizliği ve dikkati ile eğilmiş; sonra da en isabetli, en düzgün bir yolda araştırmalarını ilerletmiş! Bugün onun dolaştığı yerlerde, onu anarak dolaşmak, benim için ne büyük zevk!..

Ancak büyük ve bilgili bir insanın izidir ki bizi, doğa ve doğal şeyler kadar gerçek ve şaşmaz bir yoldan sürükleyebilsin! Bunu anlayabilmek için, iyinin yanı sıra keyfince işlemlerle bozulmuş, para ve zor kullanılarak ölümsüzlüğe eriştirilmiş türlü anlamsız şeyin de yer aldığı Roma'yı görmek gerek.

Winckelmann'ın Franck'a yazdığı mektupta bir yer çok hoşuma gitti: "İnsan Roma'da, araştırmalarını, öyle pek üstüne düşmüyormuş gibi bir tavırla yapmalı, yoksa insanı Fransız sanıyorlar. Roma, bana öyle gelir ki, bütün insanlar için bir yüksek okul, ben de orada arındım ve sınavdan geçtim."

Bu sözler, benim burada yaptığım araştırmalardaki tutumuma da uyuyor. -Roma'dan başka hiçbir yerde insan böylesine eğitilemez- Diyebilirim ki, insan burada yeniden dünyaya gelmiş gibi oluyor ve o güne kadar edinmiş olduğu bilgilere, ilkokul bilgisi imiş gibi bakıyor. En sıradan in-

1. Aslında: 'saltı mortale' deniyor. 'Ölüm parendesi'.

san bile burada bilgiler ediniyor, bunları bütünü ile benimseyemese bile yine de bir değer kazanıyor.

Bu söylediklerimin uymadığı bir tek kişi varsa o da Münter. Bana öyle geliyor ki, buraya geldiğinden daha sersem bir kafayla geri dönüyor. Onunla burada tanıştım. Yakında yola çıkıyor, sizi de Weimar'da arayacakmış... Geldiği zaman anlattıklarını bir dinle, ne demek istediğimi o zaman anlarsın.

Tischbein çok olgun, eşine az rastlanan bir insan. Roma'yı bana canlandırıyor. Moritz der Fussreiser burada; kolunu kırmış, çok acı çekiyor. Bizler de onunla beraber üzülüyoruz. Gayet olgun, aklı başında, kendini iyi yetiştirmiş ve bilgilerini sindirmiş bir insan.

Sanat konusunda söz etmeyeceğim; ulus üzerine de özet olarak bir şeyler söylemek zor, en iyisi, karşılaştığımızda bunları uzun uzun ağızdan anlatırım...

Mektubunuzdan sevinçle öğrendiğime göre, benim baskı işleri yavaş yavaş ilerliyor, demek Iphigenie pek gecikmeyecek. Ondan ayrılmak bana zor geliyor, ama herhalde Weihnachten'da[1] onu yollayacağım. Kitapla birlikte bir de sunu gelecek elinize. Değişik bir fikir gelmişti aklıma... Umarım bu yazım hoşunuza gidecek.

Bu gezinin tüm varlığım üzerinde hayırlı etkileri olacağa benziyor.

Iphigenie'yi yollar yollamaz. Egmont'a geçeceğim!

Bu mektup yeni yıla girerken elinize geçecek. Size mutlu başlangıçlar dilerim.

Tamamladığımız yıl, ömrümün en önemli yılı idi. Artık ölsem de, daha bir zaman yaşasam da gam yemem.

FRAU VON STEIN'a

Roma, 21 Şubat 1787

Bavullarımı toplarken, kısacık bir aralıktan yararlanarak sana birkaç sözcük yazıyorum. Bu mektup buradan ancak 3 Martta yola çıkacak; ama posta geldiğinde elin boş kalmasın istedim; bunun arkasından da, 'Napoli-Günlüğü'nü alacaksın. Hareketli bir geziye, beni senden biraz daha uzaklaştıracak bir yolculuğa çıkmak için eşyalarımı topladım! Kim bilir ne zaman yeniden burada olacağım? Beni sana kavuşturacak yola çıkmak için kim bilir ne zaman bavul yerleştireceğim?

Umarım her şey yolunda gider ve didişmelerle geçen ömrüm sonuna doğru rahatlar ve aydınlanır.

1. *Noël:* Hıristiyanların en büyük bayramı. İsa peygamberin doğuşu. (24 Aralık)

Şu anda Roma'yı düşünmek istemiyorum. Burada bütün gördüklerimi, benimsediklerimi gözümün önünde canlandırmaktan kaçınıyorum; bu hazinenin ruhumda gelişip olgunlaşmasını beklemem gerek.

Ama bana zor gelen şu bavul toplama işinin bile kolayca üstesinden geldiğime bakıyorum da, ileride kuzeyde geçireceğim ömür için yetecek gücü ve isteği yeterince toplamışım burada, diyorum.

Varlığımı oluşturan hücrelerin tümü ile sana bağlıyım, Lotte. Anılarım zaman zaman yüreğimi dağlıyor, buna dayanmak çok zor! Kendimi tutmak için nasıl zorlanıyorum bilemezsin. 'Benim olmadığını' düşündükçe -bunu hangi yönden alırsam alayım- eriyorum, bitiyorum. Sana olan sevgime nasıl bir biçim verirsem vereyim yine de... sana böyle açılmamı, çoktan içime atıp söyleyemediklerimi önüne sermemi bağışla, içimden geçenleri, yalnız, en yalnız saatlerimdeki düşüncelerimi sana söyleyebilseydim, ah... Tanrı'ya emanet ol. Bugün pek kötüyüm ve moral bakımından çok düşkün... Tanrı'ya emanet ol ve beni sev! Ben daha uzaklara gidiyorum, yakında sana yine yazar ve anlatırım. Benimle birlikte şu dünyanın bir köşesini daha tanımanı istiyorum.

FRAU VON STEIN'a

Palermo, 18 Nisan 1787

Palermo'dan bir ayrılık selamı daha, sevgilim. Sağlığım ve keyfim yerinde olarak yolculuğumu sürdürüyorum. Bu geziyi Napoli'de bitirseydim pek küt kalacak, pek birdenbire kesilmiş olacaktı.

Sizler için istediklerim, gönlümce oluşmakta... Bir gün sizi sevindireceğimi düşünerek sevinç yaşları döktüğüm oldu.

Tanrı'ya emanet ol, sevdiğim; kalbim seninle birlikte.

Son zamanlarda aramızda aksayan her şeyi, her pürüzü, gurbet eller ve ayrılık sanki silip götürdü; şimdi gönlümde sevginin ve bağlılığın ateşi, sanki yeni baştan alev almış, pırıl pırıl ışıyor ve çevremi aydınlatıyor.

Beni aklından çıkarmayasın!

WEIMAR

(1788-1789)

18 Haziran 1788'de Goethe, iki yıla yakın bir ayrılıktan sonra Weimar'a döndüğü zaman çok değişmişti: Antik devrin sanatını yakından ve gereğince tanımak, sanat yapıtları ile bezenmiş, büyük bir başkentte sa-

natçılarla baş başa yaşamak, ona, çevresine başka gözlerle bakmayı öğretmişti: Gerçeği ve güzeli ararken, şimdi bunların yanı sıra ölçüye ve biçime de önem veriyordu. 'Yaşama'yı bir sanat yapıtı olarak alıyor -Antik Çağ'ın yaşam anlayışıyla- insanın doğuştan birlikte getirdiği yetenekleri uyumlu bir biçimde geliştirip onlardan yararlanması gerektiğine inanıyordu.

Büyük ressamların yapıtlarını inceledikten sonra Goethe, ressam olamayacağını anlamıştır; jeoloji ve bitki dünyasıyla ilgili bilimsel çalışmalarının yanı sıra ve her şeyden önce, bütün gücüyle yazınla ilgili çalışmalarını ilerletmeye karar verir. -1787 Eylülünde Egmont'u bitirir. Torquato Tasso'yu da İtalya'da yeniden yazmaya başlar. Ancak bu yapıtını Weimar'a döndükten sonra tamamlayacaktır. Bir yandan Iphigenie'yi de yeniden ve manzum biçimde (vezinli ve uyaklı) yazmaktadır.-

Goethe, İtalya'da sanatçı benliğini bulmuş, yalnız sanat için yaşaması gerektiğini iyice anlamıştır.

Weimar'a dönmeden önce Weimar Dükü Carl August'a yazdığı mektuplarda, yazınsal çalışmalarını aksattığı için, devlet işlerinden affını ve rahat çalışabileceği bir göreve atanmasını diler.

Dük bu isteğini yerine getirir. Weimar'a döndüğü zaman Goethe, yine bakanlar kurulundadır, ancak bundan böyle yalnız kendi eğilimine uyan işlerle ilgilenecektir... Dolgun bir aylığın yanı sıra, şiire ve bilime verecek bol zamanı vardır artık.

Yine de Goethe, Weimar'a, Ilm kıyısındaki sessiz kasabacığa döndüğü zaman huzursuzdur:

İki yıllık ayrılıktan sonra kendisiyle çevresi arasındaki aralık genişlemiş ve derinleşmiştir. İtalya'da zenginleşen iç dünyasında kendini çok yalnız hisseder. Duyduğu bu yalnızlığı, aradan çok yıllar geçtikten sonra, şöyle dile getirmiştir: "O zengin mimarisiyle biçimli İtalya'dan, biçimsiz Almanya'ya dönmüştüm; sonsuz maviliklerin yerine, kapalı, karanlık gökler uzanıyordu üzerimde. Dostlarım beni yanlarına çekecek, avutacakları yerde, beni üzüyor, ne yapacağımı bilemez hale getiriyorlardı. Uzaktaki en önemsiz bir şeyden hayranlıkla konuşsam ya da elimden ve gözümden kaçırdıklarımdan dert yansam, bunu kendilerine hakaret diye alıyor, gocunuyorlardı. -Hiçbiri duygularımı paylaşmaya yanaşmıyor, hiçbiri benim konuştuğum dili anlamıyordu.-"

Frau von Stein ile olan ve on bir yıl süren duygusal ilişkisinin kesilmesi de yine bu döneme rastlar.

- Goethe, İtalya dönüşü, parkta yaptığı yalnız bir gezinti sırasında genç ve güzel bir kızla tanışır. Genç kız, ünlü ve sözü geçen devlet adamından, erkek kardeşi için yardım ister.-

Genç kızın güzelliği ve canlılığı, yapmacıksız hali Goethe'nin hoşuna gider; onunla ilgilenir ve bu ilgilenme kısa zamanda ateşli bir sevgiye dönüşür ve Goethe 'Christiane Vulpius'u evine alarak onunla 'nikahsız' bir evlilik yaşamı sürmeye başlar. -Goethe'nin bu davranışı, küçük Weimar kentini birbirine katmıştır; herkes şaşkınlık ve merak içindedir; dedikodu almış, yürümüştür.-

Goethe, çevresindeki kaynaşma ve dedikoduya aldırmadan o eşsiz güzellikteki 'Roma Elejileri'ni[1] yaratmaktadır. Christiane Vulpius, ölüm yılı olan 1816'ya kadar Goethe'ye (1806'dan sonra, nikahlı olarak) eşlik etmiş ve ona beş çocuk hediye etmişse de bunlardan yalnız biri 'August Goethe' (1783-1830) yaşamış, ötekileri doğar doğmaz ölmüştür.

Goethe'nin bu beklenmedik davranışından, en büyük düşkırıklığına uğrayan, kuşkusuz Frau von Stein oldu. Oğlu Ernst uzun süren bir hastalıktan sonra o günlerde ölmüştü... Bu ölüm, ince ruhlu, duygulu annenin sağlığını sarsmıştı. Goethe'nin hiçbir toplum kuralına aldırmadan -çiçekçi kız- Christiane'yi yanına alıp onunla yaşadığını öğrenmek ise onu büsbütün yere serer. -Hiçbir şey, hatta Goethe'nin yazdığı tatlı sözler dolu mektuplar bile onu avutamaz. Düşkırıklığı çok derindir. Kalbinin yarası 1827 yılındaki ölümüne dek kapanmaz. Sarayda, tiyatroda, şurda burda kaçınılmaz bir zorunlukla karşı karşıya geldikleri zaman, ikisi de saygı ve incelikle durumu idare ederler. Aralarında hatır sormalar ve nezaketin gerektirdiği sözler dışında konuşmalar olmaz.

Goethe'nin Frau von Stein'a yazdığı son mektuplardan birkaç örneği sunuyoruz.

FRAU VON STEIN'a

Şubat 1788

Lütfedip dinlersen eğer, sana şunu söylemek isterim ki: Sitemlerin şu anda beni incitse de sana karşı bir öfke duymamın, hele kin tutmamın, olanağı yoktur. Sen nasıl, benim kimi davranışıma göz yumduysan, ben de bunlara boyun eğmek zorundayım.

Hem, ben de senin yüzünden acı çekersem, bir bakıma ödeşmiş oluruz.

Karşımızdakini kendimize benzeteceğiz diye boş yere uğraştıktan sonra, darılıp birimiz bir yana, birimiz öte yana gideceğimiz yerde, dostça birbirimizden ayrılsak çok daha iyi olmaz mı?

Senin karşına geçip de hak iddia edecek değilim; nasıl hesaplaşırsak

1. Römische Elegien.

hesaplaşalım, sonunda her zaman ben sana borçlu çıkacağım. Çevremizdeki insanların nelerine katlandığımızı bir düşünecek olursak, birbirimize herhalde hoşgörü gösterebiliriz. Tanrı'ya emanet ol ve beni sev.

Vakit bulursam sana yine o güzel anılarımdan[1] söz edeceğim.

FRIEDRICH JACOBI'ye[2]

Weimar, 21 Temmuz 1788

Evet aziz dostum, Weimar'a döndüm; şimdi, bahçemde, güllerin ördüğü duvarın ardında, ıhlamurların gölgesinde oturuyor ve yavaş yavaş kendime gelmeye çalışıyorum.

İtalya'da çok mutlu idim. İçimde uzun yıllar süresince uyuşup kalmış çok yeteneğim canlanıp gelişti. Yüreğim sevinç ve umutla doldu. Oralarda kalmam, benim için çok yararlı oldu. Kendi kendimi yeniden buldum, iki yıla yakın bir zaman süresince en büyük sanat ve doğa yapıtlarından esinlendim; ruhum, bundan böyle içten dışa taşarak çevremi etkileyecek, kendi kendimi daha da iyi tanıyıp yetiştirmeye çalışacağım.

Hamann'ın[3] ölümü acı! Onunla bir gün yüz yüze geleceğimi hiç düşünmemiştim, ama onun manevi varlığı hep yanımdaydı. Böyle bir insanla birlikte yaşamayı bir göz önüne getiriyorum da... Senin için o, kim bilir nasıl bir destekti! Onu kaybetmek sana kim bilir ne kadar zor gelmiştir! Birbirimizi, yaşadığımız sürece, sevelim ve tutalım! Bunu hiç akıldan çıkarmamak gerek.

Egmont'u[4] beğendiğine sevindim; son günlerde, yapıtlarımın üzerinde çalışırken, uzak dostlarımı çevreme toplamış gibiyim, onlarla öylesine güzel vakit geçiriyorum.

Şu ara Tasso ile uğraşıyorum. Faust kışı bekliyor. Sekiz cilt tezgâhtan çıkınca, sıra, o çok sevdiğim Wilhelm'e[5] gelecek.

1. Aslında "o güzel sırlarımdan, von den schönen Geheimnissen" diyor. İtalya'da tanıştığı kadınlarla olan serüvenlerini kastediyor.
2. *Friedrich Jacobi* (1743-1819): Düsseldorf yakınlarında, Pempelfort'ta yaşayan bir filozof ve yazar. 1807'den 1813'e kadar Münih Bilimler Akademisi başkanlığını yaptı. Goethe kendisi ile 1774'te tanışır; aralarında karşılıklı beğeni ve sevgiye dayanan sıkı bir arkadaşlık kurarlar. Ama dünya görüşleri çok farklıdır. Birbirlerine darılıp, sonra yeniden yakınlaştıkları olmuştur. Goethe bu dostluk için sonradan şöyle der: "Birbirimizi seviyor, ama ne var ki anlaşamıyorduk."
3. *Hamann, Johann Georg* (1730-1788): Çeşitli felsefe yapıtları yazmış Königsbergli bir yazar. Herder'in arkadaşı. Königsberg'e dönerken Weimar'dan geçmeyi ve Herder ile Goethe'yi ziyaret etmeyi düşünüyordu. Münster'de öldü.
4. Egmont 1787'de, Roma'da tamamlandı.
5. Wilhelm Meistres Lehrjahre 'Wilhelm Meister'in çıraklık yılları."

Prenses'e[1] saygılarımı sunarım. Yazdıkları canıma can kattı. Bana onları ilettiğin için, sana da teşekkürler. Ben kendisine içtenlik göstermiştim, bana yazmamasına hiçbir anlam veremiyordum. Yakında kendilerine, yaptığım resimlerden yollayacağım.

Kız kardeşlerine ve çocuklarına selamlar, beni hatırdan çıkarmayın; sen de beni sev ve habersiz bırakma.

Herder on dört güne kadar buradan ayrılıyor. Onu çok arayacağım.

DÜŞES ANNA AMALIA'ya[2]

31 Ekim 1788

Değerli prensesimin Roma'dan yolladığı iyilik haberlerini almanın beni ne kadar sevindirdiğini anlatamam; böylece, dilekleriniz kadar kendi içten dileklerimin de yerine geldiğini görüyorum.

Uzun süredir sağlığınıza tam kavuşmayı istemiştiniz; şimdi, ona kavuştuktan sonra, çevrenizdeki eşsiz güzelliklere dalar ve ömrünüz boyunca size yetecek bir hazineyi bir araya getirebilirsiniz.

Demek Collina'nın[3] hizmetinden memnunsunuz; umarım, bundan böyle de size yararlı olmakta kusur etmez.

Herder, sizi ne büyük sevinçle karşıladığını, sizi karşısında belirmiş bir melek gibi gördüğünü yazdı. Onu güveniniz ve iltifatınızla sevindirin. Böylesine bir birlikte yaşayış, ömür boyu sürecek en güzel dostlukları kurabilir.

Yazık ki ben yanınızda değilim. Bunu zatı devletlerinizden[4] çok, kendimi düşünerek söylüyorum; çünkü yazdıklarınızdan anlıyorum ki, oraların tam benim gönlümce tadını çıkarıyorsunuz. Umarım, böylesine de sürer gider. Bugünlerinizin mutluluğunu içinize sindirin ve bize de bera-

1. *Amalia von Gallitzin* (1748-1806): Jacobi'nin dostlarından Münster'de yaşayan bir prenses.

2. *Anna Amalia* (1739-1807): Sachsen-Weimar düşesi. Büyük Fredrik'in yeğeni. Kocasının ölümünden sonra, oğlu Carl August başa geçene kadar Dükalığın yönetimini ele aldı ve başarı ile yürüttü; çevresine değerli devlet ve sanat adamlarını topladı. Goethe ile ölünceye kadar süren dostluk kurdu. Ozan kendisi için çok şiir ve şarkı yazmıştır. Weimar sarayı onun devrinde önemli bir kültür merkezi haline geldi. Weimar Sarayı'nı 'Anna Amalia'nın Sanat Sarayı', 'Der-musenhof Anna Amalias' diye adlandırıyorlardı.

3. *Filippo Collina:* Goethe'nin Roma'daki evsahiplerinin oğlu. Düşese, İtalya gezisi sırasında, pratik bakımdan yardımcı olsun diye, Goethe'nin Weimar'a yolladığı İtalyan genci.

4. *Zatı devletleri:* Eski dilde bir devlet başkanına ya da mevkii çok yüksek bir kişiye sözü yöneltirken söylenen nazik bir sesleniş. Bunun biraz daha hafifi, ama yine de çok saygılı bir sesleniş: 'zâtı alileri' ya da 'zâtı aliniz' idi. Bugün, gerektiği zaman 'ekselans' sözcüğünü kullanıyoruz.

berinizde güzel günler getirin. Ben burada soğuk ve karla cenkleşiyor ve bir kuzeyliye yakışır biçimde, durmadan çalışıyorum.

Lütfedin, beni hatırdan çıkarmayın.

GOETHE VE SCHILLER

(17 Eylül 1788)

Goethe, Frau von Stein ve Herder'in eşi ile birlikte Rudollstadt'a, Frau von Stein'ın dostları von Lengefeld ailesini ziyarete gider (17 Eylül 1788). Evin kızı, Frau von Stein'ın çocukluk arkadaşı Charlotte von Lengefeld, Friedrich Schiller'in karısı olmuştur.

O gün, Goethe, bu evde ilk olarak Schiller ile karşılaşır. Bu karşılaşmadan, Goethe'yi yazılarıyla tanıyan ve ona hayranlık besleyen Schiller son kerte sevinçlidir.

Goethe başlangıçta çekimser kalır.

Lengefeld'lerin evinde başlayan tanışıklık giderek derin bir dostluğa dönüşecektir.

Schiller, Goethe'yi, içinde yaşadığı kalabalık çevrede ruhunun derinliğinde duyduğu yalnızlık acısından kurtarır, onu birçok yönden tamamlar.

Konuşma ve yazışmalarıyla birbirlerini en olumlu biçimde etkileyerek, karşılıklı fikir gelişmelerine yardımcı olurlar. Bu derin ve çok güçlü dostluk, Schiller'in 1805 yılındaki erken ölümüne kadar hiç sarsılmadan sürer gider.

Bu iki büyük Alman ozanının birbirlerine yazdıkları çok sayıda, ilginç mektuplar ayrı bir kitabın konusudur. Biz burada ancak Goethe'nin, Schiller'i Jena Üniversitesine profesör olarak atanmasını öneren mektubunun ve ilginç bulduğumuz, başka birkaç mektubunun, çevirisini vermekle yetineceğiz.

Yüksek Bakanlar Kuruluna
en derin saygılarımla[1]

Weimar, 9 Aralık 1788

Birkaç yıl önce zat-ı devletleri tarafından müşavir unvanı verilmiş bulunan ve halen Weimar'a, daha doğrusu, Weimar dolaylarına göç ederek

1. Schiller'in Akademiye profesör atanmasını öneren bu resmi yazıda Goethe, ağır ve ağdalı bir dil kullanmakta ve birçok terimi Latince olarak yazmaktadır. -Özel mektuplarından büsbütün ayrı bir nitelik taşıyan bu yazıyı dilimize çevirirken, biz de yer yer -aslına uygun olarak- Arapça ve Farsça deyimleri kullanmakta bir sakınca görmedik.

buralarda yaşayan Bay Friedrich Schiller'in yazılarıyla, özellikle son zamanlarda yayınladığı 'Felemenk'in İspanya yönetiminden kurtuluşu' adlı tarihi eseri ile ün salmış olması, kendisinin tarih kolu üzerinde başarı ile çalışacağı umudunu uyandırmaktadır.

Hiçbir yere bağlı olmayıp uhdesine bir güna görev almamış olması nedeniyle aklımıza şöyle bir fikir gelmektedir: Acaba akademide faydalanılmak üzere, adı geçenin Jena'ya tayini uygun düşer mi?

Karakteri ve yaşayış tarzı kendisini yakından tanıyanlar tarafından övülmektedir; davranışlarında ağırbaşlılık ve durmuş oturmuş bir hal göze çarpıyor; bütün bunlar, hiç şüphe yok ki gençler üzerinde iyi etkiler yapacaktır. Kendisinin bu bapta fikri sorulduğunda, uhdesine Jena Akademisinde kadro dışı profesörlük verildiği takdirde, -başlangıçta maaş verilmese dahi- bu görevi kabule hazır olduğu anlaşıldı. Kendisi tarih üzerine araştırmalar yapmak ve akademiye bu yönde faydalı olmak emelindedir.

İmza sahibi, Gotha'ya[1] gittiğinde, sayın prensimiz ve Gotha prensi hazretleri[2] ve Sayın Bakan von Frankenberg[3] hazretleriyle birlikte akademi meseleleri müzakere edilirken, kendilerine bu konuyu açma fırsatını bulduğunda, fikir olumlu karşılandı ve özellikle, bu atamanın ayrıca masrafı gerektirmeyeceği memnunluk uyandırdı. Bunun üzerine, efendimiz hazretleri, imza sahibine meseleyi yüksek kurulunuza getirmesini emrettiler. Biz de bu emre uyarak bu teklifi tasvibinize arz eder ve mümkünse, adı geçen, müşavir Schiller'in, Paskalya yortusundan önce gerekenleri yapıp taşınarak hocalık mesleğine hazırlanabilmesi için acele edilmesini istirham ederim.

J.W. v. GOETHE

FRAU VON STEIN'a

Belvedere, 1 Haziran 1789

Yola çıkarken[4] bıraktığın mektuba teşekkür ederim. Beni yalnız bir yerimden değil, çok yerimden yaraladıysa da... Ona hemen yanıt yazmaya elim varmadı; çünkü böyle durumlarda, yürekten konuşmak ve karşısındakini kırmamak, zor iştir.

1. *Gotha:* Thüringen'de bir kent.
2. *Serenissimo nostro et Gothano:* Unser Fürst und der Fürst von Gotha.
3. *Frankenberg:* Gotha dükalığından bir bakan.
4. Frau von Stein, Mayıs 1789'da, dinlenmek üzere Ems (Bad Ems) kentine giderken, Frankfurt'ta Goethe'nin annesini ziyaret etmiştir.

Seni ne kadar sevdiğimi, sana ve Fritz'e[1] karşı olan görevlerimi ne kadar iyi bildiğimi, İtalya'dan dönmekle ortaya koydum. Dükün isteğine uysaydım, daha hâlâ oradaydım. Herder gelince ve ben de veliaht prense ayrıca yararlı olamayacağımı görünce ilk aklıma gelen sen ve Fritz oldunuz. İtalya'da neleri arkamda bırakıp geldiğimden yeniden söz etmeyeceğim; anlayışına güvenerek sana içimi döktüğüm zaman ne denli ters karşılandığımı unutmadım.

Ne yazık ki, döndüğüm zaman seni garip bir ruh hali içinde buldum: Doğrusunu söylemek gerekirse, beni karşılayış tarzına -bütün ötekilerin de bana karşı davranışlarına olduğu gibi- çok kırıldım. Herder, valide düşesle yola çıkıyordu; arabada, bana ısrarla önerilen yeri boş bıraktım; arkadaşlarımın hatırı için burada kaldım; nasıl ki, yine onların hatırı için geri dönmüştüm. Tam o anda, hep bir ağızdan, bana yüklendiniz: Yok, beri dönmesem de olurmuş, yok kimselerle ilgilenmiyormuşum vb... Ve bütün bunlar da, seni çok üzmüşe benzeyen bir ilişkinin daha sözü bile yokken ortada... Gelelim bu ilişkiye: Kime ne zararı var bunun, sorarım? Bu zavallı kızcağıza karşı duyduğum hisler, yoksa bir başkasının tekelinde midir? Onunla geçirdiğim saatleri, bir başkasından mı çalıyorum? Fritz'e, Herder'e ya da bana yakın olan herhangi bir kimseye sor: Çevremle ilgim azalmış mıdır, daha mı içime kapalı olmuşum ya da dostlarım adına, şimdiye kadar olduğundan daha mı az çalışıyorum? Yoksa, dostlarıma ve topluma asıl şimdi mi daha çok bağlıyım?

Seninle olan o güzel ve içli ilişkim -nedense yalnız bu ilişkim!- sanki bir mucize oldu ve birden kesiliverdi, öyle mi?

Geçenlerde, seninle ilginç konular üzerinde konuşmak fırsatını bana verdiğin gün, bu ilişkinin gücünü içimde nasıl da duymuştum!

Ancak, şunu da söylemek zorundayım ki, bana karşı takındığın tavıra daha fazla dayanamayacağım. Ne zaman biraz fazla konuşacak olsam, sözlerimi ağzıma tıkadın; içimi dökecek olsam, beni kayıtsızlıkla; arkadaşlarım adına uğraşsam, soğukluk ve ihmalcilikle suçladın. Yüzümde bir çizginin değişmesi, gözünden kaçmadı; hareketlerimi, davranışlarımı beğenmedin ve beni her zaman sıkıntılı ve kötü bir duruma[2] soktun. Beni böylesine, o andaki kaprislerine uyarak kendinden uzaklaştırırken, aramızda güvenin, açıkyürekliliğin gelişmesi beklenebilir mi?

Bunlara eklenecek başka şeyler de var, ama bugün içinde bulunduğun

1. *Fritz:* Frau von Stein'ın küçük oğlu. Goethe kendisini çok sever. Onun yetişmesi ile yakından ilgilenir. Birçok gezisine onu da yanına alarak çıkar.
2. Aslında Fransızca, mal a mon aise, deniyor.

ruh haliyle bunları yapıcı olmaktan çok, kırıcı bulacağından korkarak söylemiyor, susuyorum.

Esefle kaydedeyim ki, kahve için söylediklerime de uzun süredir kulak asmadın ve kendine, sağlığına çok zararlı bir diyet uyguladın.

Kimi etkiyi, moral güçle yenmek, öyle kolay başarılacak işlerden değilken, bir de -senin yaptığın gibi- gözünün önünde canlandırdığın üzücü hayalleri, ayrıca fizik yoldan da güçlendirerek kendini hipokondirinin işkence çemberine sokmak...

Oysa onun[1] zararlı olduğunu bir zaman sen de görmüş ve benim hatırım için bırakarak sağlığını bir hayli düzeltmiştin. Yaptığın gezinin ve dinlenmenin sana iyi gelmesini dilerim. Beni, yeni baştan anlamak için çaba harcayacağını umuyorum.

Tanrıya emanet ol! Fritz'in keyfi yerindedir, beni sık sık arıyor. Prensin de sağlığı ve neşesi yerinde

FRAU VON STEIN'a

Weimar, 8 Haziran 1789

Son mektubumdan daha acı bir mektup yazmak bana zor geliyor; hele son yazdığım mektubu okurken, en azından onu yazan kadar üzüldüğünü bile bile... Ne ise, hiç olmazsa ağzımızı açıp birbirimize seslenebiliyoruz. Gönül ister ki, birbirimize karşı dudaklarımız hiçbir zaman sımsıkı kapalı kalmasın!

Yaşamımda en büyük mutluluğum, sana karşı ta başından beri duyduğum sonsuz güvenimdi; bu güven sarsıldığı zaman ben artık bir başka insanım ve bundan böyle çok daha değişmem beklenebilir.

Buradaki durumumdan yakınmıyorum, ona alıştım; gerçi iklim bana dokunuyor; eninde sonunda onun etkisi ile, kimi yararlı işi yapamayacak hale geleceğim; ama yine de burada kalmaya kararlıyım.

Serin ve rutubetli yaz aylarını ve soğuk kışları düşününce; dükün dış ülkelere karşı tutumunu;[2] bunların dışında, olmayacak kombinasyon yüzünden dükalığın içindeki huzursuz ve sonuçsuz düzeni göz önüne getirince; halinden hoşnut tek kişiye rastlamanın ne kadar güç olduğunun bilincine varınca; yavaş yavaş buradaki ilişkilerin tümünü kesip uzaklaşmanın kolayını aramak varken, dimdik ayakta kalmanın ve umutsuzluğa düşmeden işini sürdürmenin kolay olmadığını takdir edersin; hele, buna

1. Kahvenin

2. Dük Carl August, Goethe'nin ve öteki Weimar büyüklerinin istekleri dışında, Prusya ordusunda görev almış ve 1787'de, Hollandalılarla yapılan savaşa katılarak, gösterdiği yararlıklardan ötürü Prusya Kralı II. Friedrich Wilhelm'in takdirlerini kazanmıştı.

ek olarak en yakın bildiğin insanla aran açılmışsa, işte o zaman insan ne yapacağını şaşırıyor.

Bütün bunları, yalnız kendimi değil, seni de düşünerek söylüyorum ve inan bana, bu durumları açıklarken seni derinlemesine yaraladığımı düşünmek bana sonsuz acı veriyor.

Kusurumu hoş gösterecek hiçbir şey söylemiyorum, yalnız senden rica ederim, bana yardım et de; aramızdaki, bugün seni iğrendiren bağlantı, büsbütün dejenere olmasın ve olduğu gibi kalsın.

Bana yeniden güvenini bağışla, bu probleme[1] doğal bir açıdan bak. Bırak da sana gerçeği olduğu gibi, apaçık söyleyebileyim. O zaman, umarım, aramızdaki anlaşmazlıklar kalkar ve her şey düzelir.

Tanrı'ya emanet ol! Beni sevgiyle an!

Tasso bitmek üzeredir. Onu basılmış görmeden, bittiğine inanamıyorum...[2]

HERDER'e

Ruhla, 10 Ağustos 1789

Son günlerde belki yüzlerce kez sizleri andım. Dükün bunlardan hoşlanmasına, sizleri düşündükçe, adeta içerliyorum. Rica ederim, biraz sabırlı ol; her şey düzelecek, işlerinin tümü yoluna girecek; dükün keyfi bu ara pek yerinde... Cumartesiye buradan Gotha'ya gidiyoruz, orada birkaç gün kalıp Weimar'a döneceğiz. Döner dönmez, dükün her şeyden önce, senin işini düzelteceğine hiç şüphe yok. Dönene kadar sabredin ve çoktan özlediğiniz, bir arada olmanın tadını çıkarmaya bakın...

Bu gezi süresinde Dük, August'tan[3] çok hoşlandı, sanırım çocuğa, geleceği için, yararlı yardımlarda bulunacak. Konuştuğumuzda ayrıntılı anlatırım.

Tasso'yu beğendiğine çok sevindim. Son iki perde, umarım ilk ikiyle bağlantılı oldu. Senin beğenin bu parça üzerinde çalışırken harcadığım aşırı emeği bolcasına ödüllendirdi. Şükürler olsun, artık, böylesine bir bekinme ile yaratmaya çalıştığım bu yapıtın tüm duygusal baskısından sıyrılmış bulunuyorum...

Burada ünlü dağ perilerinin yurdundayız gerçi. -Ama ben, inan bana, evimin özlemi içindeyim. Arkadaşlarıma, benim küçük Eroticon'uma[4]

1. Christiane Vulpius (1765-1816) ile kurduğu ilişki.
2. Bu mektup, Frau von Stein'la darılışımdan önce, Goethe'nin yazdığı son mektuptur. Frau von Stein yazdığı mektupları Goethe'den geri almış ve -ne yazık ki- onları yok etmiştir.
3. *August:* Herder'in oğlu.
4. *Eroticon:* Christiane Vulpius.

kavuşmak istiyorum.- Karın, herhalde, onu eve aldığımdan sana söz etmiştir.

Düş Kırıklığı

Goethe, İtalya dönüşü (1788), sanatçı olarak kendisini bulmuş ve her şeyden önce kalemini elinden bırakmaması gerektiğini anlamıştır. Bir yandan bilimsel araştırmalarını sürdürürken (Anatomi, botanik, optik üzerine araştırmalar, 'Metamorphose der Pflanzen'), beri yandan da, başlayıp da yarıda bıraktığı yapıtları tamamlamaya, kimisini değiştirmeye, kimisini de, düzyazı ise nazıma çevirerek yeniden yazmaya koyulur.

On yıllık bir aradan sonra yazar olarak yeniden halkın karşısına çıkmaya hazırlanır. Bu sırada, Leipzig kentinde, Goerg Joahim Göschen tarafından yeni kurulmuş olan 'Göschen Yayınevi'nden[1] teklif alır. Göschen, Goethe'nin yapıtlarının tümünü seri halinde yayımlamak istemektedir. Goethe "evet" der; aralarında anlaşırlar. Göschen büyük umutlarla ve özenle baskı hazırlıklarına başlar. Ama bu iş, yayınevi sahibi Göschen'i çok koşturacak, çok uğraştıracaktır: Goethe, kimi yapıtını vermekte gecikir; kimi yapıtı yarım olarak vermek, kimini taslak halinde bırakmak ister ve bunda direnir. -Sonunda, Göschen'in ve yakın dostlarının üstelemeleri ile parçaları tamamlar. O güne dek hiçbir yerde yayımlanmamış olan: Egmont, Iphigenie, Tasso, Faust (Fragment) ve tüm şiirleri, küçük piyesleri ile Goethe-Külliyatı[2] 1787 ile 1790 yılları arasında, kısa aralıklarla, birbiri ardına, 8 küçük cilt olarak yayımlanır ve bir fiyasko ile sonuçlanır! Kitaplar beklenen ilgiyi uyandırmaz. Goethe ile Göshen'in araları açılır.-

Bu fiyaskonun nedeni üzerinde durmadan, şunu yineleyelim ki, Almanların bir numaralı ozanının yazdığı yapıtların -şiir ya da nesir, roman ya da tiyatro- tümünün bir arada Göschen-Verlag tarafından yapılan ilk baskısı, insanı şaşırtan bir kayıtsızlık, soğukluk ve ilgisizlikle karşılanmıştır.[3]

Çağdaşlarının çoğu 'Werther' ve 'Goetz' yaratıcısının, her şeyi bırakıp bir saraya yanaşmasını; Geheimrat, Bakan titrleri alarak devlet işleri ile uğraşmasını; saray ileri gelenleri için düşünülmüş skeçler, gündelik küçük oyunlar kaleme almasını hoş görmediler.

Bir başka neden olarak Goethe'nin, yapıtları üzerinde bir daha, bir daha uğraşma, kahramanlarının karakterini değiştirme, romanlarına yeniden eklemeler, uzatmalar katma merakı gösterilebilir.

1. *Göschen Verlag:* Alman klasiklerini (Goethe, Schiller, Wieland, Lessing, Klopstock vb.) düzenli ve güzel biçimde yayınlayan ilk büyük Alman yayınevidir.
2. Yazdığı yapıtların tümü.
3. Bak. *Richard Friedenthal:* 'Goethe-Sein Leben und seine Zeit'. Reinhard Mohn OH, Gütersloh. -Bölüm: "Goethes Schriften' sayfa 291-292.

Bunun dışında, yalnız yapıtlarındaki tipleri değiştirmesi değil, ama stilini de sık sık değiştirmesi okuyucuyu yadırgatır: Okur, Tasso, bir Iphigenie yazarının klasik ve ağır diline, davranışına kendini zorla alıştırmışken, birden apaçık bir seks havası içinde, hafif bir dille yazılmış Roma-Elejileri ile karşılaşır ve hemen bunun ardından dünyanın en duygulu, en iyi örnek çifti Hermann Dorothea'yı bulur karşısında...

Beri yanda, Klopstock'un 'Gelehrten republik'[1] yapıtı ya da Heine'nin yazıları basılır basılmaz, Almanya'nın tüm entelektüelleri tarafından kapışılır.

Goethe düşkırıklığı içindedir. Büyük yalnızlığı başlar.

İlk yapıtlarının yankısı yurt sınırlarını aşmış ve halk, şairi göklere çıkarmış, Tanrılar düzeyine yükseltmişti. -Yıllar önce kendisini göklere yükselten eller, bugün başkalarını alkışlıyordu.-

Goethe üzgün ve yurttaşlarına küskündür. Büyük şair Olymplere özgü olgunluk ve hoşgörü çağına daha erişmemiştir.

I. F. Reichardt'a yazılmış mektup Goethe'nin bu dönemdeki ruh durumunu belirtmesi bakımından ilginç:

(Çağın en önemli sahne sanatçısı Friedrich Ludwig Schröder, Hamburg'da tiyatro direktörü olarak hem oyuncuları, hem halkı büyük sanat yapıtlarına, özellikle Shakespeare'e, alıştırmak istemektedir. Bir tür okul gibi, tiyatro, halkı eğitecek, değerli piyesler sunarak zevkinin incelmesine yararlı olacaktır.

Bir yandan da Schröder, oyuncu sınıfını moral bakımdan kalkındırmak, toplumdaki yerini yükseltmek kaygısındadır.

Oysa, çalışma yeri olan Hamburg'da türlü zorluklarla karşılaşmış, düşkırıklığına uğramıştır. Reichradt'a bunlardan dert yanar, karşılaştığı anlayışsızlıklar sanatçıyı umutsuzluğa götürmektedir.)

Sunduğumuz mektup, Schröder'in Reichardt'a yazdığı o şikâyetli mektubu üzerine kaleme alınmıştır:

JOHANN FRIEDRICH REICHARDT'a[2]

Weimar, 28 Şubat 1790

Almanlar genellikle dürüst, akıllı uslu adamlar. Ama orijinalite, buluş, karakter, birlik, bir sanat yapıtı ortaya koyma gibi şeylerden hiç mi hiç haberleri yok. Tek kelime ile zevksiz kişiler...

1. *Klopstock, Friedrich Gottlieb* (1724-1803): 'Gelehrten republik', 'Bilginler Cumhuriyeti'.
2. *Reichardt* (1752-1814): Kompozitör ve Berlin Saray Orkestrası Şefi. Goethe'nin şiirlerinden birçoğunu bestelemiştir. Çağının birçok ünlü kişisiyle yakın dostluğu olmuştur.

-Kuşkusuz, burada genelden söz ediyorum.- Az yontulmuş olanlarını biraz değişiklik, biraz abartma; öğrenim yapmış olanlarını ise biraz pohpohla parmağınıza dolayabilirsiniz. Şövalyeleri, haydutları, iyilik severleri, yaşantısından gocunmayanları ile bir hayvanlar topluluğu ve tümünün başında o 'aşağılık' soylular... Ortak özellikleri de bir ortahallilik. -Bir ortahallilik ki bunun dışına azıcık çıkmak yürekliliğini gösteren, bir adım geri bassa çamura, bir adım ileri bassa gülünçlüğe düşüyor.- İşte tüm romanlarımız ve sahne yapıtlarımız çoktandır böylesine kişiler, böylesine davranışlarla bocalıyor.

Bütün bunları göz önünde bulundurunca, yöneticisi kim olursa olsun, tiyatronuzdan ne bekleyebileceğimi tahmin edersiniz.

CHRISTIANE VULPIUS'a

Trier, 25 Ağustos 1792

Trier'in, yeryüzünün hangi bucağında olduğunu nereden, nasıl bileceksin? -Şu kadarını söyleyeyim yetsin: Weimar'a çok uzak bir yer burası ve... beni senden çok uzaklaştırmış bir yer!.. Sağlığım yolundadır.-

Annemi ziyaret ettim, eski dostlarımı gördüm. Yolum beni güzel yerlerden geçirdi, ama yalnız güzel yerlerden değil çok eğri büğrü, kötü yollardan da geçtik ve büyük zorluklarla karşılaştık.

Şimdi burada, orduya aşağı yukarı bir günaşımı uzaklıkta, küçük ama sevimli, papazları bol bir kasabadayım. Yarın buradan yola çıkacağım ve herhalde öbür gün Lager'de[1] olacağım. Bir ara sana yeniden yazarım. Beni merak etme. Yakında döneceğimi umuyorum. Tek dileğim sana ve küçüğe kavuşmaktır. Ayrılmadan önce insan elindekinin değerini bilemiyor. Seni çok arıyorum ve bütün kalbimle seviyorum.

Armağan paketini herhalde almışsındır, bilmem beğendin mi? Dönerken sana yine bir şeyler getireceğim, umarım yakında. -Tanrı'ya emanet ol. Meyer'e selamlarımı söyle ve... Yuvamın dişisi ve süsü ol!-

Adiyö, meleğim, her şeyimle seninim.

CHRISTIANE VULPIUS'a

Verdun yakınlarındaki karargâh
10 Eylül 1792

Sana birçok mektup yolladım; bunları, herhalde arka arkaya alırsın.

1. *Lager:* Devrimcilere karşı savaşan Prusya ordusunun Longwy dolaylarındaki karargâhı. Goethe Dük Carl August'la buluşmak için 30 Ağustos 1792'de yola çıkmıştır.

Kâğıtlara numara koymayı unutmuşum. Bundan böyle yazdıklarımı numaralayacağım. Bu mektupla sağlığımın yerinde olduğunu ve seni yürekten sevdiğimi bir kez daha söylemek istedim.

Ah, şimdi yanımda olsaydın! Burada her yerde, büyük geniş yataklar var, bunlarda rahat yatar, -evde, arada bir yaptığın gibi- darlıktan gocunmazdın. Ah, benim sevgilim! Beraber olmaktan daha iyi hiçbir şey yokmuş meğer dünyada! Hele bir kez birbirimize kavuşalım, bunu hiç, ama hiç aklımızdan çıkarmayalım, olmaz mı?

Düşün bir kez, Champagne bu kadar yakınımızda da biz içecek bir bardak iyi şarap bile bulamıyoruz! Hele Frauenplan'a[1] bir döneyim, sevgilimin yönettiği mutfağa ve kilere bir kavuşayım, o zaman bu yokluğun acısını çıkarırız, öyle değil mi?

İyi bir ev hanımı ol da, bana cici bir ev hazırla, göreyim seni, bebeğe de iyi bak ve... beni hiç hatırdan çıkarma.

Beni hatırdan çıkarma, evet! Seni kimi zaman uzaktan kıskanıyorum. Bir başkasını benden çok beğenebileceğini düşünüyorum; çevremiz benden yakışıklı, benden hoş erkeklerle dolu... Ama sen bu gözle bakma onlara; sen beni beğen herkesten çok! -Seni delice seviyorum, bunu bil, senden başkası güzel değil benim için. Hep seni rüyamda görüyorum, karmakarışık şeyler, ama hepsinde de biz ikimiz sevişiyoruz. Ve isterim bu hep böyle sürsün.

...Kalbine sahip olmadığım sürece, hiçbir şey gözümde yoktu; ama şimdi, sahip olduktan sonra da onu tutmak, muhafaza etmek isterim. Zaten bu nedenle senin olmuşum.

Küçüğü öp, Meyer'e[2] selamlarımı söyle ve beni sev.

1. *Frauenplan:* Dük Carl August, Goethe'ye 'Frauenplan' alanında bir ev armağan etmişti o yaz. -Ev, bir yandan onarılırken, bir yandan da içinde oturuyorlardı.-

2. *Meyer, Johann Heinrich* (1760-1832): Ressam ve yazar (sanat üzerine yazılar). Goethe kendisini Roma'da tanımış ve 1792'de Weimar'a çağırarak 'Resim Okulu'na önce profesör, sonra da müdür olarak atanmasını sağlamıştır. Meyer, ancak 1802 yılında evlendi. Evliliğine kadar on yıl süre ile Goethe'nin evinde konuk olarak kaldı. Dük Carl August'un Goethe'ye armağan ettiği 'Frauenplan'daki evin onarılmasına baktı ve Goethe geziye çıktığı zamanlarda Christiane'yi korudu ve evin işlerinin yürümesine yardımcı oldu. Goethe ve Meyer sanat görüşleri ve anlayışları üzerine birbirlerine pek çok mektuplar yazmışlardır. Dostlukları sarsılmadan, yaşlılık yıllarına ve ölümlerine kadar süre gitmiştir.

KNEBEL'e

Hans dolaylarında, karargâhta

27 Eylül 1792

-Garip bir durumdayız. Verdun'ü ele geçirdikten sonra Fransızların Forêt d'Argonne'u istila etmiş olduklarını, Clermont'u St. Ménéhould'a bağlayan geçit yönünde ilerlediklerini gördük. Onları çepeçevre sardık, General Clairfait'nin yardımıyla Grandpré'de tuttukları mevzilerden uzaklaştırmayı başardık, buraları ardımızda bırakarak St. Ménéhould ile Châlons arasına yerleştik. Düşman ile karşılaşır karşılaşmaz korkunç bir top atışı başladı, bu ayın 20'sinde idi. Bir süre karşılıklı atıştıktan sonra top sesleri kesildi. O gün, bugün, yani 7 gündür, bu sessizlik sürüp gidiyor. İleri mevzilerden bile tek silah sesi duyulmuyor. Fransızlar eski yerlerini muhafaza eder durumda. Biz Verdun'e ulaşmak olanağını ancak Grandpré üzerinden geçmekle bulabileceğiz. Hava şartları son derece kötü; ekmek sıkıntısı, zaman zaman vaktinde gelmemesi buradaki bekleyişi büsbütün zorlaştırıyor ve insanı canından bezdiriyor.

Bir de bakıyorsun, o güne dek beğenmediğin düşman, gözünde bir değer kazanmaya başlamış (böyle zamanlarda çoğunlukla olduğu gibi), onu bu kez layık olduğundan daha yüksek bir yere oturtmuşsun. Yakında, umarım ne yapacağımız belli olur. Bu durumdan sıyrılmanın da ancak bir iki yolu var, işte o kadar.

Dükün sağlığı iyidir, benimki de öyle; yalnız biraz kilo vermişim, yeleklerimden, ceketlerimden anlıyorum.

Bir yandan, kendimce, sessiz sessiz çalışmaktan da geri kalmıyor, kafamda bir şeyler hazırlıyorum. Optik ile ilgili çalışmalarımda güzel ilerlemeler yaptım. Fırsat düşmüşken bol bol Fransız yazarlarından okuyor, elimden geldiğince vaktimden yararlanmaya çalışıyorum. Havalar iyi olsa, insan çeşitli şeyler dener, başkalarının arasına karışır, vakit geçirirdi. Ama bu ortamda, uzun günler geçiyor, çadırdan dışarı çıkmayı canım istemiyor. Her yer çamur ve batak.

Bu arada evin tamiri de tamamlanmıştır, sanırım. Arkadaşlarla baş başa oturup rahatça konuşacağımız bir köşeyi hazırlamayı da, umarım Meyer unutmamıştır.

Allahaısmarladık. Beni sev.

CHRISTIAN COTTLOB VOIGT'a

Verdun, 10 Ekim 1792

Bildiğiniz gibi, savaş şansımız bize artık gülmüyor. 'Chalon'un önüne koyduğunuz soru işareti gayet yerinde idi; nazik mektubunuz çekilme yürüyüşümüz sırasında, Dun dolaylarına vardığımız zaman, elime geçti.

Bütün bu olanlar için çok şey söylenebilir, çok şey de söylenecek... Şu var ki bu garip öykünün büyük bir yönü anlaşılmadan kalacak. Hava şartları ve yollar yüzünden çektiklerimizi ancak çekenler bilir. Bu son altı hafta içinde karşılaştığımız ve katlandığımız zahmet, acı, korku, sefalet ve tehlikeyi ömrümüz süresince görmemiştik.

Dükün sağlığı yerindedir, ben de kendimi idare ediyorum.

Mektuplarınız için size candan teşekkür ederim. Onlar beni üzgün saatlerimde avuttular, arkada bıraktığım dostlarımın beni unutmadığını onlardan öğrendim, beni ilgilendiren işlerimin haberlerini de yine onlardan aldım.

Bayan dostlarımızın sezi ve düşgücü de beni ayrıca sevindirdi; doğruyu söyleyeyim ki böylesine önem taşıyan zamanlarda, aramızdan çoğu, işin felsefesinden inancına geçmeye hazırdılar... Genellikle hemen herkes havaların buncaleyin kötü gitmesini, Fransızları tutan bir 'habis-ruh'un işi olarak niteledi.

AÇIKLAMA

Savaş, Goethe'nin yaradılışına ters düşen şeylerin -kuşkusuz- en başında gelenlerden biri idi.

Ama Dük Carl August'un yanı sıra, Prusya orduları ve bunlara katılan öteki prenslik ordularının başında, Fransa içinde, Fransız devrimci ordularına (Sansculottelara) karşı dövüşmek zorunda kalınca, büyük insan Goethe, yine de duruma hakim olmasını bildi ve kişiliğini bu alanda da gösterdi.

Savaşın getirdiği dayanılmaz sıkıntılara, yokluklara hiç ses çıkarmadan katlanıyor, en büyük tehlikelerden gözünü esirgemiyordu.

Büyük başarılarla düşman topraklarında ilerlemiş, birçok önemli mevkii ve kenti ele geçirmiş Alman ordularının, başlarındaki büyük komutanların kararsızlığı yüzünden Valmi'de, sonun başlangıcı olan yenilgiye uğramasından sonra, fikrini soran subaylara Goethe, düşünceli ve dalgın gözlerle bakarak şu yanıtı veriyordu:

"Bugün, burada dünya tarihinde yeni bir çığır açılıyor; sizler bir gün, biz o anı yaşamıştık, diyeceksiniz."[1]

CHRISTIANE VULPIUS'a

Marienbom, 3 Temmuz 1793

Varol, benim sevgili yavrum, bana böyle sık sık yazdığın için, bak ben de sana, hemen, hiç bekletmeden karşılık veriyorum.

On dört gündür havalar, sizin tarafta ne kadar kötü ise buralarda da o denli kötü idi. -Soğuklar asmaları dondurarak işe başladı, arkasından yağmur ve fırtınalar geldi ve bizler çadırların altında çok sıkıntı çektik.- Şimdi ise ortalık o denli güzel... Dayanılmayacak sıcaklar yok... Hele geceler çok tatlı ve ılık bir hava içinde geçiyor. Ancak, geceleri kentin üzerine bombaların yağdığını görmek insanı üzüyor: Kentin bir baştan bir başa yavaş yavaş yanıp kül olduğunu yüreğimiz burkularak seyrediyoruz. Alevler, art arda kiliseleri, kuleleri, boydan boya sokakları ve semtleri sarıyor. Bir gün sana bunları olduğu gibi anlatsam inanmazsın, böyle şey olmaz dersin!

Sen turşularınla, ev işlerinle uğraş, oyalan... Seni bu uğraşılar içinde görmek bana sevinç veriyor. Biz birbirimizi sımsıkı tutmaya bakalım, kimseden fayda yok. Ben seni nasıl seviyorsam, sen de beni öyle sev!

Annemin mektubuna sevinmiş olmalısın. Seni o da seviyor. -Paketten makara çıkmadıysa bu, benim unutkanlığımdan olacak... Belki de evde, ütünün ya da öteki şeylerin yanında kalmıştır.

Ev işi[2] ile ilgili olarak Sayın Bakan Voigt'a bir yazı yazdım... Şarapları yollayabilmek için havaların biraz serinlemesini bekliyorum. İnşaatı yöneten kalfaya selam söyle, kendisine küçük bir fıçı (şarap) sunacağımı haber ver... Bahçıvana göz kulak olsun da, bahçe işleri -bu ara- aksamasın.

Kendine iyi bak, ne sana, ne de beklediğimiz küçük yolcuya bir zarar gelmesini istemem. Küçüğü benim tarafımdan öp ve... beni bir an hatırdan çıkarma.

1. 'Von hier und heute geht eine neue Epoche der Weltgeschichte aus, und Ihr könnt sagen, Ihr seid dabeigewesen.' ***Bak:*** 'Vom tätigen Leben' Wilhelm Langewiesche - Brand, Goethes Briefe aus der zweiten Hälfte seines Lebens. s. 30.

2. Goethe bu sıralarda, Frauenplan'daki evin bitişiğindeki küçük evi satın almayı düşünüyordu.

FICHTE'ye[1]

Weimar, 24 Haziran 1794

'Wissenschaftslehre'nin,[2] göndermiş olduğunuz ilk makalesi için, teşekkürlerimi sunarım; bu yazıyı okurken, önsözün bende uyandırdığı umutların gerçekleştiğini gördüm. Okuduklarımın tümünü anladım ya da anladığımı sanıyorum; bunların içinde, benim düşünce tarzımla kolayca bağdaşmayacak tek nokta yok diyebilirim.

Şuna kesinlikle inanıyorum ki, doğanın, sessizce ve tek başına, çoktan çözümleyip ortadan kaldırdığı bu sorunlara, bilimsel bir yorum bulmakla, insan nesline değer biçilmez bir iyilikte bulunmuş ve düşüncesi, duygusu olan her kişiye çok büyük bir hizmet etmiş olacaksınız... Bana gelince: 'ne onlarla', 'ne de onlarsız' yapamadığım filozoflarla aramızı bulup beni onlara yaklaştırabilirseniz, size karşı içimde büyük minnettarlık duyacağım.

Bundan sonraki yazılarınızı merakla bekliyorum. Onları okurken kimi düşüncemi değiştirip atacak, kimini de iyiden iyiye benimseyeceğim. İsterim ki, tezelden yapmak zorunda olduğunuz işlerin üstesinden bir an önce gelesiniz; o zaman karşılıklı oturur, çeşitli konular üzerinde konuşup tartışırız. Kendi kendime başaracağımı sandığım çalışmalarımı, sizinkilere uyup uymadıklarını görüp kesin bir kanıya varıncaya kadar durdurup bekleteceğim.

Değerli kimi arkadaşlarla birlikte çıkarmayı düşündüğünüz dergi çalışmalarına ben de katılmak isterim. O zaman, daha sık birbirimize yazı yazıp konuşmak zorunda kalacağız ki, bunun, benim için çok yararlı olacağından hiç kuşkum yok. Tanrı'ya emanet olun.

1. *Johann Gottlieb Fichte* (1762-1814): 1794'te Jena da felsefe profesörü, 1799'da bu üniversiteden çıkarıldı (Suçu: Tanrısızlık. Atheismus!) 1805'te Erlangen'da profesörlük ve 1810'da Berlin Üniversitesi'ne geçiş. Berlin Üniversitesi'nin ilk rektörü.

2. Wissenschaftslehre = bilimler bilimi, yani: felsefe. 'Grundlagen der gesamten Wissenschaftslehre' tüm felsefenin ana prensipleri. 1794 yılında, Jena Üniversitesi'ne felsefe profesörü olarak atanan Fichte derslerinde 'ana tema' olarak ele aldığı bu konuyu, bir yandan 'Philasophisches Journal' adlı dergi de yayınlıyordu. Bu dersler sonradan, 1795 yılında kitap halinde yayınlanmıştır.

CHARLOTTE VON KALB'a[1]

Weimar, 28 Haziran 1794

İşte size, iyi karşılayacağınızı umarak 'Reinecke Fuchs' adlı maskarayı yolluyorum, sevgili dostum. Yaşadığımız dönemde de böylesine kişilerin yalnız saraylarda değil, tüm demokrasilerde de ne kadar tutunduklarını bildiğim için bunların dedelerinin dedelerini bulup ortaya çıkarmak ve onu yakından tanıtmak hiç de kötü olmayacak gibime geldi.

Fichte'nin felsefe ile ilgili yazılarını yollamıyorum, bu yazılarda hangi konulara değindiğini öğrenmek isterseniz, bunları sözlü olarak açıklanırken dinlemeniz gerekir. -Fichte'nin yakınımda olması beni sevindiriyor; bu yakınlıktan faydalandığım da oluyor.- Onunla karşılıklı konuşmanın ise ayrı bir zevki var. İnsan zekâsını felsefe ile bağdaştırmayı vaat ettiğine göre ona ne kadar ilgi göstersek yeridir.

Tanrı'ya emanet olun ve beni hatırdan çıkarmayın. Gustel[2] iyidir, keyfi ve sağlığı yerinde. Bana iyi dileklerde bulunurken, onu da unutmayın!

Şunu da söyleyeyim ki, Schiller, son zamanlarda, biz Weimarlılara karşı daha iyi, daha yakın davranıyor. Buna seviniyor, onunla birlikte olmaktan çok iyi şeyler umuyor, bekliyorum. Tanrı'ya emanet olun. Aramıza katılın da, elde etmiş olduklarımızın ve edeceklerimizin tadını birlikte çıkaralım.

SÖMMERING'e[3]

Weimar, 16 Temmuz 1794

Size 'Reinecke Fuchs'dan bir tane sunuyorum, aziz dostum. Umarım bu kitap sizi, içinde bulunduğunuzu sandığım telaşlı günlerinizde, hiç değilse birkaç saat için, oyalayıp eğlendirir.

Bana yaşamınızı ne şekilde sürdürdüğünüzle ilgili bilgi verin, bu savaş patırtıları içinde bilimlere nasıl vakit ayırabiliyorsunuz?

Bana gelince, sizin de bildiğiniz bilim ve sanat konuları ile hem pratik hem de teorik yönden, çalışmalarımı sürdürüyorum. Elde edeceğim so-

1. *Charlotte von Kalb* (1761-1843): Fransız ordusunda hizmet gören bir Alman subayın eşi. Başta Schiller olmak üzere çağın birçok ünlü ozanı ile yakın ilişkiler kurdu (Hölderlin, Jean Paul...). Goethe, Herder gibi büyüklerle de dostluğu olması nedeniyle Alman yazınında Weimar döneminden söz ederken ilk akla gelen adlardan biri de Charlotte von Kalb'dir. Son yıllarını Berlin'de gözleri kör olarak acı içinde geçirmiştir.

2. *Gustel:* Goethe'nin beş çocuğundan en büyük August Goethe. Ötekiler doğduktan kısa bir süre sonra öldüler.

3. *Samuel Thomas von Sömmering* (1755-1830): Önce Kassel ve sonra Mainz Üniversitelerinde Anatomie okutan bir profesör. Goethe ile 'Kemiklerin Yapısı' konusunda yazışma ve konuşmaları vardır.

nuç başarılı mı olacak? Bunu artık zaman gösterecek.

'Karşılaştırmalı Anatomi' koleksiyonunuzu elden çıkarmayı hiç düşündünüz mü? Böyle bir şeyi düşünürseniz acaba koşullarınız ne olabilir? -Bu koleksiyonu gördüğüm zaman, bana öyle geldi ki, araştırmalarınız sizi yeniden bu dala döndürmeyecek bir yönde sürüp gitmektedir.- Hal gerçekten böyle ise, başınızdan attığınız bu hayvanlarla uğraşmaya vakit ve isteği olan bir arkadaşa onları uygun bir fiyat karşılığı satar mıydınız?

Renkler dünyasının içine, giderek öyle bir dalmışım ki, hani dönmek istesem, girdiğim yolu bir daha bulamayacağım. Deneylerimi yapmaktan ve yaptığım deneyleri düzene sokmaktan bıkmıyor, usanmıyorum. Ayrıntıları bir bir ele alıp gerektiğince değerlendirmek için daha bir hayli emek harcayacağımı bilmekle birlikte, işin sonuna yaklaştığımı da sezinliyorum.

Sevgili eşiniz ve değerli oğlunuz nasıllar? Başkaca ne gibi haberler, yenilikler var?

Birkaç gün önce Erfurt'da d'Oyré[1] ile karşılaştım. Mainz'dan Marienborn'dan söz ettik. -İnsan, hiç ummadığı yerde, aklına getirmediği kişilerle nasıl da karşılaşıyor!-

Beni iyilikle anmanızı ve sizi beğenerek sevdiğimi kesinlikle bilmenizi isterim.

KNEBEL'e

Jena, 28 Mart 1797

Seni buraya davet etmeyi istiyordum, bu isteğim bir yana, sana bir mektup bile yazamadım; değerli dostum, öylesine sıkışık bir durumda idim ki, yaşamın çeşitli görüntüleri arasında günün gereklerine uyma çabası beni serseme çevirdi, desem yeridir. Bitirmek üzere olduğum ve baştan sona elden ve gözden geçirdiğim kitabımı[2] gördüğün zaman, bu dört haftayı gerçekten boş geçirmediğimi sen de anlayacaksın. Sonra, dostların ve sanat arkadaşlarının[3] çalışmaları da insanı ayrıca ilgilendirmekten geri kalmıyor. Schiller, bu ara 'Walenstein' çalışmalarına kendini vermiş, Humboldt'ların büyüğü[4] Aeschylus'un Agamemnon'unu, Schlegel'lerin

1. *d'Oyré:* Fransız generali. Mainz kuşatmasında komutan.

2. Aslında mein Gedicht 'şiirim" diyor. Adı geçen kitap 'Hermann und Dorothea' adlı epik şiirdir.

3. Goethe burada yeni ve güzel bir sözcük yaratıyor: 'Kunstverwandten' sanat akrabaları 'sanat kardeşleri' diyor.

4. *Wilhelm von Humboldt* (1767-1835): Bilgin (Dil uzmanı) ve devlet adamı. Alexander von Humboldt'un (1769-1859) ağabeyi. -Berlin Üniversitesi'nin kurucusu. Goethe ise 1789'da tanıştı, yakın dostlukları yaşamlarının sonuna kadar sürdü. Çağdaşları arasında Goethe ve Schiller'in dehasına onun kadar yaklaşanı olmamıştır.-

büyüğü[1] Shakespeare'nin Julius Sezar'ını Almancaya çeviriyor; bana gelince, epik şiirin niteliği üzerine kafa yormam gerekirken, dikkatimi dramlar üzerine toplayarak, bunlarla ilgili özel sorunlar üzerinde konuşup tartışmak zorunda kalıyorum.

Her şey bir yana, yalnız Humboldt'lardan küçüğünün[2] burada olması bile, bu çevreye, bir yaşam süresini ilginç kılmaya yetecek özellikler katmaya yeter: Kimya, fizik ve fizyoloji ile ilgili bilgilerimizin tümü sarsılmakta. Bu ortamın havasına kendimi öylesine kaptırmışım ki, kendi işlerimin başına dönme olanağını çoğu zaman bulamıyorum.

Bu arada Fichte 'Felsefe Dergisi'nde kendi felsefesini yeni bir açıdan sergileyen yazılarını yayınlamaya başladı; içinde bulunduğum çevrenin bu spekülatif eğilimine benim ilgisiz kalamayacağımı bir düşünecek olursan başımı kaşıyacak vaktim olmadığına hak verirsin sanırım. Bütün bunlara bir de geç saatlere kadar süren ziyafetleri ve bunların ertesi günü, insanı yoğun çalışmadan alıkoyan etkilerini ekle!

Bütün bu nedenlerle yakında Weimar'a döneceğime ve bir başka çevrede dinlenip kendime geleceğime şimdiden seviniyorum.

Bilimsel araştırmaların en büyük hızla geliştiğini ve genç kuşakların, elde edilmiş sonuçları ne kadar çabuk benimsediklerini görmek insanı şaşırtıyor.

Sen, o sessiz bahçenin içinde rahatına baka dur; hafta sonunda, umarım, ben de yanında olur, seni orada görürüm.

KÖRNER'e[3]

Weimar, 20 Temmuz 1797

Yola çıkmadan önce size bir sesleneyim ve isteklerimi yerine getirmek nezaketini gösterdiğiniz için teşekkür edeyim istedim. Bunlardan ötürü size borcum varsa bunu, lütfen Schiller'den alınız.

Humboldt kardeşlerle tanışmış olduğunuza sevindim. Bunların yaradılıştan sahip oldukları üstünlük ve yetenekleri görmek insanın kalbini sevinç ve umutla dolduruyor.

1. *August, Wilhelm von Schlegen* (1767-1845): Friedrich Carl Wilhelm von Schlegel'in kardeşi. Ozan, çevirmen, orientalist. Jena ve Bonn Üniversitelerinde profesör. Jena'da bulunduğu yıllarda Goethe ile arkadaşlık etti ise de, sonra birbirlerine yabancılaşmışlardır.

2. *Alexander von Humboldt* (1769-1859): Bilim adamı ve gezgin. Doğa araştırıcısı (Naturfoscher), Jeolog. Prusya Devleti Maden Ocakları İşletmeleri Umum Müdürü.- bilimsel araştırmalar yapmak üzere Güney Amerika ve Sibirya gezileri yapmıştır. 1795 yılında Goethe ile Jena'da tanıştı. Hem Goethe, hem Schiller ile arkadaşlık etti.

3. *Christian Gottfried Körner* (1756-1831): Schiller'in arkadaşı. Almanların 'Vatan şairi' Karl Theodor Körner'in (1791-1813) babası.

Dostumuz Meyer İsviçre'de; kendisini orada ziyaret edeceğim. Sonra ne yapacağız, daha bilmiyorum. Ben yokken size neşeli günler dilerim; epik-lirik şiirimi umarım beğenirsiniz. Yapıtlarımın çoğu gibi, bu şiir de bir çırpıda, gönülden doğdu ve yazıldı; günlerim çabuk, çok çabuk akıp gidiyor; fazla böbürlenmek olmazsa, kendimi Orfe'nin[1] 'Lir'ine benzeteceğim: Sonsuz denize doğru bata çıka, büyük bir hızla yuvarlanıp giderken, sazımdan ancak zaman zaman, rastlantı olarak bir ses duyuluyor.

Baladların biçimleri ya da biçimsizlikleri üzerinde çalıştığımızı Schiller'den duymuş olmalısınız; onunkiler, bildiğiniz gibi, gerçekten çok başarılı, umarım benimkiler de onların yanında -kendilerince- boy gösterebilsinler. Schiller bu tür şiirde kuşkusuz, benden çok daha üstün.

Yapacağım bu geziden kazancım ya da kaybım ne olacak daha bilmiyorum; bildiğim bir şey varsa o da, dıştan aldığım her çeşit izlenimin, içimde bir hayli bekledikten sonra meyvesini vermeye başladığıdır.

Güzel ve mutlu yaşamınızın uzun süre gitmesini dilerim. İlginizi benden esirgemeyin. Bayanlara selamlarımı iletin ve arada bir toplantılarınızda beni anmaktan geri kalmayın.

KESTNER'e

Weimar, 16 Temmuz 1798

Bir ara iki sözcük karalamış olsaydınız, siz de benden, çok daha önce haber alırdınız, benim sevgili, eski dostlarım; çünkü aldığım bir mektuba yanıt vermemek ya da yanıtı geciktirmek benim alışkanlıklarıma girmez.

Günler ve yıllar öylesine sürükleyici bir canlılıkla akıp gidiyor ki, akıl alır gibi değil; yokuş aşağı, bana öyle gelir ki, hız büsbütün artıyor.

Yeniden yüz yüze gelsek, sanırım beni ruhça hiç değişmemiş bulacaksınız; bedence, herkes biraz kilo aldığımı söylüyor. Belimin üstünden bir sicimle aldığım ölçüyü mektubumun içine koyuyorum; bakalım hangimiz, bu yönden kendini daha iyi koruyabilmiş? Eskiden ölçülerimiz, sanırım, birbirinin tamı tamına eşiydi.

Sağlığım yerinde, devingen bir yaşamım var; mutluluğum, herhalde, yeryüzünde ulaşılabilecek mutlulukların en üstünü... Sizlerden de aynı şeyleri duymak dileği ile, hepinize candan selamlarımı sunarım.

1. *Ofre:* (Orpheus): Truva savaşlarından önce yaşamış eski bir Yunan ozanı. 'Lir'ini (Lier, Lyra) çaldığı zaman, hayvanlar, bitkiler, hatta taşlar, topraklar onun ezgileriyle ağlar ya da gülerdi. Doğa, sanki onun şarkısıyla büyülenir, sarhoş olurdu. -O eski çağdan bu yana Lir, şiirin (lirik şiir) sembolü olmuştur.

CHRISTIANE'ye

Jena, 20 Kasım 1798

Seni ne kadar sevdiğimi, senin ve çocuğun sağlığına ne denli sevindiğimi, içimden geldiği gibi söyleyeyim diye bu mektubu kendi elimle yazıyorum. August'un zaman zaman yakındığı başağrıları için bir doktora danışmadan olmayacak sanırım.

Çalışmalarım ilerlemeye başladı, ama eskisine göre çok daha yavaş olarak ilerliyor. Bu nedenle, senin aklına esip de haber vermeden buraya gelmeni istemiyorum; alıştığım tempoyu yeniden bulmam gerek; içimden geldiği sürece ve elimden geldiğince, bir parça üzerinde çalışabilmeliyim. İşlerim bitince sevinçle birbirimize kavuşur, gönlümüzce eğleniriz.

Ortada yosmalar filan yok; eskiler göçüp gitmiş, yerlerine de yenileri yetişmemiş.

Sana iyilikler dilerim, küçüğe selamlar. Maskeli balo için sana şimdiden şanslar dilerim. Tanrı'ya emanet ol ve beni sev.

REICHARDT'a[1]

Weimar, 5 Şubat 1801

Kısa süren gezimin bana sağladığı yararları sağlamak, herkese nasip olmaz.

Ölümün uzak-yakın eşiğinden geri döndüğüme sevinen bunca kişiyi görünce, yalnız kendim için değil, başkaları için de yaşamımın bir anlam taşıdığının bilincine vararak kıvanç duydum. Dostlarım ve yakınlarımın yanı sıra, uzaktakiler ya da sonradan uzaklaşmış olanlar bile iyileşmeme duydukları sevinci ortaya koydular; yeni doğmuş çocuğun nasıl nefretlerden haberi yoksa, ilk çocukluk yıllarının tüm güzelliği de, nasıl sevgi dolu ve yergiden uzak oluşunda ise, ben de bu yeniden doğuşumda nefretleri bir yana itip böylesi bir mutluluğun yolunu tutmak istiyorum. Bu anlamda, mektubunuzun beni ne kadar sevindirdiğini, bana yazdığınız içtenlikle, kendi kendinize söyleyebilirsiniz. Yıllar önce, bu denli sağlam kurulmuş, kan kardeşliğine yaklaşmış bir dostluk, ancak doğal olmayan olaylar yüzünden bozulabilirdi. Doğanın ve inancın bu dostluğu yeniden kurması da insanı o kadar sevindiriyor.

Neler çektiğimi pek yazamayacağım. Önceleri ufak tefek yakınmala-

1. *Johann Friedrich Reichardt* (1752-1814): Müzisyen, Berlin saray orkestrası şefi. Goethe ve Schiller'in arkadaşı. Sonraları politik görüş ayrılığından Goethe'den uzaklaştı. Reichardt, Goethe'nin pek çok şiirini bestelemiştir.

rım oluyordu; ama asıl, yeni yıl girince hastalık beni pençesine aldı ve yere sermeye çalıştı; hastalığım o kadar garip bir gelişme gösteriyordu ki iyi olmamdan en deneyimli doktorlar bile -bir zaman için- sanırım umut kestiler. Dokuz gün, dokuz gece ben öylece, kendimi bilmeden yatmışım. -Aklımın başına gelmesiyle, kendimi toparlamam da bir oldu.

Anlattıklarına göre. Haller[1] merdivenlerden yuvarlanıpta, başının üstüne düştüğü zaman, ayağa kalkmış ve belleğini yoklamak için Çin imparatorlarının adlarını, sırası ile saymaya başlamış.

Ben de benzer denemeler yaptım, desem kimse beni ayıplamaz sanırım. Bu geçen on dört gün içinde, yattığım yerde, yaşamla, işlerimle, bilimle ve sanatla olan bağlantılarımı gözümün önüne getirdim. Hiçbiri kopmamıştı. Bu iç içe bağlantılar olduğu gibi duruyor ve verimlerini yakın bir gelecekte sunmak üzere sanki bir köşeye çekilmiş bekliyorlardı.

Hastalıktan sonra içimde duyduğum ilk tinsel istek, müzik oldu; çevremdekiler de bu isteğimi yerine getirmek için ellerinden geleni yaptılar. Lütfen bana en yeni kompozisyonlarınızı yollayın, kendime ve dostlarıma onlarla bir şölen çekmek istiyorum.

Sağlığımla ilgilenmiş olan tanıdık, tanımadık tüm Berlinlilere şükran dolu saygılarımı iletin.

Tek dileğim, bir az daha yaşamak ve varlığıma değer veren bu çok sayıda dosta çalışmalarımın ürününü sunarak onları sevindirmektir.

Düşkün zamanımda gösterdiğiniz yakınlık için bir kez daha teşekkür eder, size sürekli sağlıklar dilerim.

AÇIKLAMA

Goethe, bu dönemde kendini düşünsel çalışmalarına kaptırmıştır. Tüm düşüncesini, yeteneğini, hatta ruhunu, gönlünü bilime adamış gibidir.

Büyük Fransa Devrimi, Napolyon Savaşları, onu fazla ilgilendirmez. Tüm Alman krallıklarını, prensliklerini uzun yıllar gevşek bir bağla bir arada tutan 'Das Heilige Römische Reich' yıkılmak üzeredir. Nitekim 1797'de Rastadt'da yapılan kongre ile bu imparatorluk çöker.

Goethe, bu yıllarda, her şeyi bir yana itmiş, kendisini tümüyle bilimsel araştırmalarına vermiştir: Tabii bilimler, madencilik, anatomi, aeronautik deneyler, botanik, fizik, optik -günlerini, aylarını, yıllarını- kafasını ve ruhunu doldurur. 1784'te 'Çene Aracıl Kemiği'nin[2] hayvan ve insanda, üst çenede aynı şekilde var olduğunu bulur.

1. *Haller, Albreeht von Haller* (1708-1777): İsviçreli botanikçi, hekim ve ozan.
2. *Zwischenkielerknochen:* Das Os intermaxillare.

Bu arada, çoğunlukla içine ittiği, savsakladığı şiir esinlerinin meyvelerini de zaman zaman ortaya koymaktan geri kalmaz: Egmont, Tasso tamamlanır ve birçok şiir yazılır. Fakat Faust, taslak halinde bir kenarda beklemektedir. Nitekim, Faust I, Schiller'in sürekli bekinmeleri ile 1808'de, Faust II ise ancak 1831'de, yani ölümünden 2 yıl önce yayınlanmıştır.

Richard Friedenthal[1] Goethe biyografisinde şöyle diyor: "Hiçbir büyük sanatçı gösterilemez ki Goethe kadar öz yaradılışındaki üstün yeteneğini, şairliğini bu derece hor görsün; şiir yazma isteğini, gerektiği zaman vazgeçilebilir bir 'heves' bir 'merak' saysın."

-Schiller ile arkadaşlığının bu yıllara rastlaması, Goethe için son derece yararlı olmuştur. Schiller, Goethe'nin kendine denk tuttuğu, üstün değer verdiği tek ozandır. Aralarında verimli tartışmalar, ilginç yazışmalar yaparlar. 'Şiir' konusu üzerinde dururlar: Antik devri kendine örnek alan yeni bir klasik çağ yaratmak; epik şiiri; dramatik şiirden kesinlikle ayırmak gereklidir. Yeni kurallar kurulmalı, yöntemler araştırılmalıdır.-

Bu fikir alışverişi iki dev yapımcı için de son kerte yararlı olmuştur: Schiller büyük dramlarını, Goethe ise Ballade'larını, halk tarafından çok tutulan 'Hermann ve Dorothea'sını yazar. Schiller'in direnmesi ile 'Faust'u yeni baştan ele alır... ve yavaş yavaş şiire döner.

SCHILLER'e

Oberrossla, 3 (4) Nisan 1801

Yakında görüşmek dileğiyle, Weimar'a dönüşünüzü kutlarım; artık ya siz beni ararsınız ya da ben kente gelir, sizi ararım.

Burada kalışımdan çok kıvançlıyım; günlerimi açık havada geçirirken günlük yaşamın çeşitli sorunları ile uğraşarak oyalanıyor ve böylece içimde, çoktan unuttuğum, bir gevşeme ve rahatlama duyuyorum.

Son mektubunuzdaki sorunlara gelince, ben fikirlerinizi tümü ile paylaşmakla kalmıyor, daha da ileri gidiyor, dehanın, deha olarak yarattığı her şeyi, bilinçsiz (bilinçdışı) yaptığını ileri sürüyorum. Deha sahibi insanın aklını kullanarak yaptığı işler olabilir, alışılagelmiş düşüncelerle ya da edinmiş olduğu kanılarla... Ama bunlar önemsiz şeylerdir. Dehanın yarattığı hiçbir yapıt yoktur ki üzerinde düşünülerek ya da benzer yöntemlerle sonradan düzeltilebilsin veya yanlışlarından arınabilsin... Ancak Genie'nin kendisi, yapıtı üzerinde düşünmek ve uğraşmakla, giderek kusur-

2. *Richard Friedenthal:* 'Goethe Sein Leben und Seine Zeit' Reinhard Mohn OHG. Gütersloh. 1963. Seite 303.

suz yapıtlar ortaya koyacak aşamaya ulaşabilir. Kişinin dehası, yüzyılın dehası oranında gelişir.

Gelelim şu son günlerde ozanlara yapılan sataşmalara:

Ozandan beklediklerini bir bir sayıp dökmekle istedikleri gibi bir ozan çıkaracaklarını sanıyorlarsa çok aldanıyorlar. Şiir sanatı, şiiri yaratanda kendine öz, iyimserlik dolu, gerçeğe gönül vermiş, dar sınırlı bir tutum ister ki, asıl yetkinlik de bunun ardında gizlidir. Dışarıdan gelen her türlü baskı bu temiz gücü yok edecektir ve bundan sonra şiir, şiir olmaktan çıkar ve -ne yazık ki- son zamanlarda karşılaştığımız ve şiirden başka her şeye benzeyen birtakım ürünler şiir adı ile ortaya dökülüyor. Şiire yakın olan diğer dallarda da, genellikle tüm sanat alanında da, bu böyledir.

İşte benim -kendime göre- en içten inancım bu.

SCHLEGEL'e[1]

Weimar, 5 Eylül 1803

Ne aldığım iyi ve güzel haberlerimize, ne de Jon ve Calderon'a[2] bir teşekkür yazamadım. Bu niyetle başlamış olduğum bir mektup kaç zamandır öylece gözümde duruyor. İnsan mektup yazmak için rahat bir zaman beklerse onu hiç bulamıyor.

Bugün, yeni bir nedenle size yazmak zorunluğunu duyuyorum; böylece hem eski borcumu ödemiş, hem de ilişkilerimizi yeniden perçinleştirmiş olacağım.

Jena'da yayınlanan 'Edebiyat Gazetesi'nin[3] çevresinde toplananlar dağılmaya başladı. Halkın yararını düşünerek yeni bir kuruluşun temellerini atarak, yazılarımla benim de katılacağım bu yeni kuruluşun çevresine aklı başında ve değerli kişileri toplamayı düşünüyorum.

Sizin de uzaktan bu çalışmaya katılmanızı rica edersek, bunu yerinde bir öneri olarak karşılarsınız, sanırım. Yazılarınız ve eleştirilerinizle ortaya koyduğunuz işlek zekânızı, dağınık düşünceleri toplamak, özel yapısı gereği birbiri ile ilişkisi olan konuları bir araya getirmek amacını güden böyle bir kuruluşun hizmetine vermekten kaçınmayacağınıza inanıyorum.

1. *August Wilhelm Schlegel* (1767-1845): Profesör, ozan ve Shakespeare çevirmeni. Friedrich Schlegel'in kardeşi. 1796'dan 1800 yılına kadar Jena'da yaşamıştır.
2. *Jon ve Calderon:* Schlegel'in İspanya ile ilgili bir dramı.
3. 1785'ten beri Jena'da yayınlanmakta olan 'Edebiyat Gazetesi' Halle'de çıkmaya başlamıştı. Bunun üzerine Jena'da Goethe'nin koruyuculuğu ile Filoloji Profesörü Eichstädt'in editörlüğünü ettiği 'Allgemeine Jenaische Literaturzeitung' adlı yeni bir gazete çıkarılmaya başladı. Bu gazete Jena'da, 1804 yılından 1849 yılına kadar, aralıksız yayınlandı.

Bu öneriyi nasıl karşıladığınızı, çalışmalarımıza katılmayı düşünüyorsanız bunu ne şekilde gerçekleştirmek istediğinizi, eleştirmeyi düşündüğünüz kitapların olup olmadığını ve Noelden önce yazılarınızı beklememizi uygun bulup bulmadığınızı, lütfedip bir iki satırla bana bildiriniz.

Düşüncelerinizi öğrenir öğrenmez size daha uzun yazar, ayrıntılı bilgi veririm. Özel ve ortak bir ilgiye dayanmayan yazışmaların giderek tavsadığını bildiğim için, bu nedenin aramızdaki yazışmayı canlandıracağını düşünerek şimdiden seviniyorum.

Dostlarınızın arasında yüksek yetenekli, bilgili, ileri görüşlü oldukları kadar ılımlı düşünceler sahibi gençlerin olduğuna eminim. Bunların adlarını ve özel durumlarını acaba sizden öğrenebilir miyim?

Mektubuma burada son verirken, size iyilikler diler, saygılarımı sunarım.

Sayın erkek kardeşinize, Paris'e, mektup yazarsanız benim en içli selamlarımı kendisine bildirin.

Ona da mektup borcum var, kimlere sanki borcum yok ki?

ANNE GERMAINE DE STAEL/HOLSTEIN'a[1]

Jena, 16 Aralık 1803

Bu, ne kötü bir aksiliktir ki madam, siz Weimar'da bulunasınız, bense uçarak yanınıza gelip en içli bağlılıklarımı size sunamayım!..

Yine de, ne işlerimin bu ara karışık olmasından, ne de beni buraya bağlayan fizik rahatsızlığımdan yakınmayacağım; çünkü, aklıma getirmeye cüret edemeyeceğim bir mutluluğa beni onlar eriştiriyorlar: Bu 'yalnız'ın yanına gelen siz oluyorsunuz ve o, bu buluşmaya tümü ile kendini adayabilmesi için, her şeyi bir yana itme çabası içinde...

Yaslı günlerim sizinle aydınlanacak, bitip tükenmez gecelerim sizinle bir an gibi geçip gidecekler. Bu iyiliğinizin değerini, çok iyi bildiğime inanın madam; size ne kadar bağlı olduğumu bildireceğim anı sabırsızlıkla beklemekteyim.

Yakınımda size, kalmanıza elverişli küçük bir ev hazırlatıyorum... Bana iletilmesini istediğiniz bütün isteklerinizi Madam de Schiller'e söylemenizi rica ederim. Buraya varış gününüzü de lütfen ayrıca belirtiniz.

1. Bu mektubu Goethe, Madam de Staël'e Fransızca olarak yazmıştır. Sunduğumuz çeviri Fransızca orijinalinden yapılmıştır.

AÇIKLAMA

Politik görüşleri, özgürlüğü savunan yazıları yüzünden Napolyon tarafından yurtdışına sürülen ve Fransa'ya dönmesi yasaklanan Madam de Staël, Goethe ile tanışmak üzere Weimar'a gelir.

Bu ilginç Fransız kadın yazar ile Goethe'nin ilk karşılaşmalarını saray nedimelerinden Amalie von Imhoff şöyle anlatır:

"Aralık 1803 - Goethe'de Madam de Staël kadar bu tanışmaya can atıyordu. İlk karşılaşmalarından sonra Goethe arkadaşlarına, "Çok ilginç bir saat geçirdik, şu var ki ben ağzımı açmaya vakit bulamadım. Madam de Staël güzel konuşuyor, ama çok, pek çok konuşuyor!" der.

Beri yanda çevresini sarıp bizim Apoll'umuzun kendisinde bıraktığı izlenimleri soran bayanlara Madam de Staël de şu yanıtı verir, "Ben konuşma fırsatını bulamadım; ama bu kadar güzel bir konuşmayı dinlemek de ayrı bir zevk oluyor."

Acaba kim konuştu, kim dinledi?

CHARLOTTE SCHILLER'e[1]

Jena, 20 Aralık 1803

Nezaketine ve iyi kalpliliğinize güvenerek size şu birkaç satırı yazıyorum, yoksa bu ruh bunalımı içinde, buna cüret edemezdim. Sizden ricam, bana, yarın buraya göndereceğiniz adamlarla, Weimar'da olup bitenleri bildirmeniz!

Öncelikle ele aldığımız[2] işler, başarılı biçimde, düzgün ve güzel ilerlemekte! Yılbaşına kadar burada kalma olanağını bulabilsem, biraz çaba harcayarak elimdeki işlerin tümünün üstesinden geleceğim. Ne var ki cumartesileri Weimar'a gitme zorunluğu -bir yandan buna can atıyorum ya, o da başka- işlerimi çok aksatıyor. Bunun olumsuz sonuçlarını tek başıma düzelteceğim, gidereceğim diye neler çektiğimin kimse farkında değil... Tanrı'nın işine bakınız ki: uygun bir dönemde olsa, uğruna ne 30 milleri -ve daha ne kadar fazlasını- seve seve göze alacağım dostumuz,[3] öyle bir

1. *Charlotte Schiller* (1766-1826): Schiller'in eşi, Frau von Stein'in arkadaşı. Evlenmeden önceki adı: Charlotte von Lengefeld. 1730 yılında Schiller ile evlendi.
2. Jena'da yayınlanacak olan yeni Edebiyat Gazetesi.
3. *Madame de Staël:* Anna Louise Germaine (1766-1877) ünlü Fransız kadın yazar. Siyasal görüşleri ve eğilimleri yüzünden Napolyon tarafından Fransa'dan kovulmuş, pek çok geziler yaparak bütün Avrupa'yı dolaşmış ve bu gezileri üzerine yapıtlar vermiştir. 'De l'Allemagne' adlı üç ciltlik yapıtı ile, o dönemin Almanya'sını, yazarları, ozanları ve filozofları ile, gerçekçi ve usta bir kalemle dünyaya tanıtmıştır.

zamanda geliyor ki, yeryüzünde en çok değer verdiğim bu varlığa bile ilgi göstermek olanağını bulamıyorum. Üstelik sinirlerimin en bozuk olduğu aya[1] rastlıyor bu geliş. O haldeyim ki 3. Henri'nin[2] Guise dükünü, yalnız kötü havalar yüzünden kurşuna dizdirdiğine hak vereceğim, mezara bırakılan Herder'e[3] imreneceğim geliyor.

Yazdıklarıma bakıp beni cumartesi günü karşınızda asık suratlı bulacağınızı sanmayın. İçimin sıkıntısını sözcüklere, düşünce kırpıntılarına döküp ferahlamayı amaçlıyorum, işte o kadar...

Bana cumartesiden önce elime geçecek bir mektup yazar, buna Schiller'in ve Mme. de Staël'in bir iki satırını da eklerseniz çok sevineceğim. Ayakta kalmak ve direnebilmek için dostluğa ve anlayışa her zamankinden çok gereksemem var. Durum bu denli çapraşık ve garip bir biçimde birbirine kenetlenmiş olmasaydı, beni kolay kolay karşınızda göremeyecektiniz. Hem de, kimseye Allahaısmarladık demeden, bir zaman için ortadan yok olacaktım.

Bugün ayın yirmisi! Yılbaşından sonra, umarım bu halim geçer.

RIEMER'e[1]

29 Ocak 1804

(...)

...Öğrenim görmüş olsun, ya da olmasın, kadınların tümünün zevkinden çok iştihası vardır. Her şeyin bir kez tadına bakmak isterler. Her yeni şey onları çeker. Sevimli imiş, hoş imiş, duyarlı imiş ya da değilmiş ayırt etmezler. Zamanla edinmiş oldukları zevklerine zıt düşmesin de ne olursa olsun. En püften, en anlamsız, en boş, hatta en kötü bir şey hoşlarına gitti mi gider.

Ama, alışageldikleri bu zevkle çatıştı mıydı, o an burun bükerler, bu isterse dünyanın en kusursuz, en yetkin şeyi olsun.

(...)

1. Goethe kötü havaların çok etkisi altında kalırdı. Karanlık, soğuk, kısa kış günlerinden her zaman yakınmıştır. "Güzel hava her şeyi kolaylaştırır." der, Frau von Stein'a yazdığı bir mektupta.

2. *3. Henri* (1574-1589): Fransa kralı. Katharina de Medici'nin oğlu. Hugenotte'lara karşı savaştı. Katolik ligasının ağır basması üzerine orduları yöneten Dük Heinrinch von Guise'yi ve kardeşini öldürttü (1588). 3. Henri, Valois soyunun son kralıdır.

3. *Johann Gottfried Herder* (1744-1803): Filozof, din adamı, yazar ve ozan. Herder, 18 Aralık 1803'te, yani iki gün önce ölmüştür. Herder, Goethe ile iyi arkadaşlık ilişkilerini 1793 yılına dek sürdürdü. 1793'ten sonra bu arkadaşlık bozulmuş, uzaklaşma ve yabancılaşma başlamıştı. Bunda Herder'in eşi Caroline Herder'in de etkisi olmuştur.

4. *Friedrich Wilhelm Riemer* (1774-1848): Goethe'nin oğlu August von Goethe'nin özel öğretmeni. Sonradan Goethe'nin sekreteri ve yardımcısı olmuştur.

AÇIKLAMA

1805 yılının ilk aylarında önce Goethe, sonra Schiller hastalanıp yatarlar. Birbirlerini ziyaret edemedikleri için kısa pusulalarla mektuplaşırlar.

Böbrek sancıları ara verdikçe Goethe, Schiller'den haber sormaktadır. Mayıs sonuna doğru Goethe iyileşir, Schiller ölür (3 Mayıs 1805). Ölüm haberini hastalıktan yeni kalkmış olan Goethe'ye vermekten herkes kaçınır. Sonunda Christiane bu acı haberi yavaş yavaş kendisine duyurur.

Schiller'in bu erken ölümü Goethe'yi çok sarsar.

SCHILLER'e

Weimar, 22 Şubat 1805

Pek zorunuza gelmezse eğer, bana birkaç sözcükle sağlığınızı bildiriverin; çok merak ettiğim halde doğru dürüst bir haber alamıyorum.

Ben, biraz daha rahata, iyiliğe kavuştum, kafam az çok işler hale geldi; ama henüz bir şeyler başarıp ortaya koyacak durumum yok... Bu halimle, 'Winckelmann'ı[1] bitiremediğime üzülüyorum.

Sizi yakında görmek isteği ve en iyi dileklerimle...

SCHILLER'e

Weimar, 20 Nisan 1805

Yazışmaları[2] gözden geçirdiğiniz için, size çok teşekkür ederim. Bu işle ilgili ayrıntılar üzerinde eş düşüncelere sahip olduğumuza ayrıca sevindim.

Yakın, ama birçok bakımdan benzeri olmayan geçmişe şöyle bir göz atmak, kuşkusuz çok hoş oluyor. Bu işleri ilk fırsatta, karşılıklı oturup konuşur, düzenler ve bundan sonra yapılacak baskıları hazırlarız.

Winckelmann'ın kişiliği üzerine yazdığım üç makaleyi dün tamamlayıp yolladım. -Bir tablonun altına adı bilinmeyen bir ressam, ya da bir ressam heveslisi, 'in doloribus pinxit'[3] diye yazmıştı. Yazımın altına imza yerine ben de böyle yazsam pek yerinde olacaktı.- Scarron'un[4] alaylı yazı-

1. *Goethe'nin yapıtı:* 'Winckelmann ve yaşadığı yüzyıl.' Winckelmann (1717-1768): İtalya'da modern arkeolojinin kurucusu. Klasizm ve neo hümanizmin öncüsü.
2. Göschen Basımevi ile yaptığı yazışmalar. Yayınevi sahibi Cotta ile konuşmadan önce, bu mektupları gözden geçirmesini Goethe, Schiller'den rica etmişti. Goethe'de Schiller gibi yapıtlarının bir yayınevinde basılmasını istiyordu.
3. 'In doloribus pinxit' = 'in Schmerzen gemalt' acılar içinde bu resim yapıldı.
4. *Scarron, Paul* (1610-1660): Felçli bir Fransız ozan.

larından, zavallının eklem ağrılarını sezinlemediğimiz gibi, umarım okuyucular da bu yazılarda, onların ne acılara katlanarak yazıldığını sezmezler.

Şimdi biraz da 'Rameau'nun yeğeni'[1] için yazılan notalara eğiliyor ve kendimi birden, uçsuz bucaksız müzik dünyasında buluyorum. Ana temayı bir iki çizgi ile işaret etmeye çalışacağım, sonra (ne de olsa) yabancısı olduğum bu dünyadan bir an önce uzaklaşmaya bakacağım.

Size çalışmalarınızda başarı dilerim, yakın zamanda onları görmekten sevinç duyacağım.

SCHILLER'e

Sizi, küçük kutlama toplantısında göremediğime pek üzüldüm. Herhalde, bugünlerde ya siz bana ya da ben size gelir, birbirimizi görürüz.

Yakında sağlığınızı tam kazanmanız dileğiyle...

CATHARINA ELISABETH GOETHE'ye

Weimar, 6 Mayıs 1805

August'a[2] gösterdiğiniz özen için size binlerce teşekkür, sevgili anneciğim! Yanınızda bulunduğu sürece size biraz sevinç verdi ise, biz onun kat kat fazlasını, anlattıklarını dinlerken duyuyoruz. Onu dinlerken kendimizi sizin ve tüm eski dostların yanında imiş sanıyoruz. Ona yakınlık göstermiş olanların tümüne teşekkürlerimizi bildirin. Dünyayı şöyle bir görsün diye yaptığımız bu ilk denemenin sonucu, geleceği için bana umut veriyor. Çocukluğu mutlu geçti. İsterim ki, biraz daha aklını başına toplayacağı çağa girerken de yine mutlu ve umutlu olsun... Sağlığınızın yerinde olduğunu anlattıkça seviniyor ve bunu ikide bir onun ağzından duymak istiyoruz.

Günlerim devingen geçmekle birlikte, benim sağlığım da -hele bu güzel günlerde- iyidir.

Hepimiz en güzel, en iyi dileklerimizi ve şükranlarımızı sunarız.

1. *'Rameau'nun yeğeni':* Diderot'nun bu adı taşıyan küçük bir piyesi. 'Le Neveu de Rameau' adlı bu ikili söyleyişi Goethe Almancaya çevirmiş ve 4 Mayıs 1973'te İstanbul'da Işık Lisesi'nde (Nişantaşı), Batı Berlin'den gelen Renaissance Tiyatrosu'nun ünlü oyuncuları, O. E. Hasse ve Peter Mosbacher tarafından başarı ile sergilenmiştir.

2. *Julius August Walther Goethe* (1789-1830): Goethe'nin hayatta kalan tek oğlu, öbür çocuklarının hepsi doğar doğmaz öldüler.

COTTA'ya[1]

Weimar, 1 Haziran 1805

Schiller'imizin anısını Alman Tiyatro Sahnelerinde kutlama gereğinin düşünülüp düşünülmediği sorusu, Sayın Bay Cotta, bugünlerde bana yalnız sizin tarafınızdan değil, çeşitli kişiler tarafından da yöneltildi.

Sanat, acı ile birleşirse, bu ancak, acıyı hafifletmek, onu avunç bulacağımız üstün duyulara yüceltmek içindir, kanısındayım; bu nedenle ben, elimizden gideni olduğu kadar, ondan kalanı konu yapan bir yapıt yaratmaya savaşacağım.

Tasarımı hazırladım;[2] onu yakın zamanda gerçekleştirebileceğimi umuyorum; ama şimdiden 'şu gün bitiririm' diyemem.

Üzerime aldığım göreve yakışır bir yapıt ortaya koyabilirsem, onu, başka tiyatrolara da vermeyi düşünebilirim, o zaman, müsvetteleri ve notaları[3] yollayacağım kişi, kuşkusuz, siz olacaksınız.

Yakında size daha fazla bilgi vermek ve sizin de sağ ve esen evinize döndüğünüz haberini almak umudu ile...

ZELTER'e[4]

Weimar, 1 Haziran 1805

Size yazdığımdan beri kötü günler geçirdim. Ben, "artık gidiyorum..." derken, giden arkadaşım oldu ve onunla birlikte varlığımın da yarısı. Kendime, belki yeni bir yol seçmem gerek, ama... yeni bir yol tutmak için artık yaşım geçmiş. Şimdi yalnız, günümü gün etmeye bakıyor, sonrası ne olacak diye düşünmüyorum.

1. *Cotta, Johann Friedrich* (1764-1832): Zamanında Almanya'nın en büyük yayınevi COTTASCHE BUCHHANDLUNG'un kurucusu. Schiller'in tüm yapıtları; 1798'den sonra da, Goethe'nin tüm yapıtları bu yayınevinde basılmıştır.

2. Goethe çeşitli nedenlerle bu tasarıyı gerçekleştirmek olanağını bulamadı. Schiller'i -Anma-Töreni, 10 Ağustos 1805'te, Bad lauchstädt'da yapıldı. Tören, Goethe'nin Epilog'u ile açıldı. Bunun ardından, Goethe tarafından dramlaştırılan ve müziğini Zelter'in hazırladığı Die Glocke = Çan adlı ünlü şiiri sahneye kondu.

3. *Partitur:* Çok sesli bir müzik eserinin, çeşitli enstrümanların nerelerde, nasıl çalacaklarını gösteren notası. -Özellikle Dirigent (orkestra yöneticisi) için hazırlanan müsvedde.-

4. *Zelter, Karl Friedrich* (1758-1832): Aslında duvarcı ustası ve inşaat müteahhidi... Sonradan Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde müzik profesörü ve 'Singakademia'nın müdürü oldu. Goethe ile 1799 yılında başlayan arkadaşlığı giderek derinleşti, ömrünün son yirmi beş yılında Goethe'nin en yakın dostu oldu. Zelter ile arkadaşlığı Goethe'nin müzik anlayışını etkilemiştir. Berlin'deki sanat ve özellikle tiyatro hareketlerini, müzik dünyasındaki yenilikleri Goethe, Zelter'in mektuplarından öğreniyordu. Schiller'den sonra Zelter, Goethe'nin en çok mektuplaştığı kişidir. Zelter, şairin birçok şiirini bestelemiştir.

Her türlü felaketten, hatta ölümden, kendilerine bir eğlence payı çıkarmaya hevesli kişiler, ister tiyatrodan, ister başka yönlerden, bana geliyor, kaybettiğimizin anısını tiyatroda kutlamamızı öneriyorlar. Bana gelince, ben de bu fikrin karşısında değilim, ancak her şeyden önce sizin bana yardımcı olup olamayacağınızı öğrenmek isterim: 27 numaralı müzik dergisinde adı geçen Motette'nin[1] 'insan yaşar ve ürer'i ya da yine böyle ağır ve etkileyici üslupta yazılmış bir başka yapıtınız varsa onu, bana yollamak olanağınız var mı? Ya da törende okunacak uygun sözlerin yanı sıra çalınmak üzere, benim size bildireceğim karakterde yeni bir kompozisyon hazırlamak ister misiniz?

Bu yöndeki fikrinizi öğrenir öğrenmez size yeniden yazar ve gereken bilgileri veririm.

CAROLINE von WOLZOGEN'a[2]

Weimar, 12 Haziran 1805

Ziyaretinize gelmek cesaretini henüz kendimde bulamıyorum. Büyük bir hastalıktan kalkar kalkmaz aynaya bakmak nasıl içimizden gelmezse, büyük bir acıyı paylaştığımız kişilerle yüz yüze gelmekten de öylesine kaçınıyor insan...

Şu kâğıt parçası ile size ve kız kardeşinize en içli selamlarımı sunar, tek sözcük ile de olsa, bir yanıt vermenizi rica ederim.

ZELTER'e

19 Haziran 1805

...Frankfurter'in[3] o kepaze yazısını mektubuma ekliyorum. Gazetelerine, yoksulluk içinde öldü, ardında dört çocuk bıraktı, diye yazıyorlar ve sonra anısı için yapılacak törene giriş serbest olsun, buyuruyorlar! Papazlarla, koyu dinciler bile Azizlerinin anma törenlerini, yaşayanların faydaları için değerlendirmekten kaçınmazken... Ölümün ardından duyulan derin acı, bu ancak dostlara özgü. Paradan başka bir şeye değer vermeyen bu Frankfurtlu baylar gerçekçi davranıp da dostumuza ilgilerini sağ iken gösterseler daha iyi ederlerde; söz aramızda bir kez olsun elinden müsveddeleri alıp ücretini hemen ödemediler de kitap basıldıktan sonra nasıl ol-

1. *Motette:* Konusu İncil'den alınmış, çok sesli şarkı, bir tür 'ilahi'. Kilise müziği.
2. *Caroline von Wolzogen:* Schiller'in karısının kız kardeşi, yazar.
3. *'Frankfurter Journal':* Frankfurt'ta çıkan gazetenin bir sayısı.

sa tanesini on iki kuruştan[1] alırız hesabı ile onu sıkıntı içinde bekletip durdular.

Kusura bakmayın, açıldım, uzunca yazdım. İçim öylesine dolu ki kendimi tutmasam, bu konu üzerine sayfalar doldurabilirim.

Halle'den[2] gelen Geheimerat Wolf [3] on dört gün konuğumuz oldu. Bu yetkin insanın yakınlığı, beni her bakımdan güçlendirdi. Jacobi'yi de bugünlerde bekliyorum. Bu yıl bitmeden sizi de görme şansım olmayacak mı?

Tanrı'ya emanet olun ve arasını uzatmadan bir yanıt yazıverin; bu ara, bir kez uzarsa, bir de bakıyorsunuz, ömür boyu sürmüş gitmiş.

FRIEDRICH AUGUST WOLF'a

Lauchstädt[3], 29 Ağustos 1805

Doğum günümü değerli arkadaşların arasında değil de, burada tek başıma kutlama fikri nereden aklıma geldi, diye düşünürken 'Plotin'in[5] yaşamı' kitabında karşıma çıkan şu satırlarda bu sorunun yanıtını buldum: quippe cum nequaquam decere putaret natalem ejus sacrificiis conviviisque celebrari.[6]

Bu yetkin insanın düşünüşü, deri kaplı kitabın cildinden geçip beni bu denli etkilerse, şöylesine bir göz attığım bu yapıtı adamakıllı incelediğim zaman ne olacak, bakalım?

Yalnız, bu inceleme işi için, kesinlikle, Yunanca Text'i istiyorum.[7] Çevirmen, yazarı, genel olarak, hatta ayrıntıları ile gayet iyi anlamış olabilir; ama birçok yer var ki, ya Latincenin Yunancayı tam karşılayamamış ol-

1. *Groschen:* 10 Pfennig.
2. *Halle:* Saale Nehri kıyısında üniversitesi olan bir kent. Bu üniversite 1694 yılında kurulmuştur.
3. *Geleimerat Wolf:* Friedrich August Wolf (1759-1824) Halle Üniversitesi'nde profesör. 1807'den sonra Berlin Üniversitesi'nde, İlkçağ edebiyatı araştırıcısı. Modern edebi eleştiri biliminin kurucusu.
4. *Bad Lauchstädt:* Halle yakınlarında, çelik kaplıcaları ile ünlü bir kent. 1775-1810 yılları arasında Weimar Dükalığı büyüklerinin -başta Goethe olmak üzere- dinlendiği ve şifa aradığı yer. 1802 yılında inşa edilen tiyatrosuna, büyük ozana atfen Goethe Tiyatrosu adı verilmiştir.
5. *Plotin* (Yunanca: Plotinos) (205-270): Yunan filozofu. Neuplatonismus = Neoplatonisme'in kurucusu. 245'ten sonra Roma'da kendi kurduğu okulun yöneticisi ve profesörü. Verdiği dersler öğrencisi Porphyrios tarafından yayınlandı. Plotin felsefesinin klasikleri üzerine (G. Bruno, Berkeley, Shaftesbury, Goethe, Novalis, Schelling) büyük etkisi olmuştur.
6. "Doğum gününü gösteriş içinde kutlamayı çok yersiz bulması nedeniyle..."
7. Goethe'nin elinde kitabın Latince çevirisi vardır.

ması, ya da bu karşılayışın beni tam tatmin etmemesi nedeni ile karanlık kalıyor. Elimde kitabın aslı olsa, kolay...

Sonra sık sık karşımıza çıkan soyut terminoloji sözcükleri için de kitabın asıl yazıldığı dilde kullanılmış sözcükleri bilmek gerekli.

Elinizdeki orijinali bir süre için bana vermek lütfunda bulunursanız, size, bu noktalar üzerine edindiğim bilgilerin hesabını vermek isterim... Düşüncelerin dünyasına geçmeden önce, ruhun, şiirsel bir hava içinde oyalanarak kendini hazırlaması, kim bilir, belki de daha iyi olacaktır.

Birlikte şoseler, bentler, dağ yollarını aşarak, çeşitli yerleri gezmek, bana bunları göstermek istediğiniz için size ne kadar teşekkür etsem az. Şöyle geçmişe bakıp da neler atlatmış olduğumu düşününce bunu daha iyi anlıyorum. Ne söz, ne de yazı ile size anlatma yeteneğini kendimde bulamadıklarımı, umarım siz, duyularınızla sezinlersiniz.

Sevgili Minchen'e[1] selamlarımı yollar, mektubu size getiren adamla bir haber iletmenizi rica ederim.

August derin saygılarını sunar; onun da bu sabah erkenden yola çıkması ile, bir kez daha tam bir yalnızlık içindeyim.

Bu mektubu yollamak için fırsat kollamıştım; sizden de ilk fırsatta kitabı[2] yollamanızı rica ederim.

En derin saygılarımla...

AÇIKLAMA

...Çetin, korkulu, karanlık yıllardır bu yaşanan yıllar: Avrupa toprakları Napolyon ordularının çizmeleri altında sarsılır. -İmparatorluk tacını başına koyan Napolyon, yeni bir Avrupa haritası çizmek çabasındadır.-

Napolyon bu yıllarda, -1806-1808 yılları- Rusya ile anlaşmak, Avrupa'yı büyük ortakla bölüşmek isteğini taşır kafasında ve kalbinde.

Krallıkların, prensliklerin ortadan kalkması, yenilerinin kurulması için bir buyruğu, hayır, bir işareti yeter.[3] Büyük Fransa İmparatorluğunun yanı sıra Rheinbund (Ren-Devletleri Birliği), Westfalya Krallığı, Napoli, İspanya, Hollanda Krallıkları kurulur. İmparator, çoğunun başına, ya kardeşlerinden birini ya da güvendiği mareşallerinden birini koyar.

Napolyon'un öfkesini üzerine çekmiş olan küçük Weimar Dükalığı (Dük Karl August, bu sırada, Prusya ordusunda komutan olarak Fransız-

1. *Minchen:* Wolf'un kızı Wilhelmine.
2. İstediği kitap hemen ertesi gün eline geçer.
3. 6 Ağustos 1806'da 'Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation' (Alman halkından oluşan Kutsal Roma İmparatorluğu) sona erer.

lara karşı savaşmaktadır.) ölüm-kalım korkusuyla titrer.

Yakın üniversite kenti Jena dolaylarındaki savaş, Almanların yenilgisi ile bitmiştir (Ekim 1806). Jena'yı hiç acımadan yakıp yıkan, yağma eden Fransızlar, Weimar'a yürürler.

Goethe, bu karışık ve huzursuz yıllarda, büyük bir çaba harcayarak bilimsel araştırmalarını yürütmekte, bir yandan da, 'Faust' üzerinde çalışmaktadır. Başına bir şey geleceğinden, kendisi için başarmayı bir borç bildiği 'Farbenlehre'sini bitirmeden gideceğinden korkar. Ve yıllar süren çalışmalarını ana hatları ile tamamlamayı başarır. Beri yanda 'Faust'un birinci bölümü, Reimer'in de yardımı ile gözden geçer ve baskıya verilmek üzere hazırlanır.

Bu dönemde, Weimar'da, karakterlerinin sağlamlığı, pratik zekâları ve cesaretleri ile Dükalığı ve onun dahi ozanını kurtarmayı başaran iki büyük kadını karşımızda görüyoruz: Bunlardan biri, Karl August'un karısı genç Düşes Louise-Auguste (1757-1830), ikincisi ise Christiane Vulpius'dır (1765-1816).

Birincinin gözü pek davranışı ile küçük Weimar kenti yerle bir olmaktan ve yağmadan kurtulur, ayakta kalır; ikincisinin yararlığı ile Goethe'nin yalnız canını değil, malını da kurtarır.

Goethe, uzun yıllardan beri, çeşitli nedenlerle ertelediği bir karara apansız vararak, Christiane Vulpius'u nikâhına alır.

Saray vaizi ve başpapazı Weilhelm Christoph Günther'in, saray kilisesinde, sessizce kıydığı nikâhta tanık olarak, biricik oğulları, 17 yaşındaki August Goethe (1789-1830) ile onun hocası ve Goethe'nin yardımcısı Reimer (1774-1848) vardır.

SCHELLING'e[1]

Weimar, 31 Ekim 1806

Pek nazik ve içtenlikle yazılmış mektubunuzu aldığım zaman, sizin için yazdığım halde, ayın on altısından beri masamın üzerinde durup bekleyen mektupları yollayamadım diye üzüldüm. Bunlardan biri de Münih'e gönderilecekti.

Bu işlerin böyle gelişeceği,[2] ne yazık ki, ta başından beri belli idi; şu var ki dünya tarihine adımızı böylesine fedakârlık karşılığında geçirtece-

1. *Schelling, Friedrich Wilhelm von* (1775-1854): Romantik akımın filozoflarından. Büyük Alman ozanı Friedrich HÖLDERLIN'in okul arkadaşı (Tübinger Stift). 1798'den 1803'e kadar Jena'da felsefe okuttu. 1827'den sonra Münih'teki 'Bilimler Akademisi'nin başkanı.

2. Jena önünde yenilgi ile biten savaşı ve Napolyon ordularının Weimar'a yürüyüşlerini kastediyor.

ğimiz, bizi gururlu bir korkuya kaptırmamıştı.

Gösterdiğiniz yürekten ilgiye teşekkür ederken, kendimden, çevremden ve benimle ilişkisi olan her şeyden size iyi haberler vermek için sabırsızlanıyorum.

Korkunç biçimde gelişmekte olan olayları heyecanlı sezgiler dolu günler yaşayarak bekliyorduk; hiç abartmadan söyleyebilirim ki tam yetmiş iki saati tehlike ve korku içinde geçirdik. Ama pek çok şeyi, bu arada değer verdiğimiz şeylerin en önemlisini kurtarabildiğimizi göz önüne getirince insan, fikirce ve bedence harcadığı enerjiye, hele para ve erzak kaybına acımıyor doğrusu. Sağlığımda bir bozulma olmadı; Karlsbad'dan döndüğümden beri kendimi sürekli olarak, gayet iyi hissediyorum.

Jena, Weimar'dan daha çok zarar gördü. Zavallı Schelver'in kaybı çok büyük; Frommann'lar ve öteki arkadaşlar da vartayı ucuz atlattılar. Jena ve Weimar'da, doğrudan doğruya bana bağlı olan bilim ve sanat binaları pek zarar görmedi. Şimdi herkes kendini yeniden düzene koyma çabası içinde. Derslere 3 Kasım'da başlanacak. Bu korkunç savaş seli ikinci bir kez buraları bastırmazsa, yaşamın ve uğraşımın burada duraklamadığını ve geliştiğini, yakında haber alırsınız.

Jakobi'lere, sizinkilere ve beni hatırdan çıkarmamış olanların tümüne yürekten selamlar.

COTTA'ya

Weimar, 7 Ekim 1807

(...) Estetikle ilgili olarak elimize geçen yazıları ya da kendi yazdıklarımızı size seve seve sunmaktayız, bunların yanı sıra, kamuoyunu ilgilendiren çeşitli konular üzerine yazılanlar da gönderilecektir; yalnız, politik varlığımızı ilgilendiren yazılar, şayet benim tarafımdan gönderilmemişse, bunları derginize koymamanızı, sizden kesinlikle rica edeceğim.

Biz Almanlar, hiçbir zaman politikada önemli olamadık. Bizim ağır basan yönümüz, gücümüzle ters orantılı olarak sanat ve bilimi geliştirmiş olmamızdır. Başka alanlarda adımız, sanımız anılmaz, hele bugün için, büsbütün. Şu halde, Almanya'nın durumu, tüm olarak, iyice belli olmadan, Alman devletlerinin, hele küçük devletlerin hiç sesi çıkmasa daha iyi olur; kimi paniğe kapılmış roman yazarının ya da işsiz güçsüzün ya da kötü niyetlinin uydurduğu ve yaydığı saçma sapan haberleri, hiç değilse bizim tuttuğumuz ve kalkındırmak istediğimiz kurumlar geri çevirsin. Bu noktaya bir kez daha parmak basmamı bağışlayın... Ama bu, yaşadığı-

mız günler için, her zamandan çok önem taşıyan bir sorun...

FRAU VON TÜRCKHEIM'a[1]

Weimar, 14 Aralık 1807

Beni sevindiren mektubunuz, aziz dostum, geç elime geçti; oğlunuz beyefendi, onu Dresden'den yollamışlar. Ziyaretime geldiği zaman, ben kendisinin oğlunuz olduğunu bilmiyordum. Benzer adı taşıyan iki aileden, ötekisinin çocuğu sanmıştım. Ama yine de, onu tamamı ile yabancı bildiğim halde, pek beğenmiştim. İkinci kez yanıma geldiği zaman, hızlı bir sağnağın geçmesi için bir hayli beklemesi gerekti, yemek vakti, çıkıp gittiğini öğrenince, yemeğe alıkoymadım diye kendi kendime üzülmüştüm, o kadar cana yakın bulmuştum kendisini. -Öteki oğlunuzun gelmesini uzun bir süreden beri sabırsızlıkla bekliyorum; birinciye gösteremediğim yakınlığı buna göstermekte, kuşkusuz kusur etmeyeceğim.- Mektubumu bitirirken, izin verin de size, çok uzun bir süreden sonra, kaleminizden çıkmış birkaç satırı okumanın beni ne kadar çok sevindirdiğini, güzel ellerinizi, yaşamımın en mutlu günleri saydığım o eski günlerin anısı içinde, binlerce kez öperek belirteyim.

Sağlık ve huzur içinde yaşayarak çektiğiniz bunca sıkıntıyı, geçirdiğiniz sınavları unutmanızı dilerim.[2] Bir süre sonra bizler de aynı sıkıntı, aynı sınavlarla karşılaştığımız zaman, ben hep sizin göstermiş olduğunuz dayanıklılık ve büyüklüğü anımsıyordum.

Sizi Tanrı'ya emanet eder, beni hatırdan çıkarmamanızı rica ederim.

Sizi hiçbir zaman unutmayan

GOETHE

1. *Anna Elisabeth von Türckheim,* (baba adı ile Schönemann) *'Lili'* (1758-1817): Daha on altı yaşında iken Goethe ile nişanlandı (1775). Birbirlerine duydukları hayranlık ve sevgiye karşın Goethe, kendini evliliğin bağlantılarına sokmak istemediği için nişanı bozdu ve Weimar sarayının çağırışını kabul ederek Frankfurt'tan uzaklaştı. 1778'de Lili, Strassburglu Banker Bernhard Friedrich von Türckheim ile evlendi.

2. Lothringen'deki bir köyde, siyasal nedenlerle sürgün olarak yaşayan kocasının Fransa'yı terk edip Almanya'ya kaçmasından sonra Frau von Türckheim, çocukları ile birlikte, büyük zorluklara göğüs gererek Almanya'ya dönmeyi başarmıştı.

BETTINA BRENTANO'ya[1]

Weimar, 9 Ocak 1808

Bilen ve yapabilen, tek tek herkesin içinden geçirdiğini sezip bu isteğini yerine getiren gerçek bir Noel-Baba gibi davrandınız, sevgili Bettina.

Paketiniz geldiğinde yemeğe oturmak üzere idik. Onu, üstü yarı kapalı olarak içeri getirdim, sizin bir kez oturmuş olduğunuz yere koydum ve o güzelim kadehi doldurarak August'un onuruna kaldırdım. Kadehi armağanınız olarak kendisine uzattığım zaman şaştı kaldı. Bunun üzerine Reimer'e haçı ve keseyi verdim. Hiçbiri bunların nereden geldiğini kestiremiyordu.

Ve sonra o zarif ve güzel çatal-kaşık takımını ortaya çıkardım. Karım, biraz şaşırmış ve mahzun olmuştu; kendisine hiçbir şey yok sanıyordu. Sabrını denemek için, bir zaman bekledikten sonra, yolladığınız giysilik kumaşı çıkarıp ona verdim. Artık bilmece çözülmüştü ve herkes sevinç içinde Bettina'yı övüyor, onun iyiliklerini sayıp döküyordu.

Ben de bir kez daha konuya dönersem, teşekkür ve övgülerimi aralıksız tekrarlamam gerekir. Seçtiğiniz armağanların içinden benim için düşündüğünüz o zarif örnek beni sevinçli bir şaşkınlığa düşürdü. Sanat meraklısı arkadaşları çağırttım. Hepsi o şirin oyunbazlara[2] hayran kaldı.

Kısacası, sanki siz, kendiniz yanımıza gelmişsiniz gibi sevinçli bir bayram günü oldu bugün.

Yakında, sevgili annemin nasıl olduğunu, ona nasıl baktığınızı, neler konuşup oyaladığınızı bildiren mektuplarınızı bekliyorum. Sevgili Meline'nin[3] yolladığı başlık daha da erken gelmişti. Kimseler duymasın; ama, ona yakıştığı kadar hiç kimseye yakışmadı bu başlık.

Bay Stollen'in mavi kâğıtlar üzerine yazdığı satırlar, demek hoşunuza gitti! Adiyö benim cici çocuğum! -Yakında yazın ki, bana yapılacak yeni bir çeviri çıksın.-

1. *Bettina Brentano* (1785-1859): Sophie von La Roch'un torunu, Maximiliane Brentano'nun kızı. - 1811'de Achim von Arnim ile evlendi. Goethe'nin annesi ile ana-kız yakınlığı içinde arkadaşlık kurdu. Ondan, Goethe'nin gençlik öykülerini bol bol dinledi, notlar aldı. Bu arada Goethe'nin, annesine, yani Maximiliane von La Roche'a duyduğu derin hayranlığı öğrendi (Bak. 1. bölüm. 'Gençlik Yılları' sayfa: 38-39) Düş kurmayı seven, ince ruhlu, duygulu, romantik yaradılışlı bir genç kız olan Bettina, sık sık Frankfurt'tan Weimar'a gitti ve Goethe ile arkadaşlık kurmayı başardı. -Büyük ozana duyduğu hayranlığı, daha doğrusu, tutkuyu gizlemiyor, bunu yüzüne de apaçık söylüyordu.- Ancak Bettina'nın bütün anlattıklarında düş ve şiir bir arada yer almıştır. Yazıları hiçbir zaman tam gerçeğe dayanmaz. Goethe ile yazışmalarını sonradan 'Bir Çocukla Mektuplaşmalar' adı altında 1835 yılında yayınladı.

2. *Die artigen Balgenden:* Küçük aşk tanrıçaları (Amoretten) kastediliyor.

3. Bettina'nın küçük kız kardeşi.

MADAME DE STAEL'e

Karlsbad, 26 Mayıs 1808

Bu kez, evden ayrılmak, çeşitli rastlantılar nedeni ile, bana her zamandan zor geldi; sizi, geziniz sırasında görme şansından yoksun kalacağımı bilmek de bu nedenlerin arasında önemli bir yer alıyordu, sayın dostum.

Ne var ki, başka çıkar yol olmayınca yazgıya boyun eğmek zorunda kaldım; şimdi on günden beri buradayım ve karşıtların bir arada oluştuğu bu çevrede, göz kamaştıran bir güzellikle gelişen ilkbaharı yaşamaktayım: Kül rengi ahşap evlerin, karanlık yüzlü kayaların ve koyu çam ormanlarının yanı sıra, çiçeklenmiş ve taptaze bir yeşile bürünmüş ağaçların ve dağ yamaçlarının seyrine doyum olmuyor. Bütün bunları ya da benzerlerini, hiç kuşkum yok, siz de yolunuz üzerinde görmüş olmalısınız! Belki bu yüzden, yani kendimi yeniden mutlu duyduğum için, pek nazik biçimde beni Dresden'e çağırmanız, içimde kendi kendimle yaptığım bir savaşıma yol açtı.

Doğruyu söylemek gerekirse: Sizi, çevrenizdeki birkaç yakınınız, dinç başınız ve rahat gönlünüzle baş başa bulacağım, kalabalığın olmadığı bir dağ evine beni çağırmış olsaydınız da, böylece bana burada sizinle birkaç gün yaşamak şansını verseydiniz; vaktiyle birlikte geçirdiğimiz o mutlu saatleri yeni baştan yaşamak için, ne yapar yapar, yanınıza koşar gelirdim.

Ama o güzel doğa içinde yer almış, değerli sanat yapıtları ile bezenmiş, ünlü kentimizde, size bir an nefes aldırmayan bir kalabalık ortasında sizi bulacağımı düşününce hevesim kaçıyor, rahatlıkla konuşamayacağımı, canınızı sıktığım için de üzüleceğimi biliyor ve gelmeyi istemiyorum.

Bırakın da, çok saatlerini sizi düşünerek geçirdiğim yalnızlığım içinde kendimle baş başa kalayım ve sizin, Dresden'de neşeli, bundan böyle yapacağınız uzun yolculukta mutlu, Weimar'da ise, size beni anımsatacak günler geçirmenize duacı olayım.

Yazın ve yayınlayın,[1] bakalım, biz dopdoğru Almanlar için yazdıklarınızı! Yarı yurttaş saydığımız, iyi niyetli, dost bir komşunun bize tutacağı aynada kendimizi görmeyi, onun özendirici, göğüs kabartıcı bir iki sözünü işitmeyi hak etmişizdir, sanırım.

Sonra da, ben kaleme sarılıp 'Corinna'yı[2] okuduktan sonra, istediğim halde yazamadığım yazıyı kaleme alıp sizi, çalışmalarınızı olduğu kadar, size karşı kalbimde beslediğim saygı ve hayranlığı da iyiden iyiye belirtip ortaya koyayım.

1. Madame de Staël'in 'De l'Allemagne' adlı kitabı o dönemin Almanya'sını canlandırıyordu. 1810'da yayınlandı.
2. 'Corinna' Madame de Staël'in bir romanı.

CHRISTIANE VON GOETHE'ye

Karlsbad, 2 Temmuz 1808

Weimar'da Frau von Staël'e seni çekiştirdiler diye kendini üzme sakın. Dünya böyle kurulmuş bir kez. Kimse kimsenin üstünlüğünü çekemiyor, üstünlük hangi yönden olursa olsun.

Bu üstünlüğü, berikinin elinden alıp da, kendine mal edemeyince, ya onu küçültüyor, ya tümüyle yadsıyor, ya da daha ileri giderek tam tersini söylüyorlar.

Sen, yazgının sana layık gördüğü ile mutlu ol; onu hak etmiştin, şimdi de elden kaçırmamaya bak.

Bize düşen, sevgimizi yaşatmak ve sürdürmek... Giderek çevremizi daraltır, birbirimize daha çok yaklaşırız ve böylece kimselere aldırmadan gönlümüzce yaşar gideriz.

REINHARD'a[1]

Weimar, 2 Aralık 1808

...Demek İmparatorun beni kabul ederken söylediği o güzel söz[2] sizin kulağınıza dek geldi? -Ecce homo'nun, alabora edilip tam ters yerde, benim için söylendiğine bakınca, beni de üstün bir dinsiz, dinsizin daniskası olarak almak gerek.-

Ama şunu da söyleyeyim ki dünyalara boyun eğdirmiş bir insanın, yüzüme bakıp içtenlikle söylediği bu sözü, beni gerçekten çok sevindirdi.

WILLEMER'e[3]

Weimar, 5 Aralık 1808

En içli teşekkürlerimi size sunmaya zaman bulmadan, aziz ve eski dostum, karıma yazdığınız mektubu aldık; okuduklarıma ve karımdan duyduklarıma son derece sevindim.

1. *Reinhard, Carl Friedrich* (1761-1837): Württemberg'in soylu bir ailesinin oğlu. 1791'den sonra Fransa Dışişlerinde çalıştı. Kısa bir süre için dışişleri bakanı da oldu. 1808'de Kassel'de, Napolyon'un elçiliğini yapıyordu. Goethe kendisini 1807'de Karlsbad'da tanıdı ve ölünceye dek onunla mektuplaştı.
2. *'Voila un homme'*: Napolyon'un Goethe için söylediği söz. Ecce Homo! = Seht, welch ein Mensch! (Türkçesi: "Buyrun, işte insan!"). Bu söz, ilk önce, başında dikenli çelengi taşıyan İsa peygamber (Jesus Christus) için söylenmişti. (Bak. Ahd-ı Cedid. Johannes 19. 5.)
3. *Willemer, Johann Jakob* (1760-1838): Frankfurtlu banker, Geheimer Rat. Frankfurt kentindeki sanat ve kültür hareketlerinin koruyucusu.

Yakınlarıma yaptığınız iyilikler ve bizlere gösterdiğiniz ilgi için size candan teşekkür ederim.

Sizinle bir süre birlikte yaşayıp eski yılları anmayı ve yaşamın çeşitli cilveleri üzerinde karşılıklı konuşmayı ne kadar isterdim, bilseniz!..

Yazgının sizden esirgemediği çok yönlü olanaklara karşın, zaman zaman sıkıldığınızı ve bunun ulaşılamamış isteklerden doğduğunu da çok iyi biliyorum.

Doğanın ve çevrenin kendilerine verdiği ile yetinin, fazlasını beklemeyen insanlar, bir bakıma rahat yaşıyor; üstelik, içlerinde üstün zevklerin özlemini duyan, hem kendilerinin, hem de çevrelerindeki kişilerin yükselmesini isteyenlerden çoğu zaman, daha bile ileri gidiyorlar.

Doğuştan sahip oldukları yetenekleri sonuna dek geliştirmek isteyen ve kendini buna zorunlu sayan, çevresinden bir şeyler bekleyen insanın ömrü ise, çoğun, bu bocalamalarla geçiyor; hiçbir zaman, asıl istediği ülküye ulaşamıyor; kendi gibi düşünenler arasında yaşayıp çalışmak mutluluğuna erişmiş olduğunu kabul etsek bile, yine de onu 'ulaşılmaz'ın peşinde koşar görüyoruz.

Böylesine köklü konular üzerinde yazmakla olmuyor; bunların üzerine, karşılıklı oturup yapılan konuşmalar, çok daha tatlı ve faydalı olurdu, kuşkusuz...

Tanrı'ya emanet olun ve sevgili yakınlarınız ile birlikte bizleri hatırdan çıkarmayın.

ROCHLITZ'e[1]

Weimar, 29 Ocak 1809

Efendim,

9 adet Saksonya Taler'ini[2] sunuyorum. Giderlerin tutarı bu miktarı aştı ise, bildirmenizi rica ederim.

Antigone'un okuma ve oynama provalarında bulundum. Konuşmaları iyi, oynamayı da başarılı buldum. Sophokles'in bu güzel yapıtını özetlenmiş olarak görmeye ve dinlemeye doyum olmuyor. Bu akşam son prova, yarın akşam da temsil var. Piyesin, bugünkü anlamda çok etkili olacağını sanmıyorum; ama herhalde onu da seçkin ve oturaklı piyeslerimizin arasına alır ve zaman zaman sahneye koyarak ölümsüzleştiririz.

Yakında daha uzun yazacağım.

1. *Rochlitz, Johann Friedrich* (1769-1842): Leipzigli tiyatro ve roman yazarı, müzisyen, editör. Goethe'nin 1800 yılından beri tanıdığı, eleştiri ve yargılarına önem verdiği arkadaşlarından biri.
2. *Taler:* Gümüş lira.

ROCHLITZ'e

Weimar, 1 Şubat 1809

Kısaca söyleyeyim: 30 Ocak. Pazartesi akşamı Antigone başarı ile oynandı. Seyircinin tepkisi, düşündüğüm gibi oldu. Halk, piyesin olumlu ve düşündürücü etkisi ile tiyatrodan hoşnut ayrıldı.

Sahnede böylesine bir açıklık ve sadeliğe alışık olmayan seyirci, hem sevinmiş, hem de biraz bunu yadırgamış gibi idi. Dilin kolay anlaşılır oluşunun çok olumlu etkisi oldu.

Oyuncuların tümü açık seçik ve doğru konuşmaya çaba harcadı, kimisi bunda üstün başarıya ulaştı: Antigone rolünde Madam Wolff ve koroyu yöneten eşi gibi...

Ötekiler de zaman zaman olağanüstü başarı sağladılar; dediğim gibi, sonuç başarılı ve sevindirici oldu.

Temsil bugün tekrarlanacak. Umarım ki halk, yapıtı, bir daha, bir daha göre göre daha çok anlayacak ve sevecek.

Sizin, işi ele alışınıza gelince, bu yönde de ancak övücü sözler söyleyebilirim; ne kerte uygun ve hesaplı çalışmış olduğunuzu temsilin başarısı ortaya koydu.

Sunduğunuz müziğin kimi yerlerini, sözler ve şiirler daha iyi anlaşılsın diye, çıkardım. Bunun dışında, şurada, burada yaptığım değişiklikler çok önemsiz. Başlangıçta savaşçı, sonlarda da, haberci rolüne çıkardığım Bay Unzelmann'ın başarısını da belirtmek gerek! Yorumları çok güzeldi.

Bu mektubumu da teşekkürlerimle burada kesiyorum. Yazarın kim olduğunu, bugüne dek tam olarak bilen yok.

REIMER'e

Jena, 19 Mayıs 1809

Dün aramızda geçen olaya[1] bir bakıma da sevindim; son zamanlarda takındığınız hırçın hal ile er geç, aramızda böyle bir sahne olacağı belli idi; şu kadarını söyleyeyim ki, sabrımı zor bir sınavdan geçirdiniz. Bütün bu olup bitenlerden sonra, öfkenin bizi nerelere götürebileceğini acı acı anladığınızı düşünerek, sakin olmaya çalışıyor ve birlikte sürdürdüğümüz yaşamı, her şeye karşın, sürdürmeyi deneyelim, diyorum.

Ancak, kendinize hakim olmayı kesinlikle göze alacaksınız; yok, eğer başınıza buyruk olmayı düşünüyorsanız, kendinize, hemen şimdiden yeni bir iş aramaya bakın. Kuşkusuz başarı ile çalışacağınız pek çok iş bulabilirsiniz.

1. Bu olayın ne olduğu bilinmiyor.

Ama hangi iş olursa olsun, bilmeniz gerekli olan şey, yaşamımızın hangi durumunda olursak olalım, bizlerden beklenen, yapmamız gereken işler vardır ve bizler başkalarının bizden beklediklerini düzenli ve güvenilir biçimde başardığımız oranda önemliyizdir.

Müsveddeleri dikkatlice gözden geçirdikten sonra baskıya vermenizi önermekten başka bir diyeceğim yok.

Siz o genel düşüncelerinizi, anın gerektirdiği yaşamla ilgili sorunlar üzerinde, etkili biçimde toplamaya bakın; o zaman bu işler ve daha birçokları, kolaylıkla yürür, gider.

İşte böyle. Karşılaştığımız zaman hiçbir şey olmamış gibi davranırsınız!

REINHARD'a[1]

Weimar, 31 Aralık 1809

'Ruh yakınlıkları'[2] adlı kitabımı, beni anımsatsın diye, uzak yakın bütün arkadaşlara, sirküler şeklinde yolladım.

Bunun dışında halk da onu alır ve okursa sevinirim, bu kuşkusuz böyle! -Ama ben onu, belli kişiler için yazdım, onların beni yanlış anlamayacağını biliyordum.- Bu küçük kitabı size postalarken de içimde bu inanç vardı; aldanmadığımı, gönül alıcı, güzel sözleriniz belgeliyor.

Halk, hele Alman halkı, demos'un[3] garip bir karikatürüdür; kendinde bir tür üstünlük, seçkinlik var sanır; günlük yaşamda olsun, okumada olsun hoşlanmadığı şeyi veto edip uzaklaştırmakta kendini yetkili görür. Buna karşı yapılacak tek şey, hiç ses çıkarmadan beklemektir. Ben, şimdiden, birkaç yıl sonra bu romanı yeni baştan okuyanların ne kadar etkileneceklerini düşünerek seviniyorum.

Hakkında koparılan gürültü ve eleştirileri bir yana bırakıp, olmuş bitmiş bir gerçek olarak onu, düş gücümüzün karşısında canlanmış bulursak

1. *Reinhard, K. Friedrich* (1761-1837): Württemberg'in soylu bir ailesinin oğlu. 1791'den sonra Fransa Dışişlerinde çalıştı. Kısa bir süre için dışişleri bakanı da oldu. 1808'de Kassel'de, Napolyon'un elçiliğini yapıyordu. Goethe kendisini 1807'de Karlsbad'da tanıdı ve ölünceye dek onunla mektuplaştı.

2. *Wahlverwandtschaften:* 'Ruh yakınlıkları' diye çevirdiğimiz bu sözcük. Goethe'den sonra Alman dilinde çok kullanılır olmuştur. İnsan, çok zaman, yakın akrabası olan, örneğin kardeşine duymadığı yakınlığı, hiç akrabası olmayan başka soydan, başka ırktan, başka dinden... olan bir kişiye karşı duyabilir. Bu ona, rastlantının verdiği 'akraba=yakın' değil, ama kendisini bilerek, sezerek seçtiği bir akrabadır. Bu sözcük ile söylenmek isteneni burada açıklamayı uygun bulduk.

3. Demos: Yunanca halk.

ve istesek de istemesek de, hiçbir şeyi değiştiremeyeceğimizi kabullenirsek, belki o zaman öyküde tanıştığımız duygulu 'harika çocuk'u bağrımıza basarız; nasıl ki tarihte de, birkaç yıl geçer geçmez, eski kralın idamını, yeni imparatorun onun yerini almasını olağan saydığımız gibi...

Gerçekte olup bitenleri nasıl olağan karşılıyorsak, ozanın yarattıklarını da yine öyle karşılamalıyız.

Bir olanak bulursam, Paskalya Yortusu'na, Renkler Kuramı[1] ile ilgili çalışmamı tamamlayacağım. Onu mayısta, tabelalarla birlikte size sunarım.

Elimde, aynı zamanda çalışarak tamamladığım iki cilt var, sayfa toplamı daha şimdiden 65'i buldu. Çalışmalarımı biraz hızlandırabilirsem, işin sonunu çok geçmeden getirebileceğimi umuyorum. Bu yapıtlara düşen de yine, ötekilerde olduğu gibi, önce varlıklarını, sonra önemlerini tanıtlamak olacak.

Günün, anın getirdiğince 'iyidir, hoştur' denmesini beklemiyorum. Buna karşın, kuşkularım şu biçimde ya da bu biçimde, çürütülecek, yok edilecek olursa sevineceğim...

İçinde, uğraşılarımla baş başa yaşadığım izbemden size yalnız, kafamı ve ruhumu dolduran şeylerden, içinde yaşadığımız günlük politika ortamında, korkunç hayaletler gibi insanın gözüne batacak olan bu konulardan yazıyorsam, bağışlayın...

Bir zamanlar, göstermiş olduğunuz ilgi ile beni şımartmıştınız. Size yabancı ve uzak olan bu konulara gösterdiğiniz ilginin, aramızdaki dostlukla beslenerek süregideceğine inanıyorum, bu inancımda aldanmak istemem.

AÇIKLAMA

(Ruh Yakınlıkları)

Üniversite kenti Jena'da, yalnızlığına bürünerek kısa sürede yazdığı bu romanı, 1809 sonlarında yayınladığı zaman, büyük tepkilerle karşılandı.

En yakın dostları bile, böylesine bir konuyu Goethe'nin bu kadar şiirli bir hava içinde ve bu kadar 'açık' bir dille işlemesine şaşmışlardı.

Goethe 'evlilik' üzerine ne düşünüyordu. Onu savunmak mı, yoksa kınamak mı istiyordu?

Konuyu, şöylece, özetleyelim:

1. Farbenlehre.

Baron Edvard, ile Barones Charlotte'nin şatolarına, yüzbaşı ile karısı (Ottilie) konuk olarak gelirler.

Mıknatısla çekilmiş gibi, ilk bakışta, Yüzbaşı, Charlotte'ye, Edvard ise Ottilie'ye tutulur. -Bu çaprazlama tutku ile birlikte yazgı, önüne geçilmez bir güçle bu dört kişinin çevresine görünmez ağlarını örmeye başlamıştır.-

Dördü de, bir düş içinde gibi, uyurgezer bir halde trajik sonuca sürüklenirler:

Bir gece, -Bu sahne sonradan çok eleştirilmiş ve çokları tarafından ahlakdışı[1] olarak nitelendirilmiştir!- Edvard, karısı Charlotte ile (gözlerinin önünde Ottilie'nin hayali olduğu halde) birleşir. Charlotte'de o anda sevgilisi yüzbaşı ile yatmaktadır!..

Bu geceden doğan çocuk yüzbaşının modelidir. Gözleri ise Ottilie'nin gözleri...

Kitap, çok acıklı bir şekilde son bulur: Ottilie, Charlotte'nin çocuğunu -kaza sonucu- göle düşürür, çocuk ölür. Bu ölümden kendini suçlu bulan Ottilie, kendi kendini cezalandırır. Yemez, içmez, kendini ölüme terk eder ve ölür...

Onun ardından Edvard'da dayanamaz ve ölür. Ama ozan, karşımızda bir hayal evreninin kapısını aralık bırakmıştır: Sevgililer ölümün ötesinde birleşecekler.

Romanın en ilginç kişisi: Ottilie'dir. Edvard'a duyduğu derin sevgi, duygusal ve ruhsal bir nitelik taşır... Bedence yaklaşmak, bu ince, duygusal ve şiirli duyuya, yani sevgiye, kabaca bir son vermek demektir. Böylesine bir birleşme hoyrat, çirkin, hatta iğrençtir!

Goethe, Ottilie tipini çok özenle yaratmış ve olağanüstü bir başarı ile ortaya koymuştur.

Goethe'nin, şu üç kadından esinlenerek, dış görünüşü daha çok Minchen'e (Minna Herzlieb) benzeyen Ottilie tipini yarattığını söyleyebiliriz:

1-Çok gençken, Strassburg yıllarında, Odilienberg Manastırı'nı gezerken kendisini etkilemiş olan Azize Odilia.

(Yapıtının kahramanına bu adı Ottilie olarak verir.)

2-Ömrünün sonuna kadar, içinde büyük bir hayranlık duyarak sevdiği kız kardeşi Cornelia,

ve...

3-Jena'da oturup çalıştığı aylarda, her gün görerek, delice bir sevgi ile bağlandığı Minna Herzlieb.

Düzyazı ile kaleme aldığı bu eserinde Goethe, biçem bakımından, Al-

1. Kutsal kitaba göre bu, büyük bir günahtır. 'İncil'de şöyle der: "Bir kadına cinsel istekle bakan, onunla zina işlemiş sayılır."

man dilinde bir 'başyapıt' yaratmıştır. En çok Ottilie'nin üzerinde, bir mozayik işler gibi işlemiş ve bir şiir 'harikası' ortaya koymuştur.

1809'da, kitap yayınlandığı sırada Goethe altmış yaşında, sevdiği Minchen ise daha, 18 yaşında idi.

Yaşlılık Yılları

BETTINA BRENTANO'ya

Weimar, 25 Ekim 1810

Yeniden Weimar'a dönmüş bulunuyorum,[1] sevgili Bettina; arka arkaya elime geçen sevimli mektupların, -özellikle 27 Ağustosu unutmadığın için sana ancak bugün teşekkür edebiliyorum.

Kendimden uzun uzun söz etmeyeceğim, ben hep bildiğin gibiyim, ancak, bu kez, senden özel bir ricada bulunmak istiyorum:

Senden gelen mektupları ne kadar sevinerek okuduğumu biliyorsun, nitekim ben de senin bana seve seve yazdığını ve ileride de seve seve yazmaktan vazgeçemeyeceğini biliyorum. Bu arada, bana küçük bir yardımda bulunmak istemez misin? Bugünlerde, kendi kendime, yaşamöykümü kaleme almayı düşünüyorum.[2] Yazacaklarım belki bir roman, belki de bir öykü olabilir, şimdilik bunu kesin olarak söylememin olanağı yok. Şu var ki, ne olursa olsun, bu yönde senin yardımını bekliyorum: Anneciğimi - ne yazık ki- kaybettik; yalnız annemi değil, geçmişleri belleğimde canlandırmaya yardımcı olacak birçok yakınımı da, ardı ardına yitirdim. Unuttuklarımı bana anımsatacak hiç kimsem yok.

Oysa sen, uzun bir süre annemle bir arada yaşadın, masallarını, başından geçmiş olayların öykülerini çok kez kendi ağzından dinledin ve bunların anısını taze belleğinde canlı olarak saklamaktasın. Hemen otur, benimle ve benimkilerle ilgili ne biliyorsan tümünü bir yere yaz ve yazdıklarını bana azar azar yolla. -Böylece beni çok sevindirecek ve kendine bir kat daha bağlı kılacaksın.- Kuşkusuz, kendinden ve çevreden bilgi vermeyi de unutma!

Birbirimizi görünceye dek, beni hep sev.

ANNA AMALIE WOLFF'a[3]

Weimar, 23 Kasım 1810

Iphigenie rolünde, sevgili Wolff, olağanüstü, benzeri görülmemiş bir başarı sağladınız. Dün, sarayda da konuşulduğu gibi, bu görüşte herkes birleşiyor ve aynı şeyi söylüyor. Ama o akşam, beni -zaman zaman- yeterince incitmiş olan dinleyicilerle birlikte, sizi hayranlıkla seyrederken,

1. Yaz aylarını ünlü kaplıca kenti Karlsbad (bugünkü adı ile Karlovy Vary) de geçirdikten sonra.
2. 'Wahrheit und Dichtung': 'Gerçek ve düş.'
3. *Anna Amalie Wolff* (1783-1851): Tiyatro oyuncusu ve tiyatro yazarı Pius Alexander (1772-1828)'in karısı. Her ikisi de uzun yıllar, Weimar tiyatrosunda çalıştıktan sonra Berlin'e göç ettiler.

içimden geçenleri bir bilseydiniz! -O anda Mephisto, herhalde, pek uzağımda değildi!-

Kalp rahatınız için şimdilik bu kadar, sizi huzur içinde görmeyi ne kadar istediğimi bilirsiniz.

Tuttuğunuz güzel yolda, hiç şaşmadan böylece ilerleyin ve çevrenize sevinçler sunun. Bu arada içinizin sızladığı olmazsa, işte asıl buna şaşarım.

Yakında, bir kadeh şampanya içerek bunları konuşur ve birlikte güleriz olmaz mı?

FRANZ GERHARD von KÜGELGEN'e[1]

Weimar, 26 Aralık 1810

Asaletli efendimiz hazretleri,

Lütfedip yolladığınız portre ile Noel bayramımızı bir kat daha güzelleştirdiniz. Paket tam vaktinde geldi ve hepimizi sevinçlere boğdu. Sanatınızı bunca emek ve anlayışla ona uyguladığınız için, size hepimiz gönül borcu duyuyoruz.

Resmin krokisini yaparken bir arada geçirdiğimiz o güzel saatleri bana her zaman hatırlatsın diye, onu yanımda saklamak beni çok sevindirecekti; ancak böylesine değer verdiğim ve beğendiğim bir yapıtı doğup büyüdüğüm kentteki dost ve akrabalarıma bırakmak da benim için daha az sevindirici değil. Hiç kuşku yok ki, onlar da size şükran duyacaklar ve adınız Rhein ve Main kıyılarında, her zaman, saygı ve sevgi ile anılacak.

Çerçeveye gelince, bu da tahminimizden çok daha güzel olmuş. Yazının tumturaklı ifadesini ince seziniz ve üstün zevkinizle olağanüstü güzel bir biçimde işlemişsiniz. Resmin karşısına geçip bakan, çerçevedeki süsler arasında bir yazı olduğunu neden sonra fark ediyor ve bu keşfinden memnun, bilmece çözer gibi sözcükleri bulup çıkarmaya savaşıyor.

Böylesine mükemmel bir yapıtın paha biçilmez bedelinin ödeyebileceğim kadarını size sunmasını Herr von Verloren'den rica edeceğim, geri kalanı, dostluğumuzun temelinde yatacak ve onun giderek güçlenmesine yardımcı olacaktır.

Gelecek yıl sizi atölyenizde bir kez daha ziyaret etmeyi, gerek sizi ve gerek ailenizi sağlık ve rahatlık içinde bulmayı son kerte istemekteyim.

Candan selamlarını sunan ailem ile birlikte sizleri, yazın, aramızda görmek umudunu da biz, yüreğimizde saklıyoruz.

Hürmetlerimle.

1. *Frans Gerhard von Kügelgen* (1772-1820): Dresden'li bir portre ressamı. 1808'de Weimar'da 1810'da Dresden'de olmak üzere Goethe'nin iki kez resmini yapmıştır.

BETTINA BRENTANO'ya

Jena, 11 Ocak 1811

Zaman zaman, ya kendin gelerek ya da gönderdiğin güzel armağanlarla, bir iyilik meleği gibi karşımıza çıkıyorsun, sevgili Bettina. Bu defa da yine hepimizi ayrı ayrı sevindirdiğin için sana ne kadar teşekkür etsek az... Sağ ol, esen kal; tüm dileklerinin gerçekleşmesi, mutluluğunun süregitmesi için duacıyız.

Zelter'e yakınlaşman beni çok sevindiriyor. Sen çok yönlü bir insansın, bu kesinlikle böyle; şu da var ki, kimi zaman -özellikle müzik alanında- bir şeyi tutturuyor, onu -kim ne derse desin- değiştirmek istemiyorsun. Bu kaprisleri ben yadırgamıyorum, hatta -onlar sana ait olduğu için- hoşuma bile gidiyor. Bu tutumundan ötürü seni eleştirmeyi, hele üzmeyi aklımdan bile geçirmiyorum.

Gönderdiğin güzel parçalardan kimileri üzerinde dikkatle çalışıyor ve bunları yeterince tekrarlıyoruz. Genellikle küçük müzik topluluğumuzun çalışmaları bu kış düzenli ve rahat biçimde sürüp gidiyor.

Beni sorarsan, sağlığım yerindedir, ki en önemlisi de bu bence. Yüzeyden olaylar beni sarmıyor; onların üzerinde durmak hiç içimden gelmiyor. Hele bahar gelsin, biraz da başımı dinleyeyim, o zaman, umarım, daha iyi çalışabileceğim. 'Evangelium juventutis'in[1] birkaç Pericop'unu[2] yollamışsın, bunlar için sana teşekkür ederim. İçinden gelirse, arada bir yine yollarsın.

Tanrı'ya emanet ol, gönderdiğin o yünlü, pırıltılı kumaştan yapılmış yelek için bir kez daha teşekkür ederim. Karımın selamı var, o da teşekkür ediyor. Riemer, sanırım ayrıca yazmıştır.

LUDWIG van BEETHOVEN'dan GOETHE'ye

Viyana, 12 Nisan 1811

Ekselans!

Tıpkı benim gibi, size büyük hayranlık besleyen bir arkadaşın, hemen yola çıkmak üzere olması, size uzun yılların birikimi olan şükranlarımı (sizi çocukluğumdan beri tanırım!) sunmam için bana ancak birkaç dakikalık zaman bırakıyor, bunca çoğa karşı, bu ne kıt bir karşılık! -Bettina Brentano, ziyaretimi iyi, hatta memnunlukla karşılayacağınızdan söz etti-

1. *Evangelium juventutis:* Gençlik öyküsü.
2. *Pericop:* Yüksek sesle okunmak ya da kilisede vaaz edilmek üzere İncil'den seçilmiş bölümler.

yoksa, size en derin saygılarından, yaratmış olduğunuz olağanüstü yapıtlara, içinde duyduğu sonsuz hayranlıktan başka sunacak şeyi olmayan ben, huzurunuza çıkmayı nasıl düşünebilirdim?

Leipzig'den Breitkopf ve Hertel, size pek yakında 'Egmont'un[1] müziğini ileteceklер. O olağanüstü 'Egmont'u, okur okumaz içimi saran ateşle ele aldım ve sizinle düşünüp sizinle duyarak müziğe aktardım. -Onu nasıl bulacağınızı çok merak ediyorum.- Eleştirilerinizi de -gerek kendim gerek sanatım için yararlı olacakları düşüncesiyle- en büyük iltifat sayacağım.

Ekselanslarının büyük hayranı
Ludwig van Beethoven

REINHARD'a

Weimar, 8 Mayıs 1811

Bu sıralarda, tanışıklığını yine size borçlu olduğum enteresan bir genç adam var, Weimar'da: Sulpiz Boisserée.[2] Onu beğeniyorum, birbirimizle de pek güzel anlaşıyoruz.

Gerçek değeri olan bir kişi ile karşılaşınca, insan kolayca onun etkisine giriveriyor; üstünlüklerinin yanında problemli yönleri sönük kalıyor; düşünceleri, ileri sürdüğü görüşleri bizimkilerle bağdaşmasa bile, onları yine hoş karşılıyoruz: Aslında her kişiyi kendi özellikleri ile, olduğu gibi almamız gerekli. Onun, doğuştan getirdiklerinin yanı sıra, içinde büyümüş olduğu çevreyi, eğitim düzeylerini ve bugün ulaştığı basamağı da hesaba katmak zorundayız. Bu genç adam için de böyle düşünüyorum ve anlaşmış olarak birbirimizden ayrılacağımızı umuyorum.

Dünyaya eğer yabancılaşmak istemiyorsak, gençleri oldukları gibi almalıyız, onlarla -hiç değilse kimileri ile- ilişkiyi kesmezsek, ötekilerin ne gibi çabalar içinde olduklarını öğrenebiliriz.

Boisserée bana, Düsseldorf'ta yaşarken, şimdi Frankfurt'a yerleşmiş olan, kendisi ile daha önce sergiler dolayısı ile tanıştığım Cornelius[2] adındaki genç bir adamın yaptığı yarım düzine kadar karakalem resim

1. *Egmont:* Goethe'nin ünlü dramı. Egmont, Felemenkli, soylu bir ailenin oğlu. Yurdunu boyundurukları altında tutan İspanyollara karşı başkaldırır ve sonunda idam edilir. Yüreği özgürlük aşkı ile çarpan bir yurtsever. Beethoven bu yapıta ünlü 'Egmont Üvertürü'nü yazdı.
2. *Boisserée, Johann Sulpiz* (1783-1854) ve kardeşi Melchior Boisserée (1786-1851)'in eski Alman ve Felemenk ressamlarının yapıtlarından oluşan çok değerli koleksiyonları vardı. Bunları sonradan Bavyera Kralı I. Ludwig'e sattılar. Münih'teki 'Die Alte Pinakothek'in çekirdeğini bu koleksiyon oluşturur.
3. *Cornelius Peter von* (1783-1867): Tarihten aldığı konuları işleyen, Düsseldorflu bir ressam. Sonradan Münih'teki Güzel Sanatlar Akademisi'nin direktörü olmuştur.

getirdi. Bunlar gerçekten ilgi çekecek nitelikte... Resimler benim Faust'un kimi sahnelerini sergiliyor. Genç adamın kendini eski Alman türünde çalışmaya adadığı belli... Bu tür de, Faust'un yorumlanmasına pek uygun düşmüş. Yer yer çok ince buluşlar, güzel düşünceler, gerçekten son kerte isabetli anlatımlar göze çarpıyor.

Kendini aşarak ulaşabileceği basamakların da var olduğu bilincine varırsa, bu gencin çok ilerleyeceğinden kuşkum yok.

LUDWIG van BEETHOVEN'a

Karlsbad, 25 Haziran 1811

Bay Oliva aracılığı ile yolladığınız nazik mektubunuz, sayın bayım, beni son kerte sevindirdi. Bana karşı beslediğiniz güzel duygular için size teşekkür ederken, mektubunuzda değindiğiniz isteğe bütün kalbimle katıldığımı belirtmek isterim. Yapıtlarınızın usta sanatçılar ya da hevesli kişiler tarafından icra edilişini dinlerken içimde hep, sizin kendinizi piyanonun başında görmek ve olağanüstü yeteneğinizin hayranlığı ile coşmak isteğini duymuştum. -Bettina Brentano, kendisine gösterdiğiniz ilgiye layık bir insandır. Sizden her zaman büyük bir coşku ve hayranlıkla söz eder. Ve yanınızda geçirdiği saatlerin, yaşamının en mutlu saatleri olduğunu söyler.

Benim için hazırladığınız Egmont müziğini, eve döndüğüm zaman bulacağımı sanıyorum. Şimdiden teşekkür ederim. Dinlemiş olanların ağzından onun çok övüldüğünü işittim. Önümüzdeki kış, tiyatromuzda, adı geçen parça oynanırken, müziği de birlikte vermeyi düşünüyorum. Böylelikle yalnız kendime değil, yöremizdeki sayısız hayranlarınıza da büyük bir şölen sunmuş olacağım. Bay Oliva'yı eğer doğru anladımsa, yapacağınız gezilerden birinde Weimar'a uğramanız olasılığı da varmış. Böyle bir ziyaretin, saray halkının ve tüm müzikseverlerin dağınık olmadığı bir zamana rastlamasını isterdim. Onurunuza yakışır şekilde karşılanacağınızdan hiç kuşkunuz olmasın. Bunu sağlamak isteyenlerin en başında geldiğimi bildirir, iyiliklerinize bütün kalbimle teşekkür ederken, sağlıcakla kalmanızı diler, saygılarımı sunarım.

CHRISTIAN GOTTFRIED KÖRNER'e

Weimar, 4 Ağustos 1811

Yakında geleceğinizi bile bile Karlsbad'dan ayrılmak bana zor geldi. Zamanımın dolmuş olması yüzünden, istemesem de, odalarımı boşaltmam gerekiyordu.

Buna karşılık, Bayan Schiller'in lütfedip yolladığı biyografik yazınızdan[1] duyduğum sevinç de son kerte büyük oldu. Bu zor ödev, kanımca, en iyi biçimde çözülmüş bulunuyor. Yazılarınızı okurken, sonsuzluğa göçmüş olan dostumuzun yaşamı, rahat ve tatlı bir biçimde gözlerimizin önünden akıp gidiyor. Hele, sık sık, onun kendisini, kendi hakkında konuşturmanız çok yerinde olmuş. O uyanık bilinci içinde, yaşadığı olayları rahatça çizip anlatması insanı sarıyor, hatta coşturuyor. En yakın arkadaşı, en güçlü gözlemcisi bile onu, kendisinin başardığı ölçülü üslubu ile böylesi güzel anlatamazdı. Ne fazla, ne de eksik diyebileceğim tek satır yok. Anlatılanlar, tek elin kalıbından dökülmüş, ağır ağır akıp gidiyor ve okuyucuyu beraberinde sürüklüyor. Size teşekkür etmek isterim.

Benim kendisi ile olan ilişkimi konu alan bölümler de pek uygun çizgilerle kısaca belirtilmiş. Bu bölümler bende, kimi yerleri yeni baştan yazmak, eklentilerle genişletmek isteğini uyandırdı ki buna da seviniyorum.

Değerli dostumuzun yapıtlarının yayımı için öngördüğünüz sıralamaya gelince, buna da hiçbir diyeceğim yok. Aslında, kendisi, hemen her zaman, içinden gelen dürtülere uyarak yazdığı için, bazı yapıtları, birbirine yaklaşmış, iç içe girmiş gibidir; bu bakımdan tasarladığınız kronolojik düzen çok uygun düşüyor. Çabalarınız sonucu, konuların bu içli dışlı durumu, kuşkusuz, iyice belirecektir.

Yazık ki karşılıklı konuşup kimi ayrıntıları ağzınızdan dinleyemiyorum.

FRIEDERIKE BETHMANN'a[2]

Weimar, 17 Aralık 1811

Tasso'nun sahnede başarı ile oynandığı haberini sizden öğrenmek beni ayrıca sevindirdi. Sizin gibi bir sanatçı ve onun birlikte oynadığı arkadaşları, elde ettikleri sonucu böyle övüyorlarsa orada bulunmayanlar da başarının olağanüstü olduğuna güvenebilirler, kuşkusuz.

Verdiğiniz ayrıntılı bilgiler bana yapıtı nasıl yorumladığınızı ve ne yüksek bir doruğa ulaştığınızı, belki seyrettiğim zaman göreceğimden de iyi anlattı.

Sahnelenmesi zor olan bu yapıtı seçtiğiniz ve uygun bir ışıkta sunduğunuz için hepinize teşekkür ederim. Bundan önce de yapıtlarımda sağla-

1. 'Nacchrichten zu Schillers Leben' (Schiller'in yaşamı ile ilgili bilgiler.) -Körner, Schiller'in yapıtlarını 12 cilt olarak yayınlıyordu. Bu makaleyi bu yapıtının başına önsöz olarak yazmıştı.
2. *Friederike Bethmann* (1760-1815): Tiyatro sanatçısı. Goethe'nin 'Tasso' adlı dramının Berlin'de sahneye konuluşunda, eşi 'Tasso' rolünü oynarken, kendisi de 'Sanvitale'yi oynamıştı.

mış olduğunuz başarılara bir yenisini kattınız ve beni bir kat daha kendinize bağladınız.

(...) Sayın direktör Iffland'a teşekkürlerimi iletmenizi özellikle rica ederim. Bayan von Heigendorf[1] aracılığı ile yolladığı, konu ile ilgili iyi haberlere çok sevindim. Gençlik yıllarımın çeşitli dönemlerinde çok emek harcadığım bir yapıtın dikkatleri üzerine çekmesi, beni kayıtsız bırakabilir miydi ki!

Sağlıcakla kalın ve bana -eğer olanağı varsa- elyazıları koleksiyonum için yazı toplayın. Örneğin Eckhoff, Grossmann ya da Brandes'den... ya da başkalarından birer sayfacık yazı bulunamaz mı acaba?

KNEBEL'e

Weimar, 8 Nisan 1812

Beni sevindiren mektubuna vakit geçirmeden yanıt veriyorum; bir kolayını bulsaydık da, karşılıklı oturup konuşabilseydik; son zamanlarda olup biten önemli şeyleri sana uzun uzun anlatmayı isterdim.

Jacobi ile arkadaşlığın sonu gelmeyeceğini, çok önceden beri biliyor ve bu sonu, biraz da bekliyordum. Dar görüşlerini dirençli ve bekinmeli biçimde yinelemeleri az mı canımı sıktı ki? İki zıt kutup olan anlam ve madde, ruh ve beden, fikir ve yayılma (ya da yenilerden bir Fransızın dahice deyimi ile) irade ve hareketin tam bir eşitlikle birleşerek evreni oluşturduğunu, dolayısıyla her ikisinin de eşit haklarla karşımızda olduğunu ve bu ikisinin birlikte Tanrı'yı simgelediğini kafasına sığdıramayan, bu olgun görüşe eremeyen kişi böylesi düşünceleri bir yana bıraksın ve günlerini yaygınlaşmış saçma sapan lafları yinelemekte geçirsin!

Sonra, biz insanlar, tek yönlü davranmaktayız, daha doğrusu tek yönlü davranmak zorundayız; ancak bu tek yönlü davranışımızın amacı, bizi kendi yönümüzden alıp öteki yöne götürmek, öteki yönün içinde eritmek, bununla da kalmayarak o yönü tamamı ile içermek, üstelik karşıtımızın önüne fikirlerimizle dikilmek olmalıdır. Bütün bunları anlayacak kadar olgunlaşmamış kişinin böyle yüksekten atmaya hakkı yoktur. Ne çare ki bu da, yukarıda değindiğim dar görüşlülüğün bir sonucu.

İyi yürek, dürüst karakter deyimlerine gelince, bu yönde şunları söylemek isterim. Davranışlarımıza iyi demek için, kendi kendimizi tanımış olmamız gerekir. Karanlıkta yürüyorsak, iyi şeyi doğru dürüst yapmamı-

1. *Frau von Heigendorf* (1777-1848): Tiyatro oyuncusu ve şarkıcı. Dük Karl August'un metresi. 1797'den 1829'a kadar Weimar Tiyatrosu'nda oynadı. Birtakım entrikalar çevirerek Goethe'nin tiyatronun yönetiminden ayrılmasına sebep oldu.

zın olanağı yoktur; o zaman da sonunda 'iyi olan', sanki iyi değilmiş gibi gözükür. Kendimize duyduğumuz yersiz güven ise, kuşkusuz bizi 'kötü'ye itecektir -kimbilir belki de 'çok kötü'ye... Demek oluyor ki, çok kötü bir hareket yapan her kişinin, kesinlikle kötü bir insan olması gerekmez.

Mysteria iniquitatis'i[1] burada eleştirmek, bu arkadaşın kötü niyetinin derinlerine inmek istemiyorum. Sevgimi, ilgimi, aralıksız olarak kendinden itip uzaklaştırması, benim en iyi niyetli çabalarımı görmezlikten gelip savsaklaması ve böylece etkinliklerini azaltması, -hatta bütünü ile yok etmesi- bunlar yetmez mi? Yıllar yılı, ben onun bu hallerine boş verdim. İran elçisi, bir kez, "hak yerini bulur!" demişti. Şimdi, ağarmış saçları ile, ömrünün son günlerini ah ve vahla geçiriyormuş diye, benim eskiden beri taşıdığım kanılarımdan dönmeye niyetim yok. Tanrı üzerine yazdığı[2] o Tanrısallıktan uzak kitabında öyle yerler var ki, bunlar, benim uzun yıllardan beri, doğa ve sanat üzerine yazdığım, en içli konularımı belirten makale ve diğer yapıtlarımdaki fikirlerime tümüyle ters düşüyor. Benim yaşamım süresince kendime ilke bellediğim ve uğrunda savaştığım fikirler bunlar.

Derken günün birinde, bunların tümünün tersini savunan bu kitap, üstelik yazarının imzası ile, bana armağan olarak geliyor!

Bir bakıma Jacobi'ye teşekkür gerek ki Schelling'i ne yapıp yapıp içine kapandığı yüksek kalenin duvarları dışına çekip çıkarmayı başardı. Schelling'in fikirlerini, şimdiye dek hiçbir yapıtında rastlamadığımız bir açıklıkla ortaya koyduğu bu kitabı, benim için çok önemli, çünkü onda doğa insanları ile özgür insanlar arasındaki statum contraversiae'yi[3] en açık biçimi ile belirtiyor ve benim çeşitli kollardaki araştırmalarımı bu görüşün ışığı altında sürdürmeme yardımcı oluyor.

Başka söyleyeceklerimi ek pusulalarda bulacaksın.

JACOBİ'ye

Karlsbad, 10 Mayıs 1812

(...) Kitabına[4] sevindim, onu okurken, başlangıçtan beri hiç değiştirmediğin kanılarını öğrenmenin yanı sıra, konunun nelerden oluştuğu ve hâlâ sürüp giden -benim de yakından, uzaktan izlediğim-, birbirine ters

1. 'Von den göttlichen Dingen und ihrer Offenbarung' Jacobi (Leipzig 1811). 'Tanrısal nesneler ve bunların açıklanmaları'.
2. 'Denkmal von göttlichen Dingen' Schelling (München 1811). 'Tanrısal nesnelerin anıtı'.
3. Statum contraversiae: Birbirine ters düşen durumlar.
4. Jacobi'nin, bundan önceki mektupta adı geçen kitabı: 'Tanrısal nesneler ve bunların açıklanması'.

düşen felsefi çatışmayı, yeni baştan yaşar gibi oldum. Bana bu olanağı verdiğin için sana gerekli teşekkürleri sunmak isterim.

Şu da var ki kitabı fazla tutmadığımı, yüzüne karşı söyleyemezsem, dostluğumuzun dürüstlüğüne gölge düşürmüş olacağım. Şimdi bak dinle. Bu yönde ben kendimi, Efesli Kuyumcuya[1] benzetiyorum: Adam ömrünü Tanrıça Diana'nın mucizeler yaratan tapınağında tüketmiş; yıllar yılı günlerini o kutsal bellediği güzel heykeline hayranlık ve sevgi ile bakarak ve el emeğinde onun güzel biçimini taklit etmeye özenerek geçirmiş, derken bunun ve kendisi gibi düşünenlerin karşısına bir haberci çıksa da, bir başka Tanrı'dan üstelik biçimi, çizgisi olmayan bir Tanrı'dan söz etse, hoşuna gider mi sanıyorsun? Şimdi, ben kalksam da büyük Artemis'in adına, senin kitabın türünden bir kitap yazsam, -ki böyle bir şeye hiç niyetim yok, çünkü ben, hem kendim huzur içinde yaşamayı, hem de halkı telaşa vermemeyi, yeğleyenlerdenim- evet, böyle bir kitap yazsam, kapağın arkasına, kesinkes şöyle bir yazı koyardım: "Kişi yalnız sevdiği şeyi öğrenmek ister, sevgisi, yok daha ileri gidelim, tutkusu ne kadar güçlü, içli ve canlı ise edineceği bilgi de o denli derinlemesine ve eksiksiz olur."

Kitabı yeni baştan ele alıp üzerinde açıklamalar yapmamı istemiyorsun, bunu çok iyi anlıyorum, kendi tuttuğun yönü iyi bildiğin için, karşı tarafın neler söyleyebileceğini de iyice düşünebiliyorsun.

Yaşamöyküm[2]ün üçüncü bölümünde -izin verirsen- en iyi anılarımızla, senden de söz etmek istiyorum. Yaradılışlarımızın birbirine ne denli ters düştüğünü, ikimiz de daha çok genç yaşta iken anlamıştık. Yaşlarımız ilerledikçe bu karakter ayrılığı büsbütün arttı. Buna karşın, bugün eğer, karşılıklı sevgi ve sempatimiz, dostluk bağlarımızın kopmasını engellemişse, bunun için sevinip birbirimizi karşılıklı kutlamamız gerekir.

CHRISTIANE von GOETHE'ye

Karlsbad, 24 Mayıs 1812

(...) Paradan sonra, ilk düşüneceğimiz şey, kuşkusuz şarap. Bodrumdakiler bizi haziran sonuna kadar idare eder; iyice düşün, burada gerek duyacağım her şeyi yanında getirmeyi unutma...

(...) Havalar birkaç gündür fırtınalı ve yağmurlu geçiyor. Ama üst kattaki güzel odamızda bizi ne fırtına, ne de yağmur rahatsız etmez. Arada

1. 'Gross ist die Diana der Epheser' adlı şiire bak!
2. Goethe, bu sıralarda 'Wahrheit und Dichtung' (Gerçek ve Düş) adlı yapıtını kaleme almaktadır.

bir, oturduğum yerden, dış görünümün krokisini çiziyorum. Bunları, eve döndüğüm zaman değerlendireceğim.

Kaynak, her zamandan daha bol sularla fışkırıyor. Neubrunn'da oturmak, bir felâket olmuş; kazılar, ortalığın altını üstüne getirmiş. Hele hava yağmurlu oldu mu, insan basacağı, kaçacağı yeri bilemiyor.

...Arada bir, bana yazıp sağlık haberlerinizi verirseniz sevineceğim; ben de sizi habersiz bırakmam, gelecek mektubumu August'a yazacağım.

CHRISTIANE von GOETHE'ye

(Teplitz) Pazar, 19 Temmuz 1812

...Efendilerime ve dostlarıma saygılarımı sun. Prens Friedrich hazretlerine bildir ki: Beethoven resitalinin 'Goldner Strauss'da[1] yapılmasını kesinlikle diliyorum. Bugüne dek böylesine güçlü, böylesine duygulu ve kendisini böylesine müziğe vererek çalan bir sanatçı görmedim. Birçoklarının, onu dinlerken şaşkına dönmelerini çok iyi anlıyorum.

CHRISTIANE von GOETHE'ye

Teplitz, 1 Ağustos 1812

Beni sevindiren mektubunu dün aldım; hemen yanıt veriyorum. Banyolar sağlığıma iyi geliyor. İstediğim rahatlıkla uzun uzadıya banyo alamadığım halde, yine de memnunum. Sabahları beş ile altı arasını kendime ayırttım, banyoya ilk giren ben oluyorum. Ondan sonrakilere pek güvenemiyorum.

İmparatoriçeyi[2] görmediğim gün yok; kimi zaman beni yanına çağırtıyor; yürüyüşlerinde, gezilerinde, ziyafetlerde hep yanı başındayım. Her gün kendisini bir başka yönü ile gösterip çevresini şaşırtırken, aslında karakterce hiç değişmiyor: Her zaman, her yerde güler yüzlü, zeki, çekici ve nazik... Bugünlerde küçük bir piyes yazdı, ben de şurasını, burasını biraz düzelttim. Gelecek hafta oynayacağız. Sakın bundan kimseye söz etmeyesin!

1. 'Goldner Strauss' = Altın Buket: Bir lokalin adı.
2. Avusturya İmparatoriçesi Marie L. Goethe kendisine sık sık yapıtlarından bölümler okuyordu.

JACOBİ'ye[1]

Weimar, 6 Ocak 1813

Yılbaşında, hayırlı bir müjdeci gibi karşıladığım nazik mektubunu teşekkürlerimle yanıtlarken, kimi görüşlerimi de sana, genel olarak, bildirmek istiyorum.

Eğilimler insanları birleştirir, fikirler ise ayırır. İlki, bizi içinde toplayan bir Tekil, ikincisi ise içinde ayrılıp dağıldığımız bir Çoğul. Çocukluk arkadaşlıkları birinciler üzerine kurulur. Yaşlılıktaki uzaklaşmaların nedeni ise ikincilerdir. İnsan bunu, kendi fikirlerini oluşturma çabası içinde iken bilse, bir yandan da öteki kişilerin, hatta, kendine ters düşenlerin de düşüncelerini az çok öğrenmeye savaşır; böylece, sonraları, fikirlerden doğal ayrılıkları yeniden eğilim içinde birleştirebilir ve olgun yaşından daha da anlayışlı olabilir.

Ben, kişi olarak, çok yönlü yaradılışımın gereği, tek bir düşünce türüne bağlı kalamam, şair ve sanatçı yönümle Polyheist'im, doğa araştırıcısı olarak ise Pantheist ve bunların birinde ne kadar inançlı isem, ötekinde de öyle...

Ahlaklı bir insan olarak, kişiliğimi bir Tanrı inancına mı dayamak istiyorum? Tamam, buna engel yok. Dünya ve ahiretle ilgili şeyler öylesi geniş bir ülke oluşturmuşlar ki olsa olsa tüm insanlar birden onu belki kavrayabilir.

İşte ben, böyle düşünüyor ve kendimi durmadan, sessizce, içten ve dıştan geliştirmeye çalışırken herkesin de aynı şeyi yapmasını bekliyorum. Ama varlığım ve gelişmem için kesinkes gerekli saydığım şeyleri, biri tutar da, bana gereksiz, yetersiz, hatta zararlı gibi göstermeye kalkarsa, o zaman işte, öfkeye kapılmaktan ve bunu yakınlarımın ve dostlarımın yanında belli etmekten kendimi alamıyorum.

Öfkem çabuk geçiyor ve ben kendi inançlarım içinde, hiç şaşmadan tuttuğum yönde yol alırken, bana karşı çıkanlardan uzaklaşmaya bakıyorum. İşte şimdi de yaptığım gibi...

Sen yapıtlarımı tarihsel belgeler olarak görüyorsun. Hem de birkaç bakımdan, güzel! Ama bil ki yapıtların üzerinde düzeltmeler yapıp onları yeniden ortaya koymakla insan, kimseyi hoşnut etmez; yazar, kendi kendisini de kandıramaz. Çünkü, düzeltmeler yapmak değil, baştan aşağı yeniden yazmak, büsbütün başka kalıba dökmek gereklidir. Taze bir kapsam eski kalıba dökülemez.

1. Bu mektup, Goethe'nin Jacobi'ye yazdığı son mektuplar.

Senin ve yakınlarının esenliği yürekten dileğimdir. Hepsine selam ederim. Kaldığım yerlerin[1] geleneğine uyarak oynamak zorunda kaldığın, 'Rouge et noir'da[2] kazandığına sevindim. Benim işlerim de, sana benzer, şanslı gitti.

'Elyazıları koleksiyonumun geçen yılki durumunu gösteren listeyi ekte sunuyorum. Bu yıl ne kadar arttığını söyleyemeyeceğim, ama bir hayli, - geçen yüzyıl önemli kişiler bakımından o kadar zengin ki gerilere gitmeye gerek kalmadan yalnız bunların adlarını toplamak yeter! Bende eksik olan adların arasında şunlar da var: Voltaire, Rousseau, Buffon, Helvetius, Montesquieu ve daha başkaları. Sizin Bilimler Akademisinde de, yaşamakta olan ne çok adlar vardır, kim bilir! Acaba Bavyera büyüklerinden ve eski çağların Kuzey Almanya'sından da birkaç belge bulunamaz mı? Örneğin: Aventinus'dan?[3] Keppler de, bende yok- reformasyon ve Otuz Yıl Savaşları, büyüklerinkiler daha yeni elime geçti. Bütün bu belgeleri çok güzel bir biçimde düzenledim; tümünü, on beşinci yüzyıldan kalma bir madalyon kutusunda saklıyorum. Eski dönemleri anmak için güzel bir neden... Zaman zaman, geçmişleri göz önünde canlandırmak insana hoşça vakit geçirtiyor.

İkinci bölümü beğenmiş olman, üçüncüyü yazmak için bana heves veriyor. Bu yaz onunla uğraşacağım.

Birkaç gün önce Iffland,[4] üstün bir başarı ile oynadığı oyunu ile bizleri sanki büyüledi.

Biz, evcek, iyiyiz, sen de yazgının bağışladığı günlerini iyi geçirmeye bak! Yunanlı, şu sözlerinde haklı değil mi?

"Yaş, yaşlanana, çok şey verir."[5]

Sevgiler ve esenlikler

ZELTER'e

Teplitz, 23 Haziran 1813

Dosta, dostluğa gereksinme duyduğumuz şu karmakarışık ortamda[6] bir yolunu bulmuşken, değerli dostum, sana bir iki satır yazayım dedim.

1. Kaldığı yerler: Önce Düsseldorf sonra Eutin ve en sonunda Münih.
2. *Rogue et noir:* Rulet türünden bir şans oyunu, kumar.
3. *AVENTINUS TURMAIR, Johannes:* En eski Bavyeralı tarih yazarı; *KEPPLER, Johannes:* Astronom.
4. *Iffland, August Wilhelm* (1759-1815) döneminin en ünlü sahne sanatçısı ve tiyatro yazarı.
5. "Das Alter bringt dem Alternden gar viel herbei." Bu sözü hangi Yunanlının söylediği öğrenilemedi.
6. Fransızlara karşı savaş hareketleri başlamıştır. Prusya başta olmak üzere, tüm krallıklar, dükalıklar özgürlüklerini geri alma çabası içindedir.

Sekiz haftadan beri buradayım, yapayalnız, sessiz bir ömrü sürdürüyor, üçüncü cilt[1] üzerinde çalışarak onu Michael'e[2] kadar tamamlamaya çaba harcıyorum. Tanrı yurda huzur nasip etse de, binlerce ve binlerce dert bitse ve bizler de okuyucu bulma şansına kavuşsak! Üç Mayısta, sayın Bay von Lützow ile sana hem haber, hem de kimi yazılar göndermiştim. Seni ne kadar düşündüğümü bilemezsin; insan hangi arkadaşının hatırını sormaya kalksa, başının dertte olduğunu öğreniyor. Bizimkiler iyidir, hep birlikte aksiliklere göğüs germeye çalışıyoruz. Benim sağlığım yerinde, çalışabiliyorum, buna da şükür; senin de sağlığının iyi olmasını diler, haberlerini beklerim...

RIEMER'e

Teplitz, 27 Temmuz 1813

Bu mektubu almadan önce ya da az sonra, müsveddeleri[3] içeren bir dosya elinize geçecek, sevgili profesörüm. Bunların, tarafınızdan, dikkatli bir biçimde gözden geçirilmesini rica edeceğim. Onları, kafamda, tüm ayrıntıları ile hazırlamıştım. John'un hastalığı araya girmeseydi, bu sessiz ortamda yapıt çoktan tamamlanmış ve bitmiş olurdu. Bu aksiliğin yarattığı can sıkıntısı yüzünden, yazdıklarıma objektif bir açıdan bakamadım; amaçladığım neşeli üslubu, sanırım bulamadım; bir de, özellikle istediğim şey, yaşamlarını sürdürmekte olan kişiler üzerine yazdıklarıma dikkat etmeniz. Jacobi üzerine söylemek istediklerimi, müsveddelere eklediğim kâğıtta, not halinde bulacaksınız. Klinger için söylediklerimiz, adamakıllı bir kontrolden geçsin. Bu iş için insan en keyifli, en rahat saatlerini seçmeli. Sinirli hali ile kişi, başkalarını sinirlendirecek yerleri ayırt edemiyor.

Lavater ve Basedow iyi anlatıldı sanıyorum. Verdiğimiz ipuçları ile kişilerin portrelerini çizmeyi okuyucuların düş gücüne bırakıyorum. Lavater bu ölümde bir kez daha ve çok daha önemsenerek konu ediliyor.

Bu mektubun elyazısından da anlayacağınız gibi, yeni yardımcımın gayreti ile on dördüncü kitabın sonlarına geldik. Hatta on beşinci cildin sonu da yazılmış bulunuyor, geriye yalnız üçte ikinin yazılması kalıyor ki, bu da zor olmayacak, çünkü konu çok zengin.

Biraz oyalanır, biraz da yeni bilgiler edinirim diye Dresden'e uzanıp Fransız oyunlarını görmek; hatta gezimi Prag'a dek uzatıp, bu kentin gör-

1. *Dichtung und Wahrheit:* 'Düş ve Gerçek'.
2. *Michael:* Michaelistag: 29 Eylül.
3. *Dichtung und Wahrheit:* 'Düş ve Gerçek'.

meye değer yerlerini gezip tanımak düşüncesinden vazgeçtim. Kitabı tamamlayıp da elimle verebilirsem ne mutlu bana!..

Önsözde, bir küçük aradan sonra, yeni bir bölüme geçeceğime işaret eden satırları beğeneceğinizi sanıyorum.

Size esenlikler dileyerek mektubumu bitirir, haberlerinizi beklerim.

FRIEDRICH WILHELM von TREBRA'ya[1]

Weimar, 5 Ocak 1814

Senin, olacaktan, gelecekten haber verircesine söylediklerin hep doğru çıkıyor ve kimyacılarımız akla, hayale sığmayan şeyleri art arda keşfedip duruyorlar.

Olacaktan, gelecekten haber verme dedim de aklıma geldi. Bugün olup bitenleri, önceden haber vermek şöyle dursun, hiçbir peygamber hayalinden bile geçiremezdi: Buradaki Protestan gimnazium'unun toplantı salonunda namaz kılınıp, Kuran'dan içli içli sureler okunacağı kimin aklına gelirdi ki? Başkırların,[2] Mullaların öncülüğü ile, bu salonda yaptıkları ibadeti izledik, akşamleyin de prenslerini tiyatroda ağırladık.

Bana yakınlık duyarak, yay ve ok armağan ettiler. Hele hayırlısı ile yurtlarına bir dönseler, bu armağanları, yaşamım süresince yerinden oynatmamak üzere, şöminenin üzerine, duvara asacağım.

Son günleri huzursuz ve telaşlı geçirdiğimizi söyleyemem. Efendimiz hazretleri,[3] Kassel yakınlarına kadar ilerlemiş olan ordusunun başına gitti.

İçinde bulunduğumuz savaş durumunu, normal ve iyi durum saymak zorunda olduğumuza göre, hiç tasa çekmeyelim ve bu mutlu sonucun tadını çıkarmaya bakalım. Oğlum da, herhalde, elde silah savaşa değil, olsa olsa ormana ava gidecek.

Koruyucu meleğimiz Diana[4], barışta da, savaşta da biz Weimarlıların yanı başındadır.

Yakında senden haber alacağımı umuyorum. Yılanın başı ile kuyruğunu birleştirerek oluşturulan halkayı, insanlar sonsuzluğun simgesi saymışlar. Bense bunu, mutlu bir 'sonluluğun'[5] simgesi olarak alıyorum. Sempa-

1. *Trebra, Friedrich Wilhelm von* (1740-1819): Maden işletmeleri uzmanı. Goethe, kendisini, Ilmenau'da tanıdı ve onunla yakın arkadaşlık kurdu (1776). Mineraloji bilimi ile ilgili araştırmalarında Goethe'ye yardımcı olmuştur.

2. *Başkırlar:* Uralların güneyinde yaşayan, Doğu Finlandiya ve Macarlarla karışmış bir Türk soyu (Aşağı yukarı 3 milyon). Görünüşleri Tatarlara benzer. Dinleri İslamdır. Folklor yazını zengin, zeki ve çalışkan bir toplum. 1919'dan beri Rusya'nın bir eyaleti. Başkentleri Ufa'dır.

3. Dük Karl August, Rus generali olarak bir Alman tümeni yönetmektedir.

4. *Diana:* Av tanrıçası.

5. Fanilik.

ti, güven, sevgi ve dostluğun başından sonuna dek, -hiç kopmadan- birbirine eklenerek geçmiş bir ömürden daha güzel bir şey düşünülebilir mi?

Yazıların düzeltmelerini kırmızı mürekkeple yapmışsam, bunu da, içinde yaşadığımız dönemin bir simgesi sayabilirsin. Genç baylarımızın aklı fikri, asker olup gitmekte. Gitsinler de, birtakım namuslu insanların başlarına bela olsunlar bakalım, tıpkı bize yapıldığı gibi.

Döndükleri zaman da, -işin çekici yanı da bu ya!- sana bana tepeden bakacaklar: 'Yurtsever' kişiler olarak...

Biz altmışın üstündekilere de, kadınlara şirin gözüküp onları oyalamak düşüyor. Bunu nasıl başaracağız? Ben, kendi hesabıma, yaşlılarla oyun oynuyorum, gençlere ise bir şeyler öğretmeye savaşıyorum. Vivat sequens[1] sen keyfini bozmamaya bak!

Bana gelince, hakkımda şöyle desinler bana yeter, başka şey istemiyorum:

You are the merriest undone man in Europe![2]

FRANZ BERNARD von BUCHOLTZ'a[3]

Weimar, 14 Şubat 1814

...Alman İmparatorluğunun politik alanda birleşmesini ve huzura kavuşmasını, gelin, uzmanlara bırakalım: Devlet büyüklerine, güçlülerine ve devlet işlerinde bilgeleşmiş kişilere. Moral bakımından birleşme ve yazın alanında birlik olma konularına gelince, -ki bu iki konu eşdeğer taşımakta, ya da hiç değilse, bir arada yol almak zorundadır- bu yönde, bizim de düşünmek ve söz söylemek hakkımızdır, sanırım.

Böyle bir birleşme, -isterseniz bunlara dini birleşmeyi de katalım- ancak bir 'mucize' aracılığı ile gerçekleşebilir, şöyle ki: Tanrı dileyecek, bugünden yarına Alman ulusunun her bireyine bir yetenek bağışlayacak: Birlikte yaşadığı kişilere elde etmiş oldukları başarılar oranında değerlendirme yeteneği... Böyle bir şey de olamayacağına göre, ben tüm umutlarımı yitirmiş bulunuyorum; korkarım, bundan böyle de yine eskisi gibi, kimse kimsenin dediğine kulak asmayacak; biri ötekini beğenmeyecek; ona engel olmaya, işini geciktirmeye, aksilik çıkarmaya bakacak; sonunda onu canından bezdirmeye dek gidecek.

Almanların bu kusuru, yani bir Alman'ın her zaman için ötekini en-

1. *Vivat sequens* (Es lebe der Folgende!): Yaşasın bizden sonra gelenler.
2. Sen Avrupa'nın en keyifli bozguncususun.
3. *Bucholtz, Franz Bernard von* (1790-1838): Westfalya doğumlu tarih yazarı. 1818'den sonra Viyana'da yaşadı, orada öldü.

gelleme çabası içinde bulunması, bir yerde, onların ulusça, hiç çekinmeden övünebilecekleri bir üstünlüklerinden ileri gelmektedir: Yeryüzünde hiçbir ulus gösterilemez ki, bu denli üstün yetenekli bireyleri böylesi çok sayıda yetiştirmiş olsun. Bu ulus, nedense, üstün yetenekli insanlar üretiyor. Bunların her biri, türlü zorluğu yenerek kendisini yetiştirirken, yaşadığı dönemin bilgilerini, yani orta yaşlıların ve yaşlıların yabancısı olduğu bilgileri ediniyor. Ama Alman, olumluyu olduğu gibi almadığı ve kendisi de -kelebek kadar olmasa da- durmadan değiştiği için, kendini öyle çeşitli bilgi düzeyleri içinde buluyor ki, en uzman etimolog, bu Babilon karmaşıklığı gösteren Idiom'ların, en bilgili tarih yazarı, kendi içinde çelişkiye düşen öğrenim prensipleri arasında işin içinden çıkamaz hale geliyor. Alman, daha yaşlanmaya kalmadan öğrencileri onu terk edip gider; çevresinde düşüncelerini paylaştığı kişiler yoktur. Kendine güvenen her kişi yeni baştan işe girişir. Kendine güvenmekten ise insanı kim alıkoyabilir? - Böylece, yaş, fakülte, bölge ayrılıkları, ilgilinin bir o yana, bir bu yana kayması ile büsbütün artan kargaşalıkta kimse, ne kendinden önce gelenleri, ne sonrakileri, dahası ne de yanındakileri tanıma ve anlama olanağını bulabilir.

Şimdi, bu çapraşık durum, bir yandan baskıdan kurtulmuş, yeniden canlanmaya hevesli kişilerin, öte yandan savaştaki başarıları ile düzeni sağlıklı bir gelişme yoluna sokmuş olan büyük yığınların etkisi ile giderek daha da karışacak, anarşiye dek götürmese bile, toplumu küçük gruplara bölecek bir çözülmeye neden olacaktır. Her şeyi külrengi, bulanık bir ışıkta görmemi bağışlayın. Kendimi tutmasam dünyayı tümü ile karanlık, kapkara göreceğim; kimi zaman da bu karmaşıklığı parlak alaca renkler içinde görür gibi oluyorum. Şans yardım eder de politik durum oturmuş bir düzene kavuşursa, o zaman biz de, yukarıdan beri sürdürdüğümüz ağıtları yakmaktan vazgeçer, onları alaycı ve güldürücü şiirlere dönüştürürüz.

Kanımca, benim -kişi olarak- yurduma yapabileceğim en büyük hizmet, yazmakta olduğum biyografik deneme de, kültürün geleneksel, estetik ve filozofik değişmelerini -tanık olduğum kadarı ile- değiştirmeden alaycı bir dille yansıtabilmek olacaktır. Başlayan her dönemin, eskisini - ondan esinlenmek, fikir alıp faydalanmak varken- geriye itmek, yok etmek çabası olduğuna parmak basmak isterim.

Günlük yayınları, ister yeni yazılmış, isterse eleştiri türünden olsun daha yakından ve daha dikkatli izlemem ve çevremi daha çok ilgi ile gözlemem gerekiyor.

Gönlüm ister ki, günümüzün esprisini yansıtan bu barometre benim

umduğumdan çok daha iyi bir geleceğin habercisi olsun.

Sağlıcakla kalın ve -günümüz koşullarında her Alman gencine açılmış olan- üstün bir öğrenim düzeyinde mutlu günlere doğru yol alın.

Sizin için bundan daha güzel bir dilek düşünemiyorum.

JOHANN JAKOB RIESE'ye[1]

Weimar, 14 Şubat 1814

Daha önce oğlumdan[2] aldığım iyi haberleriniz ve değerli elyazınızı taşıyan mektup beni tatlı ve çocuksu düşler içinde tadını çıkardığımız o güzel gençlik yıllarımıza kadar, geri götürdü. Geçmişi, birlikte anarak keyiflendiğimiz sevgili arkadaşlardan, bana hemen yalnız siz kaldınız; kitabımın üçüncü cildinde değerli adınızı ve yakın arkadaşlığımızla ilgili türlü anıyı anlatılmış bulacaksınız; taşkın düşüncelerimi ölçüye sokmak için, zaman zaman, nasıl karşıma çıktığınızı, benimle uzun tartışmalara giriştiğinizi vb. hep orada okuyacaksınız.

Oğlum heyecanla sizden söz ederken, sağ elimin başparmağındaki yara izini ona gösterdim ve bunun öyküsünü anlattım: Hani, fidanlıktaki çardağın altında oturmuş, tabaklarımızdaki Schinken'leri[3] yemeğe hazırlanıyorduk da, karşıdan gelen -ikimizin de hoşlandığı- genç kızı göstererek, alaycı bir şeyler söyledim diye, elinizdeki bıçakla parmağıma vurmuştunuz da, bıçak -siz istemeden- biraz hızlıca inmiş ve parmağımı kesmişti!

Yaşımız ilerledikçe ciddiliğini kavradığımız insafsız yaşamın yüreğimizde açtığı yaralar, böylesi hafif ve boş nedenlerin açtığı yaralara hiç de benzemiyor.

Olayların büyük değişikliği karşısında, sizin, tek başınıza, tüm zorluklara göğüs gererek dimdik ayakta kalmanız beni sevindiriyor. Fränzchen'e[4] candan selamlarımı söyleyin. Umarım, eski güler yüzlü halini kaybetmemiştir.

Dostlukları böylesi aralıksız sürdürebilmek karşılıklı iki ruhun da vefalı olduğunu ve düzenli, sağlıklı bir yaşam içinde bulunduklarını ortaya koyar.

1. *Riese, Johann Jakob* (1746-1827): Goethe'nin gençlik arkadaşı. Marburg'da (a. d. Lahn) yüksek öğrenimini tamamladı. Sonraları, uzun yıllar, Frankfurt'ta 'Armenkasse'nin (bir tür 'Darülaceze' ki Almanya'da ilk kez Frankfurt'ta kurulmuştur) yöneticiliğini yaptı. Bu yıllarda, bir yandan da, Weimar Dükalığının elçiliği görevini yürütüyordu.
2. A. von Goethe Frankfurt'a geziye gitmişti.
3. *Schinken:* (Jambon) Domuz etinden yapılmış salam.
4. *Fränzchen:* Franziska Jaquet (1752-1814) Goethe'lerin, Frankfurt'ta yaşayan bir aile dostunun kızı.

Daha uzun yıllar -göreviniz gereği- mezarlarla[1] uğraşmanızı, ona buna bir aile mezarlığı yaptırma olanağı sağlarken, kendinizin, yakınlarınız arasında güzel, sağlıklı ve sevinç dolu günler geçirmenizi dilerim ve bu arada, beni de sevgi ile anmanızı...

REINHARD'a

(Heidelberg) 8 Ekim 1814

Uzun bir aralıktan sonra, Heidelberg'e -sizin bunca yakınınıza-[2] gelip de, size seslenmeden edemezdim, aziz dostum; hem de bu satırları nereden yazıyorum biliyor musunuz? Beni tanıştırmak lütfunda bulunduğunuz ve bu yüzden, size her zaman için minnet duyacağım Boisserée'lerin[3] evinden.

Genç evsahiplerini tanıyorsunuz, onlarla uzun yıllar düşünce birliği yapmıştınız. Üstünlüklerinin hangi birini vurgulayım, bilmiyorum: Gerçek değer taşıyan bir konuyu ötekilerin arasından seçip ayırabilme yeteneklerini mi, yoksa bu konuya kendilerini adayıp onu işlemek yönündeki aralıksız ve inatçı çalışmalarını mı? Şansın, onları desteklemesi ve aralarında, başarılarını paylaşmadaki uyarlıkları, insanı mutlu kılıyor; sevinçlerine katılmaktan kendinizi alamıyorsunuz. Son günlerde başardıkları önemli alışverişlerle, tarihsel gelişim bakımından eksik olan tabloları da elde etme olanağını buldular. Böylece insan, bir büyük ustanın birçok yapıtını inceleyip başarısı üzerine fikir edinebiliyor.

Buraya geleli on iki gün oldu. İlk günler şaşkınlık, sonra da hayranlık içinde geçti; ancak şimdi değerlendirmelere başladık. Ama insan, bu incelemelerle neler kazanmış olduğunu, asıl buradan uzaklaştıktan sonra anlayacak, ya da bir zamanlar gözünden neleri kaçırmış olduğunu.

Önceleri kendimizi resim sanatına vermiştik, şimdi mimarlık üzerinde duruyoruz. Yakında da ne yazık ki, yola çıkmam gerekecek.

O sıkıntılı günlerde hep sizi düşündüm, içimden iyiliğinizi dilerim,

1. Yoksul ve kimsesizlerin mezar işlerini yönetmek de yine 'Armenkasse'nin görevleri kapsamına giriyordu.

2. Reinhard bu sıra Paris'tedir.

3. *Boisserée'ler, Johann Sulpiz* (1783-1854) ve erkek kardeşi Melchior (1786-1851) Belçikalı bir baba ile Alman bir annenin Köln şehrinde doğmuş çocukları. 1804'te Heidelberg'e yerleştiler. Alman ve Flaman ressamların tablolarını topladılar. Bu koleksiyon sonradan Bavyera Kralı I. Ludwig tarafından satın alındı ve Münih'teki 'Alta Pinakothek'in çekirdiğini oluşturdu. Bu tablo toplama merakının yanı sıra, o dönemde inşa edilmekte olan Kölner Dom'un tamamlanması için ilgi uyandırmaya ve para toplamaya da çalıştılar. Goethe Heidelberg'e yaptığı bu ziyaretten sonra Boisserée'lerle uzun yıllar süren iyi bir arkadaşlık kurdu.

buna inanın. Bağlılıkla yaptığınız görevinizde, yeni baştan başarıya ulaşmanız ve beğenilmeniz ise beni o denli sevindirdi.

Hatırdan çakırmamanız dileği ile...

ZELTER'e

Weimar, 27 Aralık 1814

Yıl bitmeden, sana candan bir selam yollayım ve sağlığımın iyi olduğunu bildireyim istedim. Senin de iyi olduğunu öğrenirsem sevineceğim.

Son günlerde, sık sık 'Hafız'[1] ziyaretime geldi. Ondan aldığım esinle yazdıklarım, belki bir gün senin aracılığınla tatlı ezgilere (melodilere) dönüşecektir.

Yapıtlarımı yeniden basılmak üzere hazırlarken garip düşüncelere dalıyorum. Geçmiş olayları anımsıyor, düşümde, kimi hayallerin yeniden ve yeniden canlandığını görüyorum. Arkamda bıraktıklarımın böylece dipdiri gözümün önünde belirmesi yaşamöyküm için de faydalı oluyor.

İtalya gezimle ilgili günlüklerimin Karlsbad'dan Roma'ya kadar olanlarının redaksiyonları tamam. Bu küçük kitabın ayrı bir özelliği, onların günü gününe yazılmış olması. Hiçbir yeri değiştirmek istemiyorum. Ancak günlük olaylardan pek önemsiz olanları çıkarıyor, kimi yinelemeleri siliyorum; kimi yerler de -içtenliği bozmadan- biraz daha düzene sokulabiliyor ya da biraz daha geniş anlatabiliyor. Ne zaman yayınlanabileceğini, daha ben de bilmiyorum.

Bugünlük bu kadar. Sen de bana yaz ve yaşamından bilgi ver.

KNEBEL'e

Weimar, 11 Ocak 1815

Daha fazla beklemeden, sana bir iki satırla seslenmek istiyorum, sevgili dostum. Aslında, son yazışmalarımızdan beri öyle uzun zaman geçti ki, insan birden, söze nereden başlayacağını bilemiyor. Uzaklara erişmek -hele benim şimdi içinde bulunduğum durumda- zor oluyor, yakında sana bunların hesabını vereceğim.

Bütün bu uzun süre içinde, hep doğu da dolaştım. Verimi bol doğuda. Bu büyük varlık üzerine genel olarak, sonra yer yer özel olarak, bilgiler edinmeye çaba harcadım. İnsan kendini, tam anlamı ile bu işe verse,

1. *Hafız Şemsettin Muhammet* (Şirazi) (1327-1390): Ünlü İranlı şair. Şarap, sevgi ve doğayı öven, yüze gülücülüğü, gericiliği yeren, eşsiz güzellikte gazeller yazdı. Hafız 'divanı' J.V. Hammer-Purgstall tarafından Almancaya çevrildi (1812). Goethe bu divandan aldığı esinle 'Westöstlicher Divan'ını yazdı.

sonsuz bir deryaya dalmış gibi olacak. Bu alabildiğine geniş denizlerde yüzmek ve gücünü denemek ise, gerçekten faydalı oluyor. Ben, kendi hesabıma benzetiler yaparak bu yerlerin şiir türünü ve anlamını benimsemeye çalışıyorum.

Şöyle bakınca şaşmamak elden gelmiyor. Çeşitli uluslar: Fransızlar, İngilizler, Almanlar; çeşitli sınıflar: Din adamları, ahlakçılar, tarih yazarları ve ozanlar bu geniş konuya nasıl kendi açılarından bakmışlar ve öylesine ele almışlar! Konuyu işlemek, ondan bir şeyler kazanmak için de zaten yapılacak başka bir şey yok. Ama bu işi yaparken, elindeki istiridye kabuğu ile okyanusu, kazdığı küçük çukura boşaltmaya çalışan çocuğa benziyormuşuz, ne çıkar...

AÇIKLAMA

Müttefik orduları, sonunda Napolyon'u yenilgiye uğratmıştı. O, Elbe'de yeni planlar kurmaya, Avrupa'da geçirdiği büyük sarsıntılardan sıyrılmaya; uluslar, krallıklar, dükalıklar ise kendilerini bulmaya savaşırken, Goethe, uzaklarda, çok uzaklardadır. Önce Çin, Japon ve Hint tarihine merak sarar. Ama sonra, özellikle eski Türk, Arap ve Fars yazını onu büyüler. Bir süre Arap harflerini öğrenmeye çalışır. "...Hiç değilse, kimi mühürleri, tılsımlı gerdanlıkları, uğurtaşlarının yazılarını okuyacak kadar..."

Şiraz'da karar kılar. Firdevsi, Sadi ve en çok Hafız'a yakınlık duymaktadır. Hafız'dan 'ikiz kardeşim' diye söz eder.

Bu büyükler üzerine ne kadar yazı yazılmışsa (İngilizce, Fransızca), hangi yapıtları Almanca'ya çevrilmişse, onları bulup okur.

Bu dönemde, eski arkadaşı Frankfurtlu banker ve devlet adamı Johann Jakop Willemer'in yeni evlendiği genç karısı Marianne Willemer'e tutulmuştur. Hassas yaradılışlı ve şiir yazma yeteneği olan Marianne da ona ilgisiz değildir.

Goethe, mutlu, umutlu, aydınlık günler içinde 'West-östlicher Divanı'nı[1] yazar. Marianne, Divan'ın Suleika'sıdır (Züleyha). Divanın bir bö-

1. *'West-östlicher Divan':* Doğu-Batı Divanı, 1819 yılında, Stuttgart'ta Cotta-Buchhandlung tarafından yayınlandı. Kapağın içinde, doğu üslubunda Teyzinat (süslemeler)le çerçevelenmiş sayfada, kitabın adı, Arap harfleri ile (üstün ve esreler eklenmiş olarak) yazılı idi:
'El divan-ül şarki / El müellif-ül garbi.'
Goethe 150-160 sayfa tutan 'Divan' şiirlerinin daha iyi anlaşılması için, kitabın arkasına -çok boyutlu bir araştırma ürünü olan- ve hacim olarak yapıtın iki katını aşan makaleler eklemiş ve açıklamalar yapmıştır. West-östlicher Divanında Goethe "Marianne'nin sevgisi, ikiz kardeşim" diye söz ettiği Hafız'dan aldığı esinle şiiri, Dünya Yazınının en üstün katına yüceltmiş, Alman dilini, kendinden önceki dil ustalarının -en ünlülerinin bile (Klopstock, Schlegel)- ulaşamadığı bir yetkinlikle işlemiş, onu zenginleştirmiş ve tazelemiştir.

lümü 'Suleikaname = Buch Suleyka' adını taşır.

Bu divanın en az 3-4 şiirinin Marianne tarafından yazıldığı bilinmektedir.

BOISSERÉE'ye

Wiesb, 21 Temmuz 1815

Uyarı yazınızı taşıyan değerli mektubunuzu, dağ gezime çıkmak üzere iken, son dakikada aldım. Bu nedenle kısacık bir iki satır: Hiedelberg'e gelmem zor. Frankfurt'a dönünce benden haber alırsınız. Sizi görmeden, aramızdaki güzel ilişkiyi, karşılıklı konuşmalarla pekiştirmeden ayrılmak istemezdim.

Size ve yakınlarınıza candan selamlarımla veda ederim.

JOHANN JACOB WILLEMER'e

Wiesb, 7 Ağustos 1815

Hele şükür, sonunda size gelme olanağını hazırlayabildim. 21 Temmuzda buluşamadığımıza çok üzgünüm. Önümüzdeki cumartesi günü (ayın 12'si) kapınızı çalacağımı umuyorum. Yine de gelemezsem, bir engel çıktığını anlarsınız. Sizlere ne denli bağlı olduğumu bildirme zevkini karşılıklı konuşmalarımıza bırakıyorum.

Size ve yakınlarınıza en güzel selamlarımla.

SCHOPENHAUER'den[1] GOETHE'ye

Dresden 3 Eylül 1815

(...)

(...) Şunu da söylemeliyim ki, yazıyı[2] zatı alinize[3] sunmuş olmam, onun üzerine vereceğiniz yargıyı, hiçbir koşul ve bağ olmaksızın kabul etmemi gerektirmeyecektir. Gerçek hayatı Öz-iş, yazı uğraşılarını ise Yan-iş saydığınızı kendi ağzınızdan duyarak öğrenmiştim. Benim için ise bu,

1. *Schopenhauer, Arthur* (1788-1860): Budizm dünya anlayışının da etkisi ile Metafizik Karamsarlık felsefesini kuran ünlü Alman filozofu. Sayısı çok olan ve pek ustaca bir dille yazılmış yapıtlarının başta gelenlerinden biri, 2 cildi kapsayan 'Die Welt als Wille und Vorstellung'dır.

2. Schopenhauer'in yazdığı yazı Leipzig'de 1816'da yayınlanan araştırmasının müsveddeleri 'Ülber das Sehen und die Farben' (Görme ve renkler üzerine).

3. *Zatı aliniz:* Ekselensınız (Yaşça ve her bakımdan yüksek bir katta olanlara seslenirken -ya da yazarken kullanılan eski bir deyim.

tam tersine: Yaşamda başımdan geçenler benim için bir anlam taşımıyor. Onları, olsa olsa alaya alıyorum. Benim için değeri ve önemi olan, yalnız düşündüklerim ve yazdıklarım.

Bunun içindir ki, dört haftadan beri, bir çalışma ürünümün elimin altında olmaması, hatta elinize geçip geçmediğini, okuyup okumadığınızı, eğer okundu ise, nasıl karşılandığı beni üzüyor ve huzurumu kaçırıyor. Önem verdiğim tek şey, onların nerede olduğunu öğrenmek; bunu bilememek, kimi dakikalarımda, beni kurıntulara iteliyor, en olmayacak şeyleri aklıma getiriyor.

Bütün bunları önlemek ve günlerimi acı çekerek boş yere beklemekte geçirmeye bir son vermek için, zat-ı alinizden yazıyı geri göndermenizi rica edeceğim. Düşündüklerinizi belirten bir mektup eklemeseniz de... Ancak çok kısa da, iki cümlecikle de olsa, bana bu makaleyi, sizden başka birinin okuyup okumadığını, bir kopyasının alınıp alınmadığını bildirmenizi rica ederim. Ama siz, yazının bir süre daha yanınızda kalmasını arzu ediyorsanız, o zaman bana, lütfen, bunun gerekçesini yazmak ve beni bir iki satırla rahatlatmak lütfunda bulununuz.

Ekselansımızın yazdıklarımı yanlış yorumlamayacağına, derin saygı ve hayranlığımın sonsuz olduğundan kuşku duymayacaklarına güveniyorum.

Sadık kulunuz
Arthur Schopenhauer

ARTHUR SCHOPENHAUER'a

Frankfurt/Main dolayları
7 Eylül 1815

(...) Nazik mektubunuz, Wiesbaden'da, dinlenmem sırasında elime geçti, aziz dostum; böylece onu dikkatle okumak, üzerinde düşünmek ve çalışmanızdan zevk duymak fırsatını buldum.

Yanımda yazı yazdıracak kimsem olsaydı, size uzun uzadıya yazmak isterdim. Susuşumdan ötürü özür dilemem için size, üzülerek, birçok aksiliklerin, kazaların, yer değiştirmelerin yanı sıra, birbirini kovalayan bir sürü öğretici ve sevindirici olayı da sayıp dökmem gerekecek.

Onun için sizden kısa bir süre daha sabretmenizi ve yapıtınızı Weimar'a dönünceye kadar bende bırakmanızı rica edeceğim. -Onu size Weimar'dan, günün getirdiklerine ve zamanımın yeterliliğine uygun olarak, ekleyeceğim notlarla geri gönderirim.

Teşekkür ve saygılarımı sunarım.

ZELTER'e

Weimar, 26 Mart 1816

Payına, bir kez daha, dayanılması zor bir görev düştü.[1] Ne yazık ki bu her zaman böyle: Uzun yaşayan çevresindekilerin birer birer sönüp gitmesine tanık oluyor ve sonunda, bütün olanları nasıl yorumlaması gerektiğini bilmeden öylece kalakalıyor.

Geçenlerde, bir rastlantı sonucu benim Werther'in ilk baskısından biri elime geçti; onu gözden geçirirken, kulağımda o çoktan unuttuğum yıllanmış ezgiyi duyar gibi oldum. Demek kişi, saçmalığını çok genç yaşında böylesine anladığı bir dünyaya daha kırk yıl dayanır, yaşamını sürdürebilirmiş, diye düşündüm.

Bu bilmecenin bir çözümü, kanımca şöyle: İçimizde, her insanın kendine özgü bir özelliği gizli. Ve kişi onun varlığını aralıksız sezinleyerek, durmadan onu geliştirmek çabası içinde. İçimizdeki bu garip, anlatılmaz nesne bizi- gizliden- yönetiyor ve bizler böylece, nasıl olduğunu, nedenini kendimiz de anlamadan yaşlanıp kocuyoruz. Bakışlarımı dikkatlice kendi içime çevirdiğim zaman, ister rastlantılar sonucu, ister kendi attığım yanlış adımlar yüzünden içine düştüğüm, yaradılışıma bütünü ile ters düşen durumlarda bana yardımcı olanın, beni ayakta tutanın ancak, içimdeki bu ayrı yetenek olduğunu görüyorum.

(...)

CHRISTIANE'nin ölüm günü

6 Haziran 1816

Sıyrıl güneş, kara bulutlardan
aç kendine bir yol, ayrı-
Ne kaldı çare elimde
ölümüne ağlamaktan gayrı

S. BOİSSERÉE'ye

Weimar, 8 Haziran 1816

(...) Şunu da ekleyelim: Sevgili karıcığımı bugünlerde kaybetmiş bulunuyorum; yakın dostlarımın halden anlayacaklarından hiç kuşkum yok...

1. Zelter'in 15 yaşındaki oğlu ateşli bir hastalıktan ölmüştü.

AÇIKLAMA

Christiane von Goethe'nin sağlığı, uzun yıllardan beri, iyiden iyiye bozulmuştu. Goethe birçok doktora başvurmuş, karısını iyileştirmek için elinden geleni yapmıştı. Ama ne yapılsa fayda etmedi, Christiane'nin durumu, 1816 ilkbaharında ağırlaştı ve 6 Haziran 1816'da 52'nci yaşgününde, acılar içinde kıvranarak yaşama gözlerini yumdu.

Goethe, her zaman yaptığı gibi, acısını kimseye göstermek istemiyordu. Yine her zaman yaptığı gibi, aralıksız uğraşılarla kendini avutmaya çalışıyordu.

Johanna Schopenhauer,[1] 25 Haziran 1816'da bir arkadaşına yazdığı mektupta izlenimlerini şöyle anlatır:[2]

"...karısının ölümünden beri onu ilk kez bugün gördüm. Her zaman yaptığı gibi acılarını içine gömmek, yenik ve itik halini belli etmemek çabası içinde idi. Ama ben, bir bakışta onun çok bozuk bir ruh hali içinde olduğunu anladım. Ta içinden yıkılmıştı.

Çevresindekilerden, hemen hiç kimsenin Christiane'nin ölümüne yanmaması doğrusu gücüme gitti. Yaptığı bunca iyilikleri, yardımı unutmuşlar, yalnızca, yaptığı yanlışlıkların sözünü ediyorlardı. En çok kötüleyenler de, sağlığında ondan en çok iyilik gören ve en çok yüzüne gülenlerdi..."

JOHANN JAKOB WILLEMER'e

Weimar, 6 Ekim 1816

Yoksunluk[3] kötü şey; aslında hiçbir şey değil, ama günün getirebileceğini yitirmeye yetiyor. Nerede ise üç ay oluyor, işte böylece yaşıyorum. Ne kendimdeyim, ne de kendimde değil!

Onun için gelip de 'Değirmen Tepe'dekileri yerin çevresindekileri arayamadım; uzaktan değindiğim bu yoksunluğu bir de karşınızda dile getirmek istemedim.

28 Ağustos 1815'i[4] hatırlayarak yolladığınız yazıya 1816'da bile bir

1. *Schopenhauer, Johanna* (1766-1838): Ünlü filozof Arthur Schopenhauer'in annesi. Yazar.
2. Bu mektubu Wilhelm Langewiesche = Brandt Yayınevinin 'Vom tätigen Leben' Goethe's Briefe, adlı kitabından aldık.
3. *Entbehrung* (mahrumiyet): Goethe, Christiane'nin ölümünden sonra duyduğu yalnızlığı kastediyor.
4. 28 Ağustos 1815 Goethe'nin doğum günü. Marianne, bugün için, kurumuş kır çiçeklerinden yaptığı bir çelengi mektup kâğıdına yapıştırmış, altına Hafız'dan seçtiği mısraları yazıp göndermişti.

karşılık veremedim. Vaktiyle bir arada oturduğum ve iyi arkadaşlık ettiğim iki konuğumu[1] ne yazık ki, tam o günlerde uğurlamam gerekiyordu.

Günü ve akşamı[2] yakınlarımın arasında, öylece, bir yıl öncesinin anıları ile baş başa geçirdim ne armağanlar ve ne de müzik olmaksızın...

Weimar'a döndüğümde, ne ortalığı günlük güneşlik, ne politikayı ne de arkamda bıraktıklarımı aydın ve iç açıcı bir hava içinde buldum, bu belki, biraz da benim ruh halimden ileri geliyordu.

İyiliğimi isteyen yakın dostlarıma şunu söyleyebilirim ki: Beni ayakta tutan durmadan çalışmak. -Kafaca ve bedence- Bu uğraşılarımdan iyi sonuçlar alıp bir şey ortaya koymaktan başka da dileğim yoktur.

Kentin kurtuluşundan bu yana ortalığın düzelmesi ile ilgili iyi haberler, bu arada, benim adımın da geçmesi beni sevindiriyor, ama -yoksunluk, dedim ya, kötü şey- yine bu yoksunluktur ki kişinin uzaklara iletmek istediği sözünü- ağzına tıkıyor.

BOISSERÉE'ye

Weimar, 13 Ekim 1816

Bu yıl, benim uğursuz bir yılım, besbelli... Ben, dört gözle Zelter'in gelmesini beklerken Berlin'den kötü bir haber alıyorum: Babasına bakan, evi çekip çeviren, pek sevdiği küçük kızı da ölmemiş mi? Bu acı haberi kendisine bildirmek de yine bana düşüyor.

Ama o, bir dalının kırılıp kopmasına aldırmayan ulu bir meşe gibi, feleğin bu sillesini de, dimdik karşıladı. Ben de elimden geldiğince ona güç vermeye, ilgisini başka şeylere çekip derdini unutturmaya çalıştım. İki gün kaldıktan sonra Bay Wilke'nin[3] arkasından Berlin'e döndü. Böylece neşeli başlayan, güzel geçmiş bir gezinin son perdesi çok acıklı bir şekilde kapandı.

Bu yeni ve üzücü olayın beni ne denli etkilemiş olduğunu tahmin edersiniz.

Durmadan çalışmakla kendimi oyalıyorum. 'İtalya Gezisi'nin birinci cildi yakında çıkıyor. 'Ren ve Main Dergisi'nin ikincisi de baskıya verilmek üzere.

Eski yazdıklarımı yeniden elden geçiriyor, üzerlerinde gerekli düzeltmeleri yapıyorum. (Bu uğraşılar beni oyalıyor.) Bu arada yaşamım boyunca, ne yollara sapmışım, bakıyorum da şaşıyor ve kendi kendime gü-

1. J.H. Meyer ve F.A. Wolf.
2. Doğum gününü.
3. *Wilke Friedrich* (1777-1840): Tarih profesörü. Önce Heidelberg, sonra Berlin Üniversitelerinde ders verdi.

lüyorum. Demek sonunda, sınırların nerelerde bittiğini, koşturduğumuz atların nerelerde duraladığını görmek için, böylesi bir geriye bakma gerekmiş.

BOISSERÉE'den GOETHE'ye

Heidelberg, 3 Aralık 1816

'İtalya Gezisi'ni[1] okudum; bir daha, bir daha okudum yine de onu okumaya doyamadım.

Bu sayfalardan fışkıran canlı yaşam beni heyecanla coşturdu. Bu güzelim ülkenin, o harika yapıtlarını sanki fethe çıkmışsınız; güzellikler içinde en gerçeği, en doğruyu bulmak için saldırıya geçmişsiniz. Okuyucuyu beraberinizde sürüklüyorsunuz, kişi kendini yanınızda sanıyor...

'İtalya Gezisi' benim için, büsbütün ayrı bir değer taşıyor: Onu okurken genç yaşınızdaki kişiliğinizi izliyorum; durumların, şartların bunca değişikliğine karşın yine de sizinle birlikte geçirdiğimiz güzel günleri ve saatleri gözümün önünden geçirmekten kendimi alamıyorum ve bu anıların, alabildiğine tadına varıyorum.

Aramızdaki yakınlık yüzünden, yaşam benim için tatlandı, görgüm ve bilgim arttı. Her zaman kendi kendime söylediğim şu sözleri, burada da bir kez daha tekrarlayım: Dostluğunuzdan duyduğum mutluluk için Tanrı'ya ne kadar teşekkür etsem azdır...

BOISSERÉE'ye

Weimar, 16 Aralık 1816

'İtalya Gezisi'ni beğenmeniz beni sevindirdi, ikinci bölüme, daha bir istekle çaba harcayacağım. Nasıl, eskilerde, yazarlar biz gençler için yazmışlarsa, bugün de bizler siz gençler için yazmak zorundayız.

Pek çok okuyucunun, okuduğu kitaba, ne bilgisi ile bir yaklaşım yaptığını, ne de ondan bir şeyler aldığını, hatta kimilerinizin, ancak uykusunu getirsin diye kitabı ele aldığını düşününce, insanın -yazar olarak- tüyleri diken diken oluyor.

(...)

Haksızlıklara da büyük anlayış ve tarafsızlıkla bakıyorsunuz. Böylesi garip toyluk davranışlarını, ilk gençliğin coşkusu ile yorumlamak gerek. Bü-

1. *'Italiensche Reise'*: İtalya Gezisi. Bilindiği gibi Goethe 1786-1788 yıllarını İtalya'da geçirmiş, o zamanki notlarından, eşine, dostuna, yazmış olduğu mektuplardan faydalanarak kitabını 1815'te yayınlamıştır.

tün bu taşkınlıklar, yolcu daha Alpleri aşar aşmaz yatışıp tatlanmıyor mu?

Günü gününe tuttuğum notlar ve İtalya'dan yazdığım mektupların hemen hepsi elimde olmasaydı, yapıt bu denli canlı ve etkili olmazdı.

Gençlikte bizi etkilemiş olaylar siliniyor, ama onların ruhumuzda bıraktığı izler kalıcı oluyor. Asıl önemlisi de bu herhalde, eskiden yaşam diye aldığımız.

Yapıtı okurken, ondan beni bulup tanımanız ve aramızda, sonradan kurduğumuz çok daha değerli ve verimli ilişkiyi düşünmeniz beni duygulandırdı...

Değerli arkadaşıma çok selamlar...

ZELTER'e

Jena, 29 Mayıs 1817

Beni sevindiren mektuplarını birbiri ardından aldım; senin önerin üzerine ziyaretime gelenleri de[1] elimden geldiğince iyi karşıladım. Ama uzaktakileri, -en yakınlarımı bile- bunlar için etkilemeye kalkmadım.

Tam on haftadır, yoğun biçimde geçmişle uğraşıyor, onu yeniden canlandırmaya çalışıyorum. Ren ve Main Dergisi'nin üçüncü sayısında Rochus Bayramını[2] izleyen günlerin anıları -üç sayfa kadar- çıktı. Jena'daki yeni atamalar -özellikle Doğa Bilimleri dalında- faydalı ve etkili oldu. O kemik tarlasının birden canlanmış olduğunu görmek Hesekiel[3] gibi, beni de şaşkına çevirdi. Umuyorum ki Johannis'den[4] önce on iki sayfalık bir broşürü hazırlamış olacağım ve işte orada benim, doğa üzerinde egemenliklerini sürdürmüş olan yiğit kodamanlarımın kolgezdiklerimi göreceksin. Ren ve Main dergisinin ikincisini de size yolladıktan sonra gönül rahatlığı ile kendimi -birkaç günümü alan- bu çalışmalara vermiştim.

Konu edilen savaş ve barış çağrıları sürüp gidecek, bunların üzerinde uzun uzadıya durmaya zaman harcamayalım da onları şöylece değerlendirmeye çalışalım: Bizim açımızdan bakılınca durum berbat. Yüzyılımız aklın almayacağı kolaylıklar, avantajlar sağlamış, büyük insanlar yetiştir-

1. Zelter'in Goethe'ye gönderdiği kişiler: Göttingen'de okuyan Casper adında bir tıp öğrencisi; Moses Mendelssohn'un (ünlü besteci Felix Mendelssohn'un bir kuzeni) oğlu, karısı ve oğulları.

2. *Rochus-Fest:* Katoliklerin, Ağustosun 16'sında kutladıkları bir bayram. Rochus, Montpellier doğumlu bir veli. İtalya'da yaşadı. Özellikle veba hastalarını iyi ettiği söylenir.

3. *Hesekiel:* Ahd-ı atikte adı geçen küçük peygamberlerden biri. Şu 'mucizeye' tanık oldu: Büyük bir alanda, karmakarışık yatan kuru kemikler, kollar, bacaklar, kafalar. Tanrı'nın buyruğu üzerine birbirini bulup eski şekillerini aldılar, içlerine üflenen bir nefesle canlanıp dirildiler.

4. *Johannis:* 24 Haziran (gün dönümü).

miş. Beri yanda, bakıyorsunuz, bir karışıklıktır gidiyor. Bir olumsuz atılım, bir olumluyu yok ediyor. Tek tek konuştuğum kişileri akıllı uslu buluyorum, sonra, -hepsi bir araya gelmiş ve sanki hepsi deliye dönmüş!-

Bir yerde, kendimden kuşku duymaya başlıyorum ve kuşkum, kendi hallerinde, bilimsel alanda olduğu kadar uygulamada da başarı sağlamış ve bu başarıyı uyum içinde yürütebilmiş kişilerle karşılaşıncaya dek sürüp gidiyor.

Tanrı'ya şükür -eskiden olduğu gibi- şimdi de böylesi kişilere akademimizde bol bol rastlamak olası.

Bahçe içinde güzel, şirin bir eve yerleştim. Artık 'İtalya Gezisi'nin ikinci bölümüne başlayabilirim. Kitabın başına, bu bölüme de yine, birinciye koyduğum Motto'yu[1] koydum: "O cennet bağlarında ben de dolandım."[2]

Bu İtalya, öylesine, ikide bir sözü geçen, herkes için geçer akçe niteliğinde bir yurt olup çıktı ki, orada ben gençliğimi bir aynada görür gibi olmasam, adını bile ağzıma almayacağım.

İşte bunlar, benim uğraşılarım. Bir yandan da, bu sevimli köşkteki küçük odamda -Mayıs ayının sonunda- soğuktan titriyorum. Bereket odamda 1661 yılından kalma çok büyük bir soba var! Atalarımız gerçekten yaşamasını bilirlermiş!..

Umarım gözündeki rahatsızlık geçmiştir. Birbirimize bu yönde bir yararımız dokunamıyor ki... Benim de zaman zaman şu ya da bu yakınmam oluyor. Elimden geldiğince sağlığımı korumaya çaba harcıyorum. Ama -kuşkusuz- insanı öteden beri ayakta tutan şey, asıl, yaşamın tadını çıkarmayı bilmek!

Bugünlük bu kadar. Buradan ayrılmadan sana yine yazarım. En büyük dileğim, alışık olduğum yerde yaşamımı sürdürmek.

Ne de olsa, umutlarımızın ve boş inançlarımızın tutsağı olmaktan kendimizi alamıyoruz.

Vale.[3]

1. *Motto:* Bir kitabın başına, yazarın uygun bulup seçtiği, yapıtın niteliğine uygun söz.
2. "Auch ich war in Arkadien" -et in Arhadia ego". On altıncı yüzyılda yaşamış ünlü bir İtalyan ressamın bir tablosunda yerde yatan bir ölü kafasının üzerine yazdığı bir sözü sonradan -özellikle on sekizinci yüzyılda- kimi ressam ve birçok Alman ozanı yapıtlarında kullandı. Yukarıdaki mektuptan anlaşıldığı gibi Goethe 'İtalya Gezisi'nin başına "Auch ich war in Arkadien" diye yazdı. Schiller'in ünlü 'Resignation' adlı şiirinde 'Auch ich war in Arkedien geboren" diye geçer.
3. *Vale:* (Latince) Leb, wohl! Tanrı'ya emanet ol!

KNEBEL'e

Weimar, 13 Ekim 1817

(...) Bugünlerde beni en çok sevindiren şey, genç bir Amerikalının armağanı oldu: Bana Manfred von Byron'un bir dramını getirmişti. Bu garip, ama üstün yetenekli ozan benim Faust'u okumuş ve -gariptir- onun içinden, yalnız Hypochondrie'sine uygun besinleri çekip alarak bu dramı yazmış. Eserde ne kadar motif varsa, tümünü kendine özgü bir biçimde işleyerek tanınmaz hale getirmiş. Benim asıl hoşuma giden, hayranlığımı uyandıran da bu!..

Yaptığı değiştirmeler o denli özgün ki, başardığı büyük değişiklikler üzerine olsun, ya da asla benzerlik, benzemezlik konularında olsun, insan günlerce, ilgi çekici konferanslar verip konuşabilir.

Bu arada şunu söylemeliyim ki, karanlık bir coşku içinde yazılmış bu yapıtı baştan sona kaplayan sonsuz ve derin mutsuzluk havası, bir yerde insanı sıkıyor. Ama yine de, ezilmiş, sıkılmış da olsanız, kitabı hayranlık ve saygınlık içinde okumaktan kendinizi alamıyorsunuz.

Bu adama, tutkunca bir beğeni gösteren bayanların[1] elinden kitabı alabilirsem, onu sana da yollamak istiyorum.

WILLEMER'lere

Weimar, 19 Ekim 1817

'Tanrı'nın Habercileri'ni utancın yanı sıra büyük bir sevinçle karşıladım ve vakit geçirmeden sevinç ve sevgilerimi onu bana yollayanlara sunmak istedim. Düşümde, onlarla[2] öylesine çok söyleşiler yapmışım ki, şu satırları karalarken hangisini gerçekten yazdım, hangisini yalnız içimden geçirdim bilemiyorum.

Bugün de yine, mektubumu kısa keseceğim. Bu Weimar yaşamının garip bir özelliği var:

Günler, ayrı bir iz bırakmadan, birbiri ardından çabucak geçip gidiyor. Hiç anlamadan, sürekli bir uğraşı içinde buluyorsunuz kendinizi... Bu uğraşılar da -hemen her zaman- hiç sevmediğimiz, istemediğimiz şeyler...

1. Özellikle, gelini, August von Goethe'nin karısı Ottilie'nin (Prusyalı Albay Pogwisch'in kızı) ve diğer bayanların Byron'a ayrı bir hayranlıkları vardı. Ottilie, Goethe'nin oğlu ile 17 Haziran 1817'de evlenmişti.
2. Yani, arkadaşları Willemer'lerle.

Eisenach'a gitmek için sokakları dolduran gençler[1] yöreye, -özellikle kadınların yüreklerine- canlılık katıyor. Gözlerini bu delikanlılardan ayıramıyorlar. -Onlara hak vermiyor da değilim: Hepsi de yakışıklı, boylu boslu, yiğit delikanlılar.- Bizlere de serinkanlılığımızı koruyup serüvenin sonunu beklemek düşüyor.

Bütün bu şenlikler bir yana, ya o güzel çağrınıza ne demeli? Bu çağrı beni ta gerilere götürdü: Bu yıldönümünü ilk kez, sizin mutlu çevrenizde, birlikte kutladığımız günlere.[2] O günlerden bu yana geçen zamanı düşünmek istemiyorum. O güzel günlerim ile bugünkü durumumu karşılaştırmak beni üzüyor. Günlük olayların, tatsız rastlantıların içine dalıp düğümlenmişim. Beni, büyük çapta ezmiş, bunaltmış bir dertten[3] başımı kurtarıp "oh..." demeye kalmadan, bir başkasını[4] başıma sarıyorlar ki, bunun da can sıkıcı ayrıntıları bir araya gelince, ötekinin çapında bir dert olacağından kuşkum yok. Şu anda beni, ırmağın kenarındaki küçük evimin sessiz penceresinde oturmuş, başka ve daha devingen bir kıyıyı anımsarken gözünüzün önüne getirin. Ama gözlerimi dışarıdan alıp düşüncelerimi dağınıklıktan kurtararak, daha iç açıcı sözlerle mektubumu bitirmek istiyorum.

Her şeyden önce, belleğimden hiçbir zaman silinmeyecek olan -ve durmadan yenilerini eklediğiniz- o güzelim anılar için size candan teşekkür etmem gerek. Yazdığım kâğıdın sonuna yaklaştıkça, onun ulaşıp benim ulaşamayacağım yere karşı özlemim de artıyor. Keşke ben de Eisenach'a yürüyen gençlerin arasına katılsaydım diyorum. Şenliği ve fener alayını değil de, kalenin bir burcunda durup, ufukta göklere doğru uzanan iyiniyet alevlerini seyre dalmak içime daha bir ferahlık verecekti de ondan...

ADALBERT SCHÖPKE'ye[5]

Jena, 16 Şubat 1818

Göndermek nezaketinde bulunduğunuz mektup ve notalara karşılık si-

1. Almanya'nın dört bir yanından kopup gelen gençler, başlarında üniversite öğrencileri, Eisenach'tak Wartburg kalesine gidiyorlardı. Orada büyük gösteri ve törenlerle iki bayram kutlanacaktı: Leipzig'deki büyük zaferin üçüncü ve 'Reformation'un üçyüzüncü yıldönümü.
2. Goethe 1814 yılında bu yıldönümünü Frankfurt'ta Willemer'lerle birlikte kutlamıştı.
3. Goethe, yirmi altı yıl yönettiği Weimar-Saray Tiyatrosu Genel Müdürlüğünden o günlerde ayrılmıştı.
4. 7 Ekim 1817'de, Dük Karl August, Jena'daki kitaplıkları birleştirerek, yeni inşa edilmiş olan binada toplama ve bu büyük kitaplığın başyönetmenliğini yapma görevini Goethe'ye vermişti.
5. *Schöpke, Adalbert* (1793-1844): Goethe'nin kimi şiirlerini bestelemiş ve bunları incelemesi için, ozana yollamıştı.

ze şu yanıtı yazmayı boynuma borç bilmekteyim, şöyle ki: Kompozisyonlarınız bu işin ister ustaları olsun, ister meraklısı, ilettiğim herkes tarafından beğeni ile karşılandı, bu da beni, size tuttuğunuz yoldan ayrılmayıp doğanın bağışından faydalanmaya inatla çalışmanızı önermeye zorluyor.

Yönelttiğiniz soruları yanıtlamak zor; ola ki karşılıklı bir söyleşide sezinletebileceğimiz ipuçları, sanatçıya uygulamalarında yarar sağlasın!

Örneğin, müzikçinin neleri çizebileceğini soruyorsunuz. Bu soruyu bir paradoksla yanıtlayacağım: Her şeyi ve hiçbir şeyi! Dış duyularının ona getirdiklerini hiçbir zaman olduğu gibi yansıtmayacak, hayır... Buna karşın, dış duyuların etkisi ile, içinde oluşan duyuların tümünü!.. Müzik aleti ile gökgürültüsünü taklit etmek sanat değildir, ama müzikçi, bende gökgürültüsünü duyuyorum havasını yaratmışsa, işte bu alkışa değer. Müzik, insana tam bir rahatlık, dinginlik verebildiği kadar, onu, bir yerde, karamsarlığa itmesi bile olasıdır. Buna çok yetkin örnekler gösterebilirim. Bir kez daha yineliyorum: İç dünyamıza seslenmek, ruhumuzu yüce duygularla coşturmak ve bunu yaparken, değersiz, bayağı dış etkilerden yararlanmaktan kesinlikle kaçınmak... İşte müziğin yüce ve onurlu görevi...

Çevrenizdeki değerli kişileri saygı ile selamlar, bu yıl, Teplitz'e gelirsem, beni iyi karşılayacağınızı ummak isterim.

VOIGT'a[1]

Jena, 19 Haziran 1818

(...) İngiliz yazınından derlenmiş notları teşekkürlerimle geri yolluyorum. Bunlarda, baştan sona en gerçek devlet ilkesinin işlenmiş olduğu görülüyor: Bireylerin büyük emekler karşılığı elde ettiğini, devletin de büyük çapta sağlaması, sonra bunları toplayıp değerlendirmesi gereği...

Eski dostumuz Seebeck'in[2] bugünlerde yaptığı ziyaret bizleri sevindirdi ve bir bakıma aydınlatıcı oldu. Ancak bir noktadan yakınmak isterim: O akıl sır erdiremediğimiz Guck-Rohr'un[3] sırlarını apaçık ortaya koyuverdi. İnsan ne garip yaratık! Bir şeyin 'nasıl'ını öğrenir öğrenmez duyduğu ilgi sönüveriyor.

Tanrı, biz insanları çok içinden çıkılmaz bir durumda bırakırdı: Eğer

1. *Voight, Christian Gottlob von* (1743-1819): 1775 yılından beri Weimar Dükalığı'nda devlet memuru, 1815'te başlayarak devlet bakanı görevini yaptı. Goethe'nin yakın arkadaşı. Birbirlerine yolladıkları çok sayıda mektupların konusunu devlet işleri oluşturur.
2. *Seebeck, Thomas Johann* (1770-1831): Jena Üniversitesi Fizik ve Kimya Profesörü. Başlangıçta Goethe'nin renkler teorisini benimsedi ise de sonradan yanıldığını anlamıştı.
3. *Guck-Rohr:* Dürbün.

doğanın tüm sırlarını apaçık ortaya seriverse idi... O zaman, ilgi yokluğu ve can sıkıntısından ne yapardık bilemiyorum...

SCHUBART'a[1]

Weimar, 8 Temmuz 1818

Yolladığınız iki mektubu da almış bulunuyorum, azizim; bu arada kitabınızı da[2] okuduğum için bana ve yapıtlarıma gösterdiğiniz ilgiden ötürü, kendimi, size karşı duyduğum gönül borcunu ödemeye zorunlu sayıyorum. Sorunuzu kısaca yanıtlayarak, tuttuğunuz yoldan hiç şaşmadan ilerlemenizi size önermekle, bunu en iyi biçimde yaptığıma inanıyorum.

Kültür dünyasına hangi çevrede ilk adımlarımızı atıyoruz, kendimizi geleceğin ne yolda bir yaşamına hazırlıyoruz; bunların önemi yok, yeter ki bir çevremiz, bir yerimiz olsun.

Yapıtlarımı incelemeyi sürdürün: Bunu kendim için değil, sizin -kendinizin de haklı olarak değindiğiniz gibi,- bu işte, duyarlığınız, düşünceleriniz, deneyler ve bunlardan çıkardığınız sonuçları değerlendirmedeki başarınız için öneriyorum.

Öngördüğünüz alan, size dar gelmeye başlayınca, kuşkusuz, onun dışına çıkacaksınız; yaşam, karşınıza ruh yakınlığı duyduğunuz yeni bir kişi çıkarırsa ilk hocanızın etkisinden uzaklaşırsınız, ama yine de onun yüzünden kazandığınız değerleri yitirmiş olmazsınız. Verimli bir kültürü, kişi gençlikte, toplu biçimde alıp sindirir, kaldı ki ileri yıllarımızda olan bizler bile -ilerlemek istiyorsak- önce tarih ve öteki alanlara, geniş tabanlara dağılıp açılmak pahasına edindiğimiz bilgileri toplamak, özleştirmek ve öylece benimsemek zorundayız.

Zamanını ve gücünü panayır alanlarında harcayan bu dünya ile çelişki içinde olmanız doğal, bunu biliyorum. Buna karşı yapabileceğiniz tek şey susmak ve... bildiğinizi okumaktır. Ancak, içinizi dökmeden yaşamayı ve gelişmeyi başarabilirsiniz...

Benim söyleyeceklerim işte bu kadar... iyiliğinizi içtenlikler diler, arada bir sizden haber alırsam sevineceğimi bildiririm.

1. *Schubart, Karl Ernst* (1791-1861): Breslau'da tarih profesörü.
2. Schubart'ın Goethe üzerine yeni yayınlanmış olan yapıtı 'Yazın ve Sanatla İlişkilerinde Goethe'.

BOISSERÉE'ye

Weimar, 31 Ekim 1818

Can dostumuz Zelter yola çıkmak üzere, ben de size tezelden bir selam yollamak için şu satırları yazıyorum. Bir arada olduğumuz sayılı günler bile, iki eski sınanmış dosta, birbirlerini yeniden bulmalarına ve insanlara bağışlanmış nimetlerin sevincini birlikte duymalarına yetti.

Önemli olan, dünya çeşitli kılıklara girse de, iki yakın dostun birbirlerine eş eğilimlerinden sapmamış olmalarıdır; iki tarafın eş düşüncelerden caymaları, eşdeğerdeki şeyleri sevmekte ya da itmekte sürekli olarak birleşmeleri, tuttukları yoldan sapmamaları, ona zıt düşene kaymamaları...

İşte ben o eski ve gerçek dostumla böyle bir arkadaşlık sürdürmekteyim. Keşke, önümüzdeki yıllarda da sevdiğim gençlerle böylesi bir arkadaşlık yürütebilsem...

MARIANNE von WILLEMER'e

Weimar, 26 Mart 1819

Böylesi güzel bir 'aldanış' yaşamamıştım hiç:[1] Sayın dostum oda kapısından içeri giriyor ve ben, onun ardından sevgili arkadaşımın girmesini bekliyorum...

İşte o anda, onu hâlâ sevmekte olduğumu ta içimde duydum.

Bir tek sözcük işiteyim ağzından, yakında

Size Fragment'ları[2] yolluyorum; çok geçmeden hepsini sunarım: Uzaktaki sevgili ile sürekli söyleşilerimin bir kanıtı olarak...

İşte böylece, ölene dek...

ROCHLITZ'e

Weimar, 13 Temmuz 1819

Siz ki, benim değerli, saygın dostum, şaşmayan bir anlayış içinde, adımlarıma adımlarınızı uydurarak yaşamım boyunca bana arkadaşlık ettiniz; çok kişiler kötülerken siz, temiz, gerçek ve içli ilginizle beni güçlendirdiniz; nasılsa bir kolayını bulmuşken, size teşekkürlerimi sunmazsam, pek değerbilmez bir kişi olmaz mıyım?

1. Goethe, Willemer'leri Weimar'a çağırmamıştı. Willemer, Berlin'e gitmek üzere Weimar'dan geçerken, onu aramadan edemedi.
2. *Frangment'lar:* Doğu-Batı Divanına girecek şiirlerden bir bölümü.

Onun için sunduğum bu Külliyat'tan[1] beğendiklerinizi benimseyin ve beni sevgi ile anılarınızın içine alın; bugün de, yarın da...

İzin verin de, yaşlı bir yazar olarak bir görüşümü belirteyim.

Üç çeşit okuyucu tipi vardır: Birinciler, yargılamadan okuyanlar; üçüncüler, eserin tadına varmadan yargılayanlar ve arada, tadına vara vara yargılayan ve yargılayarak tat alan ikinciler... İşte bunlar bir sanat yapıtını yeniden yaratanlardır. Sizin de içinde bulunduğunuz bu sınıfa girenlerin sayısı azdır, ama bizler için yalnız bunlar değerli ve saygın olanlardır. Size yeni şeyler söylemiyorum: Bunları, herhalde siz de duydunuz, düşündünüz.

(...)

MARIANNE v. WILLEMER'e

Weimar, 26 Temmuz 1819

Güzel ağzından çıkan tatlı sözlerle aramızdaki üzücü sessizliğe son veren sevgili Marianne'yi, Baden'de yanıt beklerken bırakır mıyım hiç?[2] Bak, bir daha söylüyorum: Seni, arkadaşımın yanında göreceğime öyle inanmıştım ki, onun yüzüne bakarken seni görür gibi heyecanlandım. O soylu insanın, sezip de anlamazlıktan geldiği sevgimin, bir anda coştuğunu duydum içimde...

Susmana çeşitli anlamlar verdim, ama sana bildiremedim: Willemer, Berlin dönüşü, Weimar'a uğramadan geçti.

Beni düşündüğünü, beni düşünmekten tat aldığını ne güzel yazmışsın;[3] Marianne ve inan ki, tüm duygularımız karşılıklıdır, onları kalbimde aralıksız olarak duymaktayım.

Dilerim şu satırlar uygun bir saatinde eline geçer ve sen kısa mektubumdan uzun anlamlar çıkarmaya zaman ayırabilirsin.

Ben Hudhud'un[4] yerinde olsaydım, önünden geçip yolunu kesmez, dosdoğru senin üzerine atılırdım, habercimi değil, beni -umarım- güleryüzle karşılardın!

1. Goethe, Rochlitz'e, Cotta Yayınevi'nde yayınlanmış olan 'Bütün yapıtları'nı (1815-1819) yolluyordu. *Külliyat:* Bir yazarın tüm yapıtlarını içine alan kitap serisi.
2. Goethe'nin Marianne'ye 'sen' diye yazdığı tek mektup.
3. Marianne, Goethe'ye Baden kentinden çok içli bir mektup yazmıştı (19 Temmuz 1819). Bu mektup onun yanıtıdır.
4. *Hudhud:* Çavuşkuşu, (hüthüt) (Alm. Wiedelhopf) Goethe, bu adı İranlı büyük ozan 'Hafız'dan (Şemsettin Muhammed 1320-1389) almış. 'Doğu - Batı Divanı'nda kullanmıştır. Ahtı atik'e göre, Hazret-i Süleyman'ın Saba Melikesi Belkıs'a giderken öncü olarak yolladığı kuş. Sevgi habercisi.

Bırak da mektubumu şu içli dilekle bitireyim: Eja! Wären wir da![1]

REINHARD'a

Weimar, 24 Aralık 1819

Bağlılığımı belirten şu satırları yazmak ve göndermek istediğim dergileri hazırlamak, yılın sonuna, hatta günlerin en kısa olduğu bugünlere kalmışsa, inanın ki bunun nedeni son ayların huzursuz değilse bile çok devingen geçmiş olmasıdır. Yurdun dört bucağından beni düşünüp yazanlara yanıt verme zorunluğu haftalarca beni uğraştırdı ve yordu.

Bu kez, Karlsbad'dan çok daha iyi döndüm, ama yine de kendimde bir durgunluk, isteksizlik hissediyorum. Bu hali de, kendimi aralıksız uğraşılara vererek geçiştirmeyi denedim; böylece hazırladığım 'İlkçağ ve Sanat' dergisi ile 'Doğa Bilimleri ve Morphologie' dergilerinden birer tane sunuyorum.

Geçmiş zamanlara egemen olmuş kimi düşünce ve ilgiyi saptamaya çalışıyor, yabancı kişilerin düşünce kalıtının redaktörlüğünü yapıyorum. Bu arada zaman zaman, 'Divan'ımdan okuyup oyalanıyorum. Size ondan da bir tane paketin içine koydum.

Onu yazdığım günler, bir daha geri gelmez artık. Yaşlı yıllarıma bu şiir türü öyle uygun düşüyor ki, arada bir, yeni bir şiir yazıp şu bölüme ya da bu bölüme katmaktan kendimi alamıyorum. Böylece kimi boşluğu doldurduğuma ve yapıtı daha çekici bir hale getirdiğime inanıyorum.

ZELTER'e

Karlsbad, 11 Mayıs 1820

(...)

(...) DİVAN'ımı ömür boyunca sevmeni isterim. Ona kendimden neler kattığımı bir ben bilirim. Bu şiirleri, tek tek çekip alarak türlü biçimde işlemek ve değerlendirmek olası. Eberwein kimilerini seçip bestelemiş, şarkılar yapmış, senin bunlar üzerine yargını öğrenmek isterdim. Şarkılarım en çok senin kompozisyonlarınla bağdaşıyor. Balona doldurulan gaz gibi, senin müziğin onları yüceltiyor...

(...)

Bu arada DİVAN'a yeni şiirler eklemekten de geri kalmıyorum. İslam[2]

1. Katoliklerin de, Protestanların da söylediği bir 'ilahi'nin, bir dini şarkının son sözcükleri, Latince Eja qualia, eja qualia: Ah, orada olsaydık! Ah, orada olsaydık! anlamında.
2. Aslında 'Mohammedanische Religion' diyor Goethe.

dininin, mitolojisi ile, gelenekleri ile, -benim yaşıma uygun şairce bir havası var: Tanrı'nın, akıl erdirilmez iradesine karşı koymadan boyun eğiş, dünyadaki düzenin bir halka gibi ya da sarmal biçimde, dönüp dolaşıp yine çıktığı yere gelen devingen yürüyüşüne gülümseyerek bakabilme; yeryüzü ve yeraltı arasında, ayrıcalık yapmadan duyulan tutku ve eğilim, tüm gerçeklerin arık bir biçimde kendilerini simgeleyerek dağılıvermeleri...

Bir büyükbaba için de bu kadarı yetmez mi?

BOISSERÉE'ye

Karlsbad, 26 Mayıs 1820

Buraya gelir gelmez beni sevindiren mektubunuzu almıştım, karşılık verip teşekkür etmeden yola çıkmak istemedim.

Beş hafta içinde, dilediklerimin tümünü gerçekleşmiş görmenin tadını çıkardım. Havalar çok iyi gitti; başını kıştan zor kurtaran baharı birden karşımızda buluverdik; -sayısı az da olsa- seçkin bir topluluk içinde, sağlık bakımından yakınmamız olmadan geçen güzel günler...

Umarım eve de, aksilikle karşılaşmadan döner ve sizden iyi haberler alırım. En güzel selamlarımla...

HEGEL'e[1]

Jena, 7 Ekim 1820

Gençleri yetiştirmek için harcadığınız çabaların olumlu meyvelerini derdiğinizi çeşitli kişilerden haber alıyorum. İçinde yaşadığımız bu karmaşık dönemde bir merkezden, yeni bir doktrin'in dört bir yana yayılması ve bu doktrin'in somut ve soyut olarak yaşaması, bir zorunluk haline gelmişti. Pek doğaldır ki, birtakım boş kafaların ortaya atılıp ileri geri sözlerle iddianızı eleştirmeye yeltenmelerine engel olamayız; beri yanda işlek zekâların tutumları da beni düşündürüyor: Çocukluklarından beri yanlış yöntemlerle yetişmiş bu gençler, sakın kendi içlerine kapanıp kalmasınlar, ya da olumsuz bir davranışla başlarını alıp gitmeyi yeğ tutmasınlar?

Hak ettiğiniz başarının yalnız bugün için değil, yarın için de bütün dünyada yankılar uyandırmasını dilerim.

1. *Hegel, "Georg Wilhelm Friedrich* (1770-1831): Filozof, 1806'dan 1816'ya kadar Jena'da, 1818'e kadar Heidelberg'de, 1818'den sonra Berlin Üniversitesi'nde felsefe dersleri verdi. Goethe'nin 'renkler tezini' tutuyor ve destekliyordu. Yaşlı yıllarında Goethe, Hegel'in makale ve kitaplarındaki, zor okunan bilgi dilini beğenmiyordu. 1818 yılında Hegel, Weimar'a, Goethe'yi ziyaret etmek için gelmişti.

SCHUBART'a

Jena, 3 Kasım 1820

Uzun mektubunuz beni çok sevindirdi; onu okurken birlikte geçen saatlerde oluşmuş meyvelerin tadına vardım.

Düşündüklerinizi tüm açıklığı ile kavramış bulunuyorum.

Yazdıklarınızı öyle beğendim ki, onların, üzerlerinde hiçbir değişiklik yapılmadan, böylece yayınlanmalarını isterdim. Elinizde eğer bir kopyası yoksa, bendekini size göndereyim, zira, ikinci kez, böylesine derinlere dalarak tartışıp sonuçlara ulaşabileceğimizden kuşkum var.

'Zueignung'[1] ve 'Vorspiel'[2] üzerine söylediklerinize hiç diyecek yok; ama beni asıl etkileyen Faust'un ikinci bölümü ve bitişi üzerine yazdıklarınız oldu.

Düşlediklerimize ulaşmamızın, bundan da öte, onlarla birlikte gelişmemizin olasılığını, çok güzel duymuşsunuz; ancak ben, değişik bir yoldan giderek konuyu şöyle ele aldım:

Yeryüzü, -düşündüğümüzün ötesinde- tutarlı ya da tutarsız, öylesine güzel yanlışlarla dolu ki, bunların karşısında bocalayıp yolunu şaşıran zavallı insanın, birinci bölümdekine göre, daha soylu, daha saygın, daha yüksek duygularla davrandığına inanıyoruz.

Dostumuz Faust da bu çetin yoldan savaş vererek geçiyor. Gençliğin yalnızlığı içinde bunları ancak seziye dayanarak yazacaktım, şu var ki ortaya çıkan şey bir Pasquill[3] olmaktan öteye geçmeyecekti.

Bitişi de çok doğru anlamışsınız. Suçun yarısı Faust'un üstünde kaldığına göre Mephisto da girdiği bahsin ancak yarısını kazanmış olacaktı. Yaşlı adamın bağışlanışı ile yapıt biraz da güldürüye dönüşerek bitecek.[4]

Yazdıklarınızla beni, iyiden iyiye konuya bağladınız. Sizi düşünerek, onu hemen yazıp bitirmek istiyorum.

Mektubumu burada kesiyorum. Jena'dan ayrılıp Weimar'daki kışlık evime çekilmek üzere hazırlanmam gerek.

Tanrı'ya emanet olun, beni hatırdan çıkarmayın, erkek kardeşinize selamlar yollar, yanıtınızı geciktirmemenizi dilerim.

İlgi ve sevgilerimle.

1. *Zueignung* (Widmung): Sunuş, ithaf.
2. *Vorspiel:* Oyun başlamadan önce (Faust), giriş niteliğinde kısa gösteri.
3. *Pasquill* (tial.): Hiciv yazısı.
4. Faust II'nin sonu, henüz yazılmış değildir.

KÖRNER'e

Weimar, 22 Temmuz 1821

Son günlerde, hep geçmişlerin anısı ile yaşadım. Sevgili dostlarım Humboldt'lar, ikisi de ayrı ayrı -biri kuzeyden, öteki batıdan- beni düşünüp mektup yollamışlar.

Bu mektuplar bana Jena'da, birlikte geçmiş güzel zamanları anımsattı. Schiller'i düşündüm; sonra o günden bugüne olmuş bitmiş şeyler gözümün önüne geldi, neler kazanıp neler kaybettiğimizi tarttım, siz de, aziz dostum, o eski günlerin dizisi içinde vardınız ve bugün yine size seslenirken çoluk çocuk hep birlikte oturup umut dolu, düşler kurduğumuz o güzel yerler ve günler gözümün önüne geliyor.

Şunu eklemek isterim ki, değerli yakınlarımızın[1] anısı beni çekip ilk gençlik yıllarıma dek götürdü; o günlerle ilgili çağrışımların sonu gelmek bilmiyor.

Zaman -ne garip!- korkunç bir hızla araya girdi, herkesi bir yana savurdu, çok ilişkiyi kesip koparıverdi.

Bugün, eğer, soylu duygularla kurulmuş bağların, ilişkilerin, geçmiş zamanlar ötesinde kopmadan kaldığını ya da yazgının zoruyla ayrılmışların yeniden birbirini bulduğunu görüyorsak, ne kadar sevinsek azdır...

Değerli oğlunuzun[2] keyifle okuduğum yazılarından söz ettiğiniz için teşekkür ederim. Çok günümü tiyatro çalışmalarına ayırdığım şu dönemde yetenekli ve ince duygulu gençlerin bu alanda da yetişmiş ve emek harcamış olduklarını görmek en istediğim şeydi. Şu anda, yazılarını okurken, gözümün önünden, canlandırdığı güzel tablolar akıp geçiyor, sergilenirken beğenildiklerini duyar gibi oluyor ve seviniyorum.

AUGUSTE STOLBERG'e

Weimar, 17 Nisan 1823

Yüzünü hiç görmediğim, ama yürekten tanıdığım eski ve değerli arkadaşımın kaleminden çıkmış, içtenlik dolu mektup beni hem sevindirdi, hem de bir yerde, içime dokundu; ona nasıl bir yanıt vermem gerektiğini

1. Goethe, Leipzig'deki öğrenim yıllarını, kendisine resim dersleri veren J.M. Stock'u ve onun iki güzel kızını hatırlıyor. Körner sonradan bu kızlardan biri ile evlenmişti.

2. *Theodor Körner* (1791-1813): Mecklenburg'da, savaşta ölen ünlü 'vatan şairi'. Sahne için yazdığı eserlerini Goethe beğeniyordu. Bu yıl (1821), Theodor Körner'in 'Dramatische Beiträge' 'Sahne için yazılar' adlı kitabı, değişik bir düzenleme ile başka bir yayınevi tarafından yeniden yayınlanmıştı.

kestiremiyorum. Birbirimizin özel yaşamını bilemediğimize göre, genel konular üzerinde durmak belki daha uygun düşecek.

Uzun yaşamak demek, bir yerde, çok şeyi yitirmek demek oluyor; sevdiğiniz, nefret ettiğiniz, kayıtsız olduğunuz çok kişinin ölümünü görüyorsunuz; krallıklar yıkılıyor, başkentler düşüyor; genç yaşınızda elinizle diktiğiniz ağaçlar, ormanlar yok oluyor, bu arada, kendi kendinizi de yitiriyorsunuz. Sonunda bedence ve kafaca kimi güçlerinizi koruyabilmiş iseniz, buna şükredip oturuyorsunuz; zamanın bu durmayan akışı içinde tek avuncumuz: sonsuz ve değişmez olanın bilincine varmak.

Yaşamım boyunca, her zaman başkalarına karşı da, kendime karşı da dürüst davrandım, dünyanın tükenmeyen didişmesi içinde hep en yükseği aradım; siz de, yakınlarınız da, benim gibi yaptınız. Gelin, günümüz batana dek böyle kalalım. Yarın güneş başkaları için doğacak; başkaları günışığına çıkacaklar... Bizler ise daha aydın bir ışıkta parıldayacağız.

Geleceği düşünüp üzülmeyelim! Tanrı'nın ülkesinde çok iller var. Bu yanda bize, bu güzel yerlerde yaşamayı nasip ettiğine göre, ötede de, herhalde rahat yerlerimiz olacaktır.

Ola ki, burada başaramadığımızı öte yanda başarırız: Birbirimizi yüz yüze tanıyıp yakından -daha da çok- severiz.

Benim bağlılığıma güvenebilirsiniz.

ULRIKE von LEVETZOW'a[1]

Eger, 21 Ağustos 1823

Umarım, sevgili Ulrike, bu paketi yüzüne pek yakışan o gülümseme ile karşılarsın. Piyano notalarını büyükbaba[2] yazdı, sesleri[3] sizin beğenmeniz dileği ile, iyi tanıdığınız bir dostunuz.[4]

Değerli annenizin ve çocuklarının sağlıkları nasıldır acaba?

Binlerce selam ve en iyi dileklerim...

1. *Levetzow, Ulrike von* (1804-1899): Hem babası, hem kocası yönünden soylu bir aileden gelen Amalia Caroline Levetzow'un (1788-1868) kızlarından biri. Goethe 1821'de, Marienbad'da, kür yapmaya gelen aile ile tanışır ve gönlünü 19 yaşındaki Ulrike'ye kaptırır. Yüreğinde kopan sevgi fırtınasının gücüne karşı koyamayarak, Dük Karl August'un aracılığı ile genç kızı, evlenmek üzere annesinden ister. Kızın ailesi bu evliliğe karşıdır. Büyük bir incelikle bu isteği geri çevirirlerse de Goethe, yine umudunu yitirmez. Ulrike ile karşılaşmak için, onların gittikleri çeşitli kaplıcalara gider. Ama anne Caroline Levetzow, her zaman, karşılaşmayı engellemenin bir kolayını bulur. Bu büyük tutkunun ve zor vazgeçişin acılarını Goethe, ünlü şiiri 'Marienbader Elegie'de dile getirmiştir.
2. *Büyükbaba:* Ulrike'nin annesinin babası: von Brösigke.
3. Gitar notaları.
4. Kendini kastediyor.

Her zamanki gibi, size yürekten bağlı, bu kez biraz daha sabırsız...

Goethe

HEGEL'e

Weimar, 3 Mayıs 1824

Belleğimde, her zaman için, tüm tazeliği ve canlılığı ile sakladığım anınız, Berlin'den sevinçli olarak dönen bir hanımın[1] getirdiği haberlerle öylesine güncelleşti ki, kısa da olsa size bir mektup yazıp doğrudan seslenmekten kendimi alamadım.

Gönderdiğiniz yazılara da[2] teşekkür etmemiştim. Ne yazık ki, işlerimin çokluğundan onları ele alamadım.

Zatı alinizin, fikirlerimi onaması beni tuttuğum yolda güçlü kılıyor.[3] Çok şeyi kazandığımı sanıyorum; savımın bütünü için olmasa da, kendim için, ruhum için çok şey kazandığıma inanıyorum.

Önümüzdeki yıllarda başarmayı tasarladıklarımın da, sizin ortaya koyduğunuz ve geliştirdiğiniz fikirlerle bağdaşmasını içtenlikle dilemekteyim.

Bugüne dek bana göstermiş olduğunuz yakınlığı, bundan böyle de benden esirgemeyin. Bana gelince, sevginizi, ruhumda esen bahar havasının açtırdığı en güzel çiçeklerden biri olarak saklayacağımdan hiç kuşkunuz olmasın...

THOMAS CARLYLE'a[4]

Weimar, 30 Ekim 1824

Bu mektubu yazmaktaki evecenliğimin nedeni, beni sevindiren paketinizin[5] elime geçtiğini bildirmekten çok, bana onur veren çalışmalarınızı değerlendirecek birkaç söz söylemek isteğimdir.

1. *Ottilie* (1796-1872): Goethe'nin gelini.
2. Hegel'in 'renkler teorisi' üzerine yazdığı makaleler.
3. Hegel, 24 Nisan 1825 günlü mektubunda Goethe'ye şöyle yazmıştı: "Geriye dönüp de fikirlerimin gelişip oluştuğu yıllara bakarsam, bunların içinde, her zaman, sizin varlığınızı görüyorum; kendimi oğullarınızdan biri sayıyorum."
4. *Carlyle, Thomas* (1795-1881): Yaşadığı yüzyılın materyalist felsefesine savaş açmış ünlü İngiliz bilim adamı ve yazarı. İnançlarının kaynağını, anayurdu İskoçya'dan getirdiği Puritanizm ile Alman-İdealizmi oluşturuyordu. Kant, Fichte, Schiller, Goethe. Eserleri ve çevirileri ile Carlyle, yurttaşlarını Alman fikir dünyasına yaklaştırmak istiyordu.
5. Carlyle, Goethe'ye, İngilizceye çevirdiği 'Wilhelm Meister Lehrjahre'nin yeni yayınlanmış olan (1824) baskısını yollamıştı: 'Wilhelm Meistres Apprenticeship.'

Yaşlı halimde üstesinden gelmek zorunda olduğum işlerin çokluğu, çevirinizi özgün metinle karşılaştırmama engel oldu. Bu işin bana, İngiliz ve Alman yazınını tüm incelikleri ile tanıyan birinden çok daha zor geleceğini de bilmekteyim.

Sayın Dück Bentinck'in, bugünlerde yola çıkacağını öğrenince, bu mektubu size getirerek, ikimize de güzel bir tanışıklık sağlayabileceğini düşündüm ve benim yazın alanındaki yapıtlarıma olsun, özel yaşamımdaki yazgıma olsun, gösterdiğiniz yakın ilgiye teşekkür etmek istedim.

Gelecekte de, bu yoldaki çalışmalarınızı sürdürmenizi dilerim. Mektubumla birlikte, başka türlü elinize geçmesi güç olan kimi şiirlerimi de yolluyorum.

İlginizi çekeceklerini umarım.

KNEBEL'e

Weimar, 24 Aralık 1824

Yeni yıl için en iyi dileklerimle birlikte, sana ara sıra bakıp beni anımsaman için bir madalyon[1] yolluyorum. Onun bir eşini de, Sayın Prof. Göttling'e[2] vermen ricası ile mektubuma ekliyorum; kendisine selamlarımı ve yolladığı 'Aristo' için teşekkürlerimi söyle. Doğrudan yazamadım diye özür dilerim, kendisine yollamak üzere aradığım şeyi bir türlü bulamadım. Schiller'in bir mektubunu arıyorum: Bu mektubunda Schiller, Bay Göttling'in, Aristo'nun 'Politika'sı üzerine söylediklerini, yani yapıtın uyarlık, tutarlık ve yetkinliğini, tıpatıp eş sözcüklerle Aristo'nun 'Şiir' adlı eseri için söyler... Eğer yolu[3] Weimar'a düşerse beni aramasını isterim. Durumunu düzeltip Jena'da kalmasını sağladığımıza seviniyorum.

Önümüzdeki yılın ikimize de, yakınlarımıza da uğurlu olmasını dilerim. Canımın sıkılacağını hiç sanmıyorum. Çünkü elimde gelecek yılın üç yüz altmış beş gününü doldurmaya yetecek iş var. Senin de ilgilendiğin öylesine çok şey var ki, geceleri olsun, gündüzleri olsun doldurmakta sen de, kuşkusuz sıkıntıya düşmezsin.

Schiller ile yazışmalarımızı bir araya getirip sıralamak benim için hem zevkli, hem de yararlı oldu. Bu yazışma 1805'te son buluyor, 1806'da Fransızların yurdu istila ettiklerini düşünürsek, bu mektupların kesilmesi

1. *J.F.A. Bovy* (1795-1877): İsviçreli Medailleur (hakkak) 1824'te, Christian Daniel Rauch'un 1820'de yaptığı Goethe büstünü örnek alarak bir madalyon hazırlamıştı.
2. Jena'da, klasikleri okutan Prof. K. W. Göttling (1793-1869) Aristo'nun 'Politika' adlı yapıtı üzerine bir kitap yazmıştı.
3. Yani Göttling'in yolu.

ile bugün, belleğimizden silinmiş olan bir dönemin, kapandığını görüyoruz. Uzun barış yıllarında, kuzey ülkelerinde geliştiğini gördüğümüz öğrenim yöntemi birden önemini kaybediverdi. İnsanların, karmakarışık bir dünyada yozlaşmalarını istemiyorsak eğer, gençlerin, ta çocukluk yıllarından başlayarak bütünü ile değişik bir yöntemle eğitilmeleri gerekiyordu.

Geçmiş ve bir daha geri gelmeyecek bir dönem olmakla birlikte, günümüzü yalnız Almanya sınırları içinde değil, dışında da etkilemiş bir dönemin en güzel belgelerini buluyoruz Schiller'in mektuplarında. Bu dönemi yaşamış olmamıza, o gün olduğu kadar, bugün de karakterlerimize bağlı kaldığımıza, dostluğumuzu, tüm engelleri aşarak sürdürdüğümüze ayrıca sevinmeliyiz.

Dilerim önümüzdeki yıl da, bu dostluğun sürmesine yardımcı olsun!..

Klinger'den,[1] aynı duyguları dile getiren pek tatlı bir mektup aldım. Elli yıl öncesine göre hiç değişmemişe benziyor: Hep öyle dürüst, sözünün eri Klinger!

Mektubunu büyük su baskınından[2] bir gün önce yazmış. Düşes Caroline'nin[3] bana her yönde ayrıntılı bilgi veren nazik mektubundan öğrendiğime göre, Klinger'in Kanal'a pek yakın bir köşe başında olan evi de bu korkunç nehir taşmasından çok zarar görmüş.

Ne yazık ki, -seni de geceler boyunca rahatsız ettiğini bildiğim- bu korkunç fırtınalar insanı paniğe kaptırıyor. Hele, garip yanlış inançlar da bunlara eklenirse...

Bu korkulu günlerin de bir an önce geçip gitmesini dilerim.

ZELTER'e

Weimar, 6 Haziran 1825

(...) William Parry'nin 'The Last Days of Lord Byron'unun Almancasını bir yerde görürsen, hemen al benim için.

Böyle yüksek ve ışıklı yücelerde yer almak kolay değil, üzerine söylenenlerin tümü vadideki sisler gibi çabucak dağılıp yok oluveriyor.

(...) İnsanlar artık yalnız hız ve para karşısında hayranlık duyuyorlar; herkes yalnız bu ikisinin peşinde koşuyor. Trenler, tez ulaklar, buharlı gemiler, her türlü iletişim ve ulaşım kolaylıkları... Aydın kişiler, yalnız bun-

1. *Klinger, Friedrich Maximilian* (1752-1831): Gençliğinde 'Sturm und Drang' adlı sahne eserini yazdı. 1772'den beri Goethe ile kurduğu dostluğu sürdürdü. Sonradan subay olarak Rus ordusunun hizmetine girdi. Yüksek ve sorumluluk getiren görevlerde çalıştı.
2. St. Petersburg'da 1824'teki büyük sel felaketi.
3. Düşes Caroline von Egloffstein.

lara değer veriyor, bunlara ulaşmak için çaba harcarken de, bakıyorsunuz, orta bir yerde kalakalmışlar.

(...) Aslında yüzyılımız uyanık kişilerin dünyası. Çabuk kavrayışlı, becerikli pratik insanların. Bunlar pek yüce şeyler için yaratılmış olmasalar da, çevrelerinde üstün olduklarını çabucak sezerler.

Gel biz, yetiştiğimiz dönemin dünya görüşünden ayrılmayalım, belki biz ve bizim gibiler, bir daha geri dönmeyecek bir çağın son temsilcileri olacağız.

Ve işte böylece, her zaman, iyiye ve gerçeğe yönelik kalma dileği ile!

FELIX MENDELSSOHN - BARTHOLDY'ye[1]

Weimar, 18 Haziran 1825

Güzel armağınınla[2] beni çok sevindirdin, sevgili Felix. Notaların yazılışı, kapağın düzeni, cildin olağanüstü güzelliği, yetkinlikte birbirleri ile yarışarak armağanın değerini artırıyor. Ben, bu elimdekine, biçimli, ama ölü bir bedeni seyreder gibi bakıyorum: Ona hayranlığı asıl, senin parmaklarından ona geçen canlı, zengin ruhu tanıdığım zaman duydum. Sana en içli teşekkürlerimi yolluyorum. Umarım, çok geçmez, piyanodaki o akıllara durgunluk veren çalışını, yakından dinlemek fırsatını buluruz.

Sayın büyüklerine, senin gibi yetenekli kız kardeşine, değerli öğretmenine saygılarımı söyle. Güzel çevrende anımın yaşatılmasını candan diliyorum.

WALTER SCOTT'a[3]

Weimar, 16 Ocak 1827

Yayınladığı sanat kitaplarını beğeni ile izlediğim kitapçı Bay Hender-

1. *Mendelssohn-Bartholdy, Felix* (1809-1847): Kompozitör ve piyano virtüözü, Zelter'in öğrencisi. 1821 yılında, öğretmeni tarafından büyük ozana tanıtıldı. Goethe, küçük piyanistin üstün yeteneklerine, içinden geldiği gibi çalmaktaki ustalığına, kompozisyonlarındaki canlılık ve kıvraklığa hayran kaldı ve onu, her zaman, her yerde büyük bir coşku ile övdü. Mendelssohn'un Goethe'ye bağlılığı ise 1830-31 yıllarında yaptığı gezilerden yazdığı uzun mektuplarda görülür.

2. Mendelssohn, o yıl tamamladığı 'Yaylı Sazlar Kuvarteti'ni 'Streichquartet in h, moll, op. 3' Goethe'ye ithaf ederek yollamıştı.

3. *Scott, Sir Walter* (1771-1832): Ünlü İngiliz yazar ve ozanı 1798'de 'Götz von Berlichingen'i İngilizceye çevirmiş ve başka yazıları ve çevirileri ile de Goethe'yi İngilizlere tanıtmaya çaba harcamıştı. Goethe, Scott'un çeşitli romanlarını İngilizce asıllarından okumuştu. Yazarı, tarihsel konuları işleyen romancıların en büyüklerinden biri olarak alıyordu. 1820'lerde mektuplaştılar. 1832'de her ikisi de, birbirlerini görüp tanımadan öldüler. O yıl için Scott, Weimar'a gidip Goethe'yi ziyaret etmeyi tasarlıyordu.

son'un bana, aramızdan erken ayrılan Lord Byron'nun -düşündüğüme göre kendine benzeyen- bir resmini göndermesi, beni heyecanlandırdı. Kaybına tüm dünyanın acı duyduğu bu yüksek kişinin, bana karşı ayrı ilgi ve beğenisi olduğunu da anımsayarak ölümünün acısını kat kat artmış olarak içimde duydum.

Geride kalanlara bir avuntu varsa, o da gidenin, arkasında sevgi, dostluk ve güvenle ona bağlanmış pek çok kişiyi bırakmış olduğunu bilmek, bir yerde, bunların tümünün, O'nun fikirlerini benimseyerek en güzel kalıtını paylaşmış olduklarını düşünmektir.

Bay Henderson'un Edinburg'a döneceğini öğrenince çoktan isteyip de bir türlü yerine getiremediğim bir dileği yerine getireceğim için sevindim. Sayın bayım, bu da, çok değerli yazılarınızı uzun yıllardan beri, ilgi ve beğeni ile izlediğimi size bildirmek isteğidir.

Çevremde, yaygın bir şekilde okunan çok sayıda çevirilerinizin yanı sıra, bu yapıtların asılları da okunmakta ve hak ettikleri ilgiyi toplamaktadır.

Sizin gibi değerli bir insanın, bana ve çalışmalarıma gösterdiği ilgi ve hakkımda edindiği derin bilgiyi düşünerek ve hele bu bilgiyi -eğer yanılmıyorsam- ulusunun yararına sunduğunu da hesaba katarak, size teşekkürde ne kadar tez davransam yeri idi.

Gecikmemi hoşgörü ile karşılamanızı ve ilginizi bundan sonraki çalışmalarımdan da esirgememenizi candan dilerim.

CARLYLE'a

Weimar, 20 Temmuz 1827

(...) Bırakın da, aziz dostum, yazdığınız 'Schiller-Biyografisi'ni biraz öveyim: Kitabınız, yalnız Schiller'in yaşamının tüm olaylarını değil, bunun yanı sıra tüm yapıtlarını da, derin bir anlayışla incelediğinizi ortaya koyması bakımından ilginç. İncelemeleriniz sonucu, kahramanlarınızın ruhuna bu denli uygun biçimde girebilmeniz, onun en yükseğe, en iyiye yönelik düşüncelerini, bir yabancıdan beklenemeyecek kadar doğru anlayabilmeniz, doğrusu, ne kadar övülse azdır.

Sanırım burada, şu eski sözün gerçekliği ile karşı karşıyayız: "İyi niyet, tam anlayışa götürür." Çünkü, kendi yurttaşlarının bile yakın zamana dek anlayamadıkları bir Alman'ı, bir İskoçyalı'nın, tüm değerleri ile görüp anlayabilmesinin nedeni, kuşkusuz ona karşı duyduğu sevgi ve beğeni olmuştur. Büyük adamlar, yaşadıkları dönemde, çevrelerindekileri yadırgatırlar: Onun ayrıcalığı göze batar; yaşamın canlı, devingen akışı için-

de, böyle bir üstün yaradılışı tanıyıp anlamaya zaman ayırmazlar.

Biyografiyi kaleme alanın ise, bu büyük insanın yazgısını inceler, uğraşılarını izlerken, onun ülküsünü bir an olsun göz önünden ayırmadığını görüyoruz.

Alman romantiklerine girmeden önce Musäus, Hoffmann, Richters'nin vb. yaşamları ile ilgili notları da, eş değerde bir anlayışla yazılmış bularak alkışlıyoruz; her biri, ayrı ayrı özenle derlenmiş, kısa ve özlü bir biçimde anlatılmış; insan, okumaya hazırlandığı yazarın, yaratılışı ve bu yaratılışın yazılarındaki belirtileri üzerine yeterli bilgiyi alarak önceden aydınlanıyor.

Sayın Carlyle'ın, Alman yazını ve şiir dünyası ile bunca dengeli ve aydın bir ilişki kurmasının nedeni ortada: Ulusların kendilerine özgü davranışlarını olduğu gibi alıyor ve bireyleri kaynak dilde aldıkları yerden kaydırmaya kalkmıyor.

Şimdi, izin verirseniz, çoktandır kafamda taşıdığım ve yazılarınız karşısında yeniden canlanan düşüncelerimi, sırası gelmişken biraz açıklayayım.

Yeryüzündeki ulusların büyük ozanlarının ve güzel sanatlarda kalem oynatan yazarlarının tümü, ta eski çağlardan beri, her zaman, genel olarak 'İnsanlık' konusunu işlemişlerdir. Bakacak olursak, ortanın üstüne çıkmış her yapıtta, -konu ister tarihsel, ister söylence türünden, ister düşsel olsun- yazarının, ulusçuluk ve kişilik süzgecinden sıyrılıp geçerek, genel insan sorunlarına yöneldiklerini, bunlara ışık tutmaya çalıştıklarını görürüz.

Böylece gündelik yaşamda her gün karşılaştığımız kabalık, barbarlık, eziyet, aldatıcılık, yalancılıkların yanı sıra, içten içe bir yumuşama eğiliminin belirdiğini sezdiğimiz gibi, bu çabaların, sonunda, dünya barışını sağlayamasalar da, bu önüne geçilmez kavgaları yatıştıracaklarını, savaşları daha az kıyıcı, yengileri daha az başdöndürcü kılacaklarını umabiliriz.

Çeşitli ulusların büyük yapıtlarından oluşan dünya yazınındaki bu eğilimi, bireylerin tek tek benimsemeleri gerekir. Ulusların arasında bir düşünce alış-verişi olacaksa, bu ancak, bireylerin ulusal özelliklerini bilmemiz ve onları bu özellikleri içinde tanımamız ve beğenmemizle gerçekleşebilir. Bir ulusun, ulusça ortak yanlarını tanımak, onun dilini ve parasını tanıyıp öğrenmek kadar önemlidir, zira ancak bu yolla, ona yaklaşmak ve anlaşmak olasılığı elde edilebilir.

Belki biraz dağınık yazdığım bu genel görüşlerden ötürü beni bağışlamanızı isterim, aziz dostum, onlar düşünen insanın çevresinde, yılların

biriktirdiği düşünce okyanusundan damlalardır.

Bir başka yerde yazdığım bir düşüncemi -sizin uğraşılarınızla ilgili olması itibarı ile- burada bir kez daha yinelemek istiyorum:

Karşılıklı ve geniş kapsamlı bir anlayış için, tek tek insanların ya da halk topluluklarının kendilerine özgü ayrıcalıklarına saygı göstermekle birlikte, ulaşılmak istenen ülküde tüm insanların birleşmesi gereği, hiçbir zaman unutulmamalıdır.

Bu yönde Almanlar, uzun yıllardan beri çaba harcamakta, ulusları yaklaştırmak için aracılık etmektedir.

Alman dilini bilen, bu dildeki bilgisini derinleştiren, dünya uluslarının mallarını sergiledikleri bir pazar alanında durur gibidir; dilmaçlığını yaparken bir yandan da kendi dağarcığını doldurur.

İşte çevirmen böyle bir kişidir: Herkese açık düşünce alışverişinde aracılık etmeyi, karşılıklı düşünce değiş tokuşuna yardım etmeyi kendine iş edinen kişi.

Çeviri işlevinin yetersizliğinden ne kadar yakınırsak yakınalım, dünya işlerinin yürümesinde, en önemli ve en saygın yeri yine onun aldığı da kesindir.

Kuran da şöyle der: "Tanrı insanlara, konuştukları dili konuşan peygamberler yolladı."[1]

Her çevirmen de kendi halkının bir peygamberidir. Luther'in İncil çevirisi, -eleştirileri günümüze kadar sürse de, kimilerince yerilse de- çok büyük etkiler yaratmıştır, bu gerçek!.. İncil Derneklerinin yüklendiği yüce işin asıl anlamı da:

Evangelium'u, her halka, kendi dilinde sunmak değil de nedir?

ZELTER'e

Weimar, 24 Ekim 1827

İki eski arkadaşın, birbirlerine içlerini dökmeleri ne kadar güzel olursa olsun, yine de, günün kurallarına uymak zorunluluğu ile çok saatin boşa harcanmasının dışında kalamıyor. Senin arkandan -biraz da canım sıkılmış olarak- böyle düşündüm: Konuşmamız gereken önemli şeyleri unutup geçmişiz.

Sana, Schiller'in 'al Calvario'dan[2] çıkarılıp alınması ile ilgili olarak ya-

1. Blumenthal'a yazdığı bir başka mektupta da Goethe, Kur'an'dan aldığı bu sözü şu biçimde yineler: "Biz, insanlara, anlayacakları dilde konuşan peygamberler yolladık."
2. *'Al Calvario'* (İtalyanca) kabir, türbe.

pılan törende okuduğum 'Schiller's Reliquien'ini[1] gösteremedim; sonra değişik bir biçimde kaleme aldığım Novelle'i, bunların dışında, kimi küçük şiirimi, bu küçük şiirlerin arasında 'Çin mevsimleri' adını taşıyan küçük bir broşürü ve benzerlerini birlikte ele alamadık.

Bunu şimdi, zamanı geçtikten sonra, söylememi belki doğru bulmayacaksın, ama insanın yalnız başardıklarını, elde ettiklerini değil de, elden kaçırdıklarını da bilmesi gerekmez mi?

Gelip birkaç gün kalman benim için iyi oldu, sana çok teşekkür borçluyum. Bay Hegel'e de ziyareti için teşekkür ederim. Evimden kolay kolay çıkamadığım için, dünyanın dört bir yanından, böyle güvenilir, gerçek bilgiler almanın beni nasıl sevindirdiğini bilemezsin. Hegel'den, Paris'te olup bitenleri öğrenmiştim; onun arkasından Kont Reinhard, Norveç'ten; Christiania, Oslo'dan geldi ve bana bu kuzey ülkesinin durumu üzerine açık bilgiler verdi. Batıdan, Helgoland Adası'nın bir güzel betimlemesi ve buna ekli olarak, doğadan derlenmiş organik ve anorganik örnekler...

Yaşam-Başlangıcından kalma Consolidirte Reste[2] ve dünya gelişiminin sürüp gittiğini gösteren çeşitli belgeler var şimdi elimde.

Ve bunlar, yanımda olmayışınla duyduğum boşluğu doldurmama yardımcı oldu.

Bugünü de, yine iyi kullanmakta gecikmeyelim. Bana kendi durumun üzerine bilgiler ver. Rauch'ların başına gelen felaketten söz et; ben dünyayı ve insanları tanıdığıma güvenerek bu konu üzerinde varsayımlar yürüttüm. Bakalım bunlar gerçeğe ne kadar uyuyor?

ZELTER'e

Weimar, 4 Aralık 1827

Sana, Walter Scott'un[3] 'Napolyon'undan söz etmek istiyorum: Elli yıldan beri bizi de beraberinde sürükleyen dünya tarihinin o ibret alınacak akışını rahat köşende oturup bir kez daha yaşamak ve üzerinde düşünmek istersen, zamanını bu işe ayırıp adı geçen kitabı eline almanı ve onu başın-

1. *Schiller's Reliquien:* Goethe bu acıklı göç nedeni ile yazdığı şiire bu adı verdi: 'Kutsal Emanetler'. Böylece, dinsel bir hava içinde, sevdiği arkadaşına duyduğu saygıyı vurgulamak istiyordu.

2. *Consolidirte Reste:* Taşlaşmış kalıntılar.

3. *Scott, Walter Sir* (1771-1832): İskoçyalı ozan ve yazar. Daha hukuk öğrenimi yaptığı yıllarda yazına merak sardı. Almancadan çeviriler yaptı. Sonraları mesleğini bırakarak kendini yazılarına verdi. Konusunu tarihten alan romanlar, şiirler (özellikle Baladlar) yazdı. Tarihsel roman türünün kurucularındandır.

dan sonuna sindire sindire okumanı öneririm. Gençliği, Fransa Devrimi yıllarına rastlayan bu anlayışlı, dürüst halk adamı, ömrünün en güzel yıllarını bu önemli olayı, gözleme inceleme ve eleştirmeye ayırmış bir İskoçyalı; üstelik döneminin en usta yazarlarından biri; bize açık ve kolay anlaşılır bir dille, kendi görüşüne göre, tarihsel olaylar dizisini sergiliyor.

Onun, kendi ulusçuluğuna ve siyasasına uygun görüşü ile olaylar karşısında takındığı tavrı saptamak, bizim gibi kıtanın bir köşesinden değil de, Kanal'ın karşı yakasından bakarak yaptığı gözlemleri öğrenmek, benim için büyük bir kazanç oldu. Diyebilirim ki, dünya anlayışım ve görüşüm değişti.

Belirtmek istediğim bir nokta da: Onun, baştan sona, büyük bir dürüstlükle gerçekleri anlatmaya çaba harcadığı, makyavelist yargılardan kaçındığıdır.

Şimdiye dek okuduklarımdan -dördüncü cilde geldim- yazdıklarına bütünü ile katılıyorum; bundan sonra okumamı sürdürürken ona, olayları belgeleri ile ortaya koyup görüşlerini açıklayan ve yargıyı çevresindeki yargıçlara bırakan bir savcı gözü ile bakıyorum.

Önümüzdeki uzun ve gamlı kış geceleri onu okumakla aydınlanacak ve değerlenecek. Dokuz cildi okuyup bitirdikten sonra da, büyük bir merakla kitabın yarattığı yankıları bekleyeceğim. Bu yankılar -kuşkusuz- çok ilginç olacaktır. Bakalım değinmeden geçtiği olgular var mı? Ya da yanlış ışık tuttuğu yerler. Yan tutarak mı bakmış olaylara ya da tek yönlü mü? Yoksa olduğu gibi, ona hak vermek mi gerek?..

Ama ben, şimdiden şunu söylemek isterim: bu kitap da, bize yine, konudan çok kişileri tanıtacak... ve her şeyi öylece olduğu gibi alacağız; zira tarihi de, sonunda, söylence gibi almazsak, kuşkuların içinde kaybolmaz mıyız?

MARIANNE v. WILLEMER'e

Weimar, 3 Ocak 1828

(...) Sevgili Riese'nin ölümü beni, düşümde, çok geride kalmış yıllara götürdü; bugüne dek ayakta kalmış en eski arkadaşımdı Riese, demek o da, sonunda bu Gänsespiel'den[1] çekilip gitti...

Bana bırakmak istediği emanetleri[2] sizin ellerinize teslim etmesi ne

1. *Gänsespiel:* Goethe'nin yaşadığı dönemde çok oynanan 'Tombala'ya benzer bir oyun. Divanda, şöyle başlayan şiire bak.: Das Leben ist ein Gänsespiel (Cilt 2. 'TEFKİR NAMEH's. 39 - ve açıklama)

2. Goethe'nin J.A. Horn'a yazdığı mektuplar. Horn öldüğü zaman Riese mektupları açık artırma ile satın almıştı.

güzel, ne ona yakışır bir davranış... Bu davranışla size kendisinin de, benim de duyduğumuz yakınlığı ne ince bir biçimde anlatmış, benim, hiçbir zaman değişmeyecek olan yakınlığımı...

Özenle sakladığı mektuplar, aslında, içerikleri pek iç açıcı olmayan, eskimiş yazılar, önümde duran, kendi elyazılarıma bakınca, gençliğimizin en güzel yıllarını, moral bakımından, ne acınacak dar görüşlülük içinde geçirdiğimizi anlıyorum. Hele Leipzig'den yazılmış mektupların iler tutar yeri yoktu; bunların tümünü yakıp yok ettim; Strassburg'dan yazılmış iki tanesini saklıyorum. Bunlarda, genç adamın biraz daha özgürce çevresine baktığı, nefes aldığı görülüyor, ama içten gelen daha aydın bakışa, topluma açık yürekle katılmada gösterilen isteğe karşılık, ne olduğumuz, ne olacağımız, nereye yönelip nereden kaçacağımız üzerine en küçük bir düşünce yok. Bu genç adam, ne kadar zor sınavların onu beklediğinden haberi olmayan garip bir yaratık... Bu sınavların kimilerinden siz de geçtiniz onunla birlikte, ama umarım, arkadaşınıza, bu yüzden düşman olmadan...

Arkadaşımın[1] dileğini yerine getiremediğime üzülüyorum.[2] Ama bu yönde kimi önlemleri aldım; umarım, yakın bir zamanda bu isteğin gerçekleşmesi olanağı bulunur.

KNEBEL'e

Weimar, 5 Temmuz 1828

Üzüntü ve sıkıntıdan bunalınca[3] insan, eski ve sınanmış dostlarının yanına koşmak istiyor; pazartesi günü öğleyin sana geleyim de,[4] büyük dostumuzun anısını aramızda ailece -ve sessizce- tazeleyelim, olmaz mı?

MORITZ v. BRÜHL'e[5]

Weimar, 23 Ekim 1828

Çok kereler buluşup, karşılıklı sempati havası içinde, tatlı ve umutlu

1. Yani, J.J. von Willemer'in.
2. Willemer'in Goethe'yi bir kez daha görme isteği... Bu istek gerçekleşemedi. İki dost, birbirlerini en son 1819'da Weimar'da görmüşlerdi.
3. Dük Karl August'un ölümü üzerine.
4. Goethe Dornburg'a yapacağı geziyi tasarlarken, Jena'dan geçip Knebel'i ziyaret etmeyi düşünüyordu.
5. *Brühl, Moritz von* (1772-1837): 1815'ten 1828'e dek Berlin'de 'Krallık Tiyatroları'nın genel müdürlüğünü yaptı (Generalintendant). Çocukluğunu Weimar'da geçirmişti.

konuşmalar yaptığım aziz dostumun; bütün sevimliliği içinde anısını belleğimde sakladığım ve güzel bir biçimde onarılarak, düzenlendiğini yine kendisinden öğrendiğim Seifersdorf'da,[1] ölüm acısının[2] verdiği çaresizlik içinde, üstelik kendi sağlığı da bozulmuş olarak günler geçirdiğini bilmek beni nasıl üzüyor anlatamam.

Yazgının hiçbir vuruşa benzemeyen acımasız vuruşu ile yıkıldığım[3] günlerde, 25 Ağustos tarihli mektubunuzu almış, sevgi, ilgi ve iyi niyetle bana el uzatan eski ve güvenilir dostlarımın, yüreğimde açılmış derin boşluğu kapamaya, beni yeniden yaşama bağlamak için ellerinden geleni yapmaya hazır olduklarını görerek avunmuştum.

O mektubu aldığım zaman, sizi de, benimkine benzer, eş ağırlıkta, belki de daha ağır bir felaketin beklediğini, hiç aklıma getiremezdim, sevgili dostum.

Alın yazısının, doğada akla hayale sığmaz çeşitliliği içinde, biz ölümlüler, doğada gördüğümüze benzer bir gelişimi normal karşılamaya yatkınız. Yaşlıların, vakti gelince öldüğüne razı oluyoruz, yılların akışı içinde bu, alışageldiğimiz, doğal bulduğumuz bir zorunluluk oluyor. Bunun için de, uzun yıllar yaşadıktan sonra, atalarının yanına göç eden büyüklerin gidişini, düğün günü damadın gelinin yanında yer alması kadar normal karşılıyoruz. Bunu böylece belleyelim, başka türlü düşünmemizin olanağı yok.

Ama böyle olmaz da, genç, yaşlıdan önce giderse, işte o zaman kanımız başımıza çıkıyor; biz nasıl, insan olarak, olayları kendimize göre sıraya dizmeyi, kendimize ilke bellemişsek, doğa da böyle yapsın, diye düşünüyoruz. Yaradılışımız gereği yarını, yarından sonrasını, önümüzdeki yılı, on yılları düşünerek, onlara biçim vermeye çalışarak insanlığımızı anlıyoruz. Böyle olmasa, insan değil, acınacak yaratıklar olup kalırdık.

Mektubunuzu alır almaz bir çırpıda bunları yazmıştım. Sonra durdum: İnsanların hiçbir zaman çözemeyeceği büyük sorun da bu değil mi, diye düşündüm.

Yaşamda aldığımız yere bakarsak, ilk nefesimizden son nefesimize dek, ne kadar dışa bağlı olduğumuzu görürüz; ama beri yanda, iç dünyamızı geliştirip karşımıza çıkan her engeli aşarak, dünyanın moral düzeyine ayak uydurmak ve sonunda kendi kendimizle uyumlu hale gelmek için de her türlü özgürlüğümüz var.

Bunu söylemek ve yazmak kolay, ama başarmak için, onu görev diye

1. *Seifersdorf:* Dresden yakınlarında bir köy.
2. Brühl'ün büyük oğlu kızıldan ölmüştü.
3. Karl August'un ölümü.

alıp çözümlemeye tüm gücümüzü harcamamız gerekiyor.

Her sabah kulağımızda şunu duymalıyız: Gerekeni yap ve mümkün olanı bekle.

Bugünlük bu kadar. Acınıza yürekten katıldığımı bilesiniz. Size ve yakınlarınıza selam ve iyi dileklerimi sunarım.

Şimdi, -izninizle- bir sorum daha var: Bilmem hatırlıyor musunuz? Bir zamanlar, sevgili oğlunuzun bir 'Portresi'ni yaptırmıştım. Onu karşınızda görmek acınıza acı katmayacaksa bu resmi size sunmayı düşünüyorum. Ben de kopyası kalır. Ne zaman, ne gün isterseniz size verilmek üzere şimdilik yanımda saklıyorum.

Yürekten bağlılığımı yineleyerek...

SCHUBARTH'a[1]

Weimar, 10 Mayıs 1829

Arada bir, hoşlandığınız yerlerde dura dura, insan zekâsına felsefenin açtığı geniş ufuklara doğru yol almaktasınız, aziz dostum.

Ben de, bütün yaşamımda, doğumla içine fırlatıldığımız sonsuzluğu daha iyi, daha doğru yorumlayayım diye, durmadan, elimden geldiğince kendini yetiştirmeye çaba harcamış bir kişi olarak, aynı yolu tutmuş olan size, başarı dilediğimden hiç kuşkunuz olmasın.

Kendi hesabıma, artık polemiğe girmekten kaçındığımı belirtmeliyim; zira ne söyleseniz, o anda bir zıddını önünüze sürüyorlar. O kadar ki hani tutsanız da bir insanı ortasından ikiye ayırsanız, hemen sağ yanın, sol yanla kavgaya giriştiğini göreceksiniz.

Beri yanda, kendileri gibi düşünmeyenlere karşı çıkıyorlar, onları bir yana itip kendileri gibi düşünenlerle bir oluyorlar diye de gençliğe karşı içimde öfke duyduğumu da söyleyemem.

Mektubuma, daha önce yollamış olduğunuz yazıları ekliyorum. Bu konularla çoktandır uğraşmadığım için, üzerlerinde hiçbir yorumda bulunmayacağım...

Hem kendinize, hem çevrenize yararlı olacak çalışmalarınızda size başarılar dilerim.

1. Schubarth, bir kitap yayınlamış, bunda Hegel felsefesini enine boyuna eleştirmişti. 16 Ocak 1829'da yazdığı mektupla birlikte, kitabından birini Goethe'ye yollamıştı. Bu mektup onun yanıtıdır.

ROCHLITZ'e[1]

Weimar, 3 Temmuz 1829

Evet, aziz dostum, bize onur veren ziyaretiniz, yaşam yolunda birbirimizi arkadaş seçmekle aldanmadığımızın en güzel kanıtı oldu; yaşadığımız yerler ayrı da olsa,' paralel biçimde atbaşı birlikte ilerlediğimizi gördük, birimiz ötekisinde yadırganacak bir yan bulmadı; siz benim yanımda, ben sizin yanınızda olmaktan sevinç duyuyorduk. Benim arkadaşlarım, çabucak sizin arkadaşlarınız oldular. Bütün bunlar en küçük bir yardımı gerektirmeden kendiliğinden oluverdi. Birkaç gün daha kalamadınız diye üzüldük. Arkanızdan gelinim ve çocuklar döndüler. Bay Rauch geldi, kavuşmanın ve konuk karşılamanın sevinci içinde geçen güzel saatleri bizimle paylaşmanızı isterdik. Sevgili Ottilie'yi de müzikten anlayan biri ile tanıştırmış olacaktım.

Mektubumu burada bitirirken, yakında almayı umduğum yanıtınıza şimdiden teşekkür eder, değerli yakınlarınıza selamlarımı ve en iyi dileklerimi sunarım. Gönderdiğim paketi lütfedip kabul etmeniz dileği ile...

ZELTER'e

Weimar, 15 Şubat 1830

Yaşamımı anlattığım yapıta verdiğim, biraz da garip[2] ada, 'Gerçek ve Düş'e gelince:

Okuyucunun, bir biyografiyi okurken, onun, gerçeği tıpatıp yansıttığına hiçbir zaman inanmadığını deneylerimle biliyorum.

Ülküm ve çabam, bildiğim kadarı ile yalnız ve yalnız yaşamımdaki gerçekleri anlatmak olduğu halde, az önce söylediğim anlayışa -biraz da inatla- karşı koymak için, kitabın adına kendiliğimden -sanki bir uydurma varmış gibi- 'düş' sözcüğünü kattım.

Yaşlı yıllarımda, insanın, yaşamını anlatmak için geriye baktığında, düş gücünü, ozanlık yeteneğini kullanmasından doğal bir şey olabilir mi? O zaman da kuşkusuz daha çok olguları, sonuçları görüp ayrıntıları atlayacaktır. Tarih kitaplarının tümünde, yazarların, yazdıkları dönemin dünya anlayışının dışına çıkamadıklarını görüyoruz. On dördüncü yüzyılda anlatılan bir 'Kuyruklu Yıldız' olayı, on dokuzuncu yüzyılda anlatı-

1. *Rochlitz, Johann Friedrich* (1769-1842): Leipzig'li roman ve sahne yapıtları yazarı, ozan, müzisyen, çeşitli müzik dergilerinin editörü. 1800 yılından beri Goethe ile arkadaşlığı var. Weimar'a çok kez gitti. Yazdığı komedilerden kimileri Weimar'da sergilendi: 'So geht's". Goethe, Rochlitz'i tanır tanımaz sevmiş ve onun yargılarına her zaman değer vermiştir.

2. Aslında Goethe 'paradox' sözcüğünü kullanıyor. Birbirine karşıt olan.

lana benzer mi? Dikkat edin: Önemli bir olayı, o kentte oturanların bile, sabahleyin başka, akşam başka türlü anlattığına tanık olacaksınız.

'Anlatan' ve 'Anlatılan' ile ilgili bütün bu düşünceleri 'Düş' sözcüğünün geniş kapsamına yerleştirdikten sonra, geri kalanı, yani asıl sergilemek istediklerimi, olayların dizisini 'gerçek' sözcüğü ile belirtmek istedim. Bunda ne kadar başarı sağladım? Bunu artık, iyi niyetli okuyucunun yargısına bırakıyorum. Dolayısıyla ortaya çıkan şu sorunları da öyle: Anlatılanlar yaşanmışlara tıpatıp uyuyor mu? Kitabı okurken, bugün yapıtları ile tanınan bir kişinin kendini yetiştirme yolunda adım adım ilerlediği izlenebiliyor mu?

Anlatılan her şeyde, isterse diplomatik bir yazı olsun, onu yazanın ulusu ve dünya görüşü sezilir. İngiliz tarihini, Fransızlar başka türlü yorumlar, İngilizler başka...

Yukarıda açıklamaya çalıştıklarımı, bana aynı soruyu yöneltmiş olan pek sayın[1] bir okuyucuma da böyle anlatmıştım.

Aldığımız her nefesle Lethe[2] sularının havaya karışmış zerreciklerinin de içimize girdiğini, bize acılarımızın tamamını, sevinçlerimizin de bir bölümünü unutturduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız.

Tanrı'nın bu güzel bağışını, tüm yaşamım süresince değerlendirdim; her zaman ondan daha çok, daha çok yararlanmanın yollarını aradım.

KNEBEL'e

Weimar, 6 Ocak 1830

Yaşamın önemli yıllarını, uzun süre birlikte ve yan yana geçirdikten sonra ayrı düşmek ve birbiri ile haberleşememek, insanı üzüyor, aziz dostum. Ama ben senin, tuttuğun yolda şaşmadan ilerlediğini, güzel şeylerle uğraşıp öğrenmeye önem verdiğini, zaman zaman benim yaşamımdaki ufak ya da büyük değişikliklerle ilgilenmekten de geri kalmadığını biliyorum. Önemli ya da önemsiz uğraşılarıma -uzaktan da olsa- ilgi duyman benim için bir avuntu oluyor. Bu karşılıklı uzak ilişkiyi -bugüne dek nasıl kesmedikse- öylece sürdürelim, ta ki bir gün havalar az düzelince birbirimizi, kısa süre için de olsa, görme olanağını bulalım!

Geçen kışı, -hiç değilse- büyük olaylara göğüs germeden geçirmiştik. Önümüzdeki haftalarda da, umarım, dışarıdaki beyaz dünyanın yankısı ile erken ağaran ve uzun süren geceleri sıcak odalarımızda yine öyle güzel geçiririz...

1. Bavyera kralı I. Ludwig.
2. *Lethestrom:* Yeraltı dünyasında bir nehir. Bu nehrin suları belleği yıkıyor, anıları yok edip, her şeyi unutturuyor.

Sana ve yakınlarına en iyi dileklerimi sunarım. İsteklerimizin ve umutlarımızın tümünün gerçekleşemeyeceğini de hatırdan çıkarmamak gerek.

WILHELM von HUMBOLDT'a[1]

Weimar, 19 Ekim 1830

Bu son haftalar içinde hep sizinle birlikteydim, aziz dostum, hep size sığındım; değerli yazılarınızı bir daha okuyarak avundum.

Lizbon'daki büyük depremin[2] etkisi nasıl en uzak göllerde ve kaynaklarda duyuldu ise, bizler de burada, batı yanımızda kırk yıl önce baş gösteren patlamadan öylesine sarsıldık.

Böyle karmaşık bir dönemde, pek değerli yazınızın elime geçmesinin benim için ne kadar avundurucu olduğunu bilmem düşünebiliyor musunuz?

Zıt çağrışımlarla, birden, kendimi o eski günlere dönmüş buldum. Birlikte kendimizi en iyi biçimde yetiştirmek çabası içinde, büyük ve soylu dostumuz da[3] yanımızda olduğu halde, yeryüzünde elde edilebilecek En-Gerçek, En-Güzel, En-Yetkini yakalayıp özlemle yanan göğsümüze basmak, ruhumuzu kandırmak için savaştığımız yıllara...

Açıklamalarınızın sonunda, benim o heyecanlı dönemdeki uğraşılarımı eleştirirken gösterdiğiniz anlayış, yapıtta, konunun dışına çıkmış bir açıklamayı kişiliğimle ilgili zorunluluk olarak göstermeniz, o mutlu ülkenin[4] etkisinden söz etmeniz ne güzel!..

Keşke bunları karşılıklı oturup konuşabilseydik! Kendimi yazınızda yankılanmış görmek... Açıklamalarınızla aydınlanırken, bir yandan, benliğimizde gizli, anlaşılmaz yanlarımız olduğunu düşünmek, tek tek her kişinin ruhunda, birbirine ters düşen, ama yine de birbiriyle kaynaşan ve bütünleşen özellikler üzerinde fikir yürütmek, bunlar yazmakla anlatılamıyor.

Benim güzel sanatlara olan merakım da, lütfedip üzerinde durduğunuz konulardan biri ki, bu da az önce değindiğim akıl almaz eğilimlerimizin kapsamına giriyor. Nasıl oluyor da başaramayacağımız bir beceriye karşı, içimizde önüne geçilmez bir istek duyuyoruz? Ve -gariptir- bu olanaksız istek bizi asıl yeteneğimizin sınırları içinde gerçek başarıya ulaştırıyor?

1. *Wilhelm von Humboldt,* Goethe'nin, 'İkinci Roma Gezisi' adlı yapıtı üzerine 'Berliner Jahrbuch'da uzunca bir makale yayınlamış, yapıtı eleştirmişti.
2. 1755 yılındaki deprem.
3. Schiller ile birlikte Weimar'da geçen yıllar 1794-1805.
4. *Mutlu ülke:* İtalya ve Roma.

Aslında gecikmiş olan bu mektup, daha çok gecikmesin diye, onu burada keseceğim; ama yazdıklarıma şunu eklemek istiyorum: Yazılarınızdaki[1] özgün görüşler beni yeni baştan benzer konular üzerinde düşünmeye itti, bir arada olduğumuz o güzel dönemi, tatlı günleri anımsadım; ikimizin de, şu yaşlı günlerimizde yan yana olmasak da, düşte bir olarak, gençlik gücü ve sevinci ile bu anılardan tat aldığımızı düşündüm.

ZELTER'e

Weimar, 21 Kasım 1830

Nema ante obitum beatus[2] dünya tarihine geçmiş bir söz, ama -nafile: İnsana bir şey söylemiyor. Belki biraz daha derinleşerek şöyle diyebiliriz:

"Ölene dek her türlü sınava hazır ol!"

Benim kadar, sen de bu sınavlardan geçtin. İnsanın diyesi geliyor ki: Yazgı, sanki bizim sinirler, damarlar -ne bileyim-, tüm öteki organlardan değil de, demirden[3] oluştuğumuza inanmış.

Mektubuna teşekkür ederim. Çok yıl önce, bana geldiğinde, böyle acı bir haberi sana iletmek görevini de ben üstlenmiştim.[4] Neyse, gel bu konuyu burada bırakalım.

Bu büyük felaketin, benim için önemli ve garipsetici bir yanı da şu: Yaklaşan yeni yılla birlikte omzumdaki yüklerin tümünü, önünde uzun bir yaşam olan gencin omuzlarına yüklemeyi düşünüyordum. Şimdi onları, daha da ağırlaşan adımlarla yine benim sürüklemem gerekiyor.

Bu noktada insanı ayakta tutan tek şey -sanırım- içimizdeki derin görev anlayışı. Bu ara en çok, sağlam olarak ayakta kalabilmeye dikkat ediyorum, sağlık olduktan sonra ötesi kolay... Beden sağlam, kafa yerinde ve irade (istenç) nereye yöneleceğini biliyorsa ötesinden korkma...

Mektubumu burada keseceğim. Bir başka zaman, bu noktadan çıkış yaparak düşündüklerimi genişletmek isterim.

Acıma katılanların tümüne candan ve gönülden selamlarımı sun.

1. Humboldt'un 'İkinci Roma Gezisi' üzerine, Berlin'de yayınlanan 'Jahrbuch'da (Yıllık) çıkan makalesi.
2. *Nemo ante obitum beatus:* Solon'un Krösus'a söylediği söz. (Herodot). "Kimseyi yaşadığı sürece (ya da ölmeden önce) mutlu diye adlandırma." Almancası, "Neimand ist vor seinem Ende glücklich zu preisen."
3. Goethe, 10 Kasım'da oğlu August'un Roma'da öldüğü haberini almıştır.
4. 1816 yılında, Zelter'in küçük kızının ölüm haberi.

ZELTER'e

Weimar, 14 Aralık 1830

Yerden göğe hakkın var aziz dostum: Yaşamdaki uğraşılarımı, bir saat gibi, düzenli ve ayarlı bir biçimde yürütmeseydim, başıma gelen bu felaketten sonra, herhalde göçer giderdim.

Ama öyle olmadı, yine ayaktayım; birkaç saatlik bir gecikme yaptı ise de saatim yine eskisi gibi düzenli işliyor.

Sana, kasım ayında olanlardan bilgi vermek istiyorum: Oğlumu kaybetmenin acısı öylesine içime çöktü, beni öylesine sarstı ki, dayanamayacağımı sandım. İşte o zaman, bir işe sarılmak istedim, bana her şeyi unutturacak, kendine bağlayacak bir işe... Yaşamımın[1] dördüncü cildi, kimi notlar ve taslaklarla birlikte -belki on yılı aşan bir süredir- öylece bir kenarda duruyordu.

Kendimi biraz da zorlayarak onu ele aldım ve işte şu anda o, karşımda, baskıya hazır durumda bekliyor. Ancak, onun üzerinde biraz daha işlemek, kapsamını zenginleştirmek, anlatışı güzelleştirmek istiyorum.

Bu işi on dört günde başardım. Ancak, ruhumun derinlerine ittiğim büyük acı bir yandan, on dört gün süre ile yoğun kafa çalışması beri yandan, bütün bunlar yorgun bedenimde, önemli patlamaya neden oldu; uyarıcı hiçbir belirti, hiçbir alamet (symptom) olmadan, birdenbire -bir gün- ağzımdan kan boşaldı. Akciğerde bir damar çatlamış... Hemen o anda gerekli ve bilgili yardım olmasaydı, sanırım ultima linea rerum[2] dilediğini yapmış olacaktı.

Gelecek mektubumda başka şeylerden söz edeceğim. Güneşsiz geçen yaz günlerindeki sürekli uğraşılarımı anlatacak, bugün için olduğu kadar, umarım, yarın için de kalbimi ferahlatmış olacağım.

J. C. LODER'e[3]

Weimar, 7 Nisan 1831

Geçen yılın sonlarında başıma gelen felaketi haber alarak candan üzül-

1. *Der vierte Band meines Lebens:* Bu yapıt Goethe'nin ölümünden sonra 1833'te yayınlandı. 'Ardında bıraktıkları.'

2. *Ultima linea rerum:* Das letzte Ziel der Dinge. (Horaz) Her şeyin bittiği son nokta.

3. J.C. Loder (1753-1832): Jena Üniversitesi'nde anatomi okuturken Goethe kendisini tanımış ve bir süre derslerini dinlemişti. Bu sırada aralarında dostluk bağları kurmuşlardı. Loder 1810'da Rus Çarının özel hekimliğini yapmış, sonra Moskova'ya yerleşerek, ölene dek orada oturmuştur. 1812 yılında Loder, Königsberg Üniversitesi'nde tıp profesörü olan oğlunu yitirmişti.

düğünüzden kuşkum yok. Oğlum gerçi biraz rahatsız olarak İtalya yolculuğuna çıkmıştı, ama sağlığı giderek iyiye dönüşüyordu. Mesleğinde son basamağa erişmesi için Roma'ya gitmesi gerekiyordu. Onun bu aşamaya erişmiş ve bunun gururunu -kısa bir süre için de olsa- duymuş olmasını bilmek, bana küçük bir övünç oluyor.

Siz de, aziz dostum, aynı acılara katlandınız, gidenin ardında kalanın neler çektiğini bilirsiniz. Elden ne gelir ki? Kendinden önce gidene düşen görevleri de yüklenmek ve onların da üstesinden gelmeye çabalamaktan başka...

ZELTER'e

Weimar, 1 Haziran 1831

Ekinlerini derdiğin dış dünyadan, zaman zaman bana da birkaç demet sunmakta devam et, dostum, ben bu arada yaşam manastırının bahçesine çekilmiş -kısaca söylemem gerekirse- Faust'un ikinci bölümünü bitirmeye çalışıyorum. Yirmisinde bir gençken ilham aldığın şeyleri, seksen ikisinde kaleme almak kolay iş değil. Canı içine çekilmiş bir iskeleti alacak, onu sinirler ve kaslarla onaracak, tepesine baş konduracaksın; sonra onu bol bir pelerinle örteceksin ki ortaya koyduğun yapıt açık bir bilmece olarak kalsın, insanlar ondan yalnız tat almakla kalmasınlar, bir yandan da durmadan üzerinde kafa yorsunlar...

MARIANNA v. WILLEMER'e

Weimar, 7 Haziran 1831

Benim sevgili arkadaşım en tatlı saatlerini neşeli gençlerle baş başa geçiriyorsa, ben de ondan pek geri kalmıyorum; iki erkek, bir kız üç torunum çevremdeki tüm bulutları dağıtıyor; gittikleri yer aydınlanıyor. Onların sevinci, ne halde olursa olsun, en yaşlıya da geçiyor; Tanrı'ya şükredelim ki önümüze böylesine aydınlık ışıklar yakmış.

AUGUST KESTNER'e[1]

Weimar, 9 Haziran 1831

(...) Bir söyleyeceğim daha var; oğlumun gömüldüğü yere, acaba, sade ve gösterişsiz bir anıt yapmak uygun düşer mi dersiniz? Bana, bu yönde düşündüklerinizi, lütfen bildiriniz.

Bir ağıtımda sözlendirdiğim gibi, babanın yatmak istediği yere oğlun yatması varmış yazgıda. Bunu abideleştirmek yerinde olacak sanıyorum.

AUGUST KESTNER'e

29 Temmuz 1831

Oğlumun arkada bıraktığı az eşyanın gönderilmesi işini, tümü ile size bırakıyorum. Milano'daki Bay Mylius'a yollasanız, elime geçecektir. Anıt sorununa gelince: Oradaki iyilik sever dostların, özellikle Bay Thorwaldsen'in önerileri beni son kerte duygulandırdı, içimde duyduğum gönül borcunu sözle anlatabilmem olanaksız.

(...) Küçük kubbeyi on iki palmiyenin üzerine oturtmak düşüncesinde sizinle birlikteyim, resimde işaret ettiğim bir girinti ile oymaların daha uyumlu olacağını sanıyorum. Mektubuma bir de 'mezartaşı yazısı' ekliyorum. Umarım, siz oradakiler de uygun bulursunuz:

Goethe, Fil, Patri, Antevertens, Obit.
Annorum, XL. MDCCCXXX.[2]

(...) Vurgulamak istediğim bir konu da, -yine aramızda kalsın!- Faust'un ikinci bölümünü bitirmiş olduğumdur.

Ne anlatacağımı, bir yerde, nasıl anlatacağımı uzun yıllardır biliyordum. Onu kafamda taşıyor, ancak, zaman zaman, yüzüme gülen yerleri oturup yazıyordum.

1. *Kestner, Georg August Christian* (1777-1853): Goethe'nin Welzlard'da tanıştığı ve delice sevdiği, ama onun nişanlı olduğunu öğrenince bırakıp kaçtığı Lotte'nin oğlu. Bilindiği gibi, Goethe bu büyük sevgiden esinlenerek, onu dünyaca üne kavuşturan 'Werther'i yaratmıştı. August Kestner, arkeolog ve sanat tarihçisidir. 1817'den beri Roma'da, Vatikan'da, Hannover elçisi olarak görev yapmaktadır. Goethe'nin oğlu onun kolları arasında can verdi.

2. (Goethe, der Sohn, starb, dem Vater vorangehend, 40 Jahre alt, 1830). "Goethe, oğul, öldü. Babasından önce, 40 yaşında, 1830." August Goethe (1789-1830), babasının istediği gibi Roma'da Porta San Paolo'nun olduğu yerde Cestius-Piramidi'nin bitişiğindeki, Katolik olmayanlara ayrılmış mezarlıkta Keats, Shelley, H. v. Marées ve bz.'lerinin yanında yatmaktadır.

REINHARD'a

Weimar, 7 Eylül 1831

Sonunda bu çalışmayı yapmaya ve doğum günüme[1] kadar bitirmeye kesinkes bir karar verdim.

Gerçekten de ağustosun ilk yarısında artık yapacak iş kalmamıştı, müsveddeleri paket yapıp mühürledim, böylece gözden ve ilgiden uzaklaştırdım. Öteki yapıtlarımın arasına ne zaman katılır da, onların özgül ağırlığını ne kadar artırır orasını bilemem. Dileğim odur ki yapıt uygun bir zamanınızda elinize geçsin!

Ola ki, sonu yeterince aydın bulmayasınız?

Ama dünya ve insanlık tarihinde de bunu görmüyor muyuz? Çözümlenmiş her problem karşımıza çözümlenmesi gereken yeni bir problem çıkarmıyor mu?

BOISSERÉE'ye

Weimar, 8 Eylül 1831

Weimar'da pek gösterişli bir törenle kutlanan doğum günümü, bir kez de kendim için, yalnızca kutlamak üzere, Thüringen ormanlarını seçtim[2] ve mektubunuzda istediğiniz gibi, o sarp ve amansız kayalara bakarken düşümde hep sizi canlandırdım. Beni sevindiren mektubunuzu arkamdan yollamışlar. Şimdi, mektubunuzun sonunda sorduğunuz soruya, ayrıntılı olarak yanıt vermek isterim.

Önce şunu haber vereyim: Faust'un ikinci bölümünü, onu başlı başına ele alarak, bitirmeyi başardım. Ne yazacağımı, dahası nasıl yazacağımı çoktandır biliyordum.

Anlatılmamış bir masal gibi, uzun yıllar onu kafamda taşıdım; zaman zaman, kimi yerleri yazmak içimden geliyor ve oturup buraları yazıyordum.

Ancak, bu ikinci bölümü, birinci gibi fragman olarak bırakamazdım. Önceden yayınlanmış olan başlangıcı okuduğunuzda sizin de söylediğiniz gibi, bu bölümün akla seslenip onu kandırması gerekiyordu.

1. Goethe'nin doğum günü: 28.8.1749

2. Goethe, son doğum gününü (28.8.1831) kutlamak için altı günlük bir geziye çıkmış, bir zamanlar, maden işletmelerini yönetmek için emek harcadığı Ilmenau'a kadar gitmişti. Burada ocak bekçisi ile birlikte gezerken, 1783 yılında, pencerenin kenarına kurşunkalemle yazdığı 'Über allen Gipfeln ist Ruh' adlı şiiri yüzünden üne kavuşmuş olan küçük kulübeye de girmiş ve kendi yazısına bakarak derin düşüncelere dalmıştı.

Sonunda, ikinci bölümü bütünü ile ele alıp işlemek, parçaları düzgünce birbirine bağlamak üzere kesinkes bir karar aldım ve onu kültürlü bir kafanın karşısına çıkabilecek hale getirmeye çalıştım.

Ben elimden geleni yaptım: Yapıt ortada.

Belki tüm sorunlar çözülmüş değildir, ya da her yön salt aydınlığa çıkarılmamıştır; ama mimikten, simgeden, işaretten anlam çıkaranlar onu beğenecektir.

Böyleleri, belki onda, benim verebildiğimden de fazlasını bulacaklardır.

BRÜHL'e

Weimar, 15 Ekim 1831

Yıllar, bir zamanlar dostça ve bolca sunduklarını, yaşlı günlerimizde bir bir elimizden alırken, kendimize ve dünyaya karşı görevimiz, -kanımca- gözümüzü bize kalana çevirmek, onu değerlendirmektir. Bu arada, yıllar yılı anlaştığı, düşünce ortaklığı içinde uzaktan ve yakından, ama yine birlikte, kültürünü geliştirdiği güvenilir dostlarının varlığını bilmek kadar güzel bir şey olabilir mi?

İçtenlikle yazdığınız satırları ve mektubunuza eklediğiniz dergiyi[1] bu anlamda karşılıyor ve her ikisi için de, duyduğum gönül borcunu size sunmak istiyorum, sevgili dostum ve efendim.

Şimdi sırası gelmişken, size biraz acı, biraz sert, bir çift laf edeceğim:[2] Yaptığınız ve başardığınız işlerden ötürü asla pişmanlık duymayasınız; anılarınıza dalıp üzülmeyesiniz. İyi niyetli çabalarınızdan umduğunuz sonuçlar almasanız da onların yine bir başka yönde -belki bizim bilmediğimiz biçimde- yararları olmuş, hizmetleri ve yardımları dokunmuştur. Hele sizin durumunuzda... Siz ki, yetenekli çok sanatçının kendi kendisini bulmasına yardımcı oldunuz, onlara çok daha iyi yollar gösterdiniz! Dışın içle bağdaşmasını sözlerle değil, canlı örneğinizle öğrettiniz, onlara bu uyuşmanın tadını tattırdınız!

Yeryüzünde her davranışın sonucu vardır, ama bu sonuç sıçramalarla olur. Bir etkiyi kayboldu sanırken, bakarsınız, neden olduğu sonuç şu yanda ya da bu yanda karşınıza çıkar. Kimi zaman da bundan haberiniz olmaz, ya da sonuç hoşunuza gitmez: Bizim düşündüğümüz, istediğimiz gibi değildir.

1. Brühl. Goethe'ye *'Berlin Krallık Tiyatrolarında* Yeni Giysiler' adlı derginin 23 nolu sayısını doğum günü armağanı olarak yollamıştır.

2. Brühl mektubunda, 1828 yılında, Krallık Tiyatrosu Genel Müdürlüğü görevine son verilmesinden yakınmıştı.

Genel görüşlerimde bunca açıldığımı bana bağışlayın! Bunlar yaşlılığın meyveleri, moralimizi ancak onlarla güçlendirebiliyoruz; kaldı ki bunlar, ikimizin de kendimizi adadığımız dalda en çok işimize yarayacak ögeler. Zaman zaman kendime uygulayıp faydalandığım düşünceleri, sevdiğim bir arkadaşıma niçin söylemeyeyim?

Geçmişe bakınca ikimiz de sevinebiliriz. Siz şimdi güzel sanatlara ek olarak getirildiğiniz[1] yeni görevde rahatınıza bakın! Çevremizdeki zenginliklerin, bulanık ışığı bile bu yalnız günlerimizi canlandırmaya, onları yaşanır yapmaya yetmez mi?

Saatlerinizin en güzel şekilde akıp gitmesini dilerim!

Size yürekten bağlı arkadaşınız.

MARIANNA v. WILLEMER'e

Weimar, 10 Şubat 1832

Yaşadığım şu günleri gereğince değerlendirmek isteği ile çevremde birikmiş sayısız kâğıtları elden geçirip arıtırken, yaşamımın en güzel günlerinden kalma bir yığın mektup elime geçerek gözümü, gönlümü aydınlattı... Bunları zaten ayrı bir yerde saklıyordum; şimdi tümünü bir araya getirip bir tomar yaptım ve sarıp mühürledim.

Bu paket şimdi, üzerinde adresiniz yazılı olarak önümde duruyor. Onu -her olasılığı düşünerek- şimdiden size yollamak istiyorum. Ancak, sizden dileğim, onu -belli bir güne kadar- açmadan, öylece saklamanızdır. Böylesi mektuplar bize gerçekten yaşamış olduğumuzu kanıtlar.

Yüreğimizi huzur ve sevinçle dolduran en güzel belgelerdir onlar...[2]

WILHELM v. HUMBOLDT'a

Weimar, 17 Mart 1832

Elimde olmayan nedenlerle verdiğim uzun bir aralıktan sonra, mektubunuzu[3] -önceden hazırlamadan- şöylece yanıtlamak isterim: Hayvanlar bilgilerini organları aracılığı ile edinirler, demiş eskiler; buna ben şunu ekleyeceğim: İnsanlar da öyle... Şu farkla ki, insanların, organlarını yeni baştan bilgilendirme avantajları vardır.

1. 1830'da Brühl, Berlin Müzesi'nin genel müdürlüğüne getirilmiştir.
2. Marianne'nın (Doğu-Batı-Divanı'nın ölümsüz Suleikası! Bu Divandaki çok şiirin yazarı!) kendisine yazmış olduğu mektupları. Goethe paketler ve içine güzel bir de şiir ekleyerek 25 Şubat'ta Frankfurt'a Willemer'e yollar.
3. Humboldt'un 6 Ocak 1832 günlü mektubunun bu yanıtı, Goethe'nin yazdığı son mektuptur.

Her işlev, dolayısıyla her başarı için, kişide, doğuştan gerekli yetenek varsa, bu onu, bilinçaltından -kendine özgü kurallarla- sonuca doğru iteler, ama bu arada, onu gayesinden amacından uzaklaştırması da olasıdır.

Kişi, kendisinde, herhangi bir el işine ya da sanata karşı yaradılışında gizli olup da, düzgün bir bakımla artacak bir yeteneğin varlığını ne kadar erken anlarsa, o kadar mutludur; dıştan aldığı hiçbir etki, dünyaya beraberinde getirdiği kişilik ayrıcalıklarını bozamaz. En yüksek deha odur ki, her şeyi kendinde toplamasını, kendine mal etmesini bilir ve bu verileri toplarken, öz yaradılışından, karakter dediğimiz özel kişiliğinden fedakârlıkta bulunmak şöyle dursun, tam tersine kişiliğini yüceltir ve onu daha etkin kılar.

Bu arada, bilinç ile bilinçaltı[1] arasında kendiliğinden çeşitli ilişkiler kurulur; bir büyük müzik yeteneklisini düşünelim, önemli bir partitur hazırlaması gerekmektedir: Bilinç ve bilinçaltının ilişkisi benim her zaman tekrarladığım bir örnekle, mektup ile zarfın ilişkisi gibi birbirini tamamlar.

İnsanların organları, yinelemelerle edindiği bilgiler, düşünce ve araştırmalarla, başarı, başarısızlık ve yeniden düşünce ve araştırmalarla özgür bir çalışma içinde, -biz bilincine varmadan- sonradan elde edileni, doğuştan var olanlarla öylesine birleştirir ve ortaya öyle bir bütün çıkarır ki bunun karşısında şaşmamak elden gelmez.

Bu genel görüşlerimi, yolladığınız pusulayı geri gönderirken, sorunuzu yanıtsız bırakmayayım diye yazdım.[2]

Altmış yıldan önce, genç yaşımda Faust'un esintisini almış, ana çizgileri ile onu belli biçimde düşünmüştüm. Nasıl sıralayacağımı ayrıntıları ile bilmiyordum. Bu esinlenmeyi uzun yıllar, -ona hiç ilişmeden- kafamda taşıdım. Ancak, ilginç bulduğum kimi yerleri ayrı ayrı kaleme alıp işledim. Böylece, ikinci bölümde karşımızda bulduğumuz boşlukları doldurmak, eş bir ilgi ile önceden yazılmışlara bağlamak gerekiyordu. O zaman, karşımıza şu büyük zorluk çıktı: Doğal bir biçimde oluşmuş yerlere bu kez, bilerek, amacı görerek çalışıp eksikleri tamamlamak zorunluluğu! Şu da var ki bu işi, böyle uzun, duyarak, düşünerek yaşanmış devingen bir ömrü arkanıza aldıktan sonra yapmak, kuşkusuz yapıtın yararına olmuş-

1. Goethe das Bewusste - das Unbewusste; Bewusstein - Bewusstlosigkeit, deyimlerini kullanıyor. Biz bu yazıda: Bewusstlosigkeit'ı bilinçsizlik değil, bilinçaltı olarak çevirdik.

2. Humboldt. Goethe'nin 1 Aralık 1831 günlü mektubunda, Faust üzerine yazdıklarının bir kopyasını çıkarmış ve bunu ozana göndererek ona -aşağı yukarı- şöyle bir soru yöneltmişti: Böyle büyük bir yapıtı nerelerden esinlenerek yazıyordu? Yazdıkları uzun bir süre içinde, bilinçli biçimde kafasında mı oluşuyordu, yoksa bunlar, yaşamının herhangi bir döneminde birden mi bilincinde beliriyordu?

tur. Ben, eskiyi, yeniden ayıracaklarmış, sonradan yazılanlar ilk yazılanlardan ayrılıyormuş, gibi bir korkuya kapılmadan yazdım. Bu problemin yanıtını, ileride onu okuyacakların iyi niyetli yargılarına bırakıyorum.

Uzak yakın dostlarıma, gönül borcu ile bağlı olduğum yakınlarıma, gelişigüzel söylediğim bu ağırbaşlı (ciddi) sözleri, sağlığımda yüzlerine söylemek, onların yanıtlarını almak, tartışmak -kuşkusuz- beni çok mutlu ederdi.

Ama -korkarım- içinde yaşadığımız bu karmakarışık ve zıvanadan çıkmış görünen dünyada, sonsuz emeklerle, uzun yıllar harcayarak hazırladığım bu değişik biçimdeki yapıyı hor görenler olacak. Belki, onu fırtınada parçalanmış bir geminin enkazı gibi bir kıyıya atıp bırakacaklar, saatlerin kumları onu örtüp kapatacak.

Akıl almaz prensiplerin, akıl almaz eylemlerle egemenliğini sürdürdüğü bir dünyada yaşıyoruz. Bu arada ben ancak, sizin de çekildiğiniz köşenizde[1] yaptığınız gibi, elde etmiş olduklarımı ve elimde kalmış olanları korumak ve -olabildiğince- artırmakla yetiniyorum.

Siz de bana uğraşılarınızdan söz ediniz; Riemer[2] bildiğiniz gibi, kendi alanındaki konular ve benzeri ile uğraşıp duruyor. Akşamları oturup konuşurken, bu alanda açılıp onun sınırlarına dek uzanıyoruz.

Mektubumun gecikmiş olmasını bağışlayın! Yalnızlığımın dışında, yaşamın sırları üzerinde oturup kafa yoracak bir saati bulmak da güç oluyor.

Bütün bağlılığımla.

1. Aslında 'Burg' (şato) diyor Goethe. Humboldt'ların Batı Berlin dolaylarında Tegel Gölü kıyısındaki şatoları.
2. Riemer, uzun yıllar August Goethe'ye özel öğretmenlik ve Goethe'ye sekreterlik yaptıktan sonra, 1812'de Weimar'daki Gimnazium (Gymnasium) da profesör oldu. Onun dalı da Humboldt'unki gibi Phylologie idi.

SONSÖZ

Sayısı 14.000'i aşan mektup dizisinden bir seçme yapmak kolay olmuyor. Yararlandığım kitaplar aslında 'Seçmeler' idi. Biz, Türk okuyucusu için, ozanın önemli konular üzerindeki düşüncelerini, büyük olaylar karşısındaki tepkilerini belirleyen mektuplarını seçmeye çaba harcadık. Böylece, şu elimizdeki kitap bir 'Seçmenin Seçmesi' oldu.

Bu arada, önemli kimi mektubu atlamış olabiliriz. Bunlar, daha çok Goethe'nin bilimsel araştırmaları, renkler teorisi, madenler, bitkiler ve taşlar üzerindeki çalışmaları, devlet hizmetleri ile ilgili olanlardır.

Kişi bir seçme yaparken -elinde olmaksızın- yakınlık ve ilgi duyduğu konuları ayırıyor.

Ama yine de, çevrilmesi gerekli, kimi mektubu kitabımızın kapsamına almamış isek, değerli okuyucuların bu kusur ve eksikliği hoş görmelerini dilerim.

***

Goethe yaşlandıkça, yurdunun içi ve dışından gelen mektupların sayısı arttıkça, onların yanıtlanması işi bir problem haline gelmiş, sonunda Goethe çareyi, özel bir sekreter tutmakta bulmuştu.

Zamanla, kendini mektup dikte ettirmeye alıştırmış, ancak pek özel olanları kendi eliyle yazmıştır.

Ne yazık ki ilk gençlik yıllarında Friederike'ye ve nişanlısı Lili'ye yazdığı mektuplar elimizde yoktur. Lotte'ye yazdıkları ise onun küçük burjuva terbiyesi ile yetişmiş olması nedeni ile, kendisine yazılan her mektubu nişanlısına da -sonradan kocasına- göstereceği düşüncesi, ozanı ona aşk mektupları yazmaktan alıkoymuştur.

Lotte'ye duyduğu, ama mektupları ile anlatamadığı bu taşkın sevgi, onu Werther'i yazmaya itelemiş ve büyük tutkusunu coşku ile dile getirdiği bir 'Mektup biçimindeki roman' ile bir 'şaheser' yaratmış ve birden üne kavuşarak, uzun yıllar 'Werther'in yazarı olarak anılmıştır.

***

"Benim için, tüm insanlığı içine alan bir toplumdan başka toplum yoktur," der bir yerde Goethe ve ömrünce, baştan sona çalışmalarının yanı sıra, uzak yakın ülkelerdeki 'başka' insanların kültür ve yazın yapıtlarını tanıma ve değerlendirmeye çaba harcar. 'Weltliteratur'[1] deyimi, onun bulduğu ve yazın alanına sürdüğü bir deyimdir. Bu deyimle, klasik yazı 'Başyapıt'larını değil, gününde yaşayan ulusların düşünce ürünlerini, her birinin kendine özge değişik görüş ve anlatışlarını kasteder. Uluslar birbirini yakından tanımalı, düşün alışverişinde bulunmalıdır.

Kendisi Weimar'dan pek ayrılmaz, ama çeşitli ulusların kültür temsilcileri onun ayağına gelir. Yeryüzünde az insana Goethe'nin uzun yaşamında gördüğü saygınlık gösterilmiştir. Yalnız Fransa, İngiltere, İskandinav ülkeleri, İsviçre'de değil, Rusya'da, Polonya'da da dostları, hayranları vardır. O, bu ülkelerin kültürlerinden esinlenmekle kalmaz, daha ötelere: Doğu'ya, Uzak Doğu'ya uzanır, bu uzak ülkelerde yaşayanları yapıtları ile tanımaya, anlamaya çalışır...

***

Yıllar geçtikçe, dönemler aşıldıkça, kendi yurdunda tarihsel bir kişilik kazanmıştır. Etkisini yitirmiş bir dönemden artakalmış bir ünlü.

Diyebiliriz ki, yeni yetişenler için, az ya da çok bir yük...

Kendisine saygı gösterirler, ama ya gizliden ya da açıktan onu eleştirilerine konu etmekten de geri kalmazlar. Ulusçu (Nationalist) olanlar için, yeteri kadar 'Alman' değildir o. Başka bir bölüm ise onu sarayın bir 'Gözdesi' bir 'Yardakçı' gibi alır.

Beri yanda, Goethe'de güçlü yabancı yazarlara, örneğin Fransız yazarlarına, bunlardaki yetenek, espri, inceliğe övgüler yağdırırken, kendi yurdunun yazarlarını beğenmez, genç kuşakların yazılarını insafsızca yerer.

Çevirinin yetersizliğini bilmektedir, ama yine de, onun gerekli olduğuna kesinlikle inanmıştır. Yabancı dillerden yapılmış çevirilerle Alman dilinin zenginleştiğini söyler. Bu ara Almanya'da gerçekten de, çok değerli çeviriler yapılmaktadır: August Wilhelm Schlegel'in Shakespeare, Gries'in Calderon çevirileri ile boy ölçüşecek çeviriler, bu dönemde, hiçbir ülkede yoktur.

Weltliteratur, -onun anlayışı ile- dünya edebiyatlarının birbiri ile içli dışlı olması, birbirini etkilemesi, zenginleştirmesi düşüncesi, pek genç yaşlarında, onda belirmeye başlar: İngilizlerden Shakespeare, Sterne, Richardson, Goldsmith'i; Fransızlardan Voltaire ve Diderot'yu; İtalya'dan Tasso ve Cellini'yi çocuk denecek yaşta tanımıştır. İspanyolcadan Calderon çevirisini okur.

1. Weltliteratur: Dünya yazını.

Sonra Arap ve İran yazınına merak sarar, Sakuntala, Kalidasas'la Hint âlemine dalar; bunlardan aldığı ilhamı Faust'un Vorspiel'inde sezmeniz olasıdır. Daha yaşlı günlerinde -henüz ulus olma yolunda bulunan- Sırpların ve Çağdaş Yunan'ın yazını ile ilgilenir.

'Çağlar Boyu Toplum Gelişmesi' adlı bir makalesinde, insanlığın gelişmesini şöyle tanımlar: "Küçük ulusal halkanın dışına çıkarak, önce sosyal ya da halkçı çağa geçmek ve giderek genişleyip sonunda evrensel çağa ulaşmak..."

Soret ile yaptığı ilgi çekici bir konuşmada uzun yaşamına son bir kez geri bakar... Konuşmalarının çıkış noktasını Mirabeau'nun bir kitabı üzerine yapılan eleştiriler oluşturur: Bu büyük Halk adamı (Volkstribun) için, "...o, ancak günün geliştirdiği düşünceleri benimsemiş, başkalarının düşüncelerini kullanmıştır" deniyordu.

"Mirabeau böyle yapmışsa, ne olmuş yani?" der Goethe, "yeryüzündeki en büyük dâhi (Genie) bile yalnız kendinden vermekle bir şey yaratamaz! En büyük dâhiye gidin, kendisi için gerekli gereçleri toplamasını önleyin, yapacağı binayı kurması için şu mermeri ya da şu metali kullanamazsın, deyin; bakın ortaya bir şey çıkıyor mu?"

Sonra dalgın, kendini uzaktan seyreder gibi, bakarak: "Ben, kendi hesabıma, ne yaptım tüm yaşamım boyunca?" der, "Gördüklerimi, duyduklarımı, gözlediklerimi derledim ve kendime mal ettim!.. Yapıtlarım, çeşitli yaratıkların binlercesinden besinini alarak oluştu: Akıllılardan ve delilerden, aydınlardan ve aptallardan yararlandım.

Çok zaman başkalarının ektiklerini biçtim. Benim yapıtım, Goethe imzasını taşıyan ortak bir çalışmanın ürünüdür."[1]

(17.21832).

***

22 Mart 1832'de, öğleye doğru, yatağının yanı başındaki koltukta ölür, Goethe. Son saatlerine kadar, öleceğine inanmaz. -İyi olacağını düşünür.-

Mırıldandığı sözlerden güzel düşler içinde olduğunu anlıyoruz: "Şu güzel kadın başına bakın, siyah kıvırcık saçlarla - o ne güzel renkler -, siyah fon üzerinde" Fazla konuşmaz. Yazı dikte ettirdiği zaman yaptığı gibi elini havaya kaldırır ve havaya bir şeyler yazar. Sonra kolu ağırlaşır, dizine düşer. Dizlerini örten örtüye parmağı ile bir şeyler yazdığı görülür. Noktalar ve işaretler koyarak... En sonunda büyük bir W harfi yazar. Bunu kendi adı Wolfgang'ın başharfi olarak düşünebiliriz, ya da son yıllarında, kafasını çok yorduğu büyük fikrin "Weltliteratur' sözcüğünün başharfi...

Weltliteratur! Karşılıklı anlayış içinde yaşayan insanların dünyası.

1. "Mein Werk ist das eines Kollektivwesens und es trägt den Namen Goethe." Bak. Richard Friendenthal 'Goethe - Sein Leben und seine Zeit.' s: 625.

...Ve böylece büyük ozan ve yazar, düşünerek, düş kurarak ve yazarak göçer, gider.

M. TOGAR

GOETHE'NİN YAŞAMINDAN ÖNEMLİ TARİHLER
(Zeittafel)[1]

1749 28 Ağustos 1749'da Frankfurt'ta doğdu. Babası Johann Caspar Goethe (1710-1782), annesi Katharina Elisabeth (Textor) (1731-1808)

1759 Frankfurt, Fransızlar tarafından işgal edilir. Kont Thoranc Goethe'lerin evinde konaklar.

1765 Ekiminden 1768 Ağustosuna dek Leipzig'de yüksek öğrenim (Hukuk).

1767/70 Frankfurt.

1770 Strassburg'da yüksek öğrenim. Hukuk doktorası.

1771 Goethe Friederike Brion ile tanışır. Herder ile arkadaş olur.

1772 Wetzlar'da avukatlık stajı. Chorlotte Buff ile tanışma 'Büyük aşk'.

1773 Frankfurt: Küçük skeçler, şiirler, Faust'a başlayış, Egmont. Werther, Lili Schönemann (1758, 1817) ile nişanlanma (Nişan yine aynı yıl içinde bozulur).

1775 Goethe Dük Karl August'un (1757-1828) çağrılısı olarak Weimar'a gider. Wieland ve Charlotte von Stein ile tanışma. Weimar'a yerleşme kararı.

1776 Ilm kıyısındaki Gartenhaus'a (yazlık ev) taşınır. (Haziran 1782'ye kadar orada oturacaktır.)

1777 Kız kardeşinin ölümü. Eisenach'da (Wartburg) dinlenme. Harz Gezisi (Aralık ayı)

1779 Goethe Savunma ve Ulaştırma Bakanlıklarını üstlenir. Karayolları Komisyonu Başkanlığı. Kendisine Geheimer Rat[2] unvanı verilir 'Iphigenie' (düzyazı).

1782 'Egmont' tamamlanır. İmparator 2'nci Joseph tarafından Goethe'ye asalet unvanı verilir: *Von Goethe.* Dük Karl August'un bağışladığı 'Fraunplan'daki evine yerleşir.

1784 Goethe, insan kafasındaki 'Zwieschenkieferknochen'ı (os intermaxilare) üstçenedeki arakemiğini keşfeder.

1786 İtalya gezisi. Roma. Tischbein, ünlü yağlıboya tablosunu yapar.

1. *Zeittafel:* Zaman tablosu.

2. Yüksek düzeydeki kişilere devlet başkanı tarafından verilen bir unvan. Ancak bunların konsorsium'da söz hakkı vardır. 1919'dan sonra bu titr verilmedi.

'Goethe in der Campagna' 'Iphigenie'yi yeniden nazım şeklinde yazar. Bitki dünyası ile ilgili araştırmalara başlar.

1787 Egmont. Torquato Tasso.

1788 Weimar'a dönüş. Dük, işlerini hafifletir. Christiane Vulpius ile ilişki. Schiller ile tanışma.

1789 Oğlu August'un doğumu. Torquato Tasso tamamlanır.

1790 Çeşitli geziler. Işık ve renkler üzerine çalışmalar.

1791 Weimar tiyatrosunun yönetimi.

1793 Mainz kuşatmasında gözlemci. Reinecke Fuchs.

1794 Schiller ile yakınlaşma.

1796 Wilhelm Meister'in çıraklık yılları. 'Xenien' 'Hermann und Dorothea'

1806 'Faust' (1'nci bölüm) tamamlanır. Christiane Vulpius ile Weimar Saray Kilisesi'nde evlenir.

1808 Napolyon ile (Erfurt'da) konuşma.

1809 'Die Wahlverwandtschaften' (Ruhyakınlıkları). Renkler teorisi üzerine çalışmalar.

1810 Renkler teorisi tamamlanır. Goethe'nin toplu yapıtları 13 ciltte yayınlanır. (1806'dan beri aralıklı olarak çıkıyordu.)

1811 'Düş ve Gerçek' (1'nci bölüm)

1814 Ren ve Main dolaylarında geziler. Marianne von Willemer ile tanışır. Doğu, Batı divanı (1819'da yayınlanır) Marianne bu divanın Suleikasıdır. Boisserée kardeşleri Heidelberg'de ziyaret.

1815 Saksonya-Weimar-Eisenach Büyük Dükalığı'nın kuruluşu. Marianne von Willemer ile Heidelberg'de son buluşma. Goethe 'Devlet Bakanlığı' görevine atanır.

1816 Christiane'nin ölümü.

1819 West-östlicher Divanı. Goethe'nin tüm yapıtları (20 cilt) tamamlanır.

1820 Wilhelm Meister. Zahme Xenien.

1821 Marienbad. Ulrike von Levetzow ile ilk karşılaşma.

1823 'Marienbader Elegie' Marienbad ağıtı.

1827 Charlotte von Stein'in ölümü. Goethe'nin bir kız torunu dünyaya gelir.

1828 Büyük Dük Karl August'un ölümü.

1830 Oğlu August Roma'da ölür. Goethe'nin tüm yapıtları (40 cilt) yayınlanır.

1831 Faust (2. Bölüm) tamamlanır.

1832 Goethe 22 Martta ölür.

KAYNAKÇA

Mektuplar aşağıda adları yazılı kitaplardan seçilerek çevrilmiştir:

Alles Um Liebe (Jubiläumsausgabe) 1949
Wilhelm Langewische-Brandt
Band I

Goethes Briefe (Jubiläumsausgabe) 1949
'VON TATİGEN LEBEN'
Wilhelm Langewische-Brandt
Ebenhausen bei München
Band II

Johann Wolfgang Goethe
'Briefe'
Carl Hanser Verlag/München 1958

Yararlandığım Kitaplar:
1 Richard Friedenthal
Goethe
Sein Leben und seine Zeit

Lizensausgabe mit Genehmigung des Piperverlags, München für Bertelsmann, Reinhard Mohn OHG, Gütersloh 1963

2 GOETHE
Selected Letters
(1770-1786)
Basil Blackwell-Oxford 1940
(Mektuplar Almanca, orijinal açıklamalar İngilizce)

3 Goethe
Selected Letters
(1788-1832)

4 Goethe
Lettres
a
Madame de Stein
de
Henri Lichtenberger
Librairie Stock-Pris 1928

5 Chronik von Goethes Leben
MCMXLIX
Insel-Verlag Zweigstelle Wiesbaden

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) Almanya'nın Frankfurt kentinde doğdu. Hukuk öğrenimi gördü. Avukatlık yaptığı yıllarda şiirler de yazmaya başladı. Bu şiirler, Alman edebiyatının ilk modern örnekleriydi. Daha sonra kaleme aldığı "Genç Verther'in Acıları" adı romanıyla tüm Avrupa'da geniş bir etki alanı yarattı; hatta bu yapıtı okuyan gençler arasında kendi canına kıyanlar oldu! Roman ve oyun yazarlığının yanı sıra mimari ve botanik gibi değişik konulara da ilgi duyan Goethe, bu alanlarda da yapıtlar kaleme aldı. En büyük yapıtıysa, altmış yıllık bir birikimin ürünü sayılan "Faust" oldu. Yazarın hayatı, düşünceleri, aşkları bu yapıtta büyük bir yer tutar.

Dünya edebiyatında Goethe'nin mektuplarının da önemli bir yeri vardır. Bir iddiaya göre bu mektupların sayısı on dört bini bulmakta ve araştırmacılar için zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Söz konusu mektuplar arasından seçerek sunduğumuz bu örneklerde ilk dikkati çeken şey, yazarın hiç eskimemiş olan, tazeliğini koruyan biçemidir... Bu mektupları okumak, büyük bir yazarın seksen üç yıllık yaşamının izini sürmek, kendi ağzından kendini dinlemektir...

Milliyet Yayınları'nın, bir başyapıt olarak sunduğu Goethe'nin mektuplarını keyifle okuyacaksınız.

9 789753 253635

ISBN 975 -325 -363-X